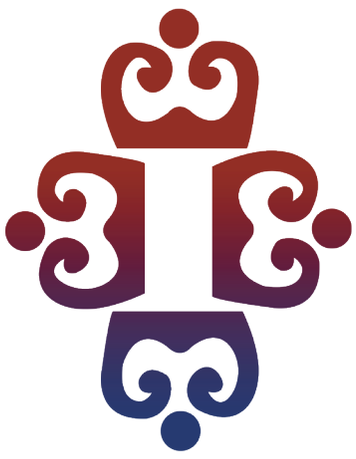

МУЗЕЈ
ПРИСАЈЕДИЊЕЊА
1918

Zoran Veljanović Drago Njegovan

FROM DREAM TO REALITY

THE UNIFICATION OF VOJVODINA TO THE KINGDOM OF SERBIA 1918

МУЗЕЈ ВОЈВОДИНЕ
MUSEUM OF VOJVODINA

Novi Sad, 2020

Зоран Већановић Драго Његован

ОД СНА ДО ЈАВЕ

ПРИСАЈЕДИЊЕЊЕ ВОЈВОДИНЕ КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ 1918. ГОДИНЕ

МУЗЕЈ ВОЈВОДИНЕ
MUSEUM OF VOJVODINA

НОВИ САД, 2020.

Publisher

MUSEUM OF VOJVODINA

Главни и одговорни уредник
Tijana STANKOVIĆ PEŠTERAC, MSc

Authors of exhibition and catalogue

Zoran VELJANOVIĆ, Drago NJEGOVAN, PhD

Associates of the authors of exhibition and catalogue
Dimitrije MIHAJLOVIĆ, MA

Reviewers

Akademic Vasilije Đ. KRESTIĆ and Dušica BOJIĆ, PhD

Author of the exhibition design and technical design of catalogue

Jelena DOBROVIĆ BOJANOVIĆ, MA

Co-authour of exhibition design

Veljko BAJIĆ, MA

Prepress preparation

Jelena DOBROVIĆ BOJANOVIĆ, MA, and Vladimir VATIĆ

Receivers

Lidija MUSTEDANAGIĆ, MSc

Translators

Ljubica JANKOV, Marko UŠĆEBRKA, Dimitrije MIHAJLOVIĆ, MA

Logo of Museum of Unification 1918

Aleksandra ILIĆ

Conservation

Zorana ĐORĐEVIČ, Ana OLAJOŠ, Dragan OGAR, Dragan BLAGOJEVIĆ,
Ljiljana RAŽNJATOVIĆ, Jelena BOSNIĆ, Sanja VLAHOVIĆ

Photography

Milića ĐUKIĆ, Indira KANDIĆ NAZZAL

Technical realization of exhibition

Group Brendomanija Доо Beočin, Milenko Dašić, Dragan Ogar, Dragan Blagojević,
Zvonko Boras, Ilija Garunović, Zoran Glumac, Miodrag Savić, Vladimir Sekulić

Printing

Sajnos doo, Novi Sad

Circulation: 1.000

ISBN 978-86-81086-54-4

Издавач

МУЗЕЈ ВОЈВОДИНЕ

Главни и одговорни уредник
Мр Тијана СТАНКОВИЋ ПЕШТЕРАЦ

Аутори изложбе и каталога

Зоран ВЕЉАНОВИЋ, др Драго ЊЕГОВАН

Сарадник аутора изложбе и каталога
Мср Димитрије МИХАЈЛОВИЋ

Рецензенти

Академик Василије Ђ. КРЕСТИЋ и др Душица БОЈИЋ

Аутор дизајна изложбе и техничко обликовање каталога

Мср Јелена ДОБРОВИЋ БОЈАНОВИЋ

Коаутор дизајна изложбе

Мср Вељко БАЈИЋ

Прелом и припрема за штампу каталога

Мср Јелена ДОБРОВИЋ БОЈАНОВИЋ и Владимир ВАТИЋ

Лектура и коректура

Мр Лидија МУСТЕДАНАГИЋ

Превод на енглески језик

Љубица ЈАНКОВ, Марко УШЋЕБРКА, Димитрије МИХАЈЛОВИЋ

Лого Музеја Присаједињења 1918.

Александра ИЛИЋ

Конзервација предмета

Зорана ЂОРЂЕВИЋ, Ана ОЛАЈОШ, Драган ОГАР, Драган БЛАГОЈЕВИЋ,
Љиљана РАЖЊАТОВИЋ, Јелена БОСНИЋ, Сања ВЛАХОВИЋ

Фотографије

Милица ЂУКИЋ, Индира КАНДИЋ НАЗЗАЛ

Техничка реализација изложбе

Group Brendomania доо Беочин, Миленко Дашић, Драган Огар, Драган Благојевић,
Звонко Борас, Илија Гаруновић, Зоран Глумац, Миодраг Савић, Владимир Секулић

Штампа

Сајнос доо, Нови Сад

Тираж 1.000

ISBN 978-86-81086-54-4

FROM DREAM TO REALITY
THE UNIFICATION OF VOJVODINA TO THE KINGDOM OF SERBIA
1918

Introductory word

When the Austrian Emperor Leopold I called the Serbs to fight the Ottoman Empire in the year 1690. he promised them protection and privileges – the right to church-school autonomy, the election of the Duke and the Patriarch, and the tax exemption on the territory of the Habsburg Empire. However, the retreat of the Austrian and the advancement of the Turkish army triggered the mass migrations of Serbian people from Kosovo and Metohija i.e. Old Serbia towards the north and west into the Austrian Empire. They settled on the territories where their compatriots already lived for a long time.

The struggle of the Serbs for their privileges, name and faith, eventually extended to the request for the political-territorial autonomy. These tendencies were first highlighted at the meeting of national elders in Baja (1694), the Timisoara Parliament (1790), the May Assembly (1848) and at the Annunciation Parliament (1861).

At the very beginning of the Serbian People's Movement, at the May Assembly in Sremski Karlovci (May 15th, 1848), the Voivodeship of Serbia (Vojvodina/dukedom) was proclaimed; the patriarch and the duke were elected. In the revolutionary events that engulfed the Austrian Empire, the war broke out between Austrians and Hungarians. The Serbs took the side of the Austrian emperor who "rewarded them" after the end of the conflict with the territorial crowning within the Habsburg Empire: the Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes. The administrative center of the dukedom of Serbia was Timisoara. The title of the duke the emperor preserved for himself.

Having received more opportunities for schooling, young Serbian men started studying at the universities throughout the Habsburg Monarchy. The most talented ones graduated from civil or military schools in Pest, Požun or Vienna, or from the Gymnasium in Karlovci (from 1791), Novi Sad (from 1810), Timisoara, Preparandy in Sombor ... In 1824, *the Serbian Letopis* (later *the Letopis of Matica srpska*) was started and in 1826. Matica srpska was founded (in 1864, moved to Novi Sad), which at the recommendation of Sava Tekelija, began to collect Serbian antiques forming the Museum collection. Significant contribution to the development and preservation of national consciousness were given by numerous newspapers, almanacs and calendars, as well as theaters of which the most important was the Serbian National Theatre in Novi Sad. In addition to all the miseries and endless migrations, even to far away Imperial Russia, the Serbs in Southern Hungary, especially from the mid of the 19th century, were the most enlightened and financially the strongest part of the Serbian people.

Educated, matured Serbian civil elite led by Svetozar Miletić, Mihailo Polit-Desančić, Jaša Tomić, Tihomir Ostojić, Vasa Stajić, Mita Klicin, Žarko Miladinović, Jovan Lalošević, Vladislav and Jovan Manojlović were at the head of the Serbian national boat, which fought against the institutional assimilation. At the same time, through education and culture, it tried to pave the path for the salvation of its people.

The Serbian-Turkish and then the Balkan wars awakened the hope of Serbian people in the Habsburg monarchy for national survival, progress and better future, while the idea of liberation and the unification of all the Serbs received even more encouragement during the First World War. The breakthrough of the Salonika front and the liberation of Serbia as well as the arrival of the Serbian army to Srem, Banat, Bačka, Baranja led to the political organization and creation of Serbian National Committees in the municipalities in these areas. The Serbian National Committee in Novi Sad was at their head. Thereby, the preparations were made for taking over the power, arrival

ОД СНА ДО ЈАВЕ
ПРИСАЈЕДИЊЕЊЕ ВОЈВОДИНЕ КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ 1918. ГОДИНЕ

Уводна реч

Када је 1690. године аустријски цар Леополд I позвао Србе на борбу против Османлијског царства обећао им је заштиту и посебне привилегије. Међутим узмицање аустријске, а напредовање турске војске, покренуло је масовне сеобе Срба са Косова и Метохије, односно Старе Србије према северу и западу у Аустријско царство, где су населили просторе у којима су од давнина живели њихови сународници.

Борба Срба за привилегије, тј. за име и веру, временом се проширила на захтев за политичко-територијалном аутономијом. Најпре су такве тежње истакли на скупу народних старешина у Баји (1694), затим на Темишварском сабору (1790), а потом и на Мајској скупштини (1848) и Благовештенском сабору (1861).

На самом почетку српског народног покрета, на Мајској скупштини у Сремским Карловцима (13–15. маја 1848), проглашена је Српска Војводовина, изабран патријарх и војвода. У револуционарним догађајима који су захватили Аустријско царство избио је рат Аустријанаца и Мађара. Срби су стали на страну аустријског цара, који их је после окончања ратног сукоба „наградио“ са територијалном круновином у оквиру Хабзбуршког царства: Војводством Србије и Тамишким Банатом. Административни центар Војводства Србије је био Темишвар, док је титулу војводе цар наменио себи.

Добивши више могућности за школовање српски младићи су кренули на универзитете широм Хабзбуршке монархије. Најдаровитији су завршавали грађанске или војне школе у Пешти, Пожуну или Бечу, или гимназије у Карловцима (од 1791), Новом Саду (од 1810), Темишвару, Препарандију у Сомбору... У Пешти је 1824. покренут часопис *Српски летопис* (касније *Летопис Матице српске*), а 1826. се оснива Матица српска (1864. пресељена у Нови Сад), која је на предлог Саве Текелије почела да прикупља српске старине, од чега се формирала Музеална збирка. Снажан допринос развоју и очувању националне свести дали су бројни листови, алманаси и календари, као и позоришта од којих је најзначајније било Српско народно позориште у Новом Саду. Поред свих недаћа и непрестаних сеоба, чак у далеку царску Русију, Срби у јужној Угарској били су, нарочито од половине 19. века, најпросвећенији и финансијски најјачи део српског народа.

Образована, стасала српска грађанска елита на челу са Светозаром Милетићем, Михаилом Полит-Десанчићем, Јашом Томићем, Тихомиром Остојићем, Васом Стајићем, Митом Клицином, Жарком Миладиновићем, Јованом Лалошевићем, Владиславом и Јованом Манојловићем, стала је на чело српске националне лађе, која се борила против институционалне асимилације. Истовремено је кроз просвету и културу покушавала да утре пут спасења за свој народ.

Српско-турски, а потом и балкански ратови, пробудили су наду Србима у Хабзбуршкој монархији у национални опстанак, напредак и бољу будућност, док је идеја о ослобођењу и уједињењу Срба још више подстицаја добила током Првог светског рата. Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије, те долазак српске војске до Срема, Баната, Бачке и Барање довело је у тим областима до политичког организовања и стварања српских народних одбора по општинама. На њиховом челу био је Српски народни одбор у Новом Саду. Тиме су извршене припреме за преузимање власти, дочек српске војске, отцепљење од Угарске и присаједињења Србији. Сам прелазак српске војске преко Саве и Дунава, као и улазак и ослобођење вароши и села изазвао је велико одушевљење код српског и словенског становништва. По запоседању војвођанских области, српска

of the Serbian army, secession from Hungary and its unification to Serbia. The very crossing of the Serbian army over the Sava and the Danube, as well as the entrance and liberation of the towns and villages, caused great enthusiasm in both Serbian and Slavic population. After the occupation of the areas in Vojvodina, the Serbian army did not perform arresting, never took taking people into concentration camps nor killed or retaliate against the non-Slavic population (Germans and Hungarians), but established a long desired order and peace, through which the whole population regardless of their religious and national identity was equally protected.

The Serbian National Committee, through its newspaper *Serbian Newspaper*, scheduled a proclamation for the election of the deputies for the Great National Assembly and undertook actions for its organization. The elections for deputies had unique and democratic rules, which gave rights to all adult citizens "Serbs, Bunjevci and other Slavs". The right to choose and to be elected was also given to the women. Two hundred and eleven political municipalities – from Baja, Darda and Branjina to Velika Kikinda and Timisoara, from Ruma and Novi Sad to Subotica and Sombor – used their right to elect deputies at their National Assemblies who represented them at the Great National Assembly in Novi Sad.

After more than two centuries of persistent fighting, the Serbs in the regions of Vojvodina managed to gain freedom. At the Great National Assembly in Novi Sad in hotel "Grand" on November 25th, 1918, 757 deputies (578 Serbs, 84 Bunjevci, 62 Slovaks, 21 Ruthenians, three Šokci, two Croats, six Germans and one Hungarian) unanimously voted the secession of Bačka, Banat, Baranja and Srem from Hungary and the unification of these areas to the Kingdom of Serbia, and then to the wider Yugoslav community. With this act, the long cherished dream of the Serbs and Slavs in the areas of Vojvodina became the reality.

Zoran VELJANOVIĆ,
Curator historian and Archives Adviser

војска није вршила хапшења, логорисања, убиства и одмазду над несловенским становништвом (Немцима и Мађарима), већ је успоставила дуго прижељкиван ред и мир, којим је подједнако штитила све становништво без обзира на верску и националну припадност.

Српски народни одбор, преко свог гласила *Срӣскоӣ листа*, расписао је проглас за избор посланика за Велику народну скупштину и предузимао радње за његово организовање. Избори за посланике имали су јединствена и демократска правила, која су давала права свим пунолетним грађанима „Србима, Буњевцима и другим Словенима“. Право да бирају и да буду биране добиле су и жене. Две стотине и једанаест политичких општина – од Баје, Дарде и Брањине до Велике Кикинде и Темишвара, од Руме и Новог Сада до Суботице и Сомбора – то је право искористило и на својим народним зборовима изабрало посланике који су их представљали на Великој народној скупштини у Новом Саду. Сремци су се на скупу у Руми изјаснили 24. новембра.

После више од два века упорне борбе, Срби у војвођанским областима успели су да стекну слободу. На Великој народној скупштини у Новом Саду, у хотелу „Гранд“ 25. новембра 1918. године, 757 посланика (578 Срба, 84 Буњеваца, 62 Словака, 21 Русин, три Шокца, два Хрвата, шест Немаца и један Мађар) једнодушно су изгласали отцепљење Бачке, Баната и Барање од Угарске и присаједињење ових области Краљевини Србији, а потом и широј југословенској заједници. Тим чином је вековни сан Срба и Словена у војвођанским областима постао јава.

Зоран ВЕЉАНОВИЋ,
Кустос – историчар и архивски саветник

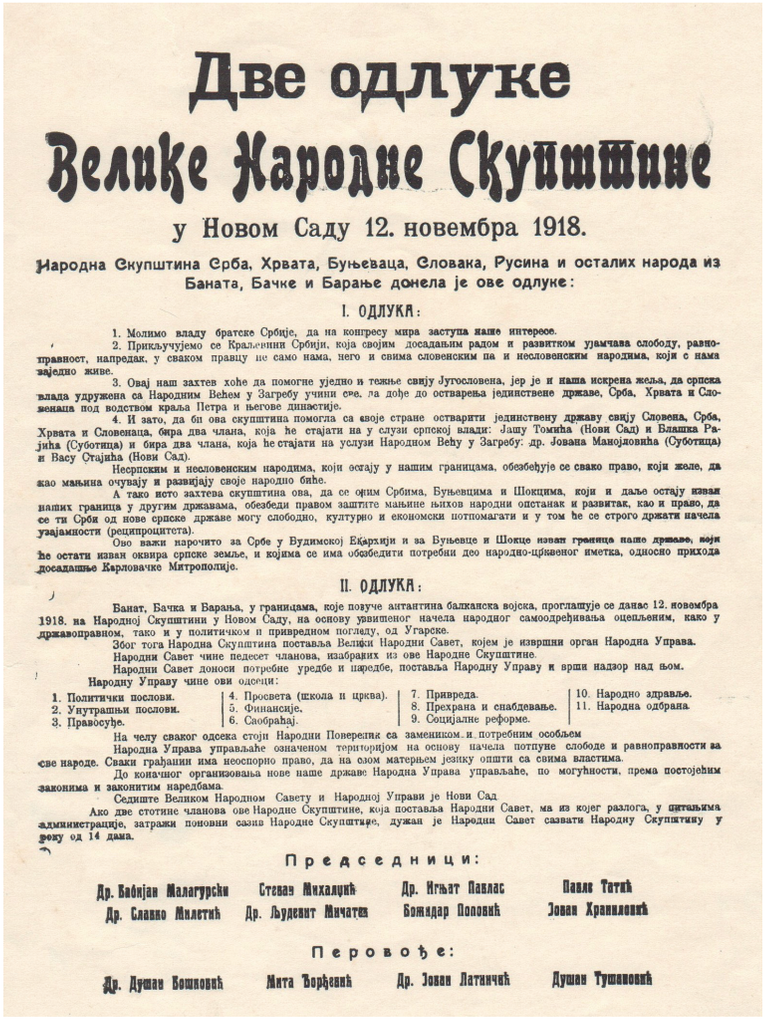

Две одлуке
Велике Народне Скупштине
у Новом Саду 12. новембра 1918.

Народна Скупштина Срба, Хрвата, Буњеваца, Словака, Русина и осталих народа из Баната, Бачке и Барање донела је ове одлуке:

I. ОДЛУКА:

1. Молимо владу братске Србије, да на конгресу мира заступа наше интересе.
2. Прикључујемо се Краљевини Србији, која својим досадањим радом и развитком ујамчава слободу, равноправност, напредак, у сваком правцу не само нама, него и свима словенским па и несловенским народима, који с нама заједно живе.
3. Овај наш захтев хоће да помогне уједно и тежње свију Југословена, јер је и наша искрена жеља, да српска влада удружена са Народним Већем у Загребу учини све, да дође до остварења јединствене државе, Срба, Хрвата и Словенаца под водством краља Петра и његове династије.
4. И зато, да би ова скупштина помогла са своје стране остварити јединствену државу свију Словена, Срба, Хрвата и Словенаца, бира два члана, која ће стајати на у слузи српској влади: Јашу Томића (Нови Сад) и Блашка Рајића (Суботица) и бира два члана, која ће стајати на услузи Народном Већу у Загребу: др. Јована Манојловића (Суботица) и Васу Стајића (Нови Сад).

Несрпским и несловенским народима, који остају у нашим границама, обезбеђује се свако право, који желе, да као мањина очувају и развијају своје народно биће.

А тако исто захтева скупштина ова, да се оним Србима, Буњевцима и Шокцима, који и даље остају изван наших граница у другим државама, обезбеди правом заштите мањине њихов народни опстанак и развитак, као и право, да се ти Срби од нове српске државе могу слободно, културно и економски потпомагати и у том ће се строго држати начела узајамности (реципроцитета).

Ово важи нарочито за Србе у Будимској Екархији и за Буњевце и Шокце изван граница наше државе, који ће остати изван оквира српске земље, и којима се има обезбедити потребни део народно-црквеног иметка, односно прихода досадашње Карловачке Митрополије.

II. ОДЛУКА:

Банат, Бачка и Барања, у границама, које повуче антантина балканска војска, проглашује се данас 12. новембра 1918. на Народној Скупштини у Новом Саду, на основу увиђеног начела народног самоодређивања оцепљеним, како у државоправном, тако и у политичком и привредном погледу, од Угарске.

Због тога Народна Скупштина поставља Велики Народни Савет, којем је извршни орган Народна Управа.

Народни Савет чине педесет чланова, изабраних из ове Народне Скупштине.

Народни Савет доноси потребне уредбе и наредбе, поставља Народну Управу и врши надзор над њом.

Народну Управу чине ови одсеци:

1. Политички послови.
2. Унутрашњи послови.
3. Правосуђе.
4. Просвета (школа и црква).
5. Финансије.
6. Саобраћај.
7. Привреда.
8. Прехрана и снабдевање.
9. Социјалне реформе.
10. Народно здравље.
11. Народна одбрана.

На челу сваког одсека стоји Народни Поверених са заменником и потребним особљем

Народна Управа управљаће означеном територијом на основу начела потпуне слободе и равноправности за све народе. Сваки грађанин има неоспорно право, да на свом матерњем језику општи са свима властима.

До коначног организовања нове наше државе Народна Управа управљаће, по могућности, према постојећим законима и законитим наредбама.

Седиште Великом Народном Савету и Народној Управи је Нови Сад

Ако две стотине чланова ове Народне Скупштине, која поставља Народни Савет, ма из којег разлога, у питањима администрације, затражи поновни сазив Народне Скупштине, дужан је Народни Савет сазвати Народну Скупштину у року од 14 дана.

Председници:

Др. Бабијан Малагурски — Стеван Михалцић — Др. Игњат Павлас — Павле Татић
Др. Славко Милетић — Др. Људевит Мичатек — Божидар Поповић — Јован Храниловић

Перовође:

Др. Душан Бошковић — Мита Ђорђевић — Др. Јован Латинчић — Душан Тушановић

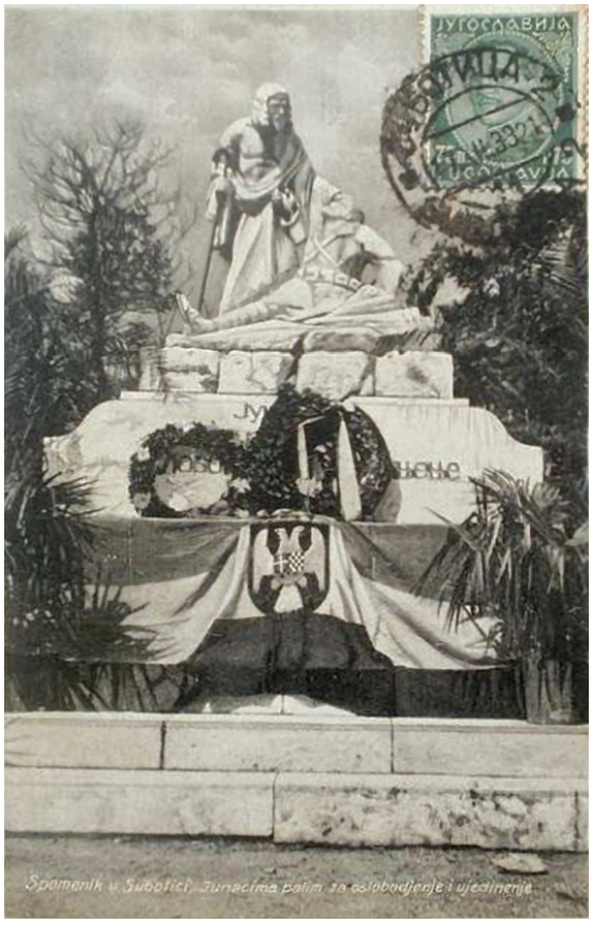

The migration of the Serbs from Old Serbia across the Sava, the Danube and the Una and the struggle for their national rights

Сеобе Срба из Старе Србије преко Саве, Дунава и Уне и борба за народна права

THE MIGRATION OF THE SERBS FROM OLD SERBIA ACROSS THE SAVA, THE DANUBE AND THE UNA AND THE STRUGGLE FOR THEIR NATIONAL RIGHTS

The Austro-Turkish War (1683-1699) initiated the Serbs and other Christian nations onto the rebellion against the Ottoman authorities. Austrian Army under the command of E. S. Piccolomini progressed to Skopje. As a result of the outbreak of a plague in the army, it began to retreat towards the north, leaving the Christian people without protection against the advancing Turkish armada, which came from Asia with fresh troops. Without waiting for the approaching enemy, the withdrawal of the Serbs began. They were following the Austrian army, both individually and organized. The Great Migration (1690) led by Serbian patriarch Arsenije III Čarnojević owes its name to the massiveness of the withdrawals and a number of people involved in it.

The migrations from Old Serbia and Bosnia increased the number of Serbs in the Habsburg monarchy, both in the west (Dalmatia, Lika, Banija, Kordun), as well as in the north (especially in Podunavlje, Potisje and Pomorišje). In their new homeland, they built their habitats, churches, schools, cemeteries, and more.

Патријарх Арсеније III Црнојевић / Patriarch Arsenije III Crnojević

Србин граничар / Serbian Grenz Infantry

СЕОБЕ СРБА ИЗ СТАРЕ СРБИЈЕ ПРЕКО САВЕ, ДУНАВА И УНЕ И БОРБА ЗА НАРОДНА ПРАВА

Аустро-турски рат (1683–1699) покренуо је Србе и друге хришћанске народе на устанак против османлијске власти. Аустријска војска под командом Е. С. Пиколоминија напредовала је до Скопља, а потом, услед избијања епидемије куге у војци, почела је да се повлачи према северу, остављајући хришћански народ без заштите пред надирућом турском армадом, која је свежим трупама наступала из Азије. За аустријском војском, не чекајући надолазећег непријатеља, започето је повлачење Срба, појединачно и организовано. Једно од тих масовних повлачења, које је предводио патријарх Арсеније III Чарнојевић, због своје бројности названо је Велика сеоба (1690).

Сеобе из Старе Србије и Босне повећале су бројност Срба у Хабзбуршкој монархији, како на западу (Далмацији, Лици, Банији, Кордуну), тако и на северу, (нарочито у Подунављу, Потисју и Поморишју). У новој отаџбини градили су своја станишта, цркве, школе, гробља и друго.

Српски прваци носили су свест о имену, вери, држави и некадашњем српском царству, те су од хабзбуршких царева тражили дозволу за насељавање и потврду за народна права, што су им они, почевши од цара Леополда I, и додељивали, у виду привилегија. Заузврат били су дужни да ратују за њих.

Нови аустријско-турски ратови покренули су нове сеобе. У биткама код Сланкамена (1691) и Сенте (1697) истакао се принц Лудвиг Баварски и Евгеније Савојски, као и бројна српска милиција, на челу са подвојводом Јованом Монастерлијом и капетаном Јованом Поповићем Текелијом.

После дужих преговора склопљен је мир између Аустрије и Турске у Карловцима 1699. године којим је повучена нова граница, по којој је Банат остао под турском влашћу (до 1716), а Бачка, Барања и Славонија под аустријском. Срем је био подељен – југоисточни је припао Турској, а северозападни Аустрији. Потом су уследили нови ратни сукоби. Еуген Савојски победио је Турке 1716. код Петроварадина и Темишвара. Једна од највећих битака у 18. веку вођена је 1717. године код Београда. Миром који је склопљен у Пожаревцу (1718) Турска је предала Аустрији босанску Посавину, доњи Срем, Банат, целу Олтенију и северну Србију до Западне Мораве.

Нови аустријско-турски ратови (1737–1739) и повлачење Аустрије из Србије и Београда условили су Другу сеобу Срба, коју је предводио пећки патријарх Арсеније IV Јовановић Шакабента.

Патријарх Арсеније IV успешно је водио дипломатску борбу за одбрану угрожених српских права: од царице Марије Терезије издејствовао је Конфирмацију (потврду) царских српских привилегија, које су штампане најпре на латинском (1743), а потом и на „матерњем славеносрпском“ језику (1745).

По досељавању у земљу којом су владали хабзбуршки цареви, српски прваци тежили су да дефинишу свој статус у њој. Колико је Србима у моћној Аустрији било потребно склониште од турске освете, толико је и Хабзбурзима требало нових војника. Отуда су аустријски цареви, по принципу персоналног права Србима давали привилегије.

Сеобе Срба настављене су и у време царице Марије Терезије, када су се мање групе преселиле у Срем, Банат, Славонију и Банију. Масовније избеглиштво Срба одиграло се за време цара Јосифа II (1780–1790), нарочито из северне Далмације и западне Босне у војну границу, Славонију и Срем, а из Србије у Банат и Срем (нарочито 1788–1791) из Старе Србије.

У раздобљу од 1714. до 1848. године због оскудице и глади, текло је исељавање Срба из Лике, Кордуна и Баније у Славонију и Срем, а делимично и у Бачку и Банат.

Последњи избеглички таласи из Србије прелили су се у Срем и Банат у време Првог српског устанка 1804, затим 1806, 1809. и 1813, када се доселило око 150 хиљада душа.

The leaders of Serbian people were aware of their national name, religion, state and former Serbian empire. They asked for permission from the Habsburg emperors for the settlement and confirmation for their national rights, which they were granted in the form of privileges, starting with Emperor Leopold I. In turn they were obliged to fight for the emperor.

New Austro-Turkish wars triggered new migrations. In the battles near Slankamen (1691) and Senta (1697), Prince Ludwig of Bavaria and Eugene of Savoy, as well as numerous Serbian militia led by the vice-duke Jovan Monasterlija and captain Jovan Popović Tekelija stood out.

After somehow longer negotiations, peace was made between Austria and Turkey in Karlovci in 1699, and the new border was drawn according to which Banat remained under the Turkish rule (until 1716), while Bačka, Baranja and Slavonia were under the Austrian rule. Srem was divided – southeast part belonged to Turkey, and northwestern to Austria. Then, a new conflict arose. Eugene of Savoy defeated the Turks in 1716, near Petrovaradin and Timisoara. One of the greatest battles in the 18th century was led in 1717, near Belgrade. According to the peace that was made in Požarevac (1718), Turkey gave over the Bosnian Posavina to Austria, the lower Srem, Banat, the whole Oltenia and northern Serbia up to the West Morava.

Yet the new Austro-Turkish war (1737-1739) and the withdrawal of Austria from Serbia and Belgrade caused the Second Migration of the Serbs, led by the patriarch of Peć Arsenija IV Jovanović Šakabenta.

Patriarch Arsenije IV successfully conducted the diplomatic struggle for defending the jeopardized Serbian rights: he managed to obtain the Confirmation of Serbian Privileges from the Empress Maria Theresa, which were printed first in Latin (1743) and then in the "native Slavonic-Serbian" language (1745).

After immigrating to the land which was ruled by the Habsburg emperors, Serbian leaders sought to define their status in the empire. As much as the Serbs needed a shelter from the Turkish revenge they sought in powerful Austria, so much Habsburgs needed new soldiers. Hence the Austrian emperors, on the principle of personal right, gave the Serbs their privileges.

Migrations of the Serbs continued in the time of the Empress Maria Theresa, when smaller groups moved to Srem, Banat, Slavonia and Banija. Another more massive migration of the Serbs happened during the reign of King Josef II (1780-1790), especially from northern Dalmatia and western Bosnia to the military border, Slavonia and Srem, from Serbia into Banat and from Old Serbia into Srem (especially 1788-1791).

In the period from 1714 to 1848, due to scarcity and hunger, the emigration of the Serbs from Lika, Kordun and Banija was carried out to Slavonia and Srem, and partly into Bačka and Banat.

The last refugee wave from Serbia fluttered into Srem and Banat during the First Serbian Uprising in 1804, then 1806, 1809 and 1813, when about 150 000 souls migrated.

Migrations to Austria increased the number of Serbs in the Habsburg monarchy, especially in its Hungarian part, military border, but also in Podunavlje, Potisje and Pomorišje. Serbs in their new homeland raised their habitats, churches, schools, cemeteries ... Serbian settlements stretched from Trieste in the west to Jegra and Komorane in the north and Timisoara and Serbian Montenegro in the east. Numerically strengthened by migrations and on the basis of their privileges, the Serbs gained autonomy in church and school issues and a partly self-governing autonomy within the secular issues as well.

Војна граница у Угарској 1751–1881. / The Military Frontier in Hungary 1751–1881.

The Metropolitanate of Karlovci

The Metropolitanate of Karlovci was autonomous church organization (from 1710) of the Orthodox population in the Habsburg monarchy, which gathered the Serbian people. It was canonically associated with the Patriarchate of Peć.

The National Church Council is the most autonomous administrative body of the Metropolitanate of Karlovci and the Serbs in the Habsburg Monarchy It was composed out of deputies from the main classes of the Serbian society: clergy (i.e. Orthodox Church), officers (i.e. military borders), nobility and citizenship. The councils were convened when needed, by with the approval of the Viennese court and the compulsory presence of the imperial commissars: to elect the dignitaries (most often metropolitans) or for church, cultural and political issues in the territory of the jurisdiction of the Metropolitanate. According to the nature of the issues they dealt with or the purpose of their convening, the councils can be divided into electoral, regulative or electoral-regulative, i.e. regulative-electoral.

The council elected its own organs: the council committee, which prepared the decisions of the council and executed them; the Metropolitan Council of the Church, which had a judicial function; the National-School Council, which was the highest instance for the issue of the Serbian religious schools.

The significance of the council was reflected in the fact that they were the only legal form of the gathering Serbian people's deputies in the Monarchy. At these councils a common aspiration for obtaining the autonomous territory for the Serbs was shown, without which the national rights based on privileges or those that became legitimate after the abolition of feudalism could not be realized.

The most important national-church councils, after the council (congress) in Belgrade held in 1690, and the first council after the Great Migration in Baja in 1694, were: in Krušedol (1708), Karlovci (1744), Timisoara (1790), Karlovci May Assembly (1848) and the Annunciation Parliament (1861). The privileges given by the Austrian Emperors were often diminished by the Viennese administration. That required a constant and persistent struggle to preserve them. National-church councils played a major role in this preservation.

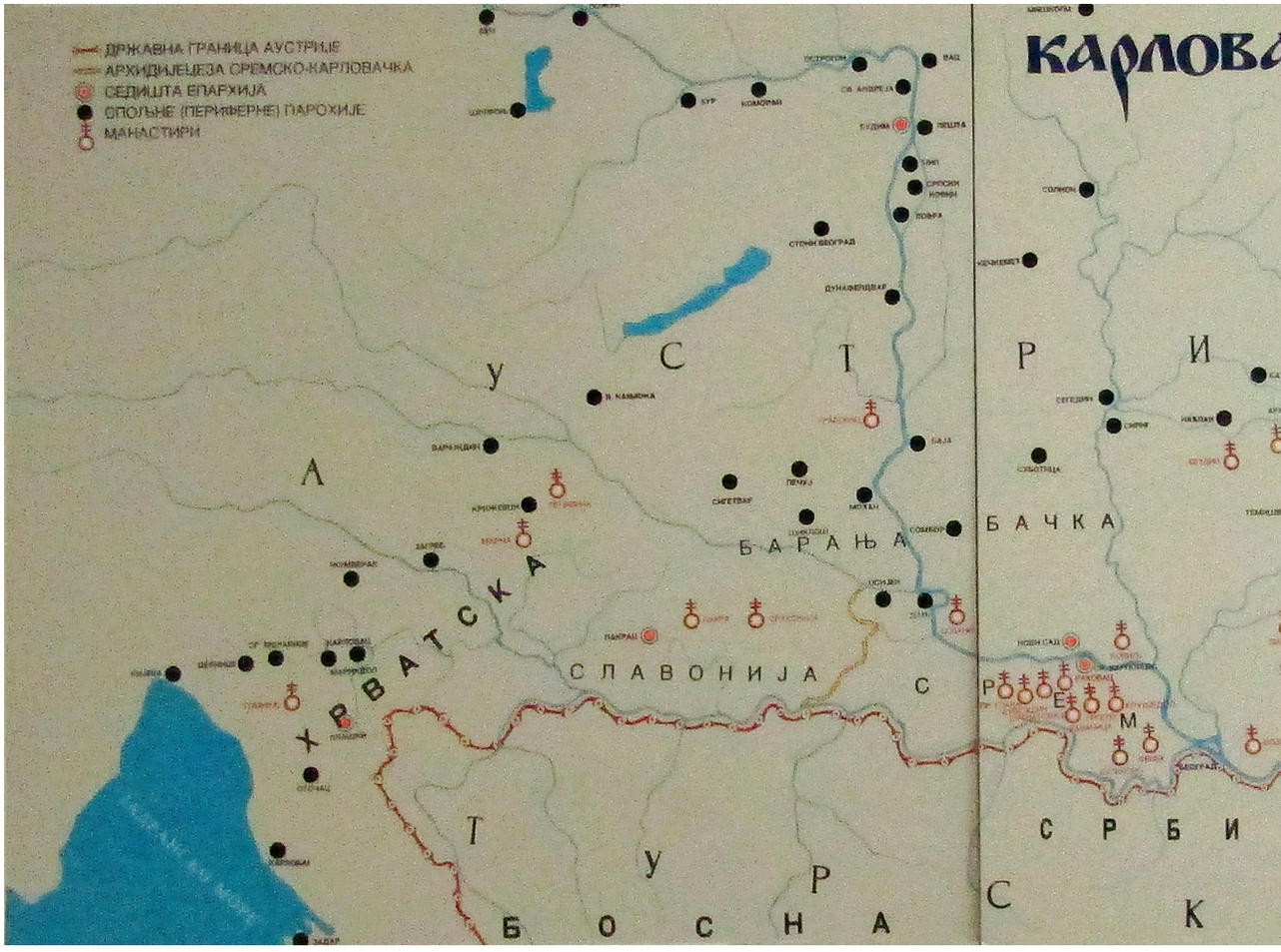

Карловачка митрополија, основана почетком 18. века / The Metropolitanate of Karlovci, established in the early 18th century

Сеобе у Аустрију повећале су бројност Срба у Хабзбуршкој монархији, посебно у њеном угарском делу, војној граници, али и у Подунављу, Потисју и Поморишју. Срби су у новој отаџбини подизали своја станишта, цркве, школе, гробља... Насеља Срба простирала су се од Трста на западу до Јегре и Коморана на северу и Темишвара и Српске Црне Горе на истоку. Бројно ојачани сеобама, Срби су на основу привилегија стекли аутономију у црквеним и школским питањима, а делимично и у питањима световне самоуправе.

Карловачка митрополија

Карловачка митрополија је аутономна (од 1710) црквена организација православног становништва у Хабзбуршкој монархији, која је окупљала српски народ. Канонски је била повезана са Пећком патријаршијом.

Народно-црквени сабор је највише аутономно управно тело Карловачке митрополије и Срба у Хабзбуршкој монархији, састављен од представника главних сталежа српског друштва: свештенства (односно, православне цркве), официра (односно војне границе), племства и грађанства. Сабори су, уз одобрење бечког двора и обавезно присуство царских комесара, сазивани према потреби: ради избора великодостојника (најчешће митрополита) или ради црквених, културних и политичких послова на територији јурисдикције Митрополије. С обзиром на њихов садржај, односно сврху сазивања, могу се поделити на изборне, расправне или изборно-расправне, односно расправно-изборне.

Сабор је бирао своје органе: саборски одбор, који је припремао одлуке сабора и извршавао их; митрополијски црквени савет, који је имао судску функцију; народно-школски савет, који је био највиша инстанца за српске вероисповедне школе.

Значај сабора огледао се у томе што су они били једина легална форма окупљања представника Срба у Монархији. На њима је исказивана заједничка тежња за добијањем сопствене аутономне територије, без које се народна права, било она заснована на привилегијама, било она која су постала легитимна после укидања феудализма, нису могла остварити.

Најзначајнији народно-црквени сабори, после сабора (збора) код Београда који је одржан 1690. и првог сабора, после Велике сеобе, у Бају 1694, били су у Крушедолу (1708), Карловцима (1744), Темишвару (1790), Карловцима (Мајска скупштина 1848) и Благовештенски сабор (1861). Добијене привилегије од аустријских царева бечка администрација често је умањивала, те је била потребна стална и упорна борба да се оне очувају. У томе су велику улогу имали народно-црквени сабори.

Next to the ecclesiastical dignitaries and nobility, the matured citizens educated at the best universities throughout the Habsburg Empire took over an increasingly important role in the national demands and became, along with the Metropolitanate of Karlovci, another force in the struggle for the national and ecclesiastical rights of the Serbs in the Habsburg Monarchy.

Due to the increasing pressure of the Hungarian nobility to achieve the Hungarianization of the nationalities, the Serbs opposed. Led by the Metropolitan Mojsije Putnik, they demanded that the Hungarian Council (Diet) legalize Serbian privileges and thus strengthen their position in Hungary. As the Hungarians did not approve this request, the Serbs addressed the emperor Leopold II who allowed them to hold a council in Timisoara to present their demands and to elect a new metropolitan after the death of the metropolitan Mojsije Putnik.

The assembly was held in the autumn of 1790. In addition to the Episcopate, there were 100 deputies from the clergy, nobility, citizens (provincialists) and officers' staff. The Serbs submitted – *Gravamita*, complaint alleges, complaints and issues relating to religious, national and status inequalities, and – *Postulata*, in which, among other things, they requested to be granted a special autonomous territory (primarily Banat), on which they could be constituted a nation.

The Viennese Court recognized most of the demands and created the Illyrian court deputation / office (1774), but due to the resistance of the Hungarian nobility, the national territory was not acquired. The cultural and political center of the Serbs was moved from Szentendre and Pest to Fruška gora, Sremski Karlovci and Novi Sad.

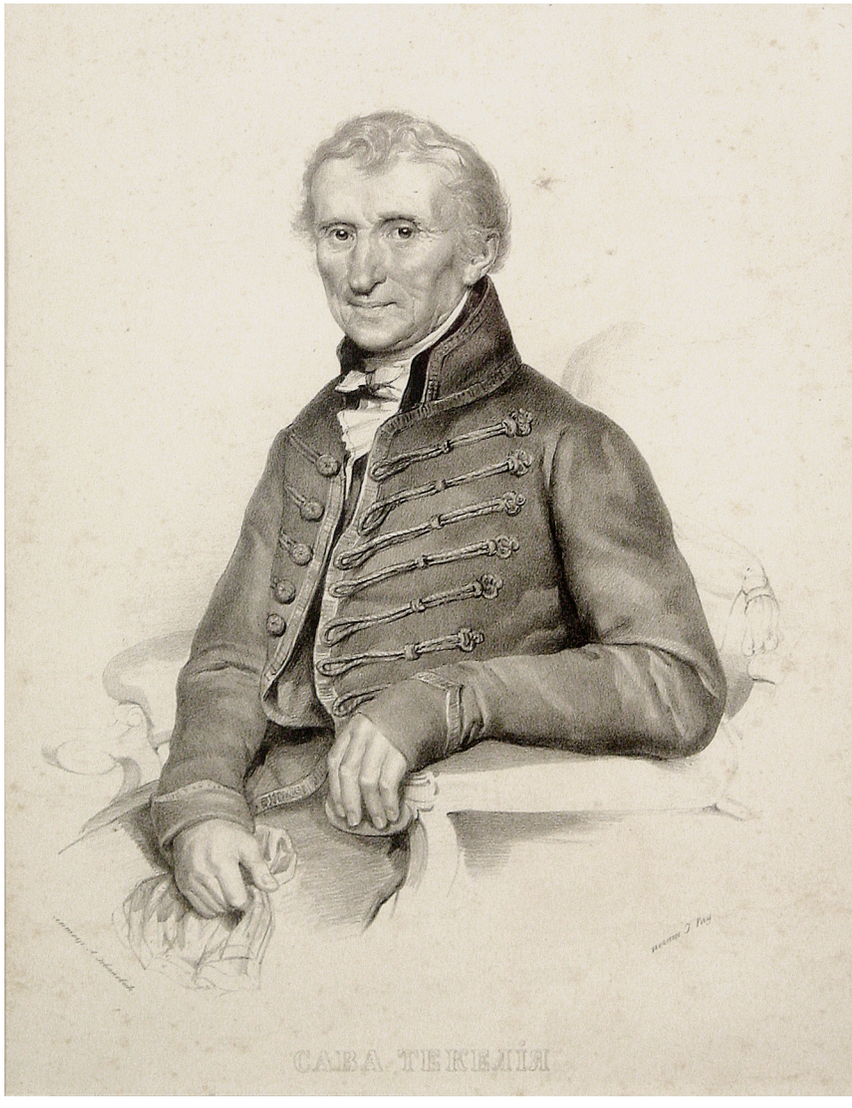

Сава Текелија (1761–1842) / Sava Tekelija (1761–1842)

Поред црквених великодостојника и племства, стасало грађанство, школовано по најбољим универзитетима широм Хабзбуршког царства, преузима све значајнију улогу у народним захтевима и постаје, уз Карловачку митрополију, још једна снага у борби за народна и црквена права Срба у Хабзбуршкој монархији.

Због све већег притиска мађарског племства да оствари мађаризацију народности, Срби су се опирали и предвођени митрополитом Мојсијем Путником, тражили да угарски сабор (диета) озакони српске привилегије и тако оснаже свој положај у Угарској. А како Мађари на то нису пристајали, обратили су се цару Леополду II, који им је дозволио да одрже сабор у Темишвару и изнесу своје захтеве и да после смрти митрополита Мојсеја Путника изаберу новог митрополита.

Сабор је одржан у јесен 1790. На њему је учествовало, поред епископата, 100 посланика из реда свештенства, племства, грађанства (провинцијалиста) и официрског сталежа. Срби су поднели – *Gravamita*, жалбе, притужбе и терете које се односе на верску, националну и сталешку неравноправност и – *Postulata*, у којима су, између осталог тражили да им се додели посебна аутономна територија (у првом реду Банат), на којој би се конституисали као нација.

Бечки двор је уважио већину захтева и створио је Илирску дворску депутацију/канцеларију (1774), али због отпора мађарског племства није добијена национална територија. Културно и политичко средиште Срба премешта се из Сентандреје и Пеште на Фрушку Гору, у Сремске Карловце и Нови Сад.

Илирска дворска канцеларија, Беч / The Illyrian Court office, Vienna

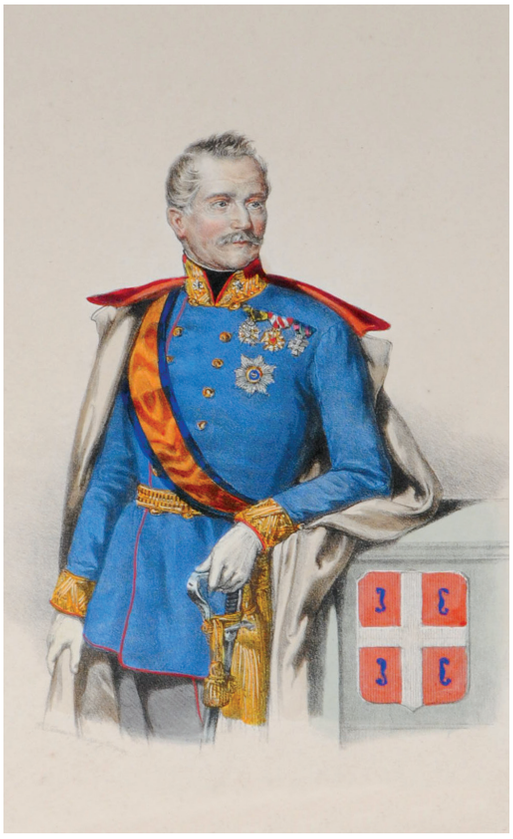

Стеван Шупљикац (1786–1848)
/ Stevan Šupljikac (1786–1848)

May Assembly and the declaration of the Voivodeship of Serbia (Vojvodina)

At the beginning of May 1848, at the national-church council that grew into the assembly in Sremski Karlovci the following decisions were made:

- The Serbian people are "politically free and independent under the house of Austria and crown of Hungaria".
- Metropolitan Josif Rajačić was declared the Patriarch.
- "The Voivodeship of Serbia (Vojvodina), which included Srem with the border, Baranja, Bačka with Bečej district and Šajkaš batallion and Banat with the border and the District of Kikinda" was declared.
- Border colonel Stevan Šupljikac was proclaimed the duke.
- The Voivodeship of Serbia (Vojvodina) enters into political ties based on free and perfect equality with Croatia, Slavonia and Dalmatia.
- Permanent National Committee was established as the executive body of the National Council (Assembly) and its members were appointed (president Đorđe Stratimirović).
- "Vlach national independence" was recognized.

In the military defense of Sremski Karlovci, which was attacked by general Hrabovski on June 12th, the Serbs began to defend their territory and demands with weapons. As a consequence of the failure of the deal with the Hungarian government the war broke out, which will not bring the expected results to either side.

Worsening the relations with the Hungarians, the Germans and the Romanians, the Serbs looked for allies in the Principality of Serbia and the Triple Kingdom. Volunteers headed by Duke Stevan Knićanin came from Serbia. In the Serbian national program, partly under the influence of Serbian state and its minister Ilija Garašanin, the idea of creating despotship or dukedom together with independent people's authority was introduced.

The Hungarian revolutionaries were defeated by the superior Imperial Austrian army and with the military assistance of the Imperial Russia. For their loyalty to Vienna the Serbs were "rewarded" with the long-awaited special territory called the Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes.

Патријарх Јосиф Рајачић (1785–1861)
/ Patriarch Josif Rajačić (1785–1861)

Мајска скупштина и проглашење Српске Војводовине

Почетком маја 1848. године у Сремским Карловцима на црквено-народном сабору који је прерастао у скупштину, донете су следеће одлуке:

– Српски народ је „политички слободан и независан под домом аустријским и општом круном угарском”.

– Митрополит Јосиф Рајачић проглашен је за патријарха.

– Проглашена је „Србска Војводовина у коју улазе Срем са границом, Барања, Бачка с Бечејским дистриктом и Шајкашким батаљионом и Банат с границом и Дистриктом кикиндским”.

– За војводу је проглашен граничарски пуковник Стеван Шупљикац

– Српска Војводина ступа у политичке везе, на темељу слободне и савршене једнакости са троједном Краљевином Хрватском, Славонијом и Далмацијом.

– Ствара се стални Народни одбор као извршни орган народног сабора (скупштине) и именују се његови чланови (председник Ђорђе Стратимировић).

– Признаје се „влашка народна самосталност”.

У војној одбрани Сремских Карловаца које је 12. јуна напао генерал Храбовски, Срби су оружјем почели да бране своју територију и захтеве. Изостанком договора са мађарском владом избио је рат, који неће донети очекиване резултате ни једној ни другој страни.

У погоршаним односима са Мађарима, Немцима и Румунима, Срби су тражили савезнике у Кнежевини Србији и Тројединој краљевини. Из Србије су стизали добровољци на челу са војводом Стеваном Книћанином. У српски национални програм, делимично и под утицајем Србије и њеног министра Илије Гарашанина, унета је идеја о стварању деспотовине или војводине и самосталне народне власти.

Мађарски револуционари су од надмоћне царске војске и уз војну помоћ царске Русије поражени. После тога, Срби су за лојалност Бечу били „награђени” дуго очекиваном посебном територијом под називом – Војводство Србија и Тамишки Банат.

Мајска скупштина у Сремским Карловцима 1/13. маја 1848
/ The May Assembly in Sremski Karlovci 1st/13th May 1848.

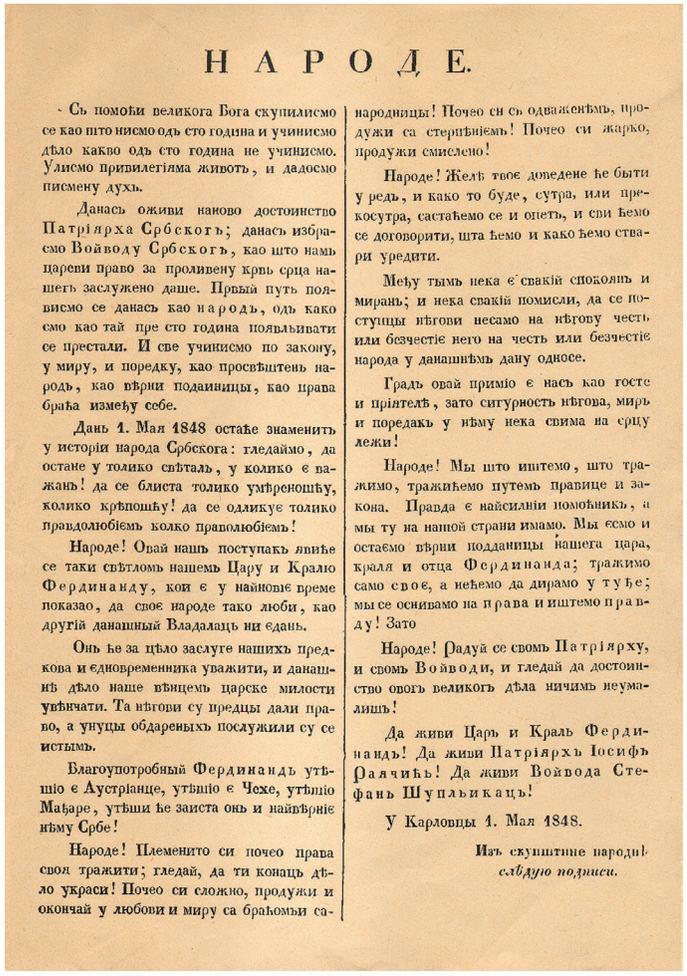

НАРОДЕ.

Съ помоћи великога Бога скупилисмо се као што нисмо одъ сто година и учинисмо дѣло какво одъ сто година не учинисмо. Улисмо привилегіяма животъ, и дадосмо писмену духъ.

Данасъ оживи наново достоинство Патріярха Србскогъ; данасъ избрасмо Войводу Србскогъ, као што намъ цареви право за проливену крвь срца нашегъ заслужено даше. Првый путь появисмо се данасъ као народъ, одъ како смо као тай пре сто година появльивати се престали. И све учинисмо по закону, у миру, и поредку, као просвѣштенъ народъ, као вѣрни подаиницы, као права браћа између себе.

Дань 1. Мая 1848 остаће знаменитъ у исторіи народа Србскога: гледаймо, да остане у толико свѣталъ, у колико є важанъ! да се блиста толико умѣреношћу, колико крѣпошћу! да се одликує толико правдолюбіємъ колко праволюбіємъ!

Народе! Овай нашъ поступакъ явиће се таки свѣтломъ нашемъ Цару и Кралю Фердинанду, кои є у найновіє време показао, да своє народе тако люби, као другій данашный Владалацъ ни єдань.

Онъ ће за цѣло заслуге нашихъ предкова и єдновременника уважити, и данашнѣ дѣло наше вѣнцемъ царске милости увѣнчати. Та нѣгови су предцы дали право, а унуцы обдареныхъ послужили су се истымъ.

Благоупотробный Фердинандъ утѣшіо є Аустріанце, утѣшіо є Чехе, утѣшіо Мађаре, утѣши ће заиста онъ и найвѣрніє нѣму Србе!

Народе! Племенито си почео права своя тражити; гледай, да ти конацъ дѣло украси! Почео си сложно, продужи и окончай у любови и миру са браћомъи сaнародницы! Почео си съ одваженѣмъ, продужи са стерпѣніємъ! Почео си жарко, продужи смислено!

Народе! Желѣ твоє доведене ће быти у редъ, и како то буде, сутра, или прекосутра, састаћемо се и опетъ, и сви ћемо се договорити, шта ћемо и како ћемо ствари уредити.

Међу тымъ нека є свакій спокоянъ и миранъ; и нека свакій помисли, да се поступцы нѣгови несамо на нѣгову честь или безчестіє него на честь или безчестіє народа у данашнѣмъ дану односе.

Градъ овай приміо є насъ као госте и пріятелѣ, зато сигурность нѣгова, миръ и поредакъ у нѣму нека свима на срцу лежи!

Народе! Мы што иштемо, што тражимо, тражићемо путемъ правице и закона. Правда є найсилніи помоћникъ, а мы ту на нашой страни имамо. Мы єсмо и остаємо вѣрни подданицы нашега цара, краля и отца Фердинанда; тражимо само своє, а нећемо да дирамо у туђе; мы се оснивамо на права и иштемо правду! Зато

Народе! Радуй се свомъ Патріярху, и свомъ Войводи, и гледай да достоинство овогъ великогъ дѣла ничимъ неумалишъ!

Да живи Царъ и Краль Фердинандъ! Да живи Патріярхъ Іосифъ Раячићъ! Да живи Войвода Стефанъ Шупльикацъ!

У Карловцы 1. Мая 1848.

Изъ скупштине народнѣ
слѣдую подписи.

Проглас српском народу са Мајске скупштине 1/13. маја 1848. године / Proclamation at the May Assembly to Serbian people 1st/13th May 1848.

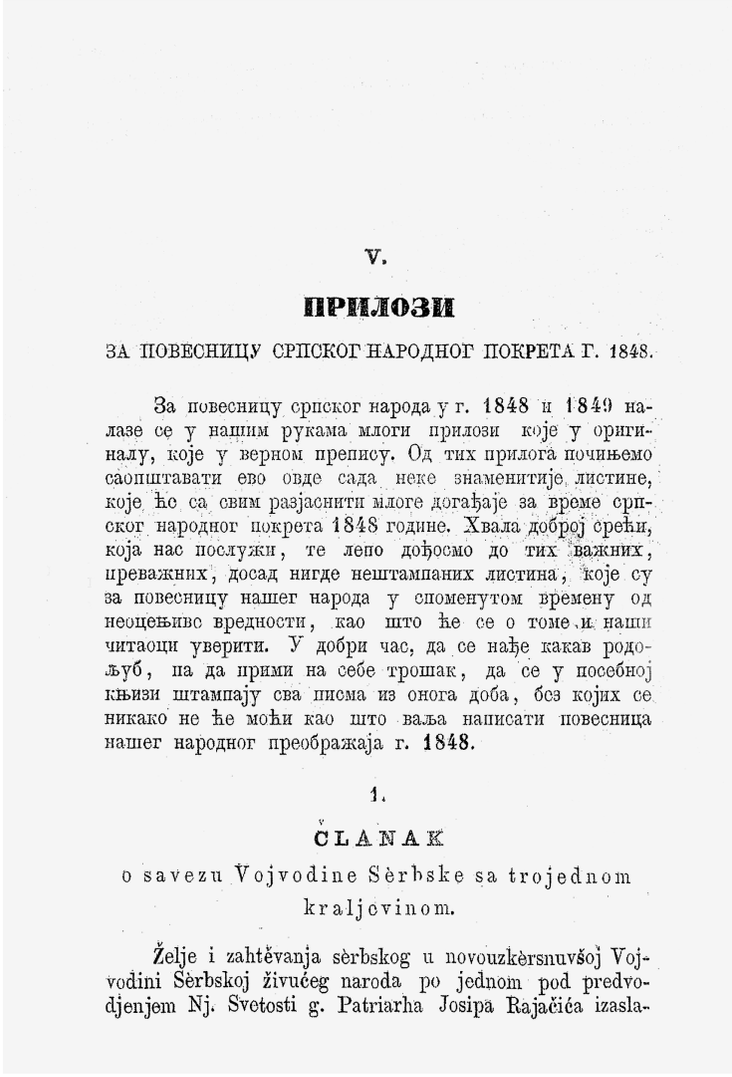

V.

ПРИЛОЗИ

ЗА ПОВЕСНИЦУ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОКРЕТА Г. 1848.

За повесницу српског народа у г. 1848 и 1849 налазе се у нашим рукама млоги прилози које у оригиналу, које у верном препису. Од тих прилога почињемо саопштавати ево овде сада неке знаменитије листине, које ће са свим разјаснити млоге догађаје за време српског народног покрета 1848 године. Хвала доброј срећи, која нас послужи, те лепо дођосмо до тих важних, преважних, досад нигде нештампаних листина, које су за повесницу нашег народа у споменутом времену од неоцењиво вредности, као што ће се о томе и наши читаоци уверити. У добри час, да се нађе какав родољуб, па да прими на себе трошак, да се у посебној књизи штампају сва писма из онога доба, без којих се никако не ће моћи као што ваља написати повесница нашег народног преображаја г. 1848.

1.

ČLANAK

o savezu Vojvodine Sèrbske sa trojednom kraljevinom.

Želje i zahtěvanja sèrbskog u novouzkèrsnuvšoj Vojvodini Sèrbskoj živućeg naroda po jednom pod predvodjenjem Nj. Svetosti g. Patriarha Josipa Rajačića izasla-

Застава земунске народне гарде, 1848. / Flag of Zemun National guard, 1848.

nom sèrbskom odboru saboru ovom saobštene i u tom sastojeće, da trojedna kraljevina ova u tèsni politični na temelju slobode i savèršene jednakosti osnovani i Vojvodinu Sèrbsku sa trojednom kraljevinom u jedno čvèrsto dèržavno tělo stapljajući savez stupivši sèrbske želje i zahtěvanja, **naime potverdjenje Vojvodine Serbske iz Srema s granicom, Baranje, Bačke s bečejskim dištriktom, i sajkaškim batalionom i Banata s granicom i distriktom kikindskim sastojeće,** potvèrdjenje Patriarha i Vojvode, priznanje nezavisnosti i slobode naroda sèrbskog, obezbědjenje vlaške narodne samostalnosti, i ostala iskanja njina za svoje želje prizna, i tako jih ukupno svuda podupire, i u život uvesti trudi se — našavši u sèrcima našima najsèrdačniji i najistinitiji odjěk, i pobudivši u nama osětjanje da je savez taj i medjusobna tvěrda i neporušna sloga, za postignutje velikog opredělјenja naroda našeg posve nužna i potrěbna, s toga sabor ovaj trojedne kraljevine po smislu 4-te točke zapisnika sèrbskog narodnog sabora od 1. (13) i 3. (15) Maja t. g. Savez trojedne kraljevine sa Vojvodinom Sèrbskom iz Srěma s granicom, Baranje, Bačke s bečejskim distriktom i šajkaškim batalionom, i Banata s granicom i distriktom kikindskim sastojećom na temelju slobode i savèršene jednakosti osnovani prima, sve želje naroda sèrbskog za svoje sobstvene priznaje, čega radi će ih i kod prestolja Nj. Veličanstva i na svakom městu podupirati, i u život uvesti trudit se.

Nadalje će se odrediti jedan odbor, koj će po priměru sèrbskog u 5-oj točki spomenutog zapisnika od sèrbskog narodnog sabora izaslanog odbora i od naše strane ustav medjusobnih naših odnošenja izraditi i saboru ovom za odobrenje podněti.

Iz dělah i članakah sabora trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 5. i sledećih danah měseca Lipnja 1848. držanog.

Josip Baron Jellačić, s. r.
Ban.

(M. P.)

Mojsije Georgijević, s. r.
kao privr. prahěležnik.

Прилог за повесницу Српског народног покрета г. 1848. / Appendix for the history of Serbian national movement 1848.
(ЛМС) Летопис Матице српске

Војсковођа Ђорђе Стратимировић (1822–1908), заповедник српских одреда у Војводини / Military leader Đorđe Stratimirović (1822–1908), commander of Serbian troops in Vojvodina

Војвода Стеван Книћанин (1807–1855), заповедник српске добровољачке војске / Duke Stevan Knićanin (1807–1855), commander of the Serbian voulonteere squads

The Voivodeship of Serbia (dukedom) and the Banate of Temes

The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, in which Bačka and Banat, Ruma and Ilok district (Srem) entered, was declared by the Imperial patent in 1849. Timisoara was proclaimed the seat of the dukedom of Voivodeship. There the vice duke was sitting, while the title of the duke the emperor Franz Jozef kept for himself.

Although this dukedom have not met the expectations of the Serbs, their civic ascension and the creation of the civic and political elite that stood at the forefront of the nationhood was achieved: Svetozar Miletić, Mihailo Polit-Desančić and other Serbs were also enabled employment in the state administration and facilitated education at higher educational institutions and universities throughout the monarchy.

Period from 1851 to 1859, which was called the Bah's Absolutism, also had some positive aspects to it: the abolition of serfdom, the introduction of civil legislation, the reform of the judiciary and education. A general tax obligation was introduced and internal customs were abolished which enabled the faster development of capitalist relations and the civil transformation of the society.

However, after the defeat of the Imperial army in 1859 at the Italian battlefield, the Viennese court had to return to the constitutional state, entering into agreement with the Hungarians and making concessions. By the Imperial Patent (December 27th, 1860), the Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes were abolished: Bačka and Banat were returned to Hungary, while Srem was connected to the Triple Kingdom. By so-called "Compromise" (1867) the Double Monarchy was created – the Austro-Hungarian Empire arose.

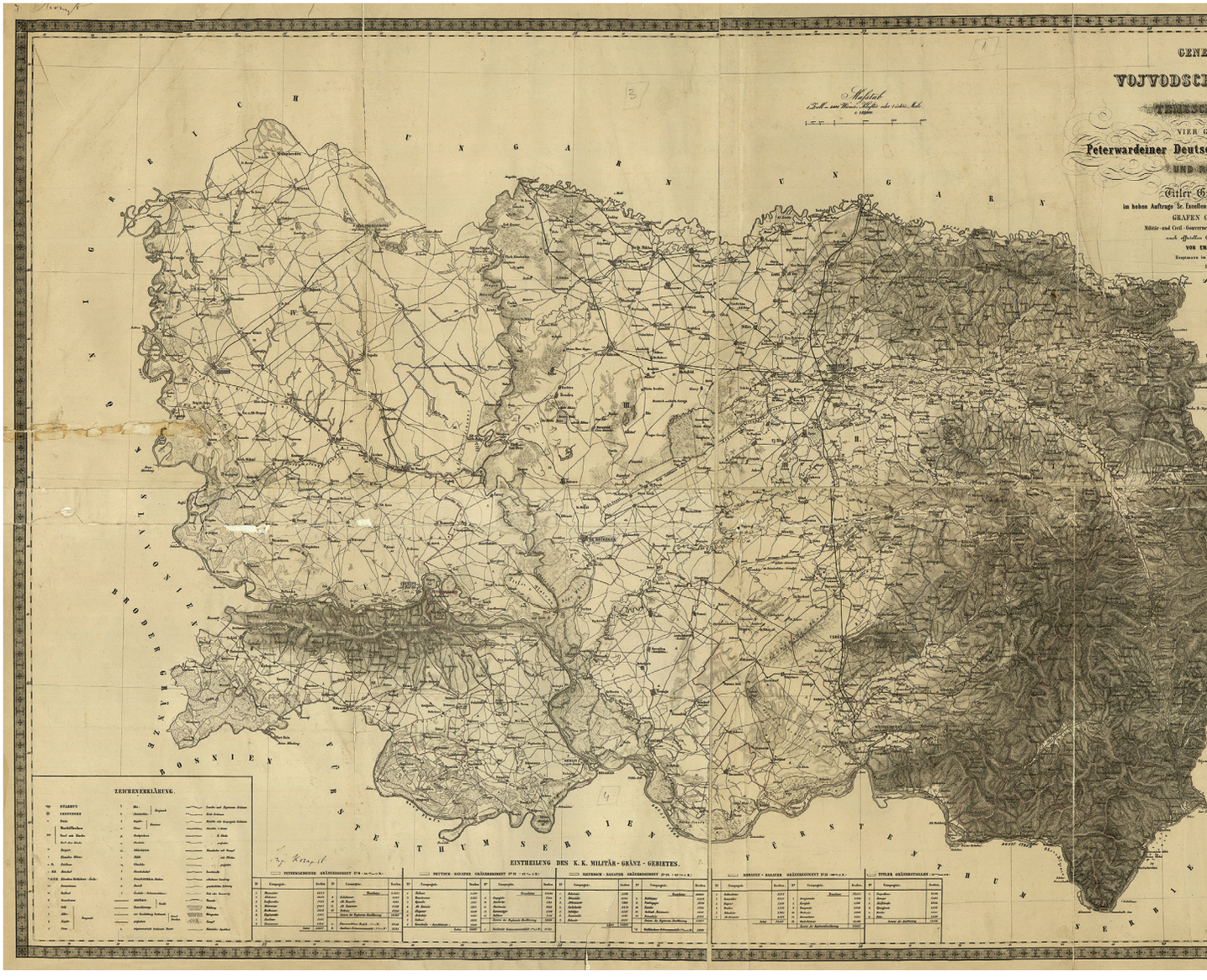

Војводство Србија и Тамишки Банат

Војводство Србија и Тамишки Банат, у које су ушли Бачка и Банат, Румски и Илочки срез (Срем), проглашено је царским патентом 1849. године. За седиште Војводства проглашен је Темишвар, у којем је седео подвојвода, док је титулу војводе цар Франц Јозеф доделио сам себи.

Иако овим Војводством нису била испуњена очекивања Срба, дошло је до њиховог грађанског узлета и стварања грађанске и политичке елите која је стала на чело национа: Светозар Милетић, Михаило Полит-Десанчић и др. Србима је, такође, омогућено запошљавање у државној администрацији и олакшано школовање на високим школама и универзитетима широм монархије.

Период 1851–1859. године, назван Баховим апсолутизмом, имао је и неке позитивне стране: укидање кметства, увођење грађанског законодавства, реформисање судства и школства. Уведена је општа пореска обавеза и укинуте су унутрашње царине, што је омогућило бржи развој капиталистичких односа и грађански преображај друштва.

Међутим, после пораза царске војске 1859. године на италијанском ратишту, бечки двор је морао да се врати у уставно стање и споразуме се са Мађарима, учинивши им уступке. Царским патентом (27. децембар 1860) укинуто је Војводство Србија и Тамишки Банат: Бачка и Банат враћени су у састав Угарске, док је Срем био прикључен Тројединој краљевини. Такозваном „Нагодбом“ (1867) створена је Двојна монархија, Аустро-Угарска.

Војводство Србија и Тамишки Банат, Беч, 1853. / The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, Vienna, 1853. ЗМР (Завичајни Музеј Рума)

Печат, Војводство Србија и Тамишки Банат, друга половина 19. века / Seal of The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, second half of 19th century АВ (Архив Војводине)

Пасош на име Ђорђа Оргована, Војводство Србија и Тамишки Банат, 1850. / Passport of Đorđe Orgovan, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.

From the Austro-Hungarian compromise to the First World War

In order to solve the national question, the Hungarian Parliament passed the Law on Nationalities in 1868. According to this law the nationalities were allowed to use freely their mother tongue at schools, churches and local self-government. However, in practice something quite the opposite happened – the institutional assimilation of nationality began, which proceeded from the doctrine and conception of the Hungarian "political nation", according to which there was a unique political nation in Hungary – Hungarian.

The most intensive Hungarianization of nationalities in Hungary was carried out when the Ministers Lukač and Aponji (1907) were at the head of the Ministry of Education of Hungary. They appointed the clerks and teachers all over Hungary devoted to their ideas. To that end, cultural societies were created as centers for spreading the Hungarian culture. This was also supplemented by the law on civil marriage and the conduct of civil matrices, which stipulated that official documents for marriage or childbirth should be filled in the national language – Hungarian, so Serbian children, instead of Jovan, were enrolled as Janoš, Vladimir as Lajoš, Stevan as Ištvan and many other examples. Hungarianization in Hungary jeopardized all non-Hungarian people, including Germans.

The final point onto the institutionalized Hungarianization was the abolition of church-school autonomy in 1912, and the mysterious death of the last Serbian patriarch in Austro-Hungarian Monarchy Lukijan Bogdanović in 1913.

Од аустро-угарске нагодбе до Првог светског рата

Да би решио национално питање, угарски парламент је 1868. године донео Закон о народностима, по коме је народностима дозвољена слободна употреба матерњег језика у школама, црквама и локалној самоуправи. Међутим, у пракси се догађало нешто сасвим супротно – почела се спроводити институционална асимилација народности, која је полазила од доктрине и концепције мађарске „политичке нације", по којој је у Угарској постојала јединствена политичка нација – мађарска.

Најинтензивнија мађаризација народности у Угарској спровођена је када су на челу министарства просвете Угарске били министри Лукач и Апоњи (1907), који су широм Угарске постављали чиновике и учитеље одане њиховим идејама. У том циљу су стварали културна друштва као центре ширења мађарске културе. Томе је доприносио и закон о грађанском браку и вођење грађанских матрикула, које су прописивале да се званични документи при склапању брака или рођењу детета попуњавају на државном језику – мађарском, па су српска деца, уместо Јован, уписивана као Јанош, Владимир као Лајош, Стеван као Иштван и др. Мађаризација у Угарској угрожавала је све немађарске народе, а међу њима и Немце.

Завршна тачка на институционалну мађаризацију било је укидање црквено-школске аутономије 1912. и мистериозна смрт последњег српског патријарха у Аустроугарској – Лукијана Богдановића 1913. године.

Благовештенски сабор 1861.
/ The Annunciation Assembly 1861.

Новак Радоњић, *Светозар Милетић* / Novak Radonjić, *Svetozar Miletić*

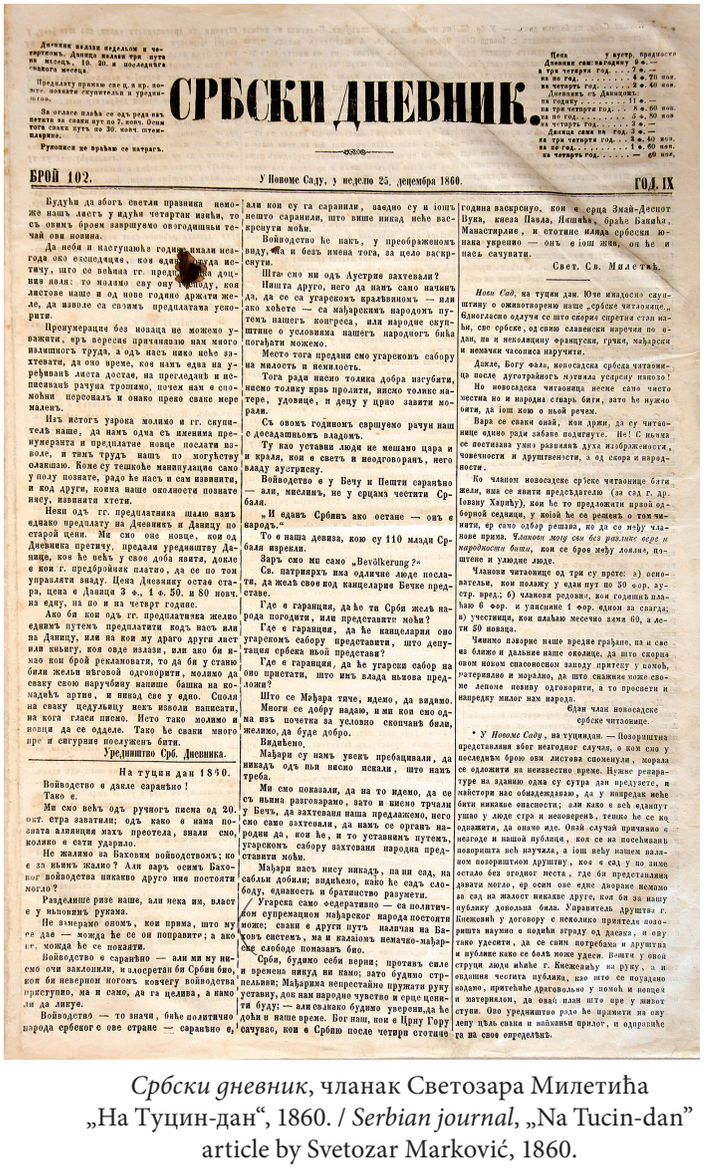

СРБСКИ ДНЕВНИК.

БРОЈ 102. У Новоме Саду, у недељу 25. децембра 1860. ГОД. IX

Будући да због светих празника нисмо наш лист у идући четвртак изнели, то с овим бројем завршујемо овогодишњи течај ови новина.

Да небо и наступајуће годиште нам нађе боље него ли ово што је прошло, желимо свакоме, који одавде буде читао, што се већина гг. предплатника до сад није јавила: то молимо сву ону браћу, која листове наше и од нове године држати жеље, да изволе са свима предплатама успорити.

Пренумеранте без позива не можемо узнаћити, јер нереси причињавао нам много излишњег труда, а од нас нико неће затхевати, да оно време, кое нам едва на уређивање листа достае, на прегледање и писивање рачуна трошимо, почем нам е сполиће персонал и онако прено свае мере маленъ.

Из истог узрока молимо и гг. скупителъ наше, да нам одма сь именима пренумеранта и предплатне новце пошлю, и тимъ трудъ нашъ по могућству олакшаю. Коме су тешкоће манипулације само у нолу познате, радо ће насъ и сам извинити, и код други, коима наше околности познате нису, извинити хтети.

Неки одъ гг. предплатника шаљу намъ едвако предлату на Дневникъ и Даницу по старой цени. Ми смо ове новце, кои од Дневника претичу, предали уредништву Данице, кое ће већъ у свое доба знати, докле е кои г. предбројник платио, да се по том управлати нађу. Цена Дневнику остае стара, цена е Данице 3 ф., 1 ф. 50. и 80 новч. из едну, на по и из четврт године.

Ако би кои одъ гг. предплатника желио единимъ путемъ предплатити кодъ насъ или на Даницу, или на кои му драго други лист или књигу, кои овде излази, или ако би е-мао кои брой рекламовати, то да би у стању били жељи његовой одговорити, молимо да свану своју наручбину напише башка на кодмеђећъ артие, и никад све у едно. Сполија свану цедуљицу неки изволи написати, на кога гласи писмо. Исто тако молимо и новци да се одделе. Тако ће сваки много пре и сигурније послуженъ бити.

Уредништво Срб. Дневника.

На туцин дан 1850.

Војводство е данае сарањено!

Тако е.

Ми смо већъ одъ ручногъ писма од 20. окт. стра завагнли; одъ како е нама позната алиниција махъ преотела, знали смо, колико е сати ударило.

Не жалимо за Баховим војводством; ко е за њимъ жалио? Али зарь осимъ Баховог војводства никакво друго ние постојати могло?

Раздеље ризе наше, али нека им, власт е у њиховимъ рукама.

Не вамеримо ономъ, кои прима, што му се дае — можда ће се он поправити; а ако не, можда ће се познати.

Војводство е сарањено — али ми ну нисмо очи заклопили, и досретан би Србин био, кои би неверном ногомъ ковчегу војводства приступио, ма и само, да га целива, а камо ли да лизне.

Војводство — то значи, биће политично народа српског с ове стране — сарањено е, али кои су га сарањи, заедно су и још нешто сарањи, што више никад неће васкрснути моћи.

Војводство ће накъ, у преображеномъ виду, ма и безъ имена тога, за дело васкрснути.

Шта смо ми одъ Аустрие захтевали?

Ништа друго, него да нам само начинъ да, да се са угарскомъ краљевиномъ — или ако хоћете — са мађарскимъ народомъ путемъ нашегъ конгреса, или народне скупштине о условима нашегъ народногъ бића погађати можемо.

Место тога предали смо угарскомъ сабору на милость и немилость.

Тога ради нисмо толика добра изгубили, нисмо толику крв пролити, нисмо толике натере, удовице, и децу у црно завити морали.

Съ овомъ годиномъ свршујемо рачун наш с десеградшњомъ владомъ.

Ту као уставни људи не мешамо цара и краља, кои е светь и неодговоранъ, него владу аустриску.

Војводство е у Бечу и Пешти сарањено — али, мислимъ, не у срцима честити Срба.

„И еданъ Србинъ ако остане — онъ е народъ."

То е наша девиза, кою су 110 млади Срби изрекли.

Зарь смо ми само „Bevölkerung?"

Св. патријархъ има одличне људе послати, да жељу свое нод канцеларие Бечке представе.

Где е гаранција, да ће ти Срби жељ народа погодити, или представити моћи?

Где е гаранција, да ће канцеларија оно угарскомъ сабору представити, што депутације српска њој представи?

Где е гаранција, да ће угарски сабор на оно пристати, што њимъ влада њихова предложи?

Што се Мађара тиче, идемо, да видимо.

Многи се добру надаю, и ми кои смо одма њих похвалили за условно скончање били, желимо, да буде добро.

Видићемо.

Мађари су намъ увекъ пребацивали, да никадъ одъ њи нисмо искали, што намъ треба.

Ми смо показали, да на то идемо, да се съ њима разговарамо, зато и нисмо тражили у Бечъ, да захтевани наша предлажемо, него смо само захтевали, да намъ се органъ наредни да, кои ће, и то устављнимъ путемъ, угарскомъ сабору захтеваня народна представити моћи.

Мађари насъ нису никадъ, па ни сад, на сабљи добили; видићемо, како ће сад слободу, једнакость и братинство разумети.

У Угарск само федеративно — са политичномъ супремацномъ мађарског народа постоити може; сваки е други путъ налитан на Бечовъ системъ, ма и казіомъ немачко-мађарске слободе помазанъ био.

Срби, будимо себи верни; противъ силе и времена нигда ни кано; зато будимо стрпељиви; Мађарима непрестайно пружати руку уставну, док нам народно чувство и срце цене ти буду; — али свакако будимо уверени, да ће доћи и наше време. Бог нам, кои е Црну Гору сачувао, кои е Србиу после четири стотине година васкрсиу, кои е срца Змај-Јеспот Вуки, кнеза Павла, Јешића, браће Баница, Манастирлие, и стотине илада српских јуначки умрлио — онъ е још жив, он ће и насъ сачувати.

Свет. Св. Милетић.

Нови Сад, на туцин дан. Ове недеље сазвао је скупштину о оживотворењу наше „српске читонице", бележасмо одавна се што скоро спремати стане, све српске, од свију славенски народа по свади, па и неколицину француски, грчки, мађарски и немачки часописа наручити.

Докле, Богу фала, новосадска српска читаоница после дуготрајнога мртвила успешну живоћу. Но новосадска читаоница неће само чисто местна но и народна стварь бити, зато ће нужно бити, да још кое о њој речемо.

Вара се свако онај, кои држи, да су читонице одио ради забаве подигнуте. Не! С њима се постиже умно развијање духа изображености, човечности и друштвености, а од скора и народности.

Ко главном новосадске српске читонице бити жели, има се явити председателю (за сад г. др. Јовану Хаџићу), кои ће то предложити првој одборној седници, у којој ће се решити о том читити, ер само одбор решава, ко да се међу чланове прими. *Чланови могу сви без разлике вере и народности бити*, кои се брзо међу *лоши*, поштене и уљудне људе.

Чланови читонице од три су врсте: а) основатели, кои полажу у један пут по 50 фор. аустр. вред; б) чланови редовни, кои годишњ плаћаю 6 фор. и уписнине 1 фор. одмах за сваки, в) учестници, кои плаћаю месечно заме 60, а лети 50 новаца.

Чинимо површе наше вредне грађане, па и све из ближе и дальше наше околице, да што скорије овом новом српском заводу пружеу у помоћ, материално и морално, да што скорије може српске лепоте новину одговорити, а то просвети и напредку милог нам народа.

Један члан новосадске српске читонице.

---

* *У Новоме Саду*, на туцин дан. — Позориштна представлања већ негледеј случаи, о ком смо у последњем броју ови листова споменули, морала се одложити на неизвестне време. Нужне репарацуре на здању одма су сутра дан предузете, и мајстори нас обнадежавају, да у напредак неће бити никакве опасности; али како е већ одавнуг ушао у људе страх и неповереньъ, тешко ће се ко одважити, да опамо иде. Овај случаи причињао е негзода и нашој публици, кои се на посећиваньъ позоришта већ научила, а још неће у нашем валиком позоришташ другшу, кое е сад у по зиме остало без згодног места, где би представлани давати могло, ер осим ове једне дворане немамо за сад на жалост никакве друге, кои би за нашу публику довољна била. Управитель друштва г. Кнежевић у договору с неколико пријатеља позоришта научио е подаће згоду од дасина, и ову тако удесити, да се сваки потребан и друштва и публике како се боље може удеси. Почити у овој струци људи мићће г. Кнежевићу на руку, а и овдашни честита публика, као што се поуздано надамо, притећће драговољно у помоћ и новцем и материалом, да овај или што пре у живот ступи. Ово уредништво рало ће држати на оку деу цъл сваки и найважњи прилог, и одржаће га на своје опредељење.

Српски дневник, чланак Светозара Милетића „На Туцин-дан", 1860. / *Serbian journal*, „Na Tucin-dan" article by Svetozar Marković, 1860.

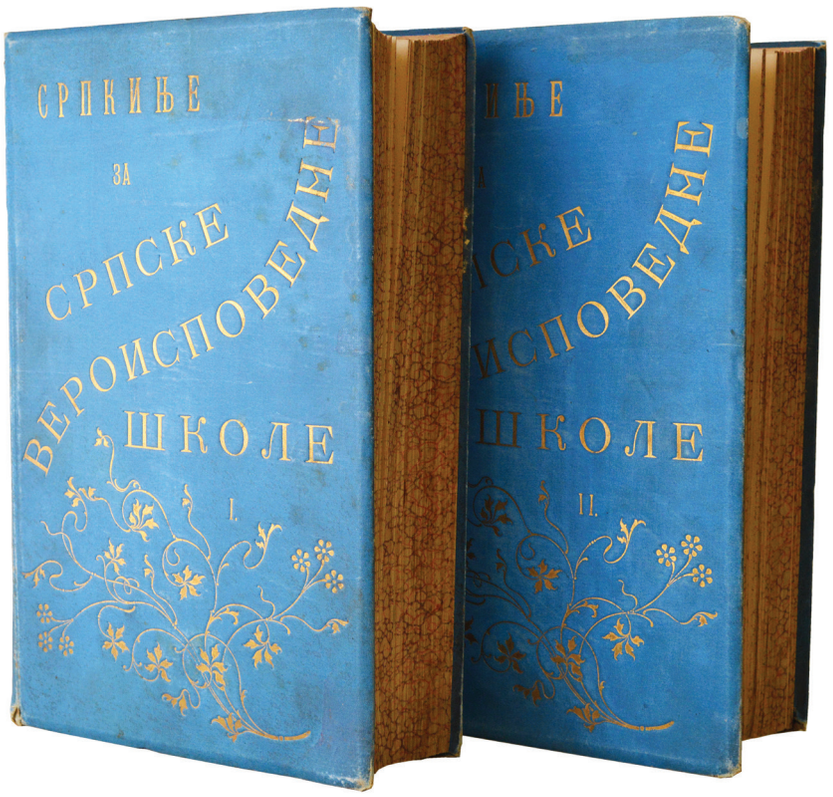

Књиге 10.000 потписа Српкиња поднетих Угарском сабору као подршку да се у српским школама не уводи настава на мађарском језику, 6. април 1907.
СПЦО (Српска Православна црквена општина Суботица), Библиотека б.б. / Books with 10 000 signatures of the Serbian women submitted to the Hungarian Parliament as a support for not introducing hungarian school teaching in Serbian schools, 6th April 1907. Serbian Orthodox church municipality of Subotica, Library n.n.

The First World War and the struggle for national survival

Први светски рат и борба за национални опстанак

THE FIRST WORLD WAR AND THE STRUGGLE FOR NATIONAL SURVIVAL

The solution of the "eastern issue" was aimed at liberating the enslaved people and abolishing Turkish authorities in the Balkans, as well as dividing the succession of the Ottoman Empire among the Balkan states, while the "big eastern crisis" meant a diplomatic term both for war conflicts of great powers and minor uprisings. The Berlin Peace Congress (June 13th, 1878) brought together the deputies of the strongest states of Europe – Germany, Austria-Hungary, France, England, Italy, Russia and Turkey, to solve a number of territorial issues, but not to preserve peace in the Balkans.

Having obtained a 30-year right to administrate in Bosnia and Herzegovina, the Austro-Hungarian army occupied and entrenched first the military and then also the civil administration (Benjamin Kalaj 1883-1903), thus expressed its further aspirations towards the east of the Balkans. It dangerously threatened Serbian principalities – Serbia and Montenegro, which won the autonomy at the Berlin Congress.

After the victory in the First and the Second Balkan War and the territorial enlargements of Serbia and Montenegro, the Austro-Hungarian Empire was even more decisive in preparing the confrontation with Serbia. The cause was only sought (Konrad von Hecendorf, the Austro-Hungarian war office, suggested war with Serbia 25 times in the beginning of the 20th century). It was found on June 28th 1914, when a member of the Young Bosnia – Gavrilo Princip, killed the Austro-Hungarian crown prince in Sarajevo Franz Ferdinand, who attended the Austro-Hungarian military maneuvers organized on the Serbian holiday of Vidovdan.

Zenta, XIV. évf. 87. szám. **Ara 4 fillér.** Vasárnap, 1914. julius 26.

ÖSSZETARTÁS

POLITIKAI LAP.

A „ZENTAI FÜGGETLENSÉGI KÖR" HIVATALOS LAPJA.

Megjelenik: vasárnap, szerdán és pénteken. Kiadóhivatal: Molnár Sz. Vincze könyvkereskedése

Szerkeszti: a Szerkesztő-Bizottság. Felelős szerkesztő: dr. Széchényi István.

Előfizetési ára 1 negyedévre helyben házhoz hordva 1 kor., vidékre 1 K 80 fill

Ultimátum Szerbiához.

Történelmi események küszöbére értünk. A június 28. szarajevói gyilkosság vizsgálata befejeztetett s annak szomoru eredményeként az osztrák-magyar monarchia belgrádi nagykövete csütörtökön délután Belgrádban átnyujtotta a monarchia ultimátumát Pacsu pénzügyminiszternek, a szerb miniszterelnök és külügyminiszter helyettesének.

Nem demarche történt, nem magyarázatot kért a monarchia, harom feltételeket szabott meg a szomszédos szerb királysággal szemben s feltételeinek teljesitését rövid záros határidőhöz kötötte.

Mintha valami üditő szellem, valami uj erő járta volna át külügyi kormányunkat, annyi erély, annyi határozottság van ebben a jegyzéknek nevezett ultimátumban. A régi habozó szellem, a megalkudni kész, magyarázatot kérő és váró sorok helyén most kemény igazságok kergetik egymást s a monarchia nagyhatalmi presztizsének, az elhalt trónörökös határozott és egyenes jellemének és akarateréjének megfelelő hangon követel eléggtételt attól az államtól, mely már évek óta nem tett egyebet, mint felrugva az adott szó szentségét, semmibe véve a nemzetközi megegyezést s visszaélve egy aggastyán király békeszerető és békét kereső hajlamával, minden eszközzel izgat ellenünk, országunk területi épsége és egysége ellen.

Ma betelt a mérték.

S mig egyrészt csak örömünk telhetik abban, hogy külügyi kormányunk végre megtalálta a helyes hangot, melyen ezzel a szomszéd államal már évekkel ezelőtt beszélni kellett volna, másrészt nem tudjuk eléggé sajnálni, hogy a helyzet immáron odáig fajult, hogy ultimátumot kénytelen külügyi kormányunk a szomszédos szerb királyságnak küldeni.

A kocka el van vetve s mi nyugodtak lehetünk, nem mi vetettük el. A mérték betelt, az izgalmak tetőpontra jutottak s ennek az állapotnak véget kell vetni.

Véget kell vetni eddig, mig gazdasági erőnk oktalan izgalmak közepette szét nem forgácsolódik, mig érvényt tudunk szerezni jogainknak és ezen alapuló akaratunknak nemcsak országunk határain belül, de kivül is.

Ott tartottunk már, hogy kezdtünk nevetségessé válni. Ott tartottunk, hogy éppen Szerbia izgatásai folytán minden idegen ország feldarabolásunkról beszélt. A félig már kivégzett Törökország helyébe minket tettek már meg Európa beteg emberének, kit ugy táncoltak már körül éppen és legjobban apró balkáni szomszédaink, mint a vademberek a hizlalt fehérbőrűt a megsütés előtt. Hitelünk minden ország előtt megroppant, határaink közt lakó nemzetiségeink már felettünk állónak és uraiknak képzelték magukat, országunkból kifelé gravitáltak. Az ellenünk való izgatások az ország határain belül is szinte minden korlát nélkül folytak, tekintélyünk a minimumra sülyedt, iparunk és kereskedelmünk pangásnak indult, a gazdasági válságok egymást érték nálunk. Erőnk mintha megbénult volna, karunk mintha le volna kötve.

Ebből a dermettségből felkellet ébrednünk. Ebből zsibbadtságból öntudatra kellett kelnünk. Szét kellett végre téponnk a lassan ránk rakott béklyót. Véget kellett végre vetni ennek a csöndes halálfusának. Meg kellett állitani ezt a lassú, de biztos elvérzést, megkellett állni azon az uton, mely a saját vesztünkbe vezetett s megkellett állitani azokat is, kik a mi vesztünkre törtek.

Mindennek van határa s a mi türelmünknek is kellett, hogy legyen.

Most elérkeztün ehhez a határhoz.

Nem hinném, hogy a háboru előtt állottunk volna meg. Erős a hitem, hogy van még annyi ereje és tekintélye ennek a monarchiának, hogy jogos és méltányos követelését a szerb királyság teljesiteni fogja. S ha teljesiti, a mi részünkről az ügy be van fejezve.

Ha pedig nem teljesiti, — jöjjön aminek jönni kell.

Mi nem kerestük, minket bele kényszeritenek a mai helyzetbe s ha ebből csakugyan nem volna más kivezető út, mint a háboru — amit, ujból hangsulyozunk, mi nem hiszünk, — ám jöjjön a háboru. Mi ennak is állunk elébe.

A Mester—Policzer-ügy.

Mikor Politzer Leó a függetlenségi párt vezére ellen elmondotta és megirta panama-vádját, arra kértük olvasóközönségünket, hogy ne adjon hitelt a rágalmazó állításainak, hanem várja be a független és nem befolyásolható biróság itéletét.

A nagy port vert, szenzációs bünper a julius hó 20-án megtartott tárgyaláson a kir. járásbiróság előtti eljárásban véget ért. Közel egy évig tartott az első biróság eljárás. Ez alatt az idő alatt Politzer Leó mindent elkövetett a munkapárt hivatalos lapjában, hogy Mester Andort befeketitse. Egyik rágalmazó cikk a másik után jelent meg, amelyek mindegyikében azt igérte, hogy majd leleplezi Mester Andort és a rája szórt vádakat szavahihető tanukkal és hiteles aktákkal fogja bebizonyitani.

Vezérünk ártatlanságába vetett rendithetlen hittel néztünk elé az eseményeknek. Azt sem tettük meg, amihez feltétlen jogunk lett volna, — mert ezzel a fegyverrel az eleniél is élt, —

Сенћанске новине, ултиматум Србији 1914. / Senta Newspaper, Ultimatum to Serbia, 1914. (ГМСента) Градски Музеј Сента

Rendkivüli kiadás!

XIX-IK évfolyam, 87 szám. Ára 2 fillér. Zenta 1914. Julius 24 Pé

ZENTAI FRISS UJSÁG

A D. M. K. E. HIVATALOS LAPJA — ZENTAI HIRADO POLITIKAI LAP. — AZ ALF. GAZD. EGY. HIV. LAPJA

Megjelenik hetenként háromszor: SZERDAN, PENTEKEN és VASÁRNAP.

SZERKESZTI A SZERKESZTŐ BIZOTTSAG. Főszerkesztő: HEISZLER GY. FERENCZ. Felelős szerkesztő: POLITZER LEÓ.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK: Helyben házhoz hordva egész évre 3 korona. Vidékre egész évre 6 korona.

Háború előtt!

A magy. kir. miniszterelnöki sajtóiroda eredeti távirata a „Zentai Friss Ujság“ részére.

Érkezett délután 1 órakor.

A sajtó valamennyi organuma első helyen közli a Monarchiának a szerb kormányhoz intézett jegyzékét melyet a belgrádi követünk tegnap délután 6 órakor adott át. A socialista Népszava kivetelével a magyar sajtó valamennyi organuma, pártkülönbség nélkül, osztatlan helyeséssel fogadja a Monarchia energikus lépését és az előzmények után a külügyi kormányunk valóban önmegtagadásig menő türelme után teljesen jogosultnak látja. A miniszterelnök késő éjjel kérette magához, a bpesti nagylapok szerkesztőit, akikkel személyesen közölte a Monarchia demarsát. A lapok szerkesztőségéből vettek tudomást még az éjszaka a jegyzék tartalmával az ellenzéki képviselők körében, szintén pártkülömbség nélkül az volt a felfogás, hogy külügy kormányunk helyesen járt el, amikor szigoruan megszabta a maga indokolt kivánságait és amikor e kivánságok teljesitésére 48 órai határidőt szabott. Andrássi Gyula egyik naplap munkatársa előtt még az éj folyamán kijelentette, hogy a jegyzéket helyesli, annak tartalmát hatályosnak és megfelelőnek tartja. A miniszterelnök a napilapok szerkesztőinek még tegnap este kijelentette, hogy a mai napirend előtt ismételni fogja a tényállást a képviselőházban és sürgős interpelláció alakjában készséggel hozzájárul az elnökség ahhoz, hogy a monarchia világtörténeti jelentőségü lépése a képviselőházban megvitattassék. Andrássy Gyula gróf még az éjszaka folyamán jelezte, hogy a mai ülésben fog szólalni.

Illetékes helyről lapunk munkatársa előtt ma azt hangoztatták, hogy a jegyzéknek erélyes hangját a már nagyon előrehaladt szerajevói vizsgálat eredménye is olyan tüneteket állapitott meg, amelyek kétségtelenné teszik a szerb kormány óriási mulasztásait. Szerbia akkor jár helyesen, ha a konfliktust elkerüli és a monarkia óhajait teljesiti. Nem is lehet teljesen kizártnak tartani, hogy ezt Szerbia megteszi és épen azért, bár tagadhatatlan, hogy a monarkia lépése igen határozott és igen komoly háborus bonyodalom bizonyossága, még ebből nem következik. Alkudozásnak vagy hosszas eszmecserének tárgya, a Monarchia jegyzéke semmi esetre sem lehet.

Általános megnyugvást kelt,hogy a kormány mindenek előtt már tegnap délután tanácskozott a nagy bankok képviselőivel akik teljes tudatában vannak a rájuk váró feladatnak és kijelentették, hogy a nyujtott hiteleket fenntartják, sőt hitelképes kisebb intézetek és magánosok fokozottabb támogatásával esetleges zavarok elejét veszik. A pénzintézetek képviselőivel tegnap már tanácskozások folytak arról is, hogy ha szüksége be áll, ugy a pénzpiac támogatása céljából az osztrák-magyar bank és a kormány közbenjöttével megfelelő organizáció fog létesülni. Meg lehet állapitani, hogy a közvélemény teljes mértékben helyesli a monarchia lépését, hogy ebben a kérdésben Magyarországon pártok nincsenek, de meg lehet állapitani azt is, hogy a közönség teljes nyugalommal és hidegvérrel, igaz a körülmények által teljesen indokolt, józansággal itéli meg a helyzetet.

Nyomatott Politzer Sándor nyomdájában Zentán.

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ И БОРБА ЗА НАЦИОНАЛНИ ОПСТАНАК

Решавање „источног питања” имало је за циљ ослобођење поробљених народа и укидање турске власти на Балкану, те поделу наследства отоманске царевине између балканских држава, док је „велика источна криза” означавала дипломатски израз како за ратне сукобе великих сила тако и за мање устанке. Берлински мировни конгрес (13. 06. 1878) окупио је представнике најјачих држава европе – Немачке, Аустроугарске, Француске, Енглеске, Италије, Русије и Турске, који су решавали бројна територијална питања, али не и питање очувања мира на Балкану.

Добивши 30-годишње право на управу над Босном и Херцеговином Аустроугарска ју је војно запосела и завела најпре војну, а потом и цивилну управу (Бењамин Калај 1883–1903) и на тај начин исказала своје даље аспирације према истоку Балкана. Она је опасно запретила српским кнежевинама – Србији и Црној Гори, које су на Берлинском конгресу добиле самосталност.

После победа у Првом и Другом балканском рату и територијалних увећања Србије и Црне Горе, Аустроугарска царевина се још одлучније спремала за обрачун са Србијом. Повод се само тражио (Конрад фон Хецендорф, аустроугарски министар рата, је почетком 20. века 25 пута предлагао рат против Србије), а дочекан је 28. јуна 1914, када је члан Младе Босне – Гаврило Принцип, у Сарајеву убио аустроугарског престолонаследника, најводводу Франца Фердинанда, који је присуствовао аустроугарским војним маневрима организованим на српски празник Видовдан.

Since the Kingdom of Serbia did not accept all the conditions of the ultimatum sent by the Austro-Hungarian Empire via telegram, exactly a month after the assassination in Sarajevo the Black-Yellow Monarchy declared the war to Serbia, previously securing the support of Germany.

Montenegro and Imperial Russia joined the Kingdom of Serbia, and Austro-Hungarian Empire had a support of Turkey, Germany and Bulgaria. France and Great Britain entered the war as well. The military confrontation with a small Serbia quickly turned from Balkan to European war, and then into the World War.

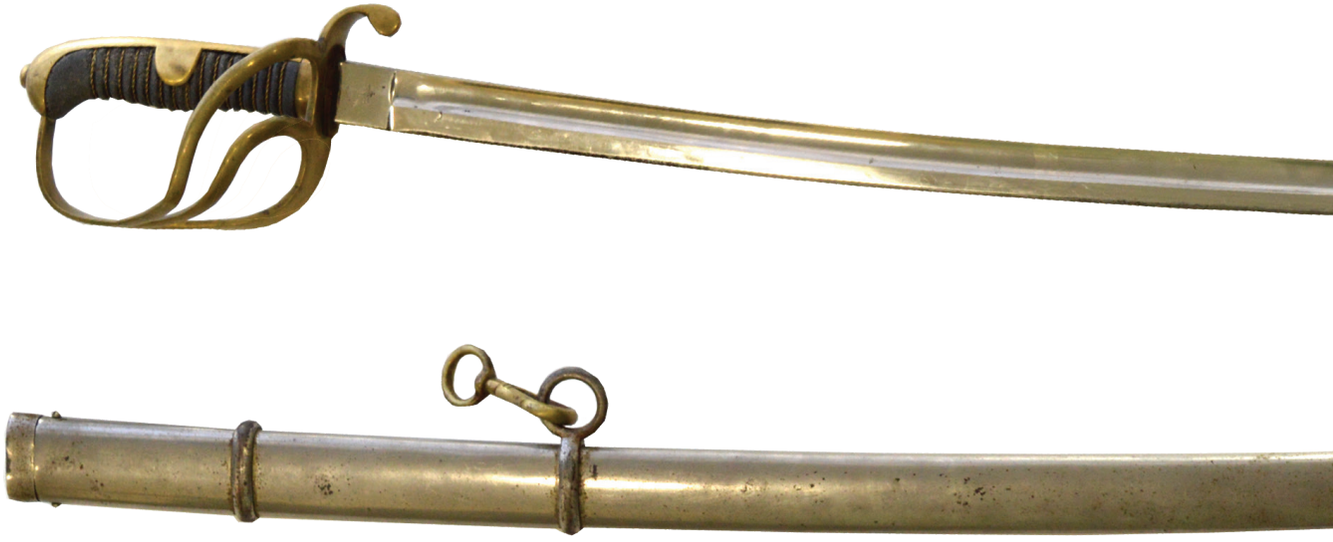

Како Краљевина Србија није прихватила све услове ултиматума који јој је Аустроугарска упутила телеграмом, тачно месец дана од сарајевског атентата Црно-жута монархија јој је објавила рат, претходно обезбедивши подршку Немачке.

Краљевини Србији придружила се Црна Гора и царска Русија, а Аустроугарској и Немачкој Турска и Бугарска. У ратни сукоб су ушле Француска и Велика Британија, те се војни обрачун са малом Србијом брзо претворио од балканског у европски рат, а потом и у светски рат.

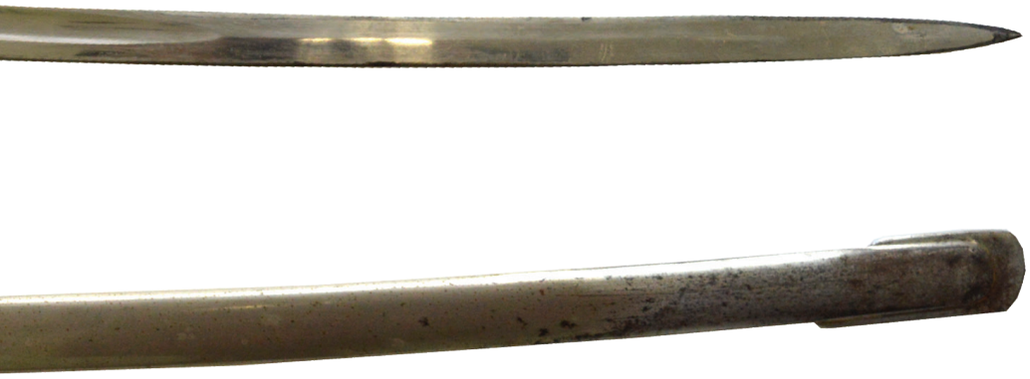

Српска официрска сабља, Први светски рат / Serbain officer saber, The First World War

Аустроугарска официрска сабља, 1914. / Austro-Hungarian officer saber, 1914.

Serbia in the First World War, the beginning of the war

On August 12th 1914, the Austro-Hungarian Army or the Commander of the Balkan Army, General Poćorek, attacked the Kingdom of Serbia from the north and west with great military force, enthusiasm and belief in the victory of their weapons. The main direction of their attack was the Drina River. General Stepa Stepanović, skillfully commanding highly motivated Serbian army and experienced officers, fully condemned the intentions of the enemy. In the fierce battle (Cerska bitka) the Serbian army completely broke the Austro-Hungarian army and defied it to its initial positions across the Drina to Bosnia and Herzegovina.

The Serbian army not only defeated the Austro-Hungarian invasion army (thus preventing its 2nd Army from participating in the planned final phase on the eastern front), but at the request of its allies France and Russia, although exhausted and with little prospect in the final success, took the offensive and penetrated the Austro-Hungarian territory, occupying Zemun and part of Srem.

In the second offensive of the Austro-Hungarian army to Serbia, General Poćorek repeated the previous plan – with great military force and technique in concentric circles he advanced towards Valjevo with the intention of surrounding and destroying the Serbian army. The attack began in the first half of November 1914 (Drina battle). The Serbian army failed to keep the enemy and under the pressure being in the scarcity of artillery ammunition, withdrew to the right bank of the Kolubara and Ljig, retaining the unity of the front. The situation in the Serbian army was critical due to exhaustion. At the session of the government and the military command chaired by Regent Aleksandar Karađorđević, it was decided to continue the fight. The Austro-Hungarians switched to the general offensive (Kolubara battle the first phase) and continued to pressure the Serbian army. They occupied Valjevo and Obrenovac, and then Belgrade. The new commander of the Serbian 1st Army General Mišić withdrew the army, shortened the front, and enabled the troops to take a break, feed themselves and fill the rows. Then the long expected necessary artillery ammunition from France, Greece and Russia arrived. On December 3rd, the Serbian army suddenly turned into a counter-attack (Kolubarska bitka, the second phase) and defeated its enemies and broke the second offensive of Poćorek. Until December 15th, the last Austro-Hungarian soldier was expelled from Serbia.

With the complete defeat the Austro-Hungarian military offensives ended just like the military career of commander Poćorek. The Austro-Hungarian reputation was seriously shaken, because the Serbian army defeated it three times in less than a half of a year. Knackered and decimated the Austro-Hungarian army in a panicky escape from the Serbian army leaving behind a large amount of war equipment and weapons.

Српске војничке медаље / Serbian military medals

Србија у Првом светском рату, почетак рата

Великом војном силом, ентузијазмом и уверењем у победу свог оружја, аустроугарска армада односно командант балканске војске генерал Пођорек је 12. августа 1914. напао Краљевину Србију са севера и запада, при чему је главни правац напада била река Дрина. Генерал Степа Степановић је, спретно командујући веома мотивисаном српском војском и искусним официрима, потпуно осујетио намере непријатеља. У жестокој борби (Церска битка) српска војска је потпуно разбила аустроугарску војску и одабацила је на почетне положаје, тј. преко Дрине, у Босну и Херцеговину.

Српска војска није само поразила аустроугарску инвазиону војску (и тако је спречила да њена 2. армија учествује у планираној завршној фази на источном фронту) већ је, на захтев својих савезника Француске и Русије, иако исцрпљена и са малим изгледом у коначни успех, предузела офанзиву и продрла на територију Аустроугарске заузевши Земун и део Срема.

У другој офанзиви аустроугарске војске на Србију генерал Пођорек је поновио претходни план – са великом војном силом и техником у концентричним круговима надирао је према Ваљеву с намером да окружи и уништи српску војску. Напад је отпочео првом половином новембра 1914. године (Дринска битка). Српска војска није успела да задржи непријатеља, те се под силином удара и у оскудици артиљеријске муниције повукла на десну обалу Колубаре и Љига, задржавши јединство фронта. Стање у српској војсци постало је критично због исцрпљености. На седници владе и војне команде којом је председавао регент Александар Карађорђевић одлучено је да се настави борба. Аустроугари су прешли у општу офанзиву (Колубарска битка прва фаза) и надаље притискали српску војску, па су заузели Ваљево и Обреновац, а потом и Београд. Нови командант српске 1. армије, генерал Мишић, повукао је војску, скратио фронт и омогућио трупама да предахну, нахране се и попуне редове. Притом је стигла и дуго очекивана, преко потребна артиљеријска муниција из Француске, Грчке и Русије.

Српски војници на бранику отаџбине, 1914.
/ Serbian soldiers at the rampart of the fatherland, 1914.

Генерал Гојковић обилази заробљене аустроугарске војнике 1914/1915. / General Gojković visiting captured Austro-Hungarian soliders 1914/1915.

Аустроугарска речна подморница потопљена код Новог Сада, Први светски рат
/ The Austro-Hungarian submarine sank at Novi Sad, The First World War

Артиљерија српске војске у напредовању, 1914/1915. / The Serbian army's artillery in advance, 1914/1915.

Српска војска је 3. децембра изненада прешла у противнапад (Колубарска битка, друга фаза) и, поразивши непријатеља, сломила Пођорекову другу офанзиву. До 15. децембра из Србије је био протеран и последњи аустроугарски војник.

Потпуним поразом завршене су аустроугарске војне офанзиве, баш као и војна каријера команданта Пођорека. Аустроугарски углед био је озбиљно пољуљан, јер ју је војска Србије за мање од пола године три пута поразила. Сатрвена и десеткована, аустроугарска војска је у паничном бегу пред српском војском неретко остављала за собом велику количину ратне опреме и наоружања.

Српска пушка, систем маузер, М 1899 / Serbian Mauser rifle M 1899

The equipment and the armament of the Serbian army

The victories of Serbian weapons in the battles on Cer, the Drina and the Kolubara showed all the strength and advantage of the fewer, less equipped but highly-motivated and well-led Serbian army over the numerous, better armed and poorly guided Austro-Hungarian army. Out of 447 000 Austro-Hungarian soldiers that General Poćorek took into war on Serbia, only 176 000 remained in the units. The others were inoperative (271 000) either killed, wounded, missing or captured by the Serbian army.

The Serbian war goal was defined in the *Niš Declaration*, according to which "... convinced in the determination of the whole Serbian people to pursue in a holy struggle for the defense of their hearth and freedom, the Government of the Kingdom regards as its most important task to ensure the successful end of this great warfare, which at the moments when it started, became at the same time the struggle for the liberation and unification of all our unfree brothers of Serbs, Croats and Slovenians ... "(*Statement of the Royal Serbian Government in the National Assembly, Niš Declaration,* Niš, November 24th /December 7th, 1914).

Withdrawal of the Serbian Army in 1915

In the autumn of 1915, the central forces (Germany, Austro-Hungarian Monarchy and Bulgaria) decided to attack Serbia jointly and thus lead it to defeat, occupation and division. This time, the command was entrusted to German General August von Makenzen. Under his command there were 800 000 soldiers: the German army, which attacked from the north, the Austro-Hungarian army from the west and Bulgarian from the east, which cut the retreat of the Serbian army towards Thessaloniki and its allies.

In addition to the heroic and fierce resistance to the superior military force, at the beginning of October 1915, the Serbian army began to withdraw. Belgrade fell into the hands of the occupiers. The Serbian government and the Supreme Command, regardless of the military disaster, considered it important to avoid capitulation. Allies were told that Serbia expects allied assistance in the further fight. At the end of November, a decision was made to withdraw via Montenegro and Albania to the Adriatic coast.

Војничка труба из Првог светског рата / Military bugle from The First World War,
City Museum of Sombor, inv. num. 1915.
ГМСо (Градски Музеј Сомбор)

Опрема и наоружање српске војске

Победе српског оружја у биткама на Церу, Дрини и Колубари показале су сву снагу и предност малобројније, слабије опремљене, али добро мотивисане и добро вођене српске војске над бројнијом, боље наоружаном и лоше вођеном аустроугарском војском. Од 447.000 аустроугарских војника, које је генерал Поћорек повео у рат на Србију, свега 176.000 је остало у јединицама. Остали су избачени из строја (271.000), било да су погинули, рањени, нестали или заробљени од српске војске.

Ратни циљ Србије био је дефинисан у *Нишкој декларацији*, према којој „...уверена у решеност целог српског народа да истраје у светој борби за одбрану свога огњишта и слободе, влада Краљевине сматра као свој најглавнији задатак да обезбеди успешан свршетак овог великог војевања, које је, у тренуцима, када је започета, постала уједно борбом за ослобођење и уједињење све наше неслободне браће Срба, Хрвата и Словенаца...” (*Изјава Краљевске српске владе у Народној скупштини*, *Нишка декларација*, Ниш, 24. 11. / 7. 12. 1914).

Дописна карта српске војске /
Correspondence card of Serbien soldiers

Повлачење српске војске 1915. године

У јесен 1915. године централне силе (Немачка, Аустроугарска и Бугарска) одлучиле су да заједнички нападну Србију и тако је доведу до пораза, окупације и поделе. Овога пута команда је поверена немачком генералу Августу фон Макензену. Под његовом командом било је 800.000 војника: немачка војска, која је напала са севера, аустроугарска војска са запада и бугарска са истока, која је пресекла одступање српској војсци ка Солуну и савезницима.

Поред херојског и жестоког отпора надмоћној војној сили, почетком октобра 1915. Српска војска се почела повлачити, а у руке окупатора је пао Београд. Српска влада и врховна команда су, без обзира на војну катастрофу, сматрале да је важно што је избегнута капитулација. Савезницима је саопштено да Србија очекује савезничку помоћ у даљој борби. Крајем новембра донета је одлука о повлачењу преко Црне Горе и Албаније до Јадранске обале.

Since the stay at the Albanian coast was not safe due to the Austro-Hungarian advancing via Montenegro, in January 1916, the French organized a reception camp at Corfu. Allied ships transferred Serbian soldiers to the islands of Corfu and Vido, where dead soldiers were buried in the sea. Due to the great suffering, the withdrawal through inaccessible areas to the sea shore and to Corfu is called the "Albanian Golgotha".

The city of Corfu, on the island of the same name, became the war capital of Serbia in 1916. Together with 125 000 recovered soldiers, the Supreme Command moved to Thessaloniki and its surroundings, where it joined the Allies, the French and the English (Salonika Front), led by General Moris Saraj.

In the autumn of 1916, there was a mutual offensive of the Central Powers (Germany and Bulgaria) and Antanta (France, England, Serbia, Italy and Greece). The Serbian army succeeded to push the Bulgarian army onto the mountain peaks of Kajmakčalan and liberated part of its homeland and the city of Bitola. After that the front was peaceful until 1918, when breakthrough of it happened and the defeat of the Central Powers's armies.

Исцрпљени српски војници, Крф 1916.
/ The Exhausted Serbian soldiers, Corfu 1916

Српски војници у повлачењу ка Скадру крајем 1915.
/ Serbian soldiers retreating towards Skadar in late 1915.

Како задржавање на албанској обали није било безбедно због Аустроугарског надирања преко Црне Горе, Французи су у јануару 1916. организовали прихватни логор на Крфу. Савезничким бродовима српска војска је пребачена на острва Крф и Видо, где су упокојени војници сахрањивани у море. Због великог страдања, повлачење кроз неприступачне пределе до морске обале, а потом до Крфа, названо је „Албанска голгота".

Град Крф, на истоименом острву, постао је 1916. године ратна престоница Србије. Заједно са 125.000 опорављених војника, врховна команда је прешла у Солун и околину, где се придружила савезницима, Французима и Енглезима (Солунски фронт), на чијем челу је био генерал Морис Сарај.

У јесен 1916. дошло је до обостране офанзиве, Централних сила (Немачке и Бугарске) и Антанте (Француске, Енглеске, Србије, Италије, Грчке). Српска војска успела је да потисне бугарску војску на планинским врховима Кајмакчалана и ослободи део своје отаџбине и град Битољ. Потом је фронт мировао све до 1918. године, када је дошло до његовог пробоја и пораза војски Централних сила.

Солунски фронт, српски војни логор, 1916.
/ Salonika front, Serbian military camp, 1916.

Солунски фронт, српски официри 1917.
/ Salonika front, Serbian officers, 1917.

Српска авијација на Солунском фронту, 1917. / Serbian airforce on Salonika front, 1917.

Српска војска на висовима Кајмакчалана, Солунски фронт, 1916 / Serbian military on the hights of Kajmakčalan, Salonka front, 1916

Солунски фронт, српска војска опорављена и спремна за наставак рата / Salonika front, Serbian army recovered and ready to continue the war

Repressions and crimes of the occupying forces over the civilian population

In the first days of the attack on Serbia, and especially after the first losses and defeats, the Austro-Hungarian army was beastly taking revenge on the population in the places it was passing through. The bestiality, the unscrupulousness, the barbarism and the atrocities that it did at that time, disgusted the entire civilized world. The crimes of the regular Austro-Hungarian army and their allies, above all the Bulgarians, continued and lasted throughout the war, whereby "victims were shot, killed, slaughtered, raped and then killed, stoned, hanged, beaten with butts or clubs, ripped with a knife. Some of the victims were burnt, the others were with legs or arms cut off or torn, with ears or legs cut off, with eyes excavated, breasts cut off, skin cut into belts or flesh separated from the skin, ultimately one female child was thrown to pigs. "(Archibald Rice, *Austro-Hungarian Crimes*, Lausanne 1916)

Austro-Hungarian repressions over their own population (taking to the camps and internmenting of the Serbs)

The Serbian and generally Slavic population in the areas of Vojvodina – Banat, Bačka, Baranja and Srem even before the Great War were exposed to systematic denationalization and assimilation by the Viennese administration, and especially from the Hungarian government. Although they did not have any cause for this, because the strongest Serbian political parties (radicals and liberals) expressed loyalty to the authorities. Only a few days after the assassination of the archduke Franz Ferdinand, the persecution of Serbs and unprecedented reprisals began: arrests, imprisonments and internments. Next to political leading men, who were arrested as hostages and sent to the camps throughout Hungary, the priests, monks in monasteries and teachers of Serbian national schools were persecuted. Soon, political parties were forced to stop working, and their press was banned. The gendarmes used to go along the streets and remove the Cyrillic inscriptions from the shops and the Midsummer wreaths from the houses. Bells were removed from the churches and then the copper from the church towers. Serbian teachers and priests were forced to collect from their parishioners a war loan for the Hungarian army. Court martial was introduced and all cultural, charity and sports associations, reading rooms, singing societies, charity cooperatives of Serbian women, craftsmen associations were forbidden. Their property (archives, books, mobiles) was devastated and scattered, and most often destroyed on the spot. It was forbidden to distribute books and other documents printed in Cyrillic script, as well as the work of the printing houses owned by the Serbs. An index of "harmful" books was created, which were singled out and plundered.

Заточеници, Срби из војвођанских области у Арадском Логору, 1915. / Captives, the Serbians from areas of Vojvodina in Arad camp, 1915. (прив. кол. Др Д. Костић)

Репресалије и злочини окупаторских војски над цивилним становништвом

Још у првим данима напада на Србију, а поготово по првим губицима и поразима, аустроугарска војска се зверски светила становништву у местима кроз које је пролазила. Бестијалност, бескрупулозност, варварство и зверство које је том приликом чинила, згрозила је сав цивилизовани свет. Злочини регуларне аустроугарске војске и њихових савезника, пре свега Бугара, настављени су и трајали током читавог рата, при чему су „жртве стрељане, убијене, заклане, силоване па убијене, затрпане камењем, обешене, премлаћене кундацима или батинама, распорене ножем. Жртве спаљене, жртве које су имале отсечене или истргнуте ноге или руке, отсечене уши или ноге, ископане очи, отсечене дојке, кожу и сечене на каише или месо одвојено, напослетку једно женско детенце бачено свињама". (Арчибалд Рајс, *Аустроугарски злочини*, Лозана 1916)

Злочини аустроугарске војске над цивилним становништвом, Први светски рат / Austro-Hungarian crimes against civilians, First world war (ДКС) Дом Културе Самош „Владимир М. Фијат"

Репресалије Аустроугарске над сопственим становништвом (логорисање и интернирање Срба)

Српско и уопште словенско становништво у војвођанским областима – Банату, Бачкој, Барањи и Срему, и пре Великог рата је било изложено систематској денационализацији и асимилацији од стране бечке администрације, а посебно од мађарске владе, иако за то нису имали никаквог повода, јер су најјаче српске политичке партије (радикали и либерали) изражавале лојалност властима. Само неколико дана по убиству највојводе Франца Фердинанда започети су прогони Срба и невиђене репресалије: хапшења, логорисања и интернације. Поред политичких првака, који су хапшени као таоци и слати у логоре широм Угарске, прогањани су свештеници, монаси по манастирима и учитељи српских народних школа. Убрзо су политичке странке биле принуђене да престану с радом, а њихова штампа је забрањена. Жандари су ишли улицама и скидали ћириличне натписе са радњи и ивањданске венце са кућа. Са цркава су скидана звона, а потом и бакар са црквених торњева. Српски учитељи и свештеници били су присиљени да од својих парохијана скупљају ратни зајам за угарску војску. Уведен је преки суд и забрањена сва културна, добротворна и спортска друштва, читаонице, певачка друштва, добротворне задруге Српкиња, занатлијска друштва. Њихова имовина (архиве, књиге, мобилијар) била је похарана и развучена, а најчешће и уништавана на лицу места. Забрањена је дистрибуција књига и других списа штампаних ћириличним писмом, као и рад штампарија чији су власници били Срби. Прављен је индекс „штетних" књига, које су издвајане и плењене.

Volunteers and volunteer movement in the First World War

When the war broke out in 1914, there were a large number of the Serbs from the Austro-Hungarian Empire, most of whom took part in the Balkan Wars as volunteers. Relying on the historical experience of the Serbian volunteer movement before the beginning of the First World War, the Supreme Command issued the order and instruction on the formation and method of action of the Chetnik detachments that were intended for the war against the enemy, which were formed by volunteers. At that time four Chetnik detachments were established – Jadarski, Zlatiborski, Rudnički and Gornjački. They numbered over 2 500 volunteers. Due to their specific activities and participation in the most complex military actions, the volunteer units had great losses and the number of volunteers grew steadily. After the Cer and Kolubara battles, hundreds of captured Austro-Hungarian soldiers joined the Serbian volunteers. During 1915, Major Vojin Popović formed the First Volunteer Battalion in Kragujevac, and Major Vojislav Tankosić formed the volunteer battalion in Užice. In the autumn of 1915, Vojin Popović – the Duke Vuk (Wolf) formed the Vlasinski volunteer detachment from the Chetniks and other volunteers having more than 3 600 fighters. For the needs of the defense of Belgrade, the Srem Volunteer Detachment was formed.

After the Albanian Golgotha on the island of Corfu, two volunteer units were formed: the first, commanded by the Duke Vuk, consisted of surviving volunteers from the Vlasinski detachment and the other, commanded by Captain Alimpija Marjanović, consisted of 500 Serbs from the Montenegrin army. These units, together with the Serbian army, were transferred to the Salonika Front and participated in fierce battles during August-September, when the peak of the mountain Nidža-Kajmakčalan was conquered. Due to large losses, volunteer detachments were disbanded by the end of 1917, and surviving fighters were deployed in the 4th and 6th Corps of the Drina and the Morava divisions.

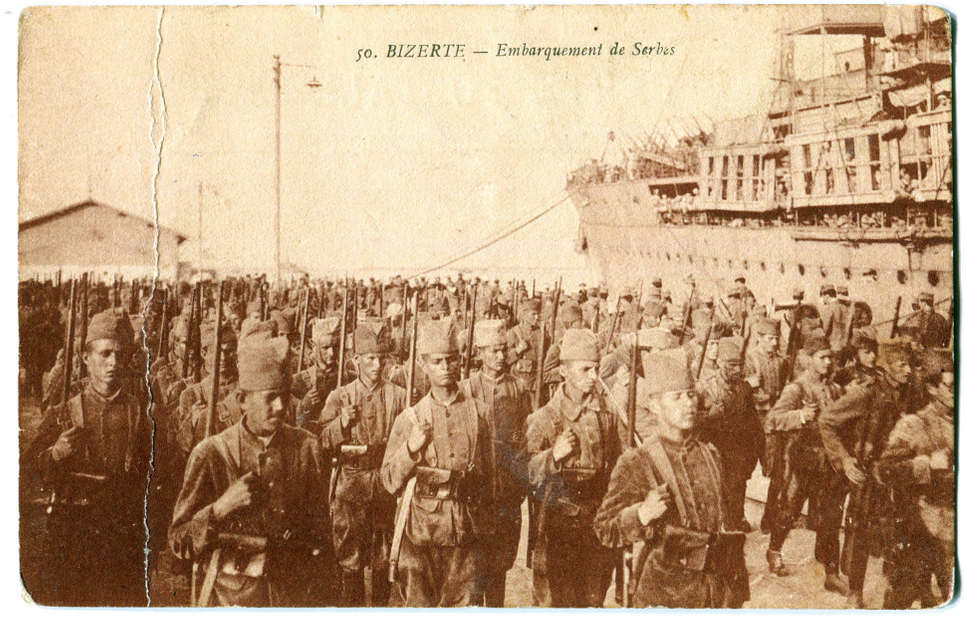

Бизерта, српска војска опорављена и спремна за наставак рата / Bizerte, Serbian army recovered and ready to continue the war

Добровољачка застава, Сусек, Први светски рат / Volunteer flag, Susek, The First World War

Владимир М. Фијат, српски добровољац из Баната на Солунском фронту, 1917. / Vladimir M. Fijat, Serbian volunteer from Banat, on Salonika front, 1917.
(ДКС) Дом Културе Самош „Владимир М. Фијат“

Добровољци и добровољачки покрет у Првом светском рату

Када је 1914. избио рат у Србији се налазио велики број Срба из Аустроугарске, од којих је већина учествовала у Балканским ратовима, и то као добровољци. Ослањајући се на историјско искуство српског добровољачког покрета пред почетак Првог светског рата, врховна команда је донела наредбу и упутство о формирању и начину дејства четничких одреда који су били предвиђени за ратна дејства против непријатеља, а које су чинили добровољци. Потом су основана четири четничка одреда – Јадарски, Златиборски, Руднички и Горњачки, који су бројали преко 2.500 добровољаца. Иако су, због специфичног деловања и учешћа у најсложенијим војним акцијама, добровољачки одреди имали велике губитке, број добровољаца је стално растао. После Церске и Колубарске битке у српске добровољце пријавило се више стотина заробљених аустроугарских војника. Током 1915. године мајор Војин Поповић је у Крагујевцу формирао Први добровољачки батаљон, а мајор Војислав Танкосић добровољачки батаљон у Ужицу. У јесен 1915. године мајор Војин Поповић – војвода Вук, од четника и добровољаца формирао је Власински добровољачки одред са преко 3.600 бораца. За потребе одбране Београда формиран је Сремски добровољачки одред.

После Албанске голготе на острву Крфу формиране су две добровољачке јединице: прва, којом је командовао војвода Вук, чинили су преживели добровољци из Власинског одреда, и друга, којом је командовао капетан Алимпија Марјановић, састојала се од 500 Срба из црногорске војске. Јединице су заједно са српском војском пребачене на Солунски фронт и учествовале су у жестоким борбама током августа–септембра, када је заузет врх планине Нице – Кајмакчалан. Услед великих губитака, добровољачки одреди су до краја 1917. године расформирани, а преживели борци су распоређени у 4. и 6. пук Дринске и Моравске дивизије.

Српске дипломате у Русији су јануара 1916. године, по инструкцији председника владе Краљевине Србије Николе Пашића, руском цару Николају II предале ноту о формирању добровољачких јединица, а већ у фебруару је руска влада преузела обавезу финансирања и снабдевања добровољачких јединица које ће бити формиране на њеној територији. Када су, у марту, у Русију стигла 123 српска официра – као официрски кадар за

In January 1916, the Serbian diplomats in Russia, following the instructions of Prime Minister of the Kingdom of Serbia Nikola Pašić, gave Russian Emperor Nikolai II a note on the formation of volunteer units, and in February the Russian government took over the obligation to finance and supply volunteer units that would be formed on its territories. When in March, 123 Serbian officers arrived in Russia – as an officer cadre for the volunteer unit in the formation, the process also spread among Austro-Hungarian captives. That is why the First Serbian Volunteer Division was formed on April 29th, 1916, and its commander was Colonel Stevan Hadžic, while the second volunteer division, commanded by General Mihailo Živković, was formed on July 26th, 1916. The First and the Second Division took part in the fighting on the Romanian front in Dobrudža (Dobruja), Amzači, Kokardži and Endži Mahali, against Turkish and Bulgarian military forces.

In the autumn of 1917, it was decided that via the ports of Arkhangelsk and Barents and the North Sea, Serbian volunteers would be transferred to Thessaloniki and join the Salonika front. Part of the volunteers was sent to Thessaloniki and via Siberia and Port Arthur, and the others were sent via the far eastern port of Dyrena. About 1 000 volunteers from Austro-Hungarian captives of South Slavic origin arrived in Italian camps, while the "Pivkov Battalion" which numbered 943 volunteers fought on the Italian front.

The great losses of the Serbian army in the first two years of the war required the mobilization of all available forces. At the end of 1916, military political emissaries were sent to overseas countries, America, Australia and New Zealand. Afterwards, the Serbian, French and British Supreme Command signed a convention on the collection and transportation of all the volunteers, and a loan from France was raked for this purpose. For the agitation of November 29th and 30th 1916, a large gathering of immigrant associations was held in Pittsburgh. That is why in the period 1916-1918 about 4 000 Serbian volunteers arrived in the French Atlantic ports of Le Havre and Bordeaux, then to the Mediterranean port of Marseille and finally to Bizerte (Tunisia) for military training. After the training they were transferred to the Salonika front.

As there were about 13 000 volunteers who came on the Salonika Front from Russia, and about 4.000 volunteers from the United States in February 1918, the Yugoslav Volunteer Division was formed. Colonel Vojislav Živanović was appointed its commander. It was stationed on the front line near the Dobro polje and participated in its breakthrough, and then in the liberation of the homeland.

The Srem Volunteer Detachment was formed on March 2nd 1915 in Belgrade, near the Church of St. Marko. It consisted of the people from the units of the Dukes Tasa Donić and Milutin Petković. He had two troops out of a total of 390 fighters. On that occasion, the detachment took an oath and the Commander Ignjat Kirchner, a German, former Austro-Hungarian Oberleutnant, received a war flag. Members of the detachment were mainly people from Srem, although there were also people from Banat and Bačka.

Милунка Савић, жена, српски ратник
на Солунском фронту / Milunka Savić,
woman, Serbian heroine on Salonika front

добровољачку јединицу у формирању, процес је узео маха међу аустроугарским заробљеницима. Отуда је Прва српска добровољачка дивизија формирана 29. априла 1916, а њен командант је био пуковник Стеван Хаџић, док је друга добровољачка дивизија, којом је командовао генерал Михаило Живковић, формирана 26. јула 1916. године. Прва и Друга дивизија узеле су учешће у борбама на румунском фронту у Добруџи, Амзачи, Кокарџи и Енџи Махали, и то против турских и бугарских војних снага.

У јесен 1917. године одлучено је да се, преко луке Архангелск и Баренцовог и Северног мора, српски добровољци пребаце у Солун и прикључе Солунском фронту. Део добровољаца је упућен ка Солуну и преко Сибира и Порт Артура, а преко далекоисточне луке Дајрене. Од аустроугарских заробљеника јужнословенског порекла у италијанским логорима на Солунски фронт је приспело око 1.000 добровољаца, док је на италијанском фронту војевао „Пивков батаљон", који је бројао 943 добровољца.

Велики губици српске војске у прве две године рата изискивали су мобилизацију свих расположивих снага. Крајем 1916. војни политички емисари послати су у прекоморске земље, Америку, Аустралију и Нови Зеланд. Потом је српска, француска и британска врховна команда потписала конвенцију о прикупљању и транспортовању свих добровољаца, а од Француске је испослован кредит за ту сврху. Ради агитације 29. и 30. новембра 1916. године у Питсбургу је одржан велики збор исељеничких удружења. Отуда је у периоду 1916–1918. око 4.000 српских добровољаца стигло у француске атлантске луке Авр и Бордо, потом у средоземну луку Марсељ и коначно у Бизерту (Тунис) на војну обуку. После обуке су пребачени на Солунски фронт.

Како је на Солунски фронт из Русије стигло око 13.000, а из САД око 4.000 добровољаца, фебруара 1918. године формирана је Југословенска добровољачка дивизија. За њеног команданта именован је пуковник Војислав Живановић. Размештена је на линији фронта код Доброг поља и учествовала ја у његовом пробоју, а потом и у ослобађању отаџбине.

Сремски добровољачки одред формиран је 2. марта 1915. године у Београду, код Цркве св. Марка. Чинило га је људство из јединица војвода Тасе Дониђа и Милутина Петковића. Имао је две чете од укупно 390 бораца. Одред је том приликом положио заклетву, а командант Игњат Кирхнер, Немац, бивши аустроугарски оберлајтнант, примио је ратну заставу. Припадници одреда били су углавном Сремци, мада је било и Банаћана и Бачвана.

Пробој на Добром пољу / *Breakthrough at Dobro polje*

Албанска споменица, 1921. / Albanian Commemorative Medal Document, 1921.

The breakthrough of the Salonika front and the liberation of Serbia

With the breakthrough of the Salonika front on September 15th, 1918, the liberation of Serbia began. In the fierce advancement of Serbian heroes and allies, the Bulgarian army was defeated and it capitulated on September 29th, while the German and Austro-Hungarian troops were chased in every direction non-stop and forced to retreat. Last Sunday in October 1918, the Serbian army arrived at the Drina and the Danube and on November 1st liberated Belgrade. Austro-Hungarian army capitulated on November 3rd and German army on November 11th.

In the unstoppable attack and within constant fierce fighting, the Serbian army liberated Serbia in 60 days, as well as other South Slavic regions, crossing 800 kilometers from Dobro polje to Subotica.

Војвода Петар Бојовић, командант 1. армије војске Краљевине Србије / Field marshal Petar Bojović, commander of The First Army of The Kingdom of Serbia
Ратни албум 1914–1918, Андра Поповић

Војвода Степа Степановић, командант 2. армије војске Краљевине Србије / Field marshal Stepa Stepanović, commander of The Second Army of The Kingdom of Serbia
Ратни албум 1914–1918, Андра Поповић

Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије

Пробојем Солунског фронта 15. септембра 1918. године започето је ослобађање Србије. У силовитом јуришу српских јунака и савезника поражена је бугарска војска, која је капитулирала 29. септембра, док су немачке и аустроугарске трупе свакодневно гоњене у свим правцима и биле су приморане на узмицање. Последње недеље октобра 1918. Српска војска је избила на Дрину и Дунав, а 1. новембра ослободила је Београд. Аустроугарска је капитулирала 3. новембра, а Немачка 11. новембра.

У незадрживом јуришу, под сталним жестоким борбама, српска војска је за 60 дана ослободила Србију, као и друге јужнословенске крајеве, прешавши 800 километара од Доброг поља до Суботице.

Војвода Живојин Мишић, командант 1. армије војске Краљевине Србије од Колубарске битке / Field marshal Živojin Mišić, commander of The First Army of The Kingdom of Serbia after the battle of Kolubara
Ратни албум 1914–1918, Андра Поповић

Војвода Радомир Путник, начелник штаба Врховне команде војске Краљевине Србије / Field marshal Radomir Putnik, chife of staff of the High Commande of The Army of The Kingdom of Serbia
Ратни албум 1914–1918, Андра Поповић

The liberation of the areas in Vojvodina – Srem, Bačka, Banat and Baranja

The reluctance of Karolyi's Hungary to sign the ceasefire caused the continuation of the military operations of the Serbian army. By executing the order of the command of the Allied Eastern Army, General Franchet d'Espèrey, the Supreme Command of the Serbian Armed Forces issued the order on August 5th to its units for the transfer to the territory of Austro-Hungary.

Without encountering an armed conflict with the military forces of the Austro-Hungarian Army in early November 1918, the victorious army of the Kingdom of Serbia began to occupy the towns and villages of the Vojvodina areas. It entered Sremska Mitrovica, Stara Pazova and Vukovar on November 7th, Bela Crkva and Inđija on November 8th, Novi Sad and Pančevo on November 9th, Vršac on November 10th, Sombor Subotica and Baja on November 13th, Baranja on November 14th, Senta and Timisoara on November 15th, Novi Arad on November 16th, Veliki Bečkerek November 17th, Titel and Velika Kikinda on November 18th. After the occupation of the Vojvodina areas, the Serbian army established peace and order, prevented anarchy and lawlessness that had by then taken off and was disturbing the population. The Serbian army did not perform retaliation or reprisals against the German and Hungarian population, who participated in the war against it: no camps were opened; no arrests, no trials and nor executions were conducted.

Српска војска улази у Земун у њеном наступању ка северу, новембра 1918.
/ Serbian army enters Zemun in their way to north, November 1918.
Ратни албум 1914-1918, Андра Поповић

Ослобођење војвођанских области – Срема, Бачке, Баната и Барање

Оклевање Карољијеве Угарске да потпише примирје условило је наставак војних операција српске војске. Извршавајући наредбу команде савезничке Источне војске, генерала Франшеа д Епереа, врховна команда српске војске је 5. новембра својим јединицама издала заповест за прелазак на територију Аустроугаске.

Не наилазећи на оружани сукоб са војним снагама Астроугарске почетком новембра 1918. године, победоносна војска Краљевине Србије је почела да запоседа градове и села војвођанских области. Тако је 7. новембра ушла у Сремску Митровицу, Стару Пазову и Вуковар, 8. новембра у Белу Цркву и Инђију, 9. новембра у Нови Сад и Панчево, 10. новембра у Вршац, 13. новембра у Сомбор и Суботицу и Бају, 14. новембра у Барању, 15. новембра у Сенту и Темишвар, 16. новембра у Нови Арад, 17. новембра у Велики Бечкерек и 18. новембра у Тител и Велику Кикинду. Након запоседања војвођанских области српска војска је успоставила ред и мир, спречавала анархију и безакоње које је до тада узело маха и узнемиравало становништво. Српска војска није спроводила одмазду нити репресалије према немачком и мађарском становништву, које је учествовало у рату против ње: нису отварани логори нити су спровођена хапшења, суђења и погубљења.

Српска војска у ослободилачком маршу кроз Ириг 13. новембра 1918 / Serbian army in their liberating march through Irig 13th November 1918.
СЧИ (Српска читаоница Ириг)

Српска војска и становништво са сликом краља Петра у Дунавској улици, Нови Сад / Serbian army and its people with a picture of the King Petar in Danube street, Novi Sad

Српска војска и становништво по ослобођењу Чакова, Банат / Serbian soliders and population of: Čakovo, Banat, November 1918.

The entire region of Vojvodina was liberated – Srem, Baranja, Bačka and Banat. According to the order of the Allied Command, the planned demarcation line was: in the north to the river Moriš, in the east 10 km behind Timisoara, in the west Subotica-Baja-Pečuj-Barč on the Drava. The aforementioned events, with the political pressure of the Allies, led to the fact that on November 13th, 1918, the Hungarian government of Karolyi signed the truce in Belgrade. Prior to signing the ceasefire, the Serbian army had occupied the major part of the planned line for the demarcation of the two countries.

The extract from the command of the Duke Živojin Mišić to the units of the First Army of November 5th, 1918 precisely determine the further strategy:

"... since events evolve very quickly and successfully and may not always be possible to deliver direct and precise commands to the commanders, I authorize the commanders of the divisions to take their own decision on the immediate situation on the following grounds:

In the north occupy the line Bela Crkva – Vršac – Timisoara – Arad and about ten kilometers east of it. In Bačka occupy the line of Szeged-Subotica-Baja. In the west and northwest, develop the action throughout the whole Srem, Croatia, Slovenia, Bosnia, Herzegovina and Dalmatia. Further I order:

Српска војска и становништво по ослобођењу Срем. Каменице, Срем / Serbian soliders and population of Srem. Kamenica, Srem, November 1918

Ослобођена је целокупна војвођанска област – Срем, Барања, Бачка и Банат. По наредби савезничке команде, запоседнута је планирана демаркациона линија: на северу до реке Мориш, на истоку 10 km иза Темишвара, на западу Суботица–Баја–Печуј–Барч на Драви. Наведени догађаји су, уз политички притисак савезника, довели до тога да је 13. новембра 1918. године мађарска влада Карољија потписала примирје у Београду. Пре потписивања примирја српска војска је запосела главнину планиране линије за разграничење двеју држава.

Извод из заповести војводе Живојина Мишића јединицама Прве армије од 5. новембра 1918. године прецизно одређују даљу стратегију:

„...пошто се догађаји развијају врло брзо и успешно и можда се неће увек доставити директне и прецизне заповести командантима, то овлашћујем команданте дивизија да сами узимају решење према моменталној ситуацији на следећим основама:

На северу узети линију Бела Црква – Вршац – Темишвар – Арад и десетак километра источно од ње. У Бачкој заузети линију Сегедин–Суботица–Баја. На западу и северозападу развити акцију у целом Срему, Хрватској, Словенији, Босни, Херцеговини и Далмацији. Даље наређујем:

Српска војска и становништво у Дунавској улици, Нови Сад, 9. новембар 1918.
/ Serbian soliders and civilians in Danube street, Novi Sad, 9th November 1918.

Српска војска улази у Бечеј / Serbian army after entering Bečej, November 1918.
ИАСе (Историјски архив Сента)

Пристаниште на Тамишу, Панчево, где се искрцала српска војска, новембар 1918. / Quay on Tamiš, Pančevo, where Serbian army landed, November 1918.
НМПа (Народни музеј Панчево)

Српски официри у Вршцу по ослобођењу 10. новембра 1918. / Serbian officers in Vršac after the liberation 10th November 1918.
НМВр (Народни музеј Вршац)

1. The Equestrian and Moravian division to occupy Banat by common consent, carrying out this operation cautiously, carefully and solidly because of the presence of the Germans in Romania and Banat.
2. The Danube division will occupy Bačka, between the Danube and the Tisa, to the line Baja-Subotica-Szeged with one regiment. The second regiment of the division will remain temporarily in Belgrade for its occupation, and the third regiment will be temporarily in the army reserve along the right bank of the Tisa ..."

In the turbulent November days of 1918, Novi Sad, a cultural center in the Vojvodina region, gave an example to all towns and villages. On November 3rd, after the disarray of the Austrian army and the dissolution of the administration, the Serbian National Council publicly announced the task of preserving the order, personal and proprietary security of citizens.

In order to prevent anarchy and robbery, the Serbian National Guard of about 500 young men (November 5th), and the Royal Serbian Military Police of 300 Serbian prisoners of war were formed. The commander of the Serbian military police, Lieutenant Boško Pavlović, with his unit, and in agreement with the Serbian National Committee, took over all city authorities and all the key facilities in the city on the night of November 8th-9th.

The following day, the day after Mitrovdan, a detachment of the Serbian army led by the Major Bugarski had entered Novi Sad, followed by the enthusiasm of the inhabitants and flowers sprinkled along the road.

Српска војска улази у Велику Кикинду, новембар 1918. / The Serbian army entering Velika Kikinda, November 1918.
НМКи (Народни музеј Кикинда)

Српска војска улази у Велики Бечкерек, 17. новембра 1918. / The Serbian army entering Veliki Bečkerek, 17th November 1918.
НМКр (Народни музеј Краљево)

1. Коњичка и Моравска дивизија споразумно да окупирају Банат, изводећи ову операцију опрезно, обазриво и солидно због присуства Немаца у Румунији и Банату.

2. Дунавска дивизија посешће Бачку, између Дунава и Тисе, до линије Баја–Суботица–Сегедин са једним пуком. Други пук дивизије остаће привремено у Београду за његову посаду, а трећи пук биће привремено у армијској резерви дуж десне обале Тисе..."

У бурним новембарским данима 1918. године Нови Сад, културни центар војвођанских области, пружао је пример свим градовима и селима. Српски народни одбор је 3. новембра, после расула аустријске војске и распада администрације, јавно иступио са задатком да сачува ред, личну и имовинску безбедност грађана.

Ради спречавања анархије и пљачке, образована је Српска народна стража од око 500 младића (5. новембра), и краљевска српска војна полиција од 300 српских војних заробљеника. Командант српске војне полиције, потпоручник Бошко Павловић је, својом јединицом, а у споразуму са Српским народним одбором, у ноћи између 8. и 9. новембра, заузео сва градска надлештва и све кључне објекте у граду.

Сутрадан, на појутарје Митровдана, уз одушевљење становника и цвеће посуто по путу, у Нови Сад је ушао одред српске војске на челу са мајором Бугарским.

Обнављање политичког живота у војвођанским областима и оснивање Српског народног одбора (СНО) у Новом Саду

Reconstruction of political life in the areas in Vojvodina and the establishment of the Serbian National Committee (SNC) in Novi Sad

СРБИ ГРАЂАНИ!

Под притиском опасности која прети личној и имовној сигурности свију грађана, примили смо чување живота и имања свију грађана у граду Новом Саду.

Сваки онај, који је ступио у службу Српске Народне Страже положио је ову заклетву:

Заклињем се Богу и српском народу свом душом и свим срцем на све, што је моје и свето ми:

1. Да ћу се покоравати свима наредбама Српског Народног Одбора и својих старешина.

2. Да ћу уложити све своје силе за чување свачијега живота и имања без разлике вере и народности и тога ради одржаваћу вуда најстрожији ред и мир и спречавати сваку крађу, пљачку и отимачину.

3. Заклињем се својим српским образом и с пуним поштењем задајем своју српску реч и тврду веру да нећу дирати у туђе ни другоме допустити да то чини.

4. Да ћу службу најтрезвеније вршити и клонити се опијања.

5. Да нећу никада, па ни у весељу ни јед и метак у чудо испалити.

Тако ми Бог помогао.

Сваки стражар Српске Народне Страже после ове заклетве дужан је, да најсавесније обавља поверене му послове. Према томе, молимо грађанство, да се наредбама Народне Страже безусловно покоравају, јер сваки онај, који се неоправдано противи наређењу Страже, биће одма од Народног Суда најстрожије кажњен.

Ако би ко од грађанства приметио, да поједини чланови страже не врше савесно своју дужност, молимо свакога, да такав случај пријаве прочелништву Српске Народне Страже (Стојановић Ивиљу) то ћу и основу те пријаве сваки стражар ако је крив бити одма кажњен од Народног Суда.

Молимо грађанство да у свом интересу и у интересу свију осталих грађана, сваки поједини учини све што се учинити може, да се очува лична и имовна сигурност свију грађана Новог Сада без разлике вере и народности.

У НОВОМ САДУ, 5. октобра 1918.

Прочелништво Српске Народне Страже.

RECONSTRUCTION OF POLITICAL LIFE IN THE AREAS IN VOJVODINA AND THE ESTABLISHMENT OF THE SERBIAN NATIONAL COMMITTEE (SNC) IN NOVI SAD

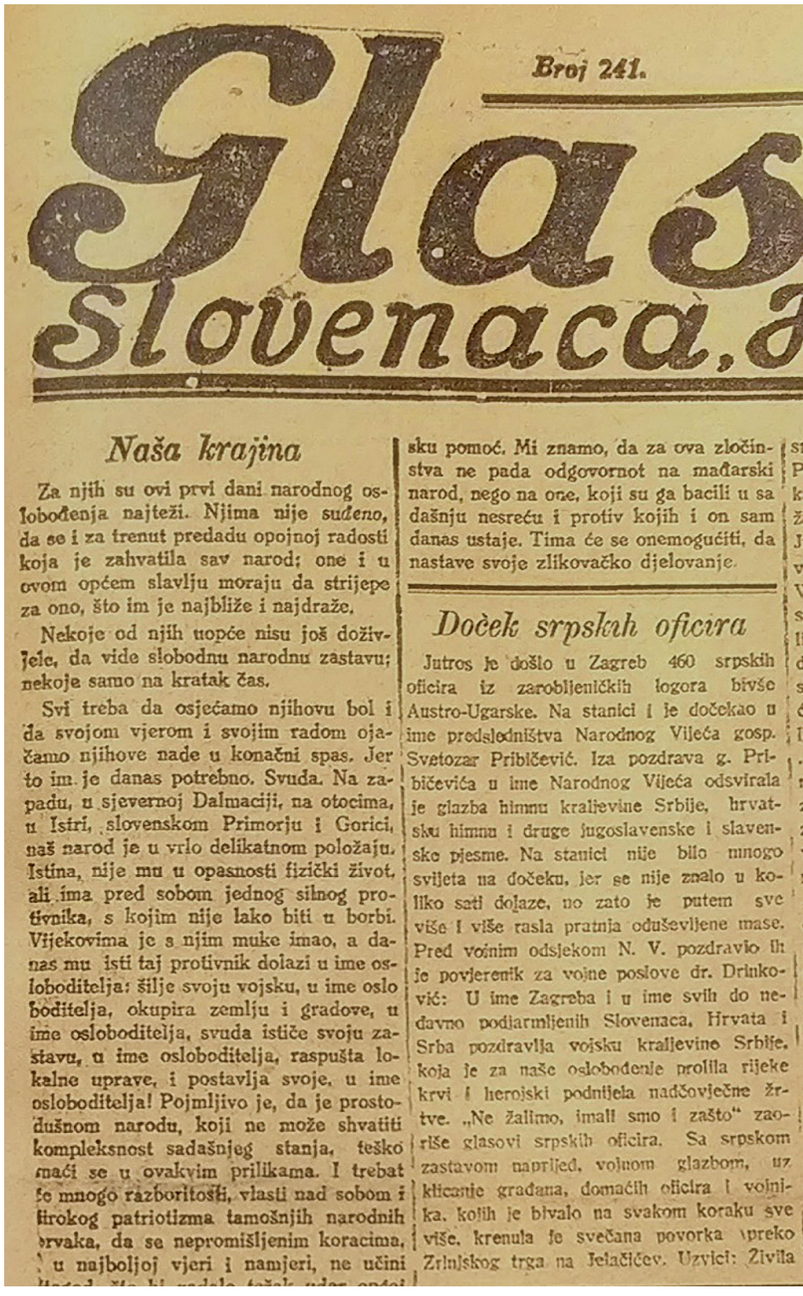

Broj 241.

Glas Slovenaca,

Naša krajina

Za njih su ovi prvi dani narodnog oslobođenja najteži. Njima nije suđeno, da se i za trenut predadu opojnoj radosti koja je zahvatila sav narod; one i u ovom općem slavlju moraju da strijepe za ono, što im je najbliže i najdraže.

Nekoje od njih uopće nisu još doživjele, da vide slobodnu narodnu zastavu; nekoje samo na kratak čas.

Svi treba da osjećamo njihovu bol i da svojom vjerom i svojim radom ojačamo njihove nade u konačni spas. Jer to im je danas potrebno. Svuda. Na zapadu, u sjevernoj Dalmaciji, na otocima, u Istri, slovenskom Primorju i Gorici, naš narod je u vrlo delikatnom položaju. Istina, nije mu u opasnosti fizički život, ali ima pred sobom jednog silnog protivnika, s kojim nije lako biti u borbi. Vijekovima je s njim muke imao, a danas mu isti taj protivnik dolazi u ime osloboditelja: šilje svoju vojsku, u ime oslo boditelja, okupira zemlju i gradove, u ime osloboditelja, svuda ističe svoju zastavu, u ime osloboditelja, raspušta lokalne uprave, i postavlja svoje, u ime osloboditelja! Pojmljivo je, da je prostodušnom narodu, koji ne može shvatiti kompleksnost sadašnjeg stanja, teško naći se u ovakvim prilikama. I trebat će mnogo razboritosti, vlasti nad sobom i širokog patriotizma tamošnjih narodnih prvaka, da se nepromišljenim koracima, u najboljoj vjeri i namjeri, ne učini

sku pomoć. Mi znamo, da za ova zločinstva ne pada odgovornot na mađarski narod, nego na one, koji su ga bacili u sa dašnju nesreću i protiv kojih i on sam danas ustaje. Tima će se onemogućiti, da nastave svoje zlikovačko djelovanje.

Doček srpskih oficira

Jutros je došlo u Zagreb 460 srpskih oficira iz zarobljeničkih logora bivše Austro-Ugarske. Na stanici i je dočekao u ime predsjedništva Narodnog Vijeća gosp. Svetozar Pribičević. Iza pozdrava g. Pribičevića u ime Narodnog Vijeća odsvirala je glazba himnu kraljevine Srbije, hrvatsku himnu i druge jugoslavenske i slavenske pjesme. Na stanici nije bilo mnogo svijeta na dočeku, jer se nije znalo u koliko sati dolaze, no zato je putem sve više i više rasla pratnja oduševljene mase. Pred vojnim odsjekom N. V. pozdravio ih je povjerenik za vojne poslove dr. Drinković: U ime Zagreba i u ime svih do nedavno podjarmljenih Slovenaca, Hrvata i Srba pozdravlja vojsku kraljevine Srbije, koja je za naše oslobođenje prolila rijeke krvi i herojski podnijela nadčovječne žrtve. „Ne žalimo, imali smo i zašto" zaorile glasovi srpskih oficira. Sa srpskom zastavom naprijed, vojnom glazbom, uz kličanje građana, domaćih oficira i vojnika, kojih je bivalo na svakom koraku sve više, krenula je svečana povorka preko Zrinjskog trga na Jelačićev. Uzvici: Živila

With the death of Franz Josef I (1848-1916) and the arrival of Karl IV of Habsburg (1916-1918), the incompetent and lukewarm ruler, the conditions for the free operations of the opposition forces were created. In addition, Count Istvan Tisa (Hungarian Prime Minister) resigned in June 1917, and his successors count Moric Esterhazi and Sandor Vekerle faced with enormous problems that seemed to be insurmountable, were not for the continuation of his policy of a firm hand. Frequent defeats on the front, big losses in the people, mass desertion from military units, the appearance of "green cadres" and food shortages additionally influenced the repressive restraints towards the population. That is why there were certain political movements in 1917. Civic political parties, i.e. its leading men began with the restoration of their activities, at first, more individually than in organized way, so that in the second half of 1918, they were completely and party organized. But as they were loyal to the authorities at the beginning of the war they were now turning more and more keenly against it.

National, social and political problems which hardened very much during the war, indicated that their solution became impossible in the existing state-legal framework. Independently from each other, in certain parts of the vast empire more and more vivid activity directed towards this goal started.

With the Declaration Movement, which expanded during 1917 in the parts of the Austro-Hungarian monarchy inhabited by the South Slavs, political wave also began in the areas in Vojvodina as well. Nevertheless, the Radicals especially in Srem, and their president Djordje Krasojević were not thrilled by it and received it quite coldly. The loyalty to the old Hungarian government was increasingly rejected, and more strongly expressed the desire for the unification with the Kingdom of Serbia. In the second phase, the unification into a unique South Slavic state was also discussed.

The first among the politicians in Vojvodina who presented the idea of not recognizing the competencies of the government in Pest and the secession of the Vojvodina areas from Hungary was Tihomir Ostojić. He considered that there was no place for any agreement with a state that was so compromised on the national issue to the Slavs, and not only towards Slavs. Returning from internment and detention in Hungary, where he was from the beginning of the war, he gathered on October 2nd 1918, in Subotica, the national leading men, Serbs and Bunjevci, who on his proposal passed a resolution.

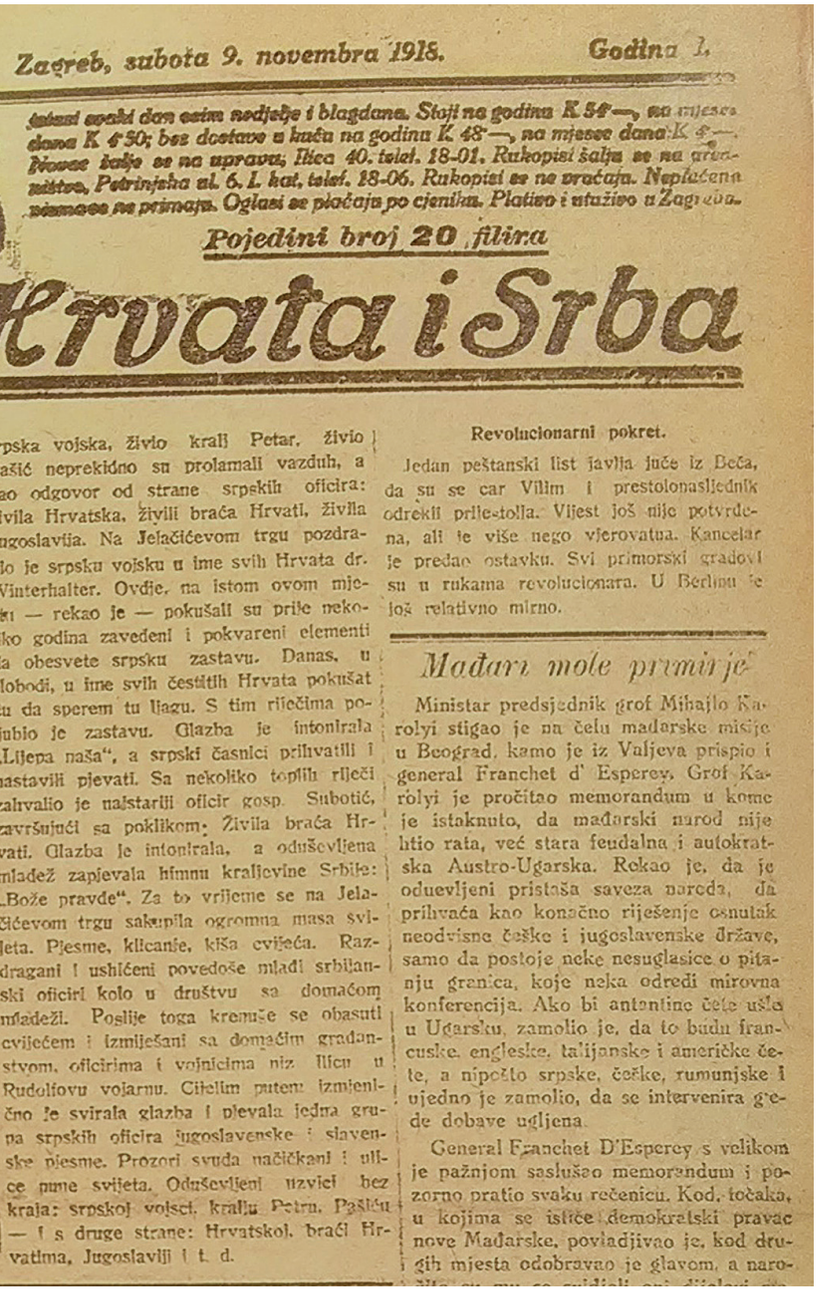

Zagreb, subota 9. novembra 1918. Godina I.

Pojedini broj 20 filira

Hrvata i Srba

Revolucionarni pokret.

Jedan pešťanski list javlja juče iz Beča, da su se car Vilim i prestolonaslednik odrekli prilestolja. Vijest još nije potvrđena, ali je više nego vjerovatna. Kancelar je predao ostavku. Svi primorski gradovi su u rukama revolucionara. U Berlinu je još relativno mirno.

Mađari mole primirje

Ministar predsjednik grof Mihajlo Karolyi stigao je na čelu mađarske misije u Beograd, kamo je iz Valjeva prispio i general Franchet d' Esperey. Grof Karolyi je pročitao memorandum u kome je istaknuto, da mađarski narod nije htio rata, već stara feudalna i autokratska Austro-Ugarska. Rekao je, da je oduevljeni pristaša saveza naroda, da prihvaća kao konačno riješenje osnutak neodvisne češke i jugoslavenske države, samo da postoje neke nesuglasice o pitanju granica, koje neka odredi mirovna konferencija. Ako bi antantine čete ušla u Ugarsku, zamolio je, da to budu francuske, engleske, talijanske i američke čete, a nipošto srpske, češke, rumunjske i ujedno je zamolio, da se intervenira gede dobave ugljena.

General Franchet D'Esperey s velikom je pažnjom saslušao memorandum i pozorno pratio svaku rečenicu. Kod, točaka, u kojima se ističe demokratski pravac nove Mađarske, povladjivao je, kod drugih mjesta odobravao je glavom, a narod-

Глас Словенаца, Хрвата и Срба, Загреб, 9. новембар 1918. / *Voice of Slovenians, Croats and Serbs*, Zagreb, 9th Novembar 1918.
ДАЗГ (Државни архив Загреб)

ОБНАВЉАЊЕ ПОЛИТИЧКОГ ЖИВОТА У ВОЈВОЂАНСКИМ ОБЛАСТИМА И ОСНИВАЊЕ СРПСКОГ НАРОДНОГ ОДБОРА (СНО) У НОВОМ САДУ

Смрћу Франца Јозефа I (1848–1916) и доласком на престо Карла IV Хабзбуршког (1916–1918), неспособног и млаког владара, створени су услови за слободније деловање опозиционих снага. Уз то је и гроф Иштван Тиса (председник угарске владе) поднео оставку јуна 1917. године, а његови наследници гроф Мориц Естерхази и Шандор Векерле, суочени са огромним проблемима који су се чинили несавладивим, нису били за наставак његове политике чврсте руке. Учестали порази на фронту, велики губици у људству, масовно дезертирање из војних јединица, појава "зеленог кадра", несташица хране, додатно су утицали на попуштање репресивних стега према становништву. Отуда је током 1917. дошло до извесних политичких кретања. Грађанске политичке странке, односно њени прваци, отпочели су са обнављањем својих активности, у прво време више инвидуално него организовано, да би у другој половини 1918. године, у потпуности и страначки били организовани. Али, како су почетком рата били лојални властима, сада су се све куражније окретали против ње.

Национални, социјални и политички проблеми, који су се током рата толико заоштрили, упућивали су на то да је њихово решење постало немогуће у постојећим државноправним оквирима. Независно једна од друге, у појединим деловима огромног царства, почиње све живља активност усмерена ка том циљу.

Са Декларацијским покретом, који се 1917. године, проширио у земљама Аустроугарске монархије настањеним Јужним Словенима, покренуо се политички талас и у војвођанским областима. Ипак, радикали, поготово у Срему и њихов председник Ђорђе Красојевић, нису били одушевљени њиме и доста хладно су га примили. Све више се одбацивала лојалност старој влади Угарске, а све јаче изражавала жеља за уједињењем са Краљевином Србијом. У другој фази говорило се и о уједињењу у јединствену јужнословенску државу.

Први међу војвођанским политичарима који је изнео идеју о непризнавању компетенција владе у Пешти и отцепљењу војвођанских области од Угарске био је Тихомир Остојић. Он је сматрао да нема места за било какав договор са државом која се толико компромитовала по националном питању Словена, и не само њих. Враћајући се из интернације и заточења у Угарској где је био од

In about twenty days, Ostojić organized again the second gathering of the independent intellectuals and national tribunes in Subotica, adding to the previous resolution four additional points that gave the National Council in Zagreb "complete and exclusive" competence and demanded that Serbs and Croats in Hungary must be represented at the National Council ". Ostojic's initiative, determination and firm attitudes on the rejection of the former Hungarian authorities, as well as the merging of Slavic forces and the creation of the South Slavic community, sparked a great attention amongst the politicians in Vojvodina, spreading rapidly in Bačka and Banat. Thus, on November 4th, 1918, a large national gathering was organized in Timisoara, where the Subotica resolution was fully supported and the trust to the National Council was expressed. In this regard, Jaša Tomić, Mita Kličin, Joca Lalošević and other politicians came to Subotica for the sake of holding the meetings and spreading the idea of South Slavic unification.

The accession to the National Council in Zagreb, since its founding (November 5th, 1918), was only one of the solutions for the politicians in Vojvodina, but also a proof of their determination for the secession and unification with other South Slavs. The cooperation between the National Council and politicians in Srem, Bačka, Banat and Baranja was held through the deputies of Vojvodina in the National Council: Vasa Stajić, Žarko Miladinović, and others like Blaško Rajić, who found the framework for their actions towards the same goal – unification of the Yugoslavs. The activity of Vasa Stajić in Zagreb was in accordance with the views of the Democratic Party and other political circles with which he shared political beliefs. In addition, he vividly maintained liaisons with the National Council, which according to the solution of the Yugoslav question took a stand in such a way that the former Austro-Hungarian countries inhabited by the South Slavs first need to unite around Zagreb, and only then to unite with the Kingdom of Serbia.

The Radicals led by Jaša Tomić, Mita Klicin and Žarko Miladinović stood for the different turn of events. Hence, there were disagreements and even debates between the Democrats and the Radicals. Except the unique attitude about the secession from Hungary and the unification of all southern Slavs, the Radicals, unlike the Democrats, were for the unification with the Kingdom of Serbia first and then with the other South Slavs. Miladinović openly advocated the attitude on direct accession to Serbia and Jaša Tomić often repeated: "Let's first put on our Serbian shirt, which is the closest to us, and then we can also cover ourselves with a Yugoslav cloak".

Supported by the Government of the Kingdom of Serbia, Nikola Pašić and in number in relation to other political parties in the Serbian Danube Region, the Radicals trended the opinion that the areas of Vojvodina, after secession, should be directly united with the Kingdom of Serbia beyond Zagreb. Jaša Tomić and his like-minded colleagues also believed that the Serbian government of the Kingdom of Serbia was more experienced, internationally more prominent, and its army was celebrated and respected, and generally more authoritative than the National Council which was yet to be affirmed. Besides, their leading men and especially those in Srem still had very vivid memories of the pursuit of Serbs which were constantly happening during the war years, and even memories of anti-Serb demonstrations in Zagreb and other cities in Croatia, which took place in the past and culminated in the decade before the First World War.

Jaša Tomić in all these matters had great support in Srem, which was particularly represented in the National Council in Zagreb through Žarko Miladinović. Because of his views, Miladinović was admonished at the gatherings in Zagreb and the question of his further membership in that body was raised. Nevertheless, he actively agitated in Srem, founded the committees i.e. the national councils, and directed the radical membership which in most cases stood for the unification with the Kingdom of Serbia without the mediation of Zagreb. Part of the established national councils also advocated that Srem, without waiting for the other parts of the areas in Vojvodina, should directly join the Kingdom of Serbia which was finally done on 24th November 1918.

Despite the calls by the Hungarian Social Democrats, the Social Democrats and their leading men were turned to the life issues of their fellow citizens and the cooperation with Democrats and Radicals in the work of the Central Committee, and then the Serbian National Committee in Novi Sad. In both newspapers of theirs *Sloboda* (from Pančevo) and *Sloboda* (from Novi Sad), which renewed their work, they wholeheartedly supported and propagated Serbian national interests and after the founding of the Serbian National Committee, its work.

The Bunjevci, the Slovaks and the Ruthenians also joined the Serbian movement in the areas of Vojvodina.

почетка рата, окупио је 2. октобра 1918. године у Суботици народне прваке, Србе и Буњевце, који су на његов предлог донели резолуцију о томе. За двадесетак дана Остојић је поново у Суботици организовао и други састанак независних интелектуалаца и народних трибуна где су претходној резолуцији додате још четири тачке које су дале Народном вијећу у Загребу „потпуну и искључиву" компетенцију и поставиле захтев „да су Срби и Хрвати у Угарској заступани у Народном вијећу". Остојићева иницијатива, одлучност и чврсти ставови о одбацивању дотадашње угарске власти, као и о удруживању словенских снага и стварања јужнословенске заједнице, побудили су велику пажњу међу војвођанским политичарима, ширећи се великом брзином по Бачкој и Банату. Тако се 4. новембра 1918. године, у Темишвару организовао велики народни збор на којем је у потпуности подржана суботичка резолуција и изражено поверење Народном већу. С тим у вези су и Јаша Томић, Мита Клицин, Јоца Лалошевић и други политичари долазили у Суботицу ради одржавања састанака и ширења идеје јужнословенског уједињења.

Приступ Народном вијећу у Загребу, од самог његовог оснивања (5. новембра 1918), био је за војвођанске политичаре само једно од решења, али и доказ решености за отцепљење и уједињење са осталим Јужним Словенима. Сарадња између Народног вијећа и политичара у Срему, Бачкој, Банату и Барањи одржавала се преко изасланика Војвођана у Народном вијећу: Васе Стајића, Жарка Миладиновића, али и других попут Блашка Рајића, који су у томе налазили оквире за деловање ка истом циљу – уједињењу Југословена. Деловање Васе Стајића у Загребу било у складу са ставовима демократске странке и других политичких кругова са којима је делио уверења. Осим тога живо је одржавао везе са Народним вијећем које се према решавању југословенског питања постављало тако, да бивше аустроугарске земље, које су насељавали Јужни Словени, прво треба да се уједине око Загреба, а тек онда да се изврши уједињење са Краљевином Србијом.

Радикали на челу са Јашом Томићем, Митом Клицином и Жарком Миладиновићем били су за другачији расплет догађаја. Отуда је долазило до несугласица, па и полемике између демократа и радикала. Осим јединственог става око отцепљења од Угарске и уједињења свих јужних Словена, радикали су за разлику од демократа, били за уједињење прво са Краљевином Србијом, а затим са осталим Јужним Словенима. Миладиновић је отворено заступао став о директном прикључењу Србији, а Јаша Томић је често понављао: „Да ми најпре обучемо српску кошуљу, која нам је најближа, а онда се можемо огрнути и плаштом југословенства".

Подупирани од Владе Краљевине Србије, Николе Пашића и својом бројношћу у односу на остале политичке партије у српском Подунављу, радикали су заступали став да војвођанске области, после отцепљења, треба да се директно уједине са Краљевином Србијом мимо Загреба. Јаша Томић и његове истомишљеници такође су сматрали да је, влада Краљевине Србије искуснија, међународно угледнија, њена војска прослављена и респектована и уопште узев меродавнија од Народног вијећа, које је тек требало да се афирмише. Осим тога њиховим првацима, а поготово онима у Срему, су још била жива сећања на прогроме Срба која су непрестално бивала током ратних година, па чак и сећања на антисрпске демонстрације у Загребу и другим градовима у Хрватској, које су се догађале у прошлости, а кулминирале деценију пред Први светски рат.

Јаша Томић је у свему томе имао велику подршку и у Срему, који је био посебно заступљен у Народном вијећу у Загребу преко Жарка Миладиновића. Због својих ставова Миладиновић је прекораван на седницама у Загребу, па је било постављено питање његовог даљег чланства у том телу. Упркос томе он је у Срему живо агитовао, оснивао одборе, односно народна већа, и усмеравао радикалско чланство које је иначе у већини било за уједињење са Краљевином Србијом, без посредништва Загреба. Део основаних народних већа залагао се и за то да се Срем, не чекајући друге делове војвођанских области, директно прикључи Краљевини Србији, што је напослетку и учињено 24. новембра 1918.

Социјалдемократи и њихови прваци и поред позива угарских социјалдемократа били су окренути животним питањима својих суграђана и сарадњи са демократама и радикалима у раду Средишњег одбора, а потом и Српског народног одбора у Новом Саду. У оба своја листа – *Слобода* (из Панчева) и *Слобода* (из Новог Сада) која су обновила рад, свесрдно су подржавали и пропагирали српске националне интересе, а по оснивању Српског народног одбора, његов рад.

Буњевци, Словаци и Русини прикључили су се српском покрету у војвођанским областима.

* * *

The situation in Austro-Hungary was getting more and more dramatic every day. During 1917, and especially in 1918, the number of deserters in the Austro-Hungarian army intensified. A new form of resistance to the war and the authorities was in general a *green cadre*, which became present in Vojvodina as well. The impact of the October Revolution and social turmoil began to take off and seriously shook the foundations of the Black and Yellow monarchy. There was anarchy in the country and both old and new authorities in the Hungarian part of the Monarchy had the most important task to stop it. They quickly defined it as harmful and "Bolshevik-Jewish" rampage. The most radical elements of the green cadre were returnees from the Russian front, but they did not have the strength to affirm and develop the green cadre into the revolutionary movement. Most members of the green cadre, drawn by the wave of rural and urban poor people, focused on the plunder of state property, wealthy people and anarchy.

Local authorities tried to organize themselves in order to protect their property from robbery, and thus involved in their ranks the members of various nations to establish peace and security. At the same time (October-November 1918), the process of creating Serbian national committees, which were aimed at negating the old Hungarian authorities, also began. In the beginning this process took place spontaneously and later it became organized. The most important among them was the Serbian National Committee in Novi Sad, which originated from the Central Committee for the Care of Children from Bosnia and Herzegovina.

Др Игњат Павлас / Ignjat Pavlas PhD
(1886–1942)
(прив. кол. Марије и Милице Дондур)

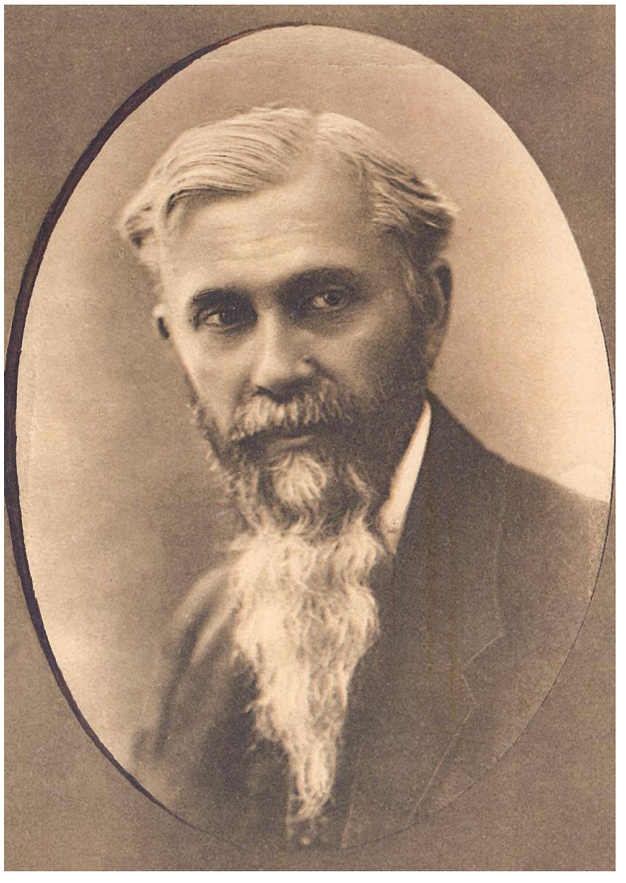

Др Тихомир Остојић / Tihomir Ostojić PhD
(1865–1921)

* * *

Стање у Аустроугарској бивало је из дана у дан све драматичније. У току 1917. а нарочито 1918. године, број дезертера у аустроугарској војсци интензивно се повећавао. Нов облик отпора према рату и властима уопште био је *зелени кадар*, који је постао присутан и у Војводини. Утицај Октобарске револуције и социјална превирања почела су да узимају маха и озбиљно су уздрмали темеље црно-жуте монархије. У земљи је владала анархија, а стара и нова власт, у угарском делу Монархије, имала је најважнији задатак да је заустави. Оне су је брзо окарактерисале као штетну и као „бољшевичко-јеврејско" дивљање. Најрадикалнији елементи зеленог кадра били су повратници са руског фронта, али они нису имали снаге да афирмишу и развију зелени кадар у револуционарни покрет. Већина припадника зеленог кадра, повучена стихијом сеоске и градске сиротиње, оријентисао се на пљачку државне имовине, имућних људи и безвлашће.

Локалне власти су покушавале да се организују у циљу заштите своје имовине од пљачке, па је тако укључивала у своје редове припаднике разних нација да успостави мир и сигурност. У исто време (октобар–новембар 1918) отпочео је и процес стварања српских народних одбора који су били усмерени ка негирању старих угарских органа власти. У почетку се тај процес одвијао спонтано, да би касније постао организован. Најзначајнији међу њима био је Српски народни одбор у Новом Саду који је настао из Средишњег одбора за збрињавање деце из Босне и Херцеговине.

Кућа др Игњата Павласа
у којој су се одржавали састанци Централног
одбора за збрињавање деце из Босне и Херцеговине
/ House of Ignjat Pavlas Phd, in which
the meetings of Central Committee for the Acceptance of
Children from Bosnia and Herzegovina took place

Central Committee for the Acceptance of Children from Bosnia and Herzegovina

Due to the great suffering of the population in Bosnia and Herzegovina during the First World War, especially children, and following the model of the Committee of Serbs and Croats in Zagreb which was providing care for the war orphans, a Committee for the care of war orphans from Bosnia and Herzegovina was founded in Novi Sad by the end of 1917, headed by Dr. Kosta Hadži, Zorka S. Lazić, Jelena Ostojić and Ignjat Pavlas. During December 1917, the invitation was extended to all political municipalities of Bačka, Banat and Baranja with the request to apply for

Матица српска, место одржавања седница Српског народног одбора, 3. новембра 1918.
/ Matica Srpska, a place where the conference of the Serbain National Assembly was held, 3th November 1918.

Средишњи одбор за збрињавање ратне сирочади из Босне и Херцеговине

Услед великог страдања становништва у Босни и Херцеговини током Првог светског рата, посебно деце, а по узору на одбор Срба и Хрвата у Загребу, који је збрињавао ратну сирочад, у Новом Саду је крајем 1917. године основан одбор за збрињавање ратне сирочади из Босне и Херцеговине, на чијем челу су били др Коста Хаџи, Зорка С. Лазић, Јелена Остојић и Игњат Павлас. Током децембра 1917. разаслат је позив свим политичким општинама Бачке, Баната и Барање са молбом да се пријаве за прихват и смештај унесрећене деце. Не чекавши одобрење угарске владе, деца су размештана и збрињавана по пријављеним општинама. Уједно је прикупљана помоћ у храни и одевним стварима, као и прилози у новцу, који су потом додељивани. У акцију су се укључили и Сремци. Одбор је током свог деловања у Бачку и Банат успешно сместио око 10.000 српске деце и ратне сирочади. На тај начин одбор се показао као добро организована и препознатљива снага на коју се могло рачунати и у другим акцијама. Крајем 1918. Одбор је одлучио да се поступи по извештају Јаше Томића поднетог на састанку у Суботици, на којем су се окупили прваци из Бачке, Баната и Барање и договорили се да се у Новом Саду оснује једна средишња политичка управа која би, у сагласју са такође новооснованим месним српским народним одборима, у погодном моменту преузела власт од Мађара. Тако је средишњи одбор за прихват деце из Босне и Херцеговине крајем октобра 1918. прерастао у Српски народни одбор.

Српски народни одбор у Новом Саду као централно политичко тело Срба у Угарској

Одбор за прихват деце из Босне и Херцеговине, после више од годину дана деловања, био је спреман да у датом тренутку, као добро организовано и препознатљиво тело на које се могло рачунати, прерасте у политичку снагу. Свакодневно је одржавао састанке у кући др Игњата Павласа, а крајем октобра 1918. године одлучио да прерасте у политички орган, под именом Српски народни одбор (СНО) у Новом Саду. На ту одлуку утицао је извештај Јаше Томића са састанка у Суботици (27. октобра 1918), на којем је о томе постигнут договор, а први пут се јавно огласио 3. новембра 1918. године, када је одржао конститутивну седницу у Матици српској и основао Српску народну гарду (стражу), као свог полицијског и војног чиниоца. Главни циљ Српског народног одбора у Новом Саду, као и новооснованих месних српских народних

Јаша Томић, политички вођа Срба у Војводини / Jaša Tomić, the political leader of Serbs in Vojvodina

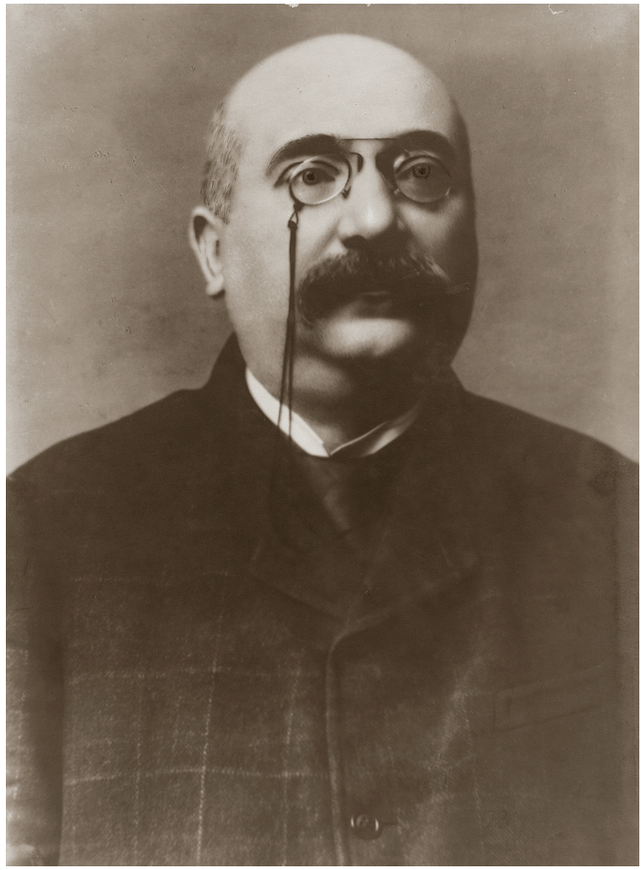

the reception and accommodation of the afflicted children. Without waiting for the approval of the Hungarian government, children were deployed and taken care of by registered municipalities. At the same time, food aid and clothing was collected, as well as contributions in cash, which were then allocated. People from Srem also joined the action. During its operations in Bačka and Banat, the committee successfully accommodated about 10,000 Serbian children and war orphans. In this way, committee proved to be a well-organized and recognizable force that could be counted on in other actions. By the end of 1918, the committee decided to act upon the report of Jaša Tomić given at the gathering in Subotica, where the leading men from Bačka, Banat and Baranja met and agreed that one central political administration would be established in Novi Sad which, in agreement with also newly established local Serbian national committees, at a suitable moment should take over power from the Hungarians. Thus, at the end of October 1918, the Central Committee for the Acceptance of Children from Bosnia and Herzegovina grew into the Serbian National Committee.

Serbian National Committee in Novi Sad as the central political body of the Serbs in Hungary

The Central Committee for the Acceptance of Children from Bosnia and Herzegovina, after more than a year of activity, as well-organized and recognizable body that could be counted on was ready to grow into a political force at the right moment. It held gatherings at Dr. Ignjat Pavlas's house on a daily basis, and at the end of October 1918, decided to become a political organ named the Serbian National Committee (SNC) in Novi Sad. This decision, influenced by the report of Jaša Tomić from the gathering in Subotica (October 27th, 1918) on which an agreement was reached, was firstly publicly announced on November 3rd, 1918, when the constituent session in Matica Srpska was held and Serbian National Guard (patrol) was founded as its police

Заседање Српског народног одбора у Матици Српској, новембар 1918. / Meeting of the Serbian National Committee in Matica Srpska, Novembar 1918.
МГНС, фото Р. Маријановић (Музеј Града Новог Сада)

Чланови Српског народног одбора, Нови Сад, новембар 1918. / Members of The Serbian National Committee, Novi Sad, November 1918.
(прив. кол. Марије и Милице Дондур)

and military agent. The main goal of the Serbian National Committee in Novi Sad, as well as the newly established local Serbian national committees in Bačka, Banat and Baranja, was to take over the power from the Hungarians, to prepare for the arrival of the Serbian army and to organize a national assembly declaring secession from Hungary and unification to the Kingdom of Serbia. In order to inform the population of the intentions of the SNC *The Serbian newspaper* was launched. Matica srpska, which was at that time located on the main square, was selected for the place where the gatherings of SNC were held. The inscription the *Serbian National Committee* was put on the building.

одбора у Бачкој, Банату и Барањи, био је да преузме власт од Мађара, да изврши припреме за дочек српске војске и да организује народну скупштину која би прогласила отцепљење од Угарске и присаједињење Краљевини Србији. Ради обавештавања становништва о намерама СНО покренут је *Срйски лисш*. За место на којем би се одржавале седнице СНО одабрана је Матица српска, која се тада налазила на главном тргу. На згради је постављен натпис *Срйски народни одбор*.

Карта политичких општина из војвођанских области из којих су стизали посланици на Велику народну скупштину у Новом Саду 25. новембра 1918. године / Map of political municipality of the areas of Vojvodina from which the elected members of the parliament came to the Great National Asslemby held in Novi Sad on 25th November 1918.

Founding of Serbian National Committees in political municipalities and elections of deputies for the Great National Assembly in Novi Sad

Оснивање српских народних одбора у политичким општинама и избори посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду

FOUNDING OF SERBIAN NATIONAL COMMITTEES IN POLITICAL MUNICIPALITIES AND ELECTIONS OF DEPUTIES FOR THE GREAT NATIONAL ASSEMBLY IN NOVI SAD

The Serbian National Committee published, both in the *Serbian newspaper* (6th November, 1918) and in the newspaper of the Social Democratic Party *Sloboda* in a separate format as a poster, a proclamation calling the population of the areas in Vojvodina – Serbs, Bunjevci, Slovaks, Šokci, Ruthenians, Croats, on the election of their deputies for the forthcoming assembly in Novi Sad on November 25th at the theatre hall of the Grand Hotel at 11 am, to "decide freely about their will to which country they want to belong".

The proclamation emphasized that the right to vote, that is – the right to elect and be elected, have "all male and female members of the municipality who have reached the age of 20". It was emphasized that "every voter could be elected". One representative was to be chosen out of one thousand souls. About eight hundred deputies were elected of whom 757 attended the assembly in Novi Sad, and among them were seven women.

Declaration of the SNC for the organization of national gatherings and the election of deputies in political municipalities

The Serbian National Committee published the proclamation in the *Serbian newspaper* (November 17th, 1918) calling on the population of the areas in Vojvodina , Serbs, Bunjevci and other Slavs to elect their deputies for the upcoming assembly in Novi Sad on November 25th.

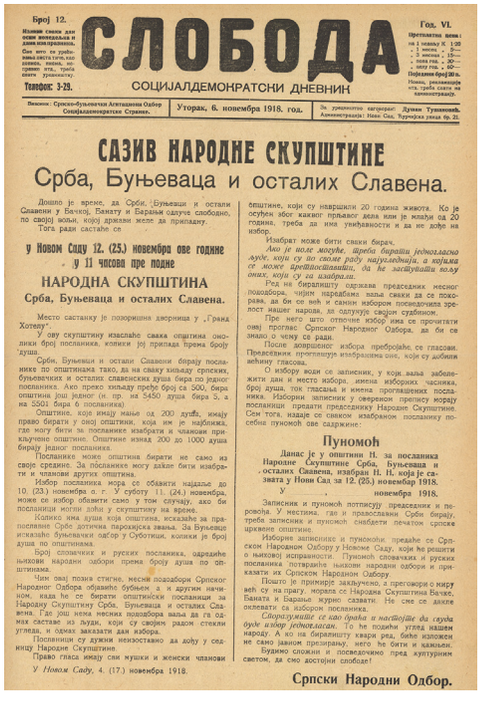

Број 12. Год. VI.

СЛОБОДА

СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКИ ДНЕВНИК

Телефон: 3-29. Уторак, 6. новембра 1918. год.

САЗИВ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Срба, Буњеваца и осталих Славена.

Дошло је време, да Срби, Буњевци и остали Словени у Бачкој, Банату и Барањи одлуче слободно, по својој вољи, којој држави желе да припадну.

Тога ради састаће се

у Новом Саду 12. (25.) новембра ове године у 11 часова пре подне

НАРОДНА СКУПШТИНА

Срба, Буњеваца и осталих Славена.

Место састанку је позоришна дворница у „Гранд Хотелу".

У ову скупштину изаслаће свака општина онолики број посланика, колики јој припада према броју душа.

Срби, Буњевци и остали Словени бирају посланике по општинама тако, да на сваку хиљаду српских, буњевачких и осталих словенских душа бира по једног посланика. Ако преко хиљаду пређе број са 500, бира општина још једног (н. пр. на 5450 душа бира 5, а на 5501 бира 6 посланика).

Општине, које имају мање од 200 душа, имају право бирати у оној општини, која им је најближа, где могу бити за посланике изабрати и чланови прикључене општине. Општине изнад 200 до 1000 душа бирају једног посланика.

Посланике може општина бирати не само из своје средине. За посланике могу дакле бити изабрати и чланови других општина.

Избор посланика мора се обавити најдаље до 10. (23.) новембра о. г. У суботу 11. (24.) новембра, може се избор обавити само у том случају, ако би посланици могли доћи у скупштину на време.

Колико има душа која општина, исказаће за православне Србе дотична парохијска звања. За Буњевце исказаће буњевачки одбор у Суботици, колики је број душа по општинама.

Број словачких и руских посланика одредиће њихови народни одбори према броју душа по општинама.

Чим овај позив стигне, месни пододбори Српског Народног Одбора објавиће бубњем а и другим начином, када ће се бирати општински посланици за Народну Скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена. Где још нема месног пододбора, ваља га одмах саставити из људи, који су својим радом стекли угледа, и одмах заказати дан избора.

Посланици су дужни неизоставно да дођу у седницу Народне Скупштине.

Право гласа имају сви мушки и женски чланови општине, који су навршили 20 година живота. Ко је осуђен због каквог дела или је млађи од 20 година треба да има увиђавности и да не дође на избор.

Изабрат може бити сваки бирач.

У Новом Саду, 4. (17.) новембра 1918.

Српски Народни Одбор.

Пуномоћ

Данас је у општини Н. за посланика Народне Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена, изабран Н. Н. која је сведочанства у Новом Саду за 12. (25.) новембра 1918.

У , новембра 1918.

Записник и пуномоћ потписују председник и перовођа. У местима, где и православни Срби бирају, треба записник и пуномоћ снабдети печатом српске црквене општине.

Изборне записнике и пуномоћје предаће се Српском Народном Одбору у Новом Саду, које ће решити о њиховој исправности. Пуномоћ словачких и руских посланика потврдиће њихови народни одбори и прикажати их Српском Народном Одбору.

Пошто је прикупљено закључено, а преговори о миру већ су на прагу, морала се Народна Скупштина Бачке, Баната и Барање журно сазвати. Не сме се дакле оклевати са изборе посланика.

Сборујмаштие се као браћа и настојмо да сваки буде избор једнодушан. То ће појачи углед нашем народу. А ко на бирајућу хаври ред, биће изложен не само јавном презирању, него ће бити и кажњен.

Будимо сложни и достојанствено пред културним светом, да смо достојни слободе!

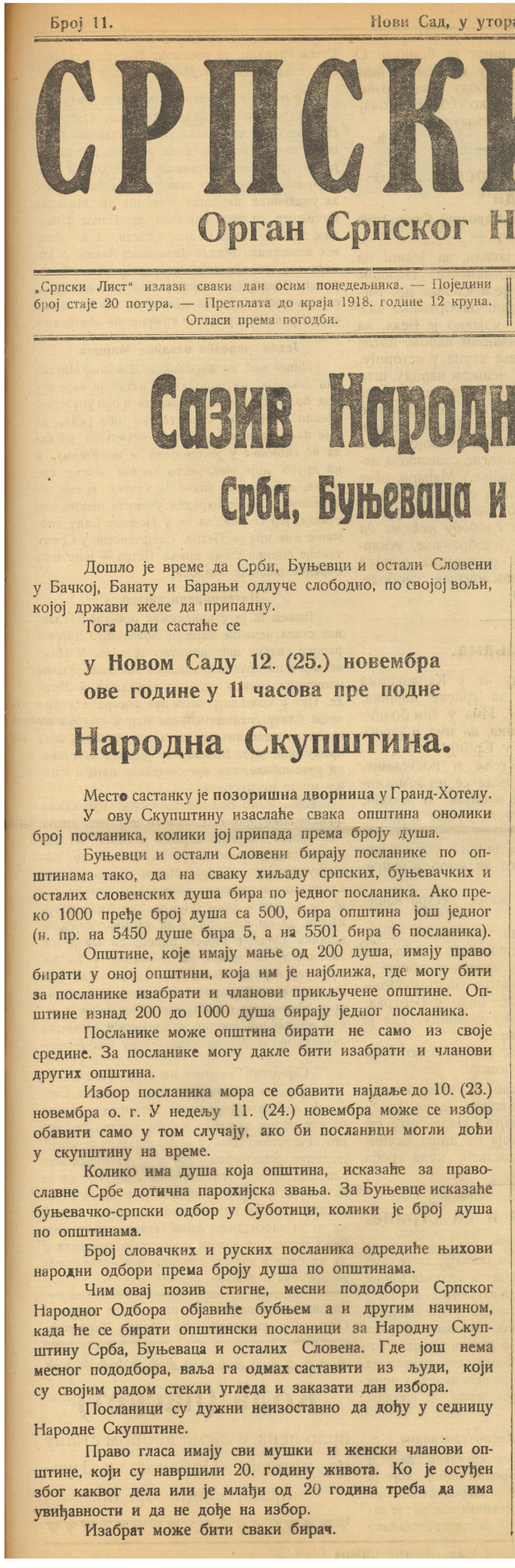

Број 11. Нови Сад, у утор

СРПСКИ

Орган Српског Н

„Српски Лист" излази сваки дан осим понедељника. — Појединн број стаје 20 потура. — Претплата до краја 1918. године 12 круна. Огласи према погодби.

Сазив Народн

Срба, Буњеваца и

Дошло је време да Срби, Буњевци и остали Словени у Бачкој, Банату и Барањи одлуче слободно, по својој вољи, којој држави желе да припадну.

Тога ради састаће се

у Новом Саду 12. (25.) новембра ове године у 11 часова пре подне

Народна Скупштина.

Место састанку је позоришна дворница у Гранд-Хотелу.

У ову Скупштину изаслаће свака општина онолики број посланика, колики јој припада према броју душа.

Буњевци и остали Словени бирају посланике по општинама тако, да на сваку хиљаду српских, буњевачких и осталих словенских душа бира по једног посланика. Ако преко 1000 пређе број душа са 500, бира општина још једног (н. пр. на 5450 душе бира 5, а на 5501 бира 6 посланика).

Општине, које имају мање од 200 душа, имају право бирати у оној општини, која им је најближа, где могу бити за посланике изабрати и чланови прикључене општине. Општине изнад 200 до 1000 душа бирају једног посланика.

Посланике може општина бирати не само из своје средине. За посланике могу дакле бити изабрати и чланови других општина.

Избор посланика мора се обавити најдаље до 10. (23.) новембра о. г. У недељу 11. (24.) новембра може се избор обавити само у том случају, ако би посланици могли доћи у скупштину на време.

Колико има душа која општина, исказаће за православне Србе дотична парохијска звања. За Буњевце исказаће буњевачко-српски одбор у Суботици, колики је број душа по општинама.

Број словачких и руских посланика одредиће њихови народни одбори према броју душа по општинама.

Чим овај позив стигне, месни пододбори Српског Народног Одбора објавиће бубњем а и другим начином, када ће се бирати општински посланици за Народну Скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена. Где још нема месног пододбора, ваља га одмах саставити из људи, који су својим радом стекли угледа и заказати дан избора.

Посланици су дужни неизоставно да дођу у седницу Народне Скупштине.

Право гласа имају сви мушки и женски чланови општине, који су навршили 20. годину живота. Ко је осуђен због каквог дела или је млађи од 20 година треба да има увиђавности и да не дође на избор.

Изабрат може бити сваки бирач.

Новине *Слобода*, Нови Сад / Newspaper *Freedom*, Novi Sad 1918

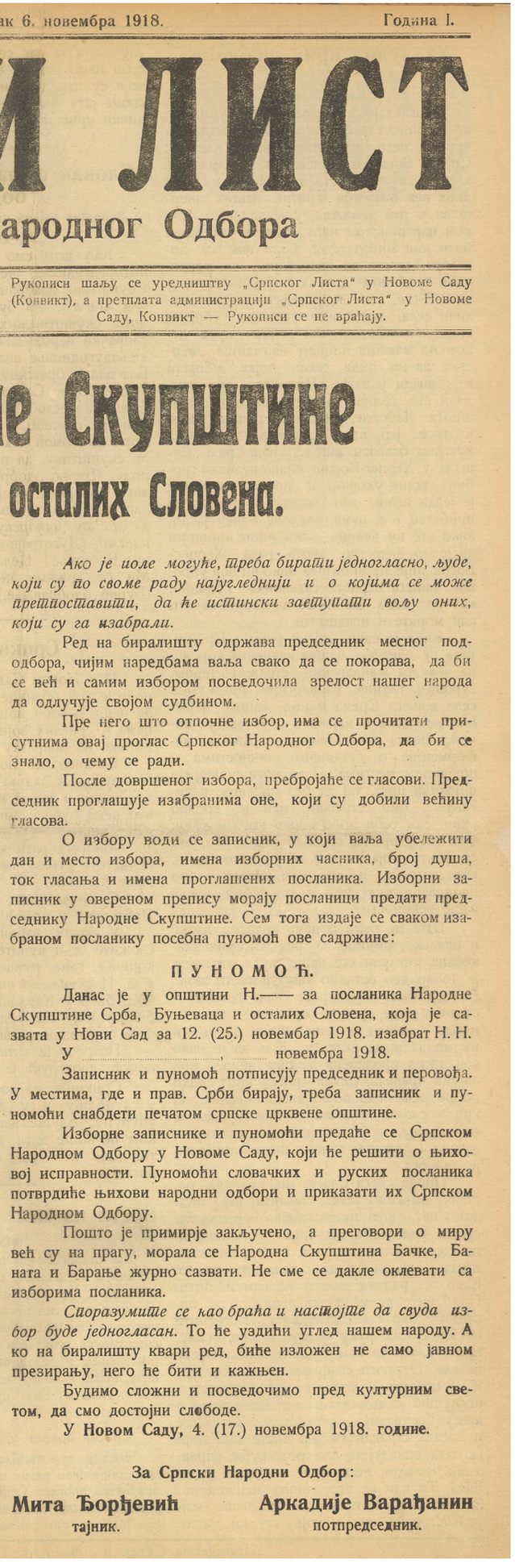

ак 6. новембра 1918. Година I.

И ЛИСТ

ародног Одбора

Рукописи шаљу се уредништву „Српског Листа“ у Новоме Саду (Конвикт), а претплата администрацији „Српског Листа“ у Новоме Саду, Конвикт — Рукописи се не враћају.

ше Скупштине

осталих Словена.

Ако је иоле могуће, треба бирати једногласно, људе, који су по своме раду најугледнији и о којима се може претпоставити, да ће истински заступати вољу оних, који су га изабрали.

Ред на биралишту одржава председник месног пододбора, чијим наредбама ваља свако да се покорава, да би се већ и самим избором посведочила зрелост нашег народа да одлучује својом судбином.

Пре него што отпочне избор, има се прочитати присутнима овај проглас Српског Народног Одбора, да би се знало, о чему се ради.

После довршеног избора, пребројаће се гласови. Председник проглашује изабранима оне, који су добили већину гласова.

О избору води се записник, у који ваља убележити дан и место избора, имена изборних часника, број душа, ток гласања и имена проглашених посланика. Изборни записник у овереном препису морају посланици предати председнику Народне Скупштине. Сем тога издаје се сваком изабраном посланику посебна пуномоћ ове садржине:

ПУНОМОЋ.

Данас је у општини Н.—— за посланика Народне Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена, која је сазвата у Нови Сад за 12. (25.) новембар 1918. изабрат Н. Н.

У ....., ... новембра 1918.

Записник и пуномоћ потписују председник и перовођа. У местима, где и прав. Срби бирају, треба записник и пуномоћи снабдети печатом српске црквене општине.

Изборне записнике и пуномоћи предаће се Српском Народном Одбору у Новоме Саду, који ће решити о њиховој исправности. Пуномоћи словачких и руских посланика потврдиће њихови народни одбори и приказати их Српском Народном Одбору.

Пошто је примирје закључено, а преговори о миру већ су на прагу, морала се Народна Скупштина Бачке, Баната и Барање журно сазвати. Не сме се дакле оклевати са изборима посланика.

Споразумите се као браћа и настојте да свуда избор буде једногласан. То ће уздићи углед нашем народу. А ко на биралишту квари ред, биће изложен не само јавном презирању, него ће бити и кажњен.

Будимо сложни и посведочимо пред културним светом, да смо достојни слободе.

У Новом Саду, 4. (17.) новембра 1918. године.

За Српски Народни Одбор:

Мита Ђорђевић
тајник.

Аркадије Варађанин
потпредседник.

Новине *Српски лист* / Newspaper *Serbain Newspaper*
БМС (Библиотека Матице Српске)

ОСНИВАЊЕ СРПСКИХ НАРОДНИХ ОДБОРА У ПОЛИТИЧКИМ ОПШТИНАМА И ИЗБОРИ ПОСЛАНИКА ЗА ВЕЛИКУ НАРОДНУ СКУПШТИНУ У НОВОМ САДУ

Српски народни одбор је у *Српском листу* (6. 11. 1918) и листу социјалдемократске странке *Слобода*, и у засебном формату, као плакат објавио проглас којим су позвали становништво војвођанских области – Србе, Буњевце, Словаке, Шокце, Русине, Хрвате, да спроведу избор својих посланика за предстојећу скупштину у Новом Саду 25. новембра, у позоришној дворани хотела „Гранд” у 11 сати, и „одлуче слободно о својој вољи којој држави желе да припадну”.

У прогласу је наглашено да право гласа, односно право да бирају и да буду бирани, имају „сви мушки и женски чланови општине који су навршили 20 година”. Наглашено је да „изабрат може бити сваки бирач”. Бирао се један посланик на хиљаду душа. Изабрано је око осам стотина посланика, од којих је 757 присуствовало скупштини у Новом Саду, а међу њима је било и седам жена.

Проглас СНО за организовање народних зборова и избор посланика по политичким општинама

Српски народни одбор је у *Српском листу* (17. новембра 1918) објавио проглас којим је позвао становништво војвођанских области, Србе, Буњевце и остале Словене да изаберу своје посланике за предстојећу скупштину у Новом Саду 25. новембра.

Др Славко Жупански
/ Slavko Županski PhD
ИАЗр (Историјски архив
Зрењанин)

Др Андрија Васић
/ Andrija Vasić PhD

Gathering in Veliki Bečkerek and the election of the deputies for the Great National Assembly in Novi Sad

The breakthrough of the Salonika front encouraged the political leading men of Banat to restore political action and direct their forces to organize the population in the defense of national interests. The most decisive ones were the people of Veliki Bečkerek among whom the most distinguished one was Dr. Slavko Županski on whose initiative Dragutin Mojić, Žarko Stakić, Živko Z. Terzin, Dr. Andrija Vasić, Milan Rakić, Paja Ristić, Jefta Vukov and Svetozar Isaković gathered in the small hall of the Serbian Orthodox Church, on October 31st, 1918, and founded the Serbian National Committee in Veliki Bečkerek. The next day, they started enrolling in the Serbian National Guard (SNG) whose commander was lieutenant Colonel Miša Vejnović who swore an oath before the people and the flag. Then the Serbian flag was placed on the SOCM (Serbian Orthodox Church Municipality) building, which was also the headquarters of the SNC and the SNG.

After arming themselves SNG took over vital objects in the town: the post office, the national bank and the railway station. Two days later, the Hungarian National Guard tried to regain the railway station in the armed attack, but it was defeated and disarmed and its members were taken to prison. In this way, the SNO from Veliki Bečkerek became a decisive factor in the town. It expanded its influence by organizing the SNC in the surrounding political municipalities of central Banat. The established committees, headed by the most reputable and influential people, were also centers for informing and propagating the national idea and their duty was to maintain order, peace and public order for which the SNC from Veliki Bečkerek distributed 1.000 rifles with ammunition.

On November 17th, 1918, the leading battalion of the iron regiment "Knjaz Mihailo" arrived by train from Pančevo and freed Veliki Bečkerek.

Gathering in Sombor and election of deputies for the Great National Assembly in Novi Sad

During the war years almost all pre-war Serbian politicians were in the internments and the camps throughout Austria. As that they started to return to their homes before the end of the war, they secretly met in order to agree on the work on organizing and directing the population in accordance with Wilson's promulgated points and the right to self-determination of the people. Through priest Mihaldžić and Popović, a connection between the Serbs from Bačka and from Baranja was formed.

The breakthrough of the Salonika front encouraged political leading men in the north of Bačka to restore political activities and direct their forces to organize the population in defense of national interests, i.e. secession from Hungary. Thus, after the gathering in Subotica, Tihomir Ostojić sent a letter to democratically-oriented inhabitants of Sombor, informing them of the gathering and the resolution in the spirit of Wilson's principles. Subsequently, the Sombor representatives took part in the gathering in Subotica

Збор у Великом Бечкереку и избор посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду

Пробој Солунског фронта осоколио је политичке прваке Баната да обнове политичко деловање и усмере своје снаге на организовање становништва у одбрани националних интереса. Најодлучнији су били Великобечкеречани, међу којима се истицао др Славко Жупански, на чију иницијативу су се окупили Драгутин Мојић, Жарко Стакић, Живко З. Терзин, др Андрија Васић, Милан Ракић, Паја Ристић, Јефта Вуков и Светозар Исаковић у малој дворани зграде Српске православне црквене општине, 31. октобра 1918, и основали Српски народни одбор у Великом Бечкереку. Већ сутрадан почели су упис у Народну гарду (НГ), за чијег команданта је постављен потпуковник Миша Вејновић, који је пред народом и заставом положио заклетву. Потом је на згради СПЦО, која је уједно била и седиште СНО и СНГ, постављена српска застава.

Наоружавши се, СНГ преузела је виталне објекте у граду: пошту, народну банку и железничку станицу. После два дана Мађарска народна гарда је покушала да у оружаном нападу поврати железничку станицу, али је била поражена и разоружана, а њени припадници спроведени су у затвор. На тај начин је Великобечкеречки СНО постао одлучујући чинилац у граду, који је свој утицај проширивао организујући СНО у околним политичким општинама средњег Баната. Основани одбори, на чијем челу су се налазили најугледнији и најутицајнији људи, били су и центри обавештавања и пропагирања националне идеје, а њихова дужност била је и одржавање реда, мира и јавног поретка, за шта им је Великобечкеречки СНО поделио 1.000 пушака са муницијом.

На дан 17. новембар 1918, челни батаљон гвозденог пука „Књаз Михаило" стигао је возом из Панчева и ослободио Велики Вечкерек.

Др Јован Лалошевић
/ Jovan Lalošević, PhD
ГМСо (Градски музеј Сомбор)

Збор у Сомбору и избор посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду

Током ратних година су готово сви предратни српски политичари били у интернацији и логорима широм Аустроугарске, да би се пред крај рата почели враћати кућама, где су се тајно састајали ради договора о деловању на организовању и усмеравању становништва у складу са обнародованим Вилсоновим тачкама и правом на самоопредељење народа. У Бачкој је дошло до повезивања са барањским Србима, и то преко свештеника Михалџића и Поповића.

Пробој Солунског фронта осоколио је политичке прваке на северу Бачке да обнове политичко деловање и усмере своје снаге на организовање становништва у одбрани националних интереса, односно отцепљења од Угарске. Тако је Тихомир Остојић, после састанка у Суботици, демократско оријентисаним Сомборцима упутио писмо у којем их је обавестио о тамошњем састанку и резолуцији у духу Вилсонових начела. Потом су сомборски представници учествовали на скупу у Суботици (27. октобар 1918), где су се састали страначки прваци Бачке, Баната и Барање

Мајор Никола Илић Бајка
/ Major Nikola Ilić Bajka
ИАСо (Историјски архив Сомбор)

БРАЋО СРБИ И БУЊЕВЦИ!

Народни збор Срба и Буњеваца у Сомбору дана 23. окт. (5. нов.) 1918. донео је једногласно ову одлуку:

Народни збор Срба и Буњеваца у Сомбору

решава, да у свему усваја Вилзоново начело о потпуном самоодређењу народа. На основу тога начела жели решити и судбину јединственог народа Срба и Буњеваца, зато организујемо

Месно Народно Веће Срба и Буњеваца у Сомбору,

бира Извршни Одбор, те га упућује да се потруди да у братском споразуму са свима меродавним чиниоцима, а у дослуху са осталим сличним нашим организацијама утире пут решењу нашег народног питања у горњем смислу.

ЖИВЕЛА НАРОДНА СВЕСТ, ЈЕДИНСТВО И СЛОГА!

Браћо! Велики су ови дани, судбоносни по цео народ. Понашајмо се, дакле, достојно и мирно према важности ових дана. Будимо присебни, мирни, трезвени, хладнокрвни. Покажимо, да смо зрели и заслужни слободе и независности.

Месно Народно Веће Срба и Буњеваца:

Др. Јоца Лалошевић, председник; **Стеван Маглић и Bošnjak Antun — Tonika** — подгарски, Стеван Бељански, Пера Бељански, Јоца Бркић, Тодор Бељански, Ђура Браноначки, Васа Бикар, Јован Вујић, Стеван Вујић, др. Бранко Вујић, Панта Вукичевић, Паја Влашкалић, Младен Влајковић — Чика, Емил Григоријевић, Светислав Гергуров, Коста Георгијевић, Весељко Градинац, Сава Градинац, Никола Дивид Коњовић, Павле Коњовић учитељ, Миливој Каракашевић, Никола Крагујевић, Милан Коњовић, Младен Љубомир Купусаревић, Душан Ковачић Лугумерски, Урош Ковачић, Пера Коњовић, Марко Крстић, Коста Мандровић, Јоца Маглић, Тоша Мандић, Никола Манојловић, др. Стева Максимовић, др. Бранко Маширевић, Живко Манојловић, Новак Машић, Тоша Машић, Мита Ненадов, Душан Ненадов, Никола Коњовић, Љубиша Панић, Марко Павловић, Стеван Ползовић, Милан Петровић, Сима Павков, Петар Лалошевић, Ацко Пела-Радојевић, Сима Радојевић ст., Јоца Раданов, Јаша Релић, Самко Рацић, др. Радивој Симоновић, Шандор лић, Душан Темеринац, Павле Терзин, Стоја Топалов, Златоје Теодоровић, Паја Стојшић, Пера Туцаковић, Иса Чичовачки, Лаза Чичовачки, Bena Bošnjak, Franja Bošnjak, Ivan Bošnjak, Pera Firanj, Joza Firanj, Šima Stolišić, Šandor Fi-

Бајић, Сомбор 11. 1918.

Пуномоћје Народног одбора Буњеваца и Срба издата Петру Коњовићу и Тоники Бошњак / Warrant of Local National Board of Serbs and Bunjevci issued to Petar Konjović and Tonika Bošnjak
РОМС (Рукописно одељење Матице српске)

Плакат Месног народног одбора Срба и Буњеваца у Сомбору 1918, „Браћо Срби и Буњевци!" / Poster of the Local National Board of Serbs and Bunjevci in Sombor 1918, poster "Brothers Serbs and Bunjevci"
ИАСо (Историјски архив Сомбор)

Исказница др Косте Бугарског, издата 31. септембра 1918. од Месног народног већа Срба и Буњеваца у Сомбору / Card of Dr Kosta Bugarski, issued 31st September 1918. by the Local National Board of Serbs and Bunjevci in Sombor
ГМСо (Градски музеј Сомбор)

BRAĆO SRBI I BUNJEVCI!

Narodni zbor Srba i Bunjevaca u Somboru dana 5. novembra o. g. donio je jednoglasno ovu odluku:

Narodni zbor Srba i Bunjevaca u Somboru

rišava da u svemu usvaja Vilzonovo načelo o potpunom samoodredjivanju naroda. Na osnovu toga načela želi rišiti i sudbinu jedinstvenog naroda Srba i Bunjevaca, zato organizuje

Misno Narodno Viće Srba i Bunjevaca u Somboru

bira Izvršni Odbor, te ga upućuje da se potrudi da u bratskom sporazumu sa svima mirodavnim činiocima, a u dosluhu sa ostalim sličnim našim organizacijama utire put širenju našeg narodnog pitanja u gornjem smislu.

Živila narodna svist, jedinstvo i sloga!

Braćo! Veliki su ovi dani, sudbonosni po cio narod. Ponašajmo se, dakle, dostojno i mirno prema važnosti ovih dana. Budimo prisebni, mirni, trezveni i hladnokrvni. Pokažimo da smo zrili i zaslužni slobode i nezavisnosti.

Misno narodno Viće Srba i Bunjevaca.

predsednica; Milan A. Antić, Jovan A. Antić, Dim. Vokman, Bož. Borjoški, dr. Kosta Bugarski, dr. Nenad Bu-Blagojević, Laza Bajdobranski, Vasa Bikar Mladenov, Damjan Bikar, Stevan Bešin, Vlada Vukičević, Samko Sava Vujković, Urpš Vasiljev, Marko Vukajinović, Milutin Gavrilović, Vlada Grujić, Vasa Tajić, dr. mić, Dušan Dalčev, Kosta Dojčić, Laza Dejić, Kosta Dejić, Sava Ilkić, Ljubomir Jezdimirović, dr. Đo-Konjović — Ratar, Đura Konjović, Svetozar Krajić, Nika Kovačić, Kosta Kovačić, Đura Kaburić, prota Kelić, Isa Lugumerski, Trifa Lugumerski, Pera Lazić, Nikola Lalošević, Stevnica Lalošević, Milan Nikola Maširević, Nikola Mijić-Bata, Đejan Mijić, Nikola Maširević-Kostin, Šandor Maširević, Nastasije, Stevan Ovčin, Urош Ovčin, Živko Obušković, Velimir Odobašić, Toša Obušković, Kosta ić-Radanov, Nikola Nezaruh-Radanov, Pera Pavkov, Pera Radnić, Milan Rajić, Mihan Radojević, Dušan Sotin, Samko Smederić, Sava Smederić, Sima Smederić, Đura Stevančev, Koja Strmčević, Mladen Seku-Ipeta Šipljanin, Jovan Šparčanski, Marko Šparčanski, Nikola Đurđević, Božа Jakatov, Dobra Čičovački, Jozić, Pera Jozić, Karlo Loogo, Ivan Lukić, Stipan Lukić, Stipan Fratrić, Jakov Strilić, Stipan Matarić, Joza ranj, Franja Dilnić.

Народно Веће Срба и Буњеваца у Сомбору.

Бр. 11.947

ПУНОМОЋ

за г. Перу Ковачића, који је дана 9/22. новембра 1918. год. на одржаном народном изборном збору у граду С о м б о р у изабран за посланика Народне Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена, која је сазвана у Нови Сад за 12/25. новембар 1918. год.

У Сомбору, 9/22. новембра 1918. год.

Душан Томеинац
перовођа

председник

Narodno Viće Srba i Bunjevaca u Somboru.

PUNOMOĆ

za g. Toniku Božnjaka, koji je dana 9/22. studenog 1918. god. na održanom narodnom izbornom zbiru u gradu S o m b o r u izabran za poslanika Narodne Skupštine Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena, koja je sazvana u Novi Sad za 12/25. studeni 1918. god.

U Somboru, 9/22. studenog 1918. god.

Dušan Tomeinac
perovodja

pridsidnik

:-: МЕСНО НАРОДНО ВЕЋЕ СРБА И БУЊЕВАЦА У СОМБОРУ :-:
:-: MISNO NARODNO VIĆE SRBA I BUNJEVACA U SOMBORU :-:

2/1

ИСКАЗНИЦА — ISKAZNICA.

За Др. Коста Бугарског члана Месног
Za Dr. Kosta Bugarskog člana Misnog
Народног Већа Срба и Буњеваца.
Narodnog Vića Srba i Bunjevaca.

У Сомбору, 31/X. 1918.
U Somboru,

тајник — tajnik.

председник — pridsidnik.

(October 27th, 1918), where the party leaders of Bačka, Banat and Baranja (Democrats, Radicals and Socialists) met and agreed to take the fate in their hands, that is – they concluded that the National Council in Zagreb should not represent them, and that they should form their own political body – the Serbian National Committee headquartered in Novi Sad, as the central administration for the areas of Vojvodina. The way of the unification should be decide by the people at the Great National Assembly. It was also decided to establish local national committees in all towns, whose task would be to seizure the power from the Hungarians as well as launch the *Serbian newspaper* through which citizens could be informed about the decisions or intentions of the SNC.

Disorder in the Austro-Hungarian Monarchy, the final capitulation of its army and the entry of the Serbian Army into Belgrade, accelerated the realization of the Subotica agreement: in Veliki Bečkerek (October 31st) and Novi Sad (November 3rd), the SNCs were established, so that in Sombor after two preparatory gatherings a decision was made to establish the committee. At the National gathering in the town hall, held on November 5th, 145 present inhabitants (Serbs and Bunjevci) founded the Serbian-Bunjevac National Committee of Sombor. Dr. Jovan Lalošević was elected the president, Stevan Maglić and Antun – Tonika Bošnjak the vice-presidents, Pavle Terzin the secretary and 25 most eminent citizens were elected the members of the Executive Committee.

„Brothers Serbs and Bunjevci!

The National gathering of the Serbs and Bunjevci in Sombor on November 5th, 1918, unanimously reached this decision: – Wilson's principle of full self-determination of the people is adopted in all points. Based on that principle, it wants to solve the fate of the united people of the Serbs and Bunjevci and in that sense instructs the elected executive committee to try to ensure that in a fraternal agreement with all relevant factors, and in co-operation with other similar organizations, pave the path of solving our national question in the above sense.

Long live national consciousness, unity and concord!

Brothers! These days are great, fateful for the whole nation. Let us therefore, be dignified and calm towards the importance of these days. Let us be calm, sober and cold-blooded. Let us show that we are mature and that we deserve our freedom and independence."

Gathering in Subotica and the election of deputies for the Great National Assembly in Novi Sad

Subotica as the northern boundary of Vojvodina regions, but also a city with numerous Slavic population (Bunjevci and Serbs), was chosen for the place of the agreement of party leaders who were ready for the political organization and operation. In the houses of Dr. Vladislav Manojlović and Dr. Jovan Manojlović, gatherings were held on October 2nd and 27th, 1918. They were attended by party leaders of Bačka, Banat and Baranja (Democrats, Radicals and Social Democrats). The deal was to take the fate into their own hands and work on the secession from Hungary, organizing their political bodies that will take power from the Hungarian authorities at the right moment. It was decided that the Serbian National Committee, should be based in Novi Sad, as the central administration of Vojvodina regions, to establish its National Guard and to welcome the Serbian army. The way of unification was said to be decided by the people at a large national assembly. It was also decided to launch the *Serbian newspaper* as a newsletter of the SNC through which citizens will be informed about its decisions or intentions.

In these agreements, Dr Vladislav Manojlović and Jovan Manojlović, Alba Malagurski, priest Blaško Rajić, priest Marko Protić and others particularly stood out.

After the founding of the SNC in Veliki Bečkerek (October 31st), Novi Sad (November 3rd) and Sombor (November 5th, 1918), SNCs were established in all major cities of Banat, Bačka and Baranja.

That is why in Subotica on November 5th, 1918, in the apartment of Dr. Vladislav Manojlović, a decision was made to establish the Bunjevac-Serbian National Committee (BSNC) and the Bunjevac-Serbian National Guard (BSNG), and the very act of founding of the committee and the guard happened on the 10th November, 1918, in the glass hall of the hotel "Hungaria". Šime Milovanović was elected the president, and then the telegram was sent to SNC in Novi Sad on the result of the gathering.

(демократе, радикали и социјалисти) и договорили се да судбину узму у своје руке, односно да Народно вијеће у Загребу не може да их заступа, већ да ће они образовати своје политичко тело – Српски народни одбор са седиштем у Новом Саду, као средишњу управу војвођанских области, док ће о начину уједињења одлучити народ на Великој народној скупштини. Такође је одлучено да се у свим градовима образују месни народни одбори, чији ће задатак бити преузимање власти од Мађара, као и покретање гласила *Српски лист*, путем којег ће се грађани обавештавати о одлукама или намерама СНО.

Расуло у Аустроугарској, коначна капитулација њене војске и улазак Српске војске у Београд, убрзали су реализацију суботичког договора: у Великом Бечкереку (31. октобра) и Новом Саду (3. новембра) основани су СНО, да би у Сомбору, после два припремна састанка, била донета одлука о оснивању одбора. На народном збору у градској кући, одржаном 5. новембра, 145 присутних грађана (Срба и Буњеваца) основало је сомборски Српско-буњевачки народни одбор. За председника је изабран др Јован Лалошевић, за потпредседнике Стеван Маглић и Антун – Тоника Бошњак, за секретара Павле Терзин, а у Извршни одбор изабрано је 25 најугледнијих грађана.

„Браћо Срби и Буњевци!

Народни збор Срба и Буњеваца у Сомбору дана 5. новембра 1918. године, донео је једногласно ову одлуку: – у свему се усваја Вилсоново начело о потпуном самоодређењу народа. На основу тога начела жели решити и судбину јединственог народа Срба и Буњеваца и у том смислу упућује изабрани извршни одбор да се потруди да у братском споразуму са свим меродавним чиниоцима, а у дослуху са осталим сличним нашим организацијама утре пут решања нашег народног питања у горњем смислу.

Живела народна свест, јединство и слога!

Браћо! Велики су ови дани, судбоносни за цео народ. Понашајмо се, дакле, достојанствено и мирно према важности ових дана. Будимо присебни, трезвени, хладнокрвни. Покажимо да смо зрели и заслужни слободе и независности".

Збор у Суботици и избор посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду

Суботица као северна међа војвођанских области, али и град са бројним словенским живљем (Буњевци и Срби), је одабрана за договор страначких првака који су били спремни за политичко организовање и деловање. У кућама др Владислава Манојловића и др Јована Манојловића су 2. и 27. октобра 1918. организовани састанци. Њима су присуствовали страначки прваци Бачке, Баната и Барање (демократе, радикали и социјалдемократи). Договор је био да судбину узму у своје руке и да раде на отцепљењу од Угарске, на организовању својих политичких тела којим ће у датим тренуцима преузети власт од мађарских власти. Одлучено је да Српски народни одбор са седиштем у Новом Саду буде средишња управа војвођанских области, да оснива своје Народне страже и дочекује српску војску. О начину уједињења речено је да ће одлучити народ на великој народној скупштини. Такође је одлучено да се као гласило СНО покрене *Српски лист*, путем којег ће се обавештавати грађани о њиховим одлукама или намерама.

У тим договорима нарочито су се истакли др Владислав Манојловић и др Јован Манојловић, Алба Малагурски, поп Блашко Рајић, поп Марко Протић и др.

По оснивању СНО у Великом Бечкереку (31. октобра), Новом Саду (3. новембра) и сомбору (5. новембра 1918) СНО су оснивани у свим већим градовима Баната, Бачке и Барање.

Отуда је и у Суботици 5. новембра 1918, у стану адвоката др Владислава Манојловића, донета одлука да се оснује Буњевачко-српски народни одбор (БСНО) и Буњевачко-српска народна гарда (БСНГ), а сам чин оснивања одбора и гарде одиграо се 10. новембра 1918, у стакленој сали хотела „Хунгарија". За председника је изабран Шиме Милодановић, а потом је о резултату збора послат телеграм СНО у Новом Саду.

После три дана (13. новембра) у град је пристигла ослободилачка српска војска, а БСНО је преузео цивилну управу у Суботици. Затим је, на позив новосадског СНО, организован нови збор, који је имао карактер

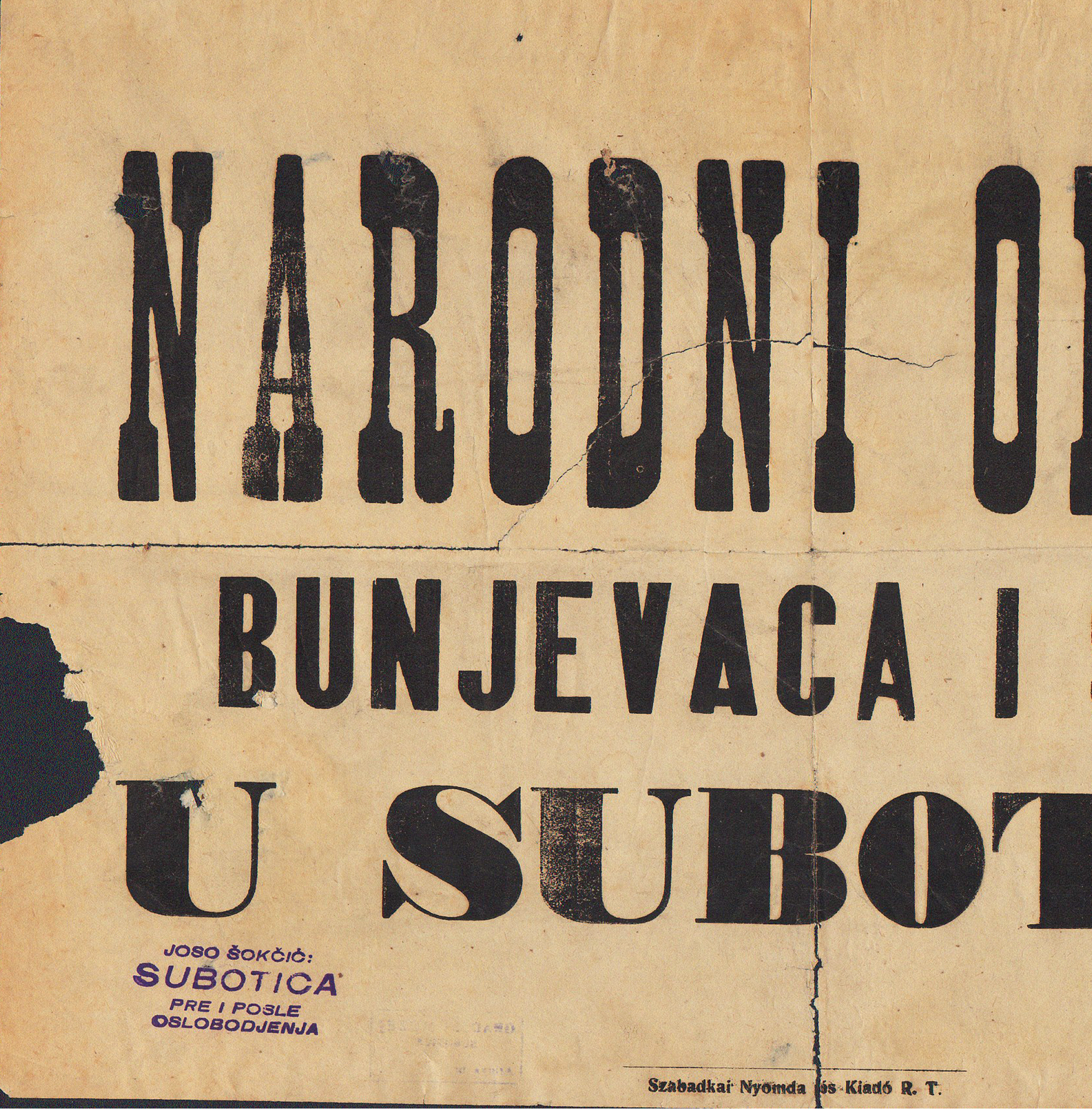

Плакат: Буњевачко-Српски народни одбор у Суботици, 1918 / Poster: The National Board of Bunjevci and Serbs in Subotica
НМСу (Градски музеј Суботица / City museum Subotica)

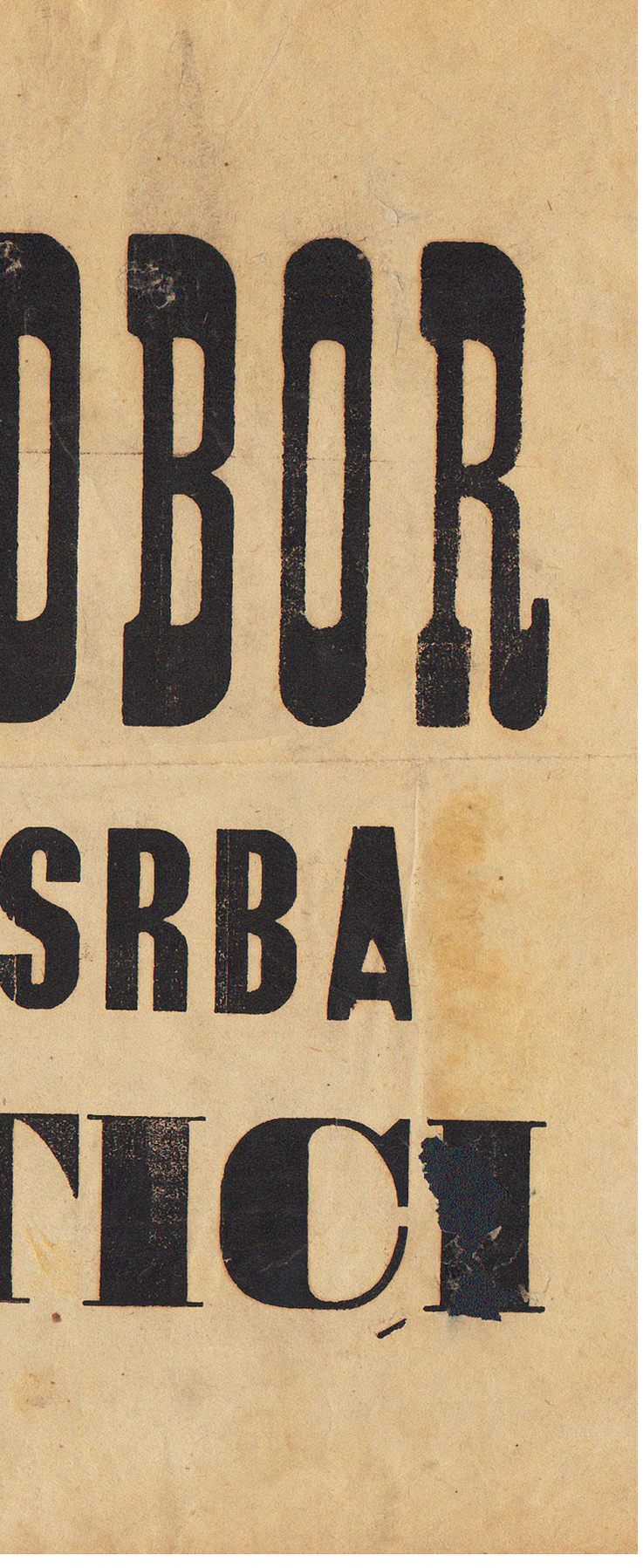

Заклетва Буњевачко-Српске народне гарде
/ Oath of the Bunjevci and Serbs National guard, November 1918.
НМСу (Градски музеј Суботица / City museum Subotica)

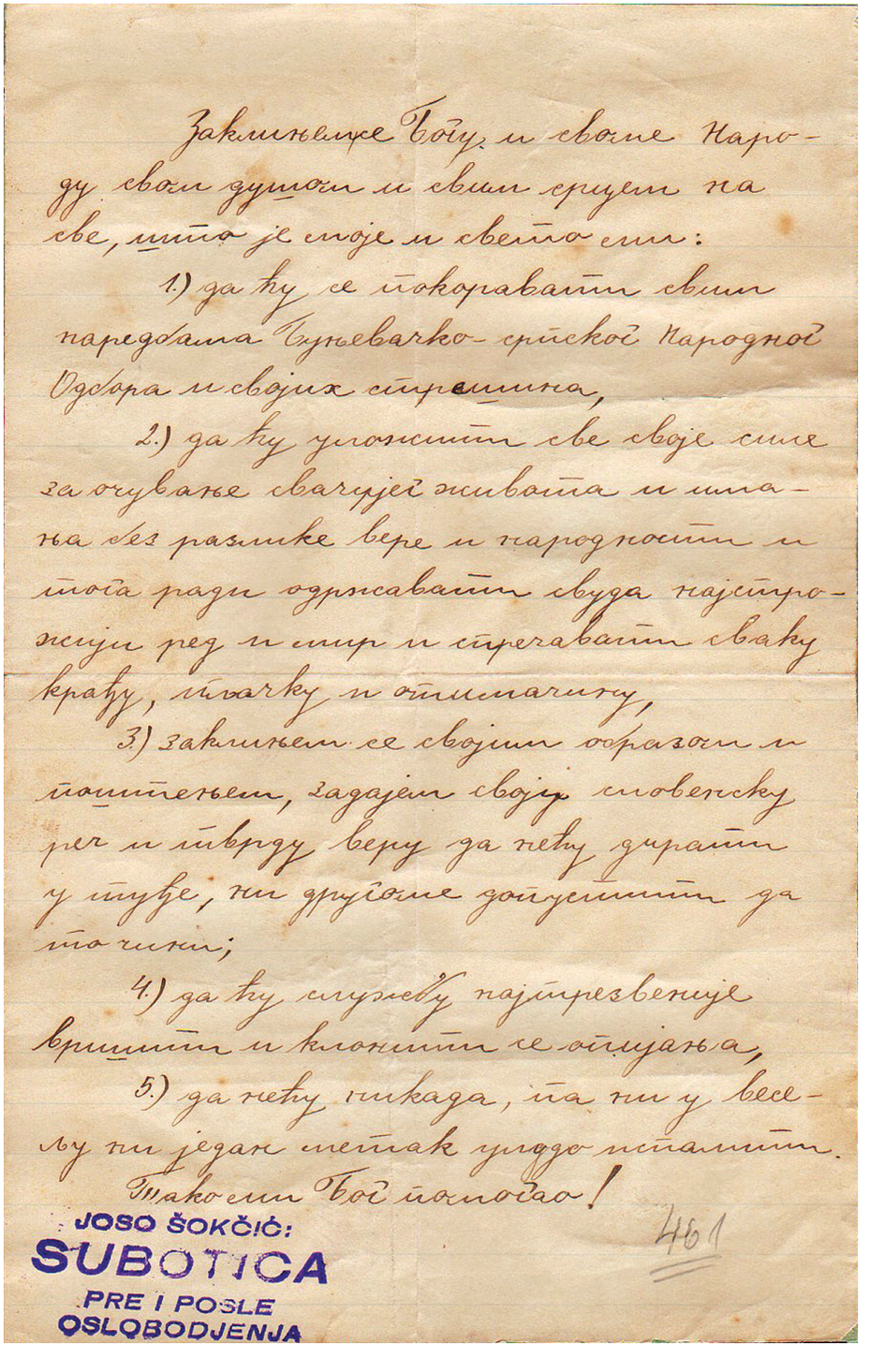

After three days (November 13th) Serbian Army arrived in the city as liberator, and BSNC took over the civil administration in Subotica. Then, on the invitation of the Novi Sad SNC, a new gathering was organized. It had a character of an election assembly, because the deputies for the Great National Assembly in Novi Sad were elected. The gathering, which lasted only ten minutes, was open by BSNC president Šime Milovanović. Then Jovan Petrović read out the names of 83 nominated deputies, and the attendees confirmed them by acclamation. Among them were five women.

The next day the elected deputies boarded the train without window glasses and together with the deputies from northern Banat and Baranja, in cold weather, headed to Novi Sad for the historic assembly in order to decide about their fate.

Марко Протић и Јосо Шокчић, Суботица
/ Marko Protić and Joso Šokčić, Subotica

Др Владислав Манојловић, Суботица
/ Vladislav Manojlović PhD, Subotica

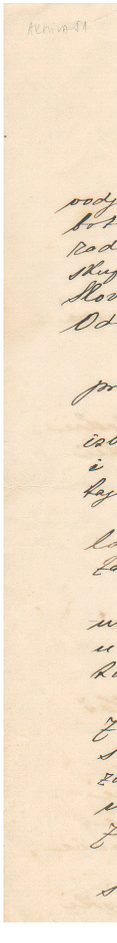

изборне скупштине, јер су бирани посланици за Велику народну скупштину у Новом Саду. Збор, који је трајао свега десетак минута отворио је председник БСНО Шиме Милодановић. Потом је Јован Петровић прочитао имена 83 предложена посланика, а присутни су их акламацијом потврдили. Међу њима је изабрано и пет жена.

Изабрани посланици сутрадан су се укрцали у воз без прозорских стакала и заједно са посланицима из северног Баната и Барање, по хладном времену, упутили у Нови Сад на историјску скупштину, да би одлучили о својој судбини.

Др Јован Манојловић
/ Jovan Manojlović PhD
СПЦОСу (Српска православна црквена општина Суботица)

Записници Буњевачко-српског народног одбора о избору посланика за Велику народну скупштину у Новом Сад, 1918.
/ The electorial record books of the Bunjevci and Serbs National Board for the members of parliament at the Great National Parliament in Novi Sad, 1918.
(Градски музеј Суботица)

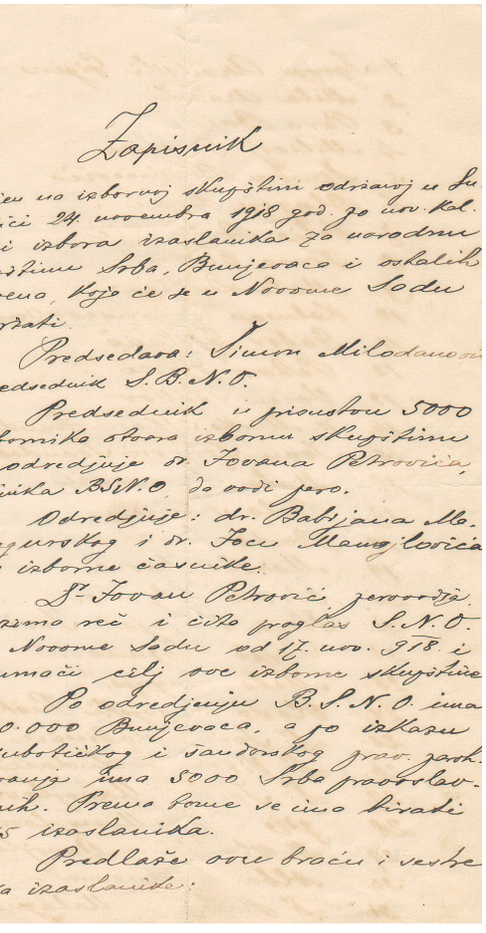

Zapisnik

...en na izborovoj skupštini održanoj u Su...
...ći 24. novembra 1918 god. po ...
...i izbora poslanika za narodnu
...štinu Srba, Bunjevaca i ostalih
...eću, koja će se u Novome Sadu
...rati.

Predsedava: Simun Milodanović
...edsednik S.B.N.O.

Predsednik i pisarstvo S.B.N.O.
...omisko sbora izbornu skupštinu
...odredjuje g. Jovana Petrovića,
...ika BSN.O. da vodi pero.

Odredjuje: dr. Babijana Mi...
...urotog i g. Joca Manojlovića
... izborne čavuške.

G. Jovan Petrović pozdravlja
...mo reč i čita proglas S.N.O.
...Novome Sadu od 17. nov. 918. i
...moći cilj ove izborne skupštine

Po odredjenju B.S.N.O. ima
...0.000 Bunjevaca, a po izkazu
...uboličkog i šandoškog pros. park.
...anija ima 5000 Srba pravoslav...
...uk. Prema tome ne ima biti
...5 izaslanika.

Predlaže ove braću i vesbe
...a izaslanike:

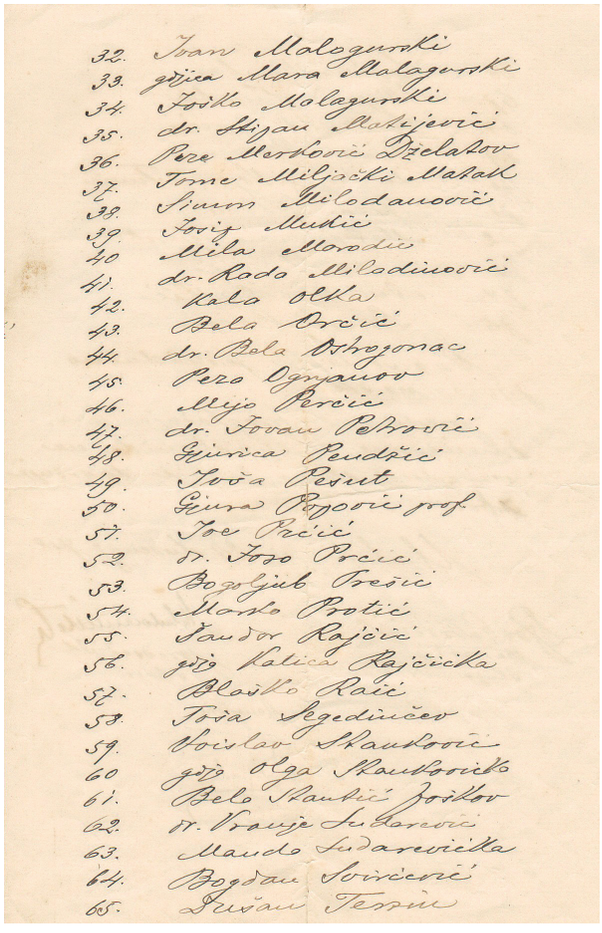

32. Ivan Malagurski
33. gđica Mara Malagurski
34. Joško Malagurski
35. dr. Stjepan Matijević
36. Pera Merkonić Djelatov
37. Tome Miljački Mataruška
38. Simun Milodanović
39. Jovo Mudrić
40 Mila Morodić
41. dr. Rado Milodinović
42. Kalo Olka
43. Bela Orčić
44. dr. Bela Ostojanac
45. Pero Ognjanov
46. Mijo Perčić
47. dr. Jovan Petrović
48. Gjurica Pendžić
49. Jova Pešut
50. Gjura Pejović prof.
51. Joe Pačić
52. St. Joso Porčić
53. Bogoljub Trešić
54. Marko Protić
55. Sandor Rajčić
56. gđa Kalica Rajčićka
57. Blaško Rajić
58. Joca Segedinčev
59. Vojislav Skenderović
60 gđa Olga Skenderićka
61. Bela Stantić Joškov
62. St. Vranje Sudarević
63. Mande Sudarevićka
64. Bogdan Sovilović
65. Đuvan Tešin

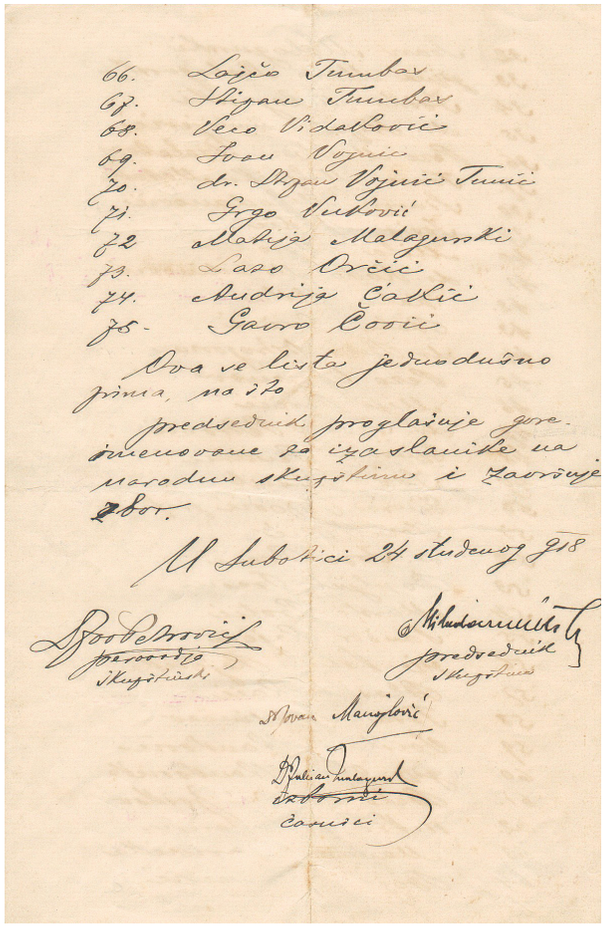

66. Lajčo Tumbas
67. Stjepan Tumbas
68. Vero Vidaković
69. Ivan Vojnić
70. dr. Stjepan Vojnić Tunić
71. Grgo Vuković
72 Matija Malagurski
73. Laza Orčić
74. Andrija Čakić
75. Gavro Čović

Ova ve lista jednodušno
prima, na što

predsednik proglašuje gore
imenovane za izaslanike na
narodnu skupštinu i zaključuje
sbor.

U Subotici 24 studenog 918

Đorđe Mrović
pisar
skupštinski

Nikodinović
predsednik
skupštine

Dr Ivan Manojlović

Dr Valerijan Andrejević
ovlašćeni
članovi

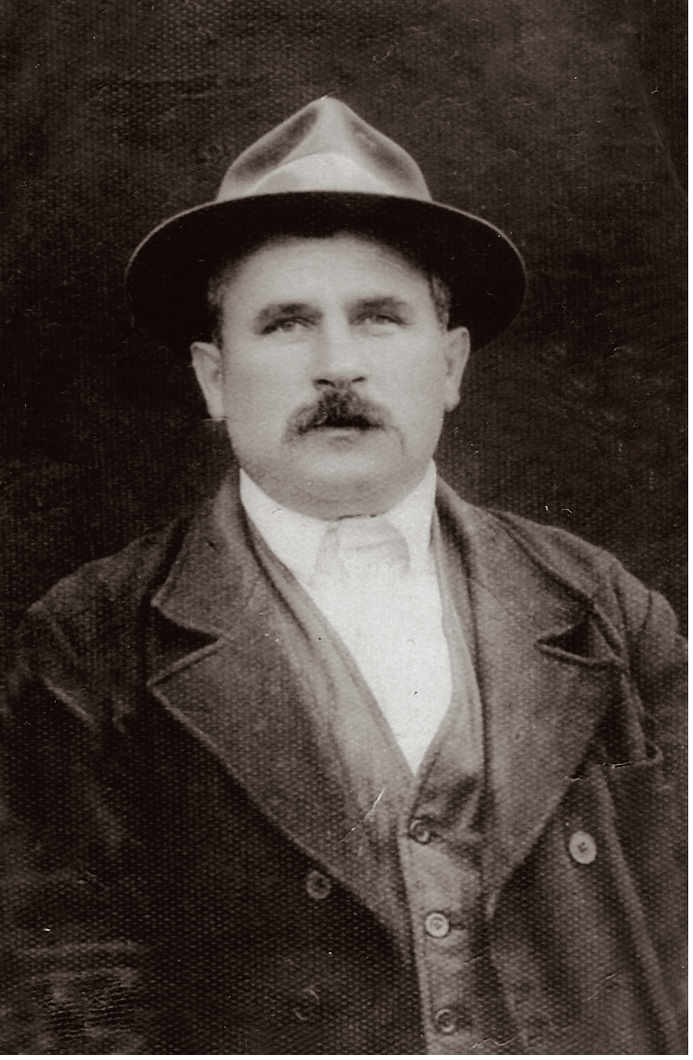

Милутин Петровић, посланик из Јагодњака, Барања / Milutin Petrović, member of parlament from Jagodnjak, Baranja

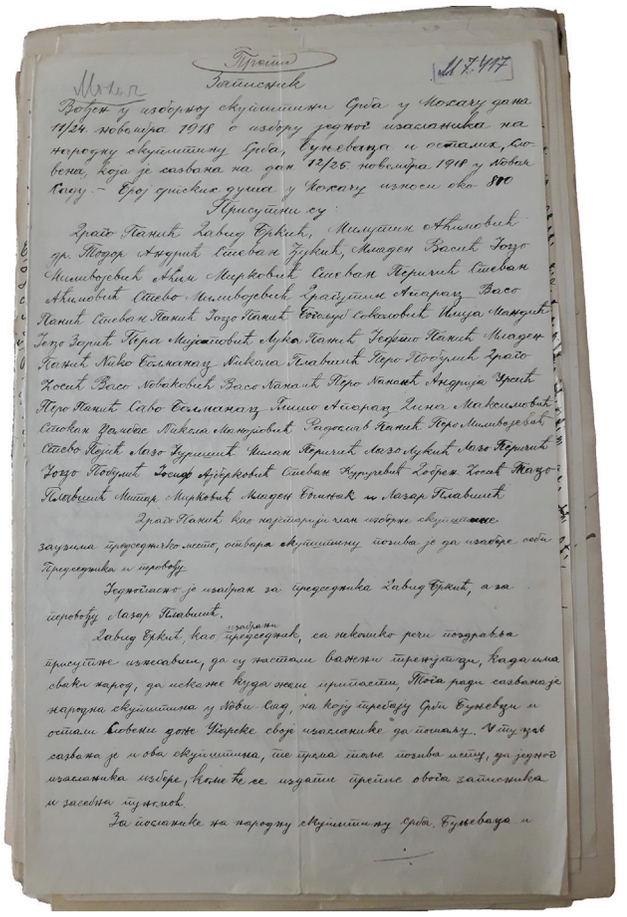

Записник са збора у Мохачу (Барања) о избору посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду, 1918.
/ The electorial record from meeting in Mohač (Baranja) for the members of parliament at the Great National Parliament in Novi Sad, 1918.
РОМС (Рукописно одељење Матице српске)

Gatherings in Baranja and election of the deputies for the Great National Assembly in Novi Sad

The establishing of Serbian national committees in the political municipalities inhabited by Serbs and Šokci in Baranja began after the proclamation of the Novi Sad SNC and the "rush note" that was published on November 7th, 1918. The invitation was sent to the Slavic Banat, Bačka and Baranja, which was invited to "urgently" organize. The national tribunes of Baranja were Stevan Mihaldžić, Milutin Petrović and Milivoj Petrović, Milutin Mirković, Jovan Erdeljanović, Milan Kostović and Đorđe Petrović. Firstly they held secret gatherings, and then they became public. The connection with the Serbian National Committee in Novi Sad was held through the committee in Sombor. The first Serbian national committees in Baranja were founded in Jagodnjak, Bremen and Lipovi, and then in Darda, Beli Manastir, Popovac, Branjina and Bolman. All of them were included in the organization of civilian authorities and the preparation for the election of the deputies for the Great National Assembly in Novi Sad.

The line Sombor-Popovac-Branjina was the route through which the information reached Baranja, just as the invitation for the Great National Assembly in Novi Sad, and that is also how the deputies from Baranja to Novi Sad arrived.

After the Serbian army occupied Baranja on November 14th, 1918, the political organization of the Serbian and Šokac national committees in Baranja in the political municipalities accelerated. The gatherings were held on which the deputies for the Great National Assembly in Novi Sad on November 25th, 1918. were elected.

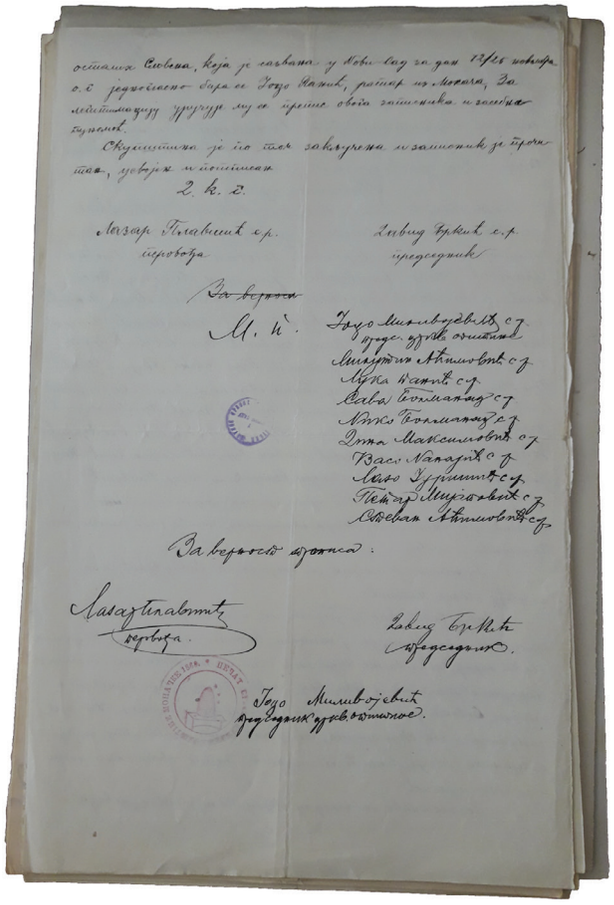

Стеван Михалџић, прота
/ Stevan Mihaldžić, archpriest

Зборови у Барањи и избор посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду

Оснивање српских народних одбора у политичким општинама у којима је живело српско и шокачко становништво у Барањи започето је по прогласу новосадског СНО и „пожурнице" која је објављена 7. новембра 1918. Позивница је упућена словенском свету Баната, Бачке и Барање који је позван да се „хитно" организује. Народни трибуни Барање били су Стеван Михалџић, Милутин Петровић и Миливој Петровић, Милутин Мирковић, Јован Ердељановић, Милан Костовић и Ђорђе Петровић. Они су најпре одржавали састанке у тајности, а затим и јавно. Везу са Српским народним одбором у Новом Саду су одржавали преко одбора у Сомбору. Први српски народни одбори у Барањи оснивани су у Јагодњаку, Бремену и Липови, а потом и у Дарди, Белом Манастиру, Поповцу, Брањини и Болману. Сви они су се укључили у организовање цивилних власти и припрему избора народних посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду.

Линија Сомбор–Поповац–Брањина била је траса којом су информације стизале до Барање, баш као што је стигао и позив за Велику народну скупштину у Новом Саду, али и посланици из Барање у Нови Сад.

Након што је 14. новембра 1918. године српска војска запосела Барању, убрзано је политичко организовање српских и шокачких народних одбора по барањским политичким општинама. Одржани су зборови на којима су одређени посланици на Велику народну скупштину у Новом Саду 25. новембра 1918. године.

Assembly in Ruma 24th November 1918, and the unification of Srem to the Kingdom of Serbia

In the middle of October 1918, in political municipalities across Srem the process of organizing Serbs into political bodies or "National Committees" that were connected via their deputies with the National Council of Slovenians, Croats and Serbs in Zagreb (formed on 6th of October 1918.) began. The goal of National committees in the beginning was to win their national rights, but quickly the struggle for gaining an independent territory within Austro-Hungary where Slovenians, Croats and Serbs would be gathered, came into focus. With the defeat of the Austro-Hungary, the Aster Revolution and the formation of an independent Hungarian state, the above-mentioned goal was changed into secession from Austro-Hungary and formation of the Yugoslav state. Therefore, in the second half of October 1918, National Committee and National Guard were formed in Ruma. They quickly gained power and control in the city that still had some Austro-Hungarian troops in it retreating from the advancing Serbian Army led by Major Ljubomir Maksimović who occupied Ruma on 6th of November 1918. The Serbian Army was greeted by Žarko Miladinović, leader of the Radicals and the president of the National Committee how also, as a representative of Srem at the National Council of Slovenians, Croats and Serbs in Zagreb, worked on the unification of the South Slavic lands with the Kingdom of Serbia into one state. Miladinović also organized the Great Assembly of Srem in Ruma on 24th November 1918, where the deputies from around 100 villages and cities of Srem took part (the Assembly first gathered at his house, and then moved to church's yard, but Miladinović couldn't participated as he was summoned to urgent meeting of the National Council of Slovenians, Croats and Serbs). On this Assembly the people of Srem, around 600-700 deputies, voted the following resolution: „1. Today the Assembly of the deputies of the National Committees of Srem demands that the democratically organized state of Serbs, Croats and Slovenians under the rule of Karađorđević dynasty may be formed, and expects from the National Council in Zagreb to form, as soon as possible, a jointed Government in Belgrade; 2. In chase of tribal or political departure, deputies from the National Committee of Srem, as peoples representatives, declare their direct unification of Srem to the Kingdom of Serbia; 3. We wish that the government of Serbia represents us at the Peace Congress."

Afterwards, six delegates from the Assembly in Ruma were elected to represent and implement the declaration of the Assembly. Another delegation that traveled to Novi Sad by car tomorrow was also elected to represent Srem at the Great National Assembly of Serbs, Bunjevci and other Slavs (held on 25th November 1918): Jovan I. Radivojević and Emilijan Grbić from Ruma, Milan Kostić from Irig and Vlada Savić – Šukac from Sremska Kamenica.

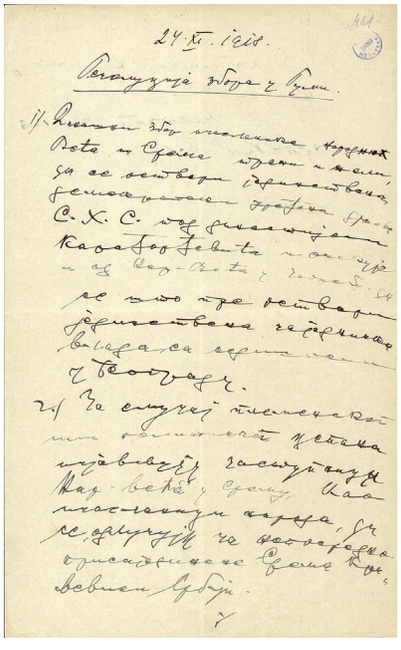

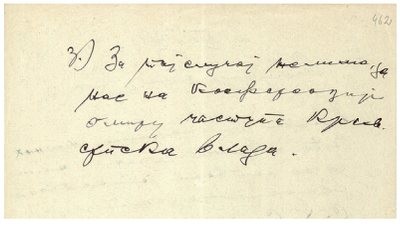

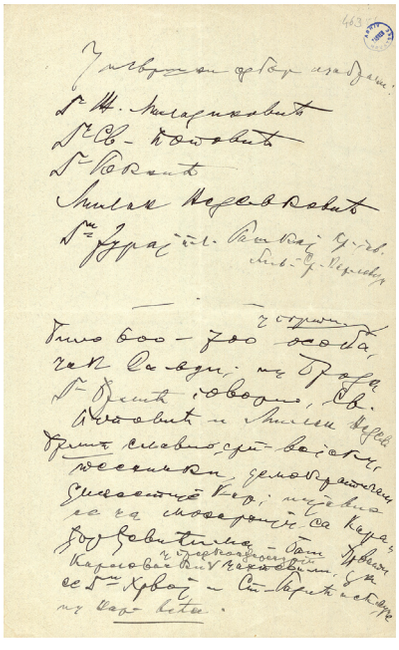

Збор у Руми 24. новембра 1918. године и присаједињење Срема Краљевини Србији

Средином октобра 1918. године у сремским местима, односно политичким општинама је отпочео процес организовања Срба у политичка тела „народна већа“ која су преко својих представника била повезана са Народним вијећем Словенаца, Хрвата и Срба у Загребу (НВ СХС основано је 6. 10. 1918). Циљ народних већа, у почетку је био борба за своја национална права да би убрзо био усмерен на борбу за посебну територију у оквиру Аустро-Угарске где би били концентрисани Словенци, Хрвати и Срби. Са војним поразом аустоугарске и револуцијом „јесењих ружа“ и стварањем посебне мађарске државе, тај циљ је преименован у отцепљење од Аустро-Угарске и стварање југословенске државе. Отуда је у другој половини октобра 1918, у Руми основано Народно веће и Народна града који су преузели власт и управу. У граду је још увек било аустоугарске војске која се повлачила пред наступајућом српском војском која је на челу са мајорем Љубомиром Максимовићем запосела Руму 6. новембра 1918. Поздравне речи српској војсци је упутио др Жарко Миладиновић, вођ радикала и педседник Народног већа који је упоредо, као представник Срема у НВСХС у Загребу, деловао на уједињењу југословенских земаља са Краљевином Србијом у заједничку државу. У вези стим, Др Миладиновић је организовао велики сремски збор у Руми 24. новембра 1918, на коме су се окупили посланици као представници народних већа „из око 100 места из целог Срема“ (најпре у његовој кући а потом су прешли у црквену порту, док сам Миладиновић није присуствовао Збору због хитног одласка на седницу НВСХС). Том приликом је народ Срема, односно „600-700“ њихових представника изгласао резолуцију: „1. Данашњи збор изасланика Народних вијећа из Срема тражи да се оствари јединствена и демократски уређена држава СХС под династијом Карађорђевића и очекује се од Народног већа у Загребу да се што пре оствари јеинствена заједничка влада са седиштем у Београду. 2. За случај племенског или политичког цепања изјављују заступници Народног вијећа у Срему, као изасланици народа, да се одлучују за непосредно присаједињење Срема Краљевини Србији. 3. За тај случај желимо да нас на конференцији о миру заступа Краљевска српска влада.“

Ради спровођење закључака „Румског Збора“ изабрано је шест делегата из састава збора изасланика који ће заступати збор у јавности. Такође је изабрана делегација за Народну скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи (25.11.1918): Јован И. Радивојевић и Емилијан Грбић из Руме, Милан Костић из Ирига и Влада Савић – Шукац из Срем. Каменице, која је сутрадан аутомобилом отпутовала у Нови Сад.

Влада Савић-Шукац, Сремска Каменица / Vlada Savić-Šukac, Sremska Kamenica (прив. кол. породице Владе Савић-Шукац)

Др Жарко Миладиновић, првак Срба у Срему / Žarko Miladinović, the leader of Serbs in Srem ЗМРу (Завичајни музеј Рума)

Great National Assembly of Serbs, Bunjevci and other Slavs on Nov. 25th, 1918 in Novi Sad

Велика народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена 25. новембра 1918. у Новом Саду

Хотел Гранд, зграда у којој се одржала Велика народна скупштина 25. новембра 1918.
/ Hotel Grand, a building in which the Grand National Assembly was seated 25th November 1918.

GREAT NATIONAL ASSEMBLY OF SERBS, BUNJEVCI AND OTHER SLAVS ON NOV. 25th, 1918 IN NOVI SAD

In the Congress Hall of the Grand Hotel in Novi Sad the Great National Assembly of Serbs, Bunjevci and other Slavs in Banat, Bačka and Baranja met. A total of 757 deputies from 211 political municipalities participated, including seven women. There were 578 Serbs, 84 Bunjevci, 62 Slovaks, 21 Ruthenians, three Šokac, two Croats, one Hungarian and six Germans. As guests, a delegation from Srem (who took with them the minutes of the gathering in Ruma) were present, as well as the members of the Serbian National Committee from Novi Sad, guests from Belgrade and certain number of Serbian and French officers.

At the assembly, the secession from Hungary and the unification to the Kingdom of Serbia was voted.

„Two decisions:

The first decision of the Great National Assembly in Novi Sad was presented by Jaša Tomić:

1. We ask the government of the fraternal Serbia to represent our interests at the Peace Congress.

2. We are joining the Kingdom of Serbia, which by its work and development so far guaranteed freedom, equality, progress in every direction, not only to us but also to all Slavic people, as well as non-Slavic nations who live with us.

Хотел Гранд, зграда током одржавања Велике народне скупштине 25. новембра 1918.
/ Hotel Grand, a building during the Grand National Assembly held on 25th November 1918.

ВЕЛИКА НАРОДНА СКУПШТИНА СРБА, БУЊЕВАЦА И ОСТАЛИХ СЛОВЕНА 25. НОВЕМБРА 1918. У НОВОМ САДУ

У свечаној сали хотела „Гранд“ у Новом Саду одржано је заседање Велике народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи. Учествовало је 757 посланика из 211 политичких општина, а међу њима је било и седам жена. Било је 578 Срба, 84 Буњевца, 62 Словака, 21 Русин, три Шокца, два Хрвата, један Мађар, шест Немаца. Као гости била је присутна делегација Срема (која је понела записник збора у Руми), чланови српског народног одбора из Новог Сада, гости из Београда и известан број српских и француских официра.

На скупштини је изгласано отцепљење од Угарске и присаједињење Краљевини Србији.

„Две одлуке:

Прва одлука Велике народне скупштине у Новом Саду, коју износи Јаша Томић:

1. Молимо владу братске Србије да на Конгресу мира заступа наше интересе.

2. Прикључујемо се Краљевини Србији, која својом досадашњим радом и развитком ујемчава слободу, равноправност, напредак у сваком правцу, не само нама, него и свим словенским, па и несловенским народима, који са нама живе.

3. This request of ours also wants to help at the same time the aspirations of all of south Slavs, because our sincere wish is that the Serbian government, united with the National Council in Zagreb, would do everything to achieve the unique state of the Serbs, Croats and Slovenians under the leadership of King Peter and his dynasty.

4. Therefore, in order for this Assembly to help on its part a unique state of all Slavs, Serbs, Croats and Slovenians, it elected two members who will be at the service of the Serbian government: Jaša Tomić (Novi Sad) and Blaško Raić (Subotica) and two members who will be at service at the National People's Council in Zagreb: Dr Jovan Manojlović (Subotica) and Vasa Stajić (Novi Sad). Non-Serbian and non-Slavic nations, which will remain within our borders, are guaranteed every right, for those who want as a minority to preserve and develop their national being.

5. This is especially true for the Serbs in the Eparchy of Buda and for the Bunjevci and Šokci beyond the borders of our country, which will remain outside the framework of the Serbian country and which should be provided by the part of the national-church property or income from the former Metropolitante in Karlovci.

And also, the Assembly requires to ensure that the Serbs, Bunjevci and Šokci who want to remain outside our borders in other countries, to secure the right of protecting the minority, their national survival and the development, as well as the right that those Serbs from the Serbian state can freely, culturally and economically be supported and in that to adhere strictly to the principle of mutuality (reciprocity).

The second decision, presented by Petar Konjović, on the appointment of the Grand National Council and as executive body of it appointed the National Administration:

Велика народна скупштина у Новом Саду, 25. новембар 1918. (Фото: Риста Марјановић)
/ The Grand National Assembly in Novi Sad, 25th November 1918. (Photo: Rista Marjanović)

3. Овај наш захтев хоће да помогне уједно и тежње свију Југословена, јер је и наша искрена жеља да српска влада, удружена са Народним вијећем у Загребу, учини све да дође до остварења јединствене државе Срба, Хрвата и Словенаца, под вођством краља Петра и његове династије.

4. И зато, да би ова Скупштина помогла са своје стране јединствену државу свију Словена, Срба, Хрвата и Словенаца, бира два члана која ће стајати на услузи Српској влади: Јашу Томића (Нови Сад) и Блашка Раића (Суботица) и два члана који ће стајати на услузи Народном вијећу у Загребу: др Јована Манојловића (Суботица) и Васу Стајића (Нови Сад). Не српским и не словенским народима, који остају у нашим границама, обезбеђује се свако право, који желе, да, као мањина, сачувају и развијају своје народно биће.

5. Ово нарочито важи за Србе у Будимској епархији и за Буњевце и Шокце изван граница наше земље, који ће остати изван оквира српске земље и којима се има обезбедити део народно-црквеног иметка односно прихода досадашње Карловачке Митрополије.

А исто тако, захтева Скупштина да се оним Србима, Буњевцима и Шокцима, који желе и даље да остају изван наших граница у другим државама, обезбеди право заштите мањине, њихов народни опстанак и развитак, као и право, да се ти Срби од српске државе могу слободно, културно и економски потпомагати и у том се строго држати начела узајамности (реципроцитета).“

Друга одлука, коју износи Петар Коњовић, о постављењу Великог народног савета и о извршном органу Народној управи:

Анастас Боцарић, Велика народна скупштина у Новом Саду / Anastas Bocarić, *the Grand National Assembly in Novi Sad*
ГМСу (Градски музеј Суботица)

Улазница за скупштинаре / Pass for the members of the Grand National Assembly
(прив. кол. др Десанке Костић)

„Banat, Bačka and Baranja within the borders drawn by the Antantine's Balkan army is being proclaimed today (November 25th, 1918), at the Great National Assembly on the basis of the exalted principle of the national self-determination, seceded from Hungary both in the state-legal, political and economic terms.

For this reason, the National Assembly appoints the Grand National Council, whose executive body is National Administration.

The National Council consists of 50 members, elected from this National Assembly. The National Council passes the necessary regulations and orders, appoints and supervises the National Administration National Administration consists of the following departments:

1. Political affairs
2. Internal affairs
3. Juridiciary
4. Education (school and church)
5. Finances
6. Traffic
7. Economy
8. Nutrition and supply
9. Social reforms
10. National health
11. National Defence."

(Cited according to the *Testimorial of the Liberation of Vojvodina 1918*, 181–185)

Звоно са Велике народне скупштине / A bell from the Grand National Assembly

„Банат, Бачка и Барања у границама, које повуче Антантина балканска војска, проглашује се данас 12(25) новембра 1918. На Великој народној скупштини на основу узвишеног начела народног самоодређивања оцепљеним, како у државноправном, тако и у политичком и привредном погледу од Угарске.

Због тога Народна скупштина поставља Велики народни савет којем је извршни орган Народна управа.

Народни савет чине 50 чланова, изабрани из ове Народне скупштине. Народни свет доноси потребне уредбе и наредбе, поставља Народну управу и врши надзор над њом.

Народну управу чине ови одсеци:

1. Политички послови
2. Унутрашњи послови
3. Правосуђе
4. Просвета (школа и црква)
5. Финансије
6. Саобраћај
7. Привреда
8. Прехрана и снабдевање
9. Социјалне реформе
10. Народно здравље
11. Народна одбрана.“

(Цитирано према: *Споменица ослобођења Војводине 1918*, 181–185)

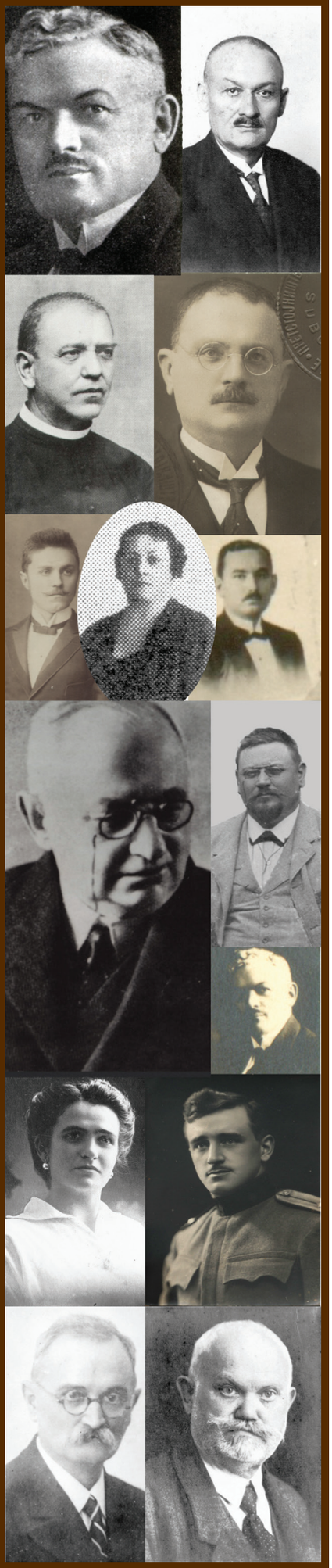

13707/1

З А П И С Н И К

о раду велике Народне Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи, која је одржана у Новом Саду 12.новембра 1918.године.

У 11 сати пре подне прота Јован Храниловић, члан скупштине поздравља скупштинаре и госте топлом добродошлицом и позива известиоца Кандидационог Одбора да поднесе извештај.

Известилац Кандидационог Одбора Мита Клицин извештава, да одбор предлаже за председнике Народне Скупштине ове посланике: Дра Вабијана Малагурског (Суботица),Вожидара Поповића (Вршац), Дра Будевита Мичатека(Нови Сад), Дра Игњата Павласа (Нови Сад), Павла Татића (Нови Сад); Дра Славка Милетића (Вршац),Стевана Михалџића (Кикинда) и Јована Храниловића (Нови Сад);за тајнике:Миту Ђорђевића (Нови Сад), Душана Тушановића (Нови Сад), Дра Јована Латинчића (Нови Сад) и Дра Душана Бошковића (Панчево).

Скупштина их једногласно прима.

Председник Јован Храниловић позива известиоца одбора за оверење скупштинара Душана Тушановића,да поднесе извештај.

Известилац одбора за оверење Душан Тушановић извештава,да су Срби,Буњевци и остали Словени у Банату,Бачкој и Барањи,бирали скупштинаре за ову Народну Скупштину по напред објављеном Изборном Реду од 6. новембра о.г. Изборни Ред је саставио и прописао Српски Народни Одбор у Новом Саду,као привремено заступништво свега нашег народа у Банату,Бачкој и Барањи. По изборном реду на сваку хиљаду српских,буњевачких и осталих словенских душа бирали су по једног посланика. Ако преко 1000 пређе број душа са 500, бира општина још једног (н.пр. на 5450 душа бира 5, а на 5501 бира 6 посланика).-Општине,које имају мање од 200 душа, имају право бирати у оној општини,која им је најближа,где могу бити за посланике изабрати и чланови прикључене општине.Општине изнад 200 до 1000 душа бирају једног посланика.- Посланике може општина бирати

Архив САНУ, Београд, Документа о присаједињењу Војводине Србији, бр. 13707/1
/ Documents about The Unification of Vojvodina to Serbia

не само из своје средине. За Посланике могу дакле бити изабрати и чланови других општина.- Избор посланика мора се обавити најдаље до 10.(23.) новембра о.г. У недељу 11.(24.) новембра може се избор обавити само у том случају, ако би посланици могли доћи у Скупштину на време.- Колико има душа која општина, исказаће са православне Србе дотична парохијска звања. За Буњевце исказаће буњевачко-српски одбор у Суботици, колики је број душа по општинама.- Број словачких и руских посланика одредиће њихови народни одбори према броју душа по општинама.- Чим овај позив стигне, месни пододбори Српског Народног Одсека објавиће бубњем а и другим начином, када ће се бирати општински посланици за Народну Скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена. Где још нема месног пододбора, ваља га одмах саставити из људи, који су својим радом стекли угледа и заказати дан избора.- Посланици су дужни неизостављно да дођу у седницу Народне Скупштине.- Право гласа имају сви мушки и женски чланови општине, који су навршили 20. годину живота. Ко је осуђен због каквог дела или је млађи од 20 година треба да има увиђавности и да не дође на избор.- Изабрат може бити сваки бирач.- На крају се дало упутство, како тече избор посланика, како се посланицима даје изборни записник и пуномоћ и како се пријављују Српском Народном Одбору у Новом Саду.

Према приспелим изборним записницима и пуномоћима заступљена је у Народној Скупштини 211 општина са 757 посланика. Није се пријавио из Тисасеникиклуша 1 посланик, из Мачевића 1, из В. Кикинде 3 због болести. Од тих 757 посланика има 578 Срба, 84 Буњевца, 62 Словака, 21 Рус, 3 Шокца, 2 Хрвата, 6 Немаца и 1 Мађар. Међу посланицима има и седам женскиња: Милица Јаше Томића (Нови Сад), Марија Каменка Јовановића (Панчево) и из Суботице: Катица Рајчићка, Олга Станковићка, Таза Малојловићка, Мара Малагурска и Манда Сударевићка.

Скупштина једногласно усваја извештај одбора за оверење и проглашује, да су сви посланички избори правилно и савесно извршени и да су тако мандати свих 757 посланика оверени.

Председник Јован Храниловић захваљује на досадашњем поверењу. Моли, да се даље вођење послова повери члану пред

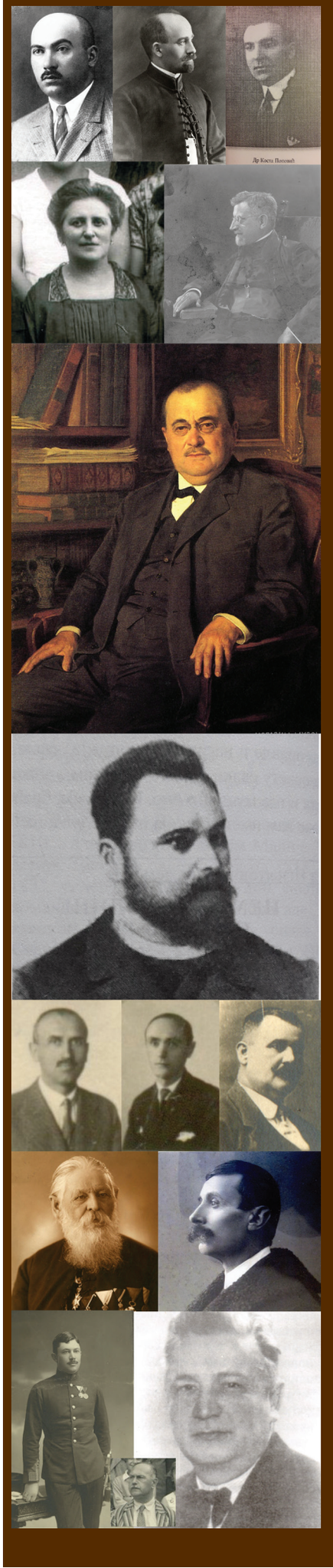

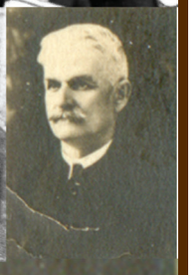

седништва Дру Игњату Павласу.

Председник Др. И г њ а т П а в л а с :На дневном реду је, да скупштина заузме политичко становиште, а које у облику политичке резолуције прочитати известилац Јаша Томић.

Ј а ш а Т о м и ћ образлаже становиште резолуције о прикључењу Баната,Бачке и Барање Краљевини Србији и о остварењу јединствене државе Срба,Хрвата и Словенаца под вођством краља Петра и његова династије.

Скупштина једногласно прима одлуку,прочитану у четири тачке:

1) Молимо владу братске Србије, да на конгресу иста заступа наше интересе.

2) Прикључујемо се Краљевини Србији,која својим досадањим радом и развитком ујамчава слободу, равноправност,напредак, у сваком правцу не само нама, него и свима словенским па и несловенским народима,који снама заједно живе.

3) Овај наш захтев хоће да помогне уједно и тежње свију Југословена, јер је и нама искрена жеља да српска влада удружена са Народним Већем у Загребу учини све, да дође до остварења јединствене државе ,Срба,Хрвата и Словенаца под водством Краља ПЕТРА и његове династије.

4) И зато, да би ова скупштина помогла са своје стране остварати јединствену државу свију Словена,Срба,Хрвата и Словенаца, бира два члана,која ће стајати на услузи српској влади:Јаму Томића (Нови Сад) и Блашка Рајића (Суботица) и бира два члана,која ће стајати на услузи Народном Већу у Загребу Дра Јована Манојловића (Суботица) и Васу Стајића (Нови Сад).

Скупштина се одазива усклицима: Живела Србија! Живео Краљ Петар! Живео наследник престола Александар!Живела Српска војска! Живела држава Срба, Хрвата и Словенаца!Живели Французи!Живела Антанта!

Известилац Ј а ш а Т о м и ћ образлаже допуну првој резолуцији о обезбеђењу несрпских и несловенских народа у нашим границама и о обезбеђењу Срба, Буњеваца и осталих Словена изван наших граница,те чита ову допуну: несрпским и несловенским народима, који остају у нашим границама , обезбеђује се свако право ,који ког е

да, као мањима очувају и развијају своје народно биће.

А тако исто, захтева скупштина ова , да се оним Србима, Буњевцима и Шокцима , који и даље остају изван наших граница у другим државама, обезбеди правом заштите мањине њихов народни опстанак и развитак, као и право , да се ти Срби од српске државе могу слободно културно е економски потпомагати и у опће се строго држати начела узајамности (реципроцитета).

Ово важи нарочито за Србе у Будимској Епархији и за Буњевце и Шокце изван граница наше државе , који ће остати изван оквира српске земље, и којима се има обезбедити потребни део народно-црквеног иметка, односно прихода досадашње Велико Карловачке Митрополије."

Скупштина једногласно прима допуну прве резолуције с бурним одобравањем.

Председник Др. И г њ а т П а в л а с : На дневном реду је решавање о питању управне власти .

Известилац П е т а р К о ш о в и ћ образлаже другу резолуцију о постављању Великог Народног Савета и извршном органу Народној Управи. Друга резолуција гласи:

Банат, Бачка и Барања , у границама , које повуче антантина балканска војска , проглашује се данас 12. новембра 1918.(на Народној Скупштини у Новом Саду , на основу узвишеног начела Народног самоодређивања оцепљаним , како у државноправном тако и у политичком и привредном погледу, од Угарске.

Због тога Народна Скупштина поставља Велики Народни Савет, који ће извршни орган Народна Управа.

Народни Савет чине 50 чланова, изабраних из ове Народне Скупштине.

Народни Савет доноси потребне уредбе и наредбе , поставља Народну Управу и врши надзор над њом.

Народну Управу чине ови одсеци:

1. Политички послови.
2. Унутрашњи послови.
3. Правосуђе.
4. Просвета (школа и црква).
5. Финансије.
6. Саобраћаји.

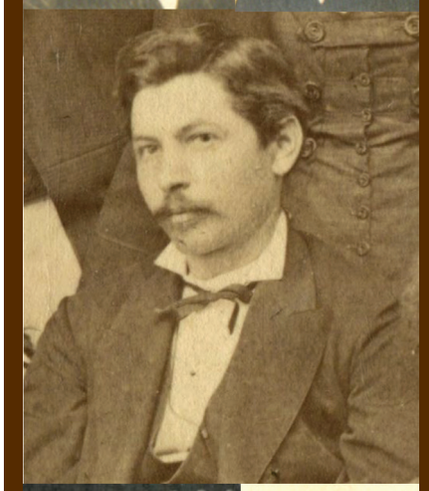

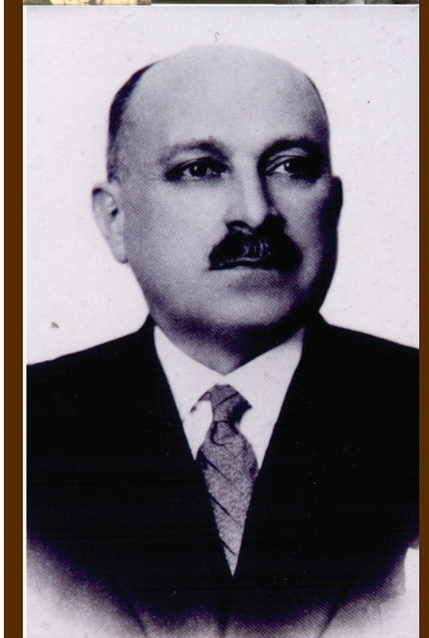

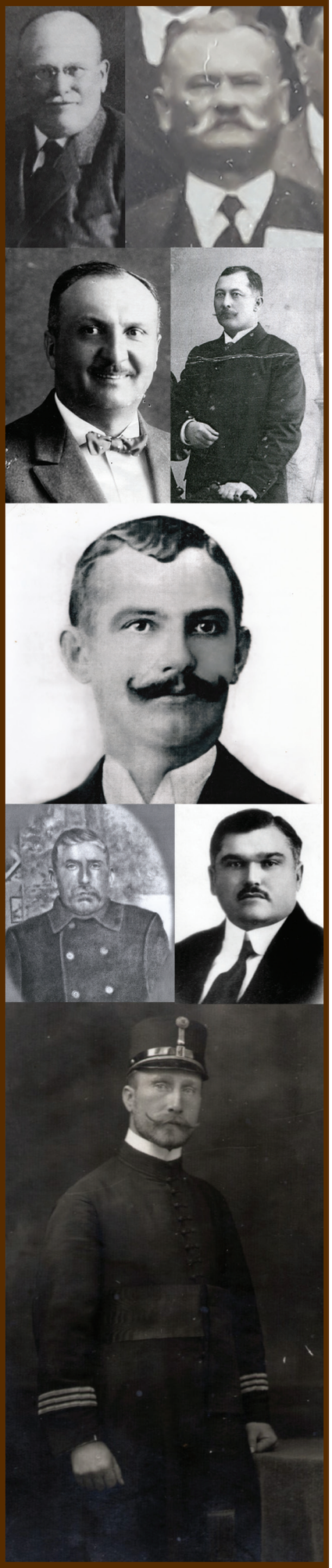

7. Привреда.

8. Прехрана и снабдевање.

9. Социјалне реформе.

10. Народно здравље.

11. Народна одбрана.

На челу сваког одсека стоји Народни Повереник са заменикoм и потребним особљем.

Народна Управа управљаће означеном територијом на основу начела потпуне слободе и равноправности за сви народе. Сваки грађанин има неоспорно право , да на свом матерњем језику општи са свима властима.

До коначног организовања нове наше државе Народна Управа управљаће, по могућности, према постојећим законима и законитим наредбама.

Седиште Великом Народном Савету у Народној Управи је Нови Сад.

Ако двестотине чланова ове Народне Скупштине, која поставља Народни Савет, ма из којег разлога, у питањима администрације, затражи поновни сазив Народне Скупштине ,дужан је Народни Савет сазвати Народну Скупштину у року од 14. дана.

Скупштина једногласно уз бурно одобравање прима другу резолуцију.

Известилац кандидационог Одбора М и т а К л и ц и н предлаже, да се бирају два члана, заступника ове скупштине,који ће стајати на услузи Српској Влади у Београду: Јашу Томића (Нови Сад) и Блашка Рајића (Суботица) и два члана ,заступника ове Скупштине, који ће стајати на услузи Народном Вијећу у Загребу:Дра Јована Манојловића (Суботица) и Васу Стајића (Нови Сад).

Скупштина их једногласно бира.

Известилац кандидационог одбора М и т а К л и ц и н предлаже у Велики Народни Савет 50 чланова,и то су : Др Јован Богданов, Пера Милорадовић,Др Душан Бошковић, Др Илија Ивачковић, Жива Витолић, Војин Бркић, Др Андрија Васић, Др Славко Жупански, Живко Тер-

зик, Др Славко Милетић, Бошидар Поповић, Др Васа Путник, Илија Белеслијин, Др Светислав Михајловић, Коста Шевић, Др Сава Путник, Стојан Јакшић, Ђорђе Грујић, Др Никола Милутиновић, Стеван Михалџић, Блажо Рајић, Др Мартин Филипов, Др Маргит Матић, Др Стипан Бојнић Туњић, Др Мирко Ивковић Ивандекић, Др Бабијан Малагурски, Шандор Рајчић, Војислав Станковић, Иван Бојнић Туњић, Др Иван Абрамовић, Др Јован Петровић, Павле Татић, Душан Тушановић, Богдан Божановић, Др Људевит Мичатек, Зденко Крне, Јанко Булик, Јан Грбић, Само Штарке, Јован Храниловић, Георгије Видицки, Мита Ђорђевић, Др Јован Латинчић, Мита Клицин, Др Јован Јалшевић, Петар Кожевић, Стеван Маглић, Др Владислав Манојловић, Јован Вујић, Димитрије К. Тодоровић.

Скупштина их бира једногласно.

Председник даје реч Ј а н у Г р у и и к у словачком посланику из Петроваца, који уз бурне клицање Скупштине чита изјаву Скупштине изабраних заступника словачких општина у Бачкој, Банату и Срему, у којој изричу припојење држави Срба, Хрвата и Словенаца.- Скупштина узима једногласно на знање ову изјаву.

Скупштинар М и т а К л и ц и н предлаже, да се са ове Скупштине пошаљу брзојавни поздрави краљу Петру, наследнику престола Александру, Српској Влади у Београду, Народном Вијећу у Загребу, Народном Већу у Прагу, Народном Вијећу у Љубљани и владама свих свих савезника јуначке Србије.

Скупштина прима предлог с громовитим усклицима: Живели.

За оверење скупштинског записника изабрани су сви скупштинари: Јован Вујић (Сента), Бошидар Поповић (Вршац), Др Миливој Кенђелац (В Кикинда), Др Славко Жупански (В.Бечкерек) и Стеван Лакатош (Срп. Ковин).

Посланици Народне Скупштине и гости устају и певају српску народну химну »Боже правде«, затим »Хеј Словени« и Лијепа наша домовино.«

Председник Јован Храниловић поздравља Скупштину и захваљује јој на узорном реду и мудром раду, поздравља сав народ наш: Србе, Хрвате, Словенце, Буњевце, Словаке, Чехе и Русе са узвиком: Не_к ка Вог благослови дело наше!- и завршује Скупштину.

Скупштина се разилази уз певање песме:»Орао кликће са висине» са рефреном: Ми смо с тобом Петре Карађорђевићу.

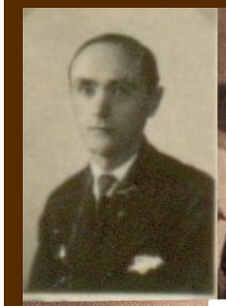

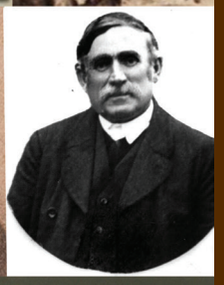

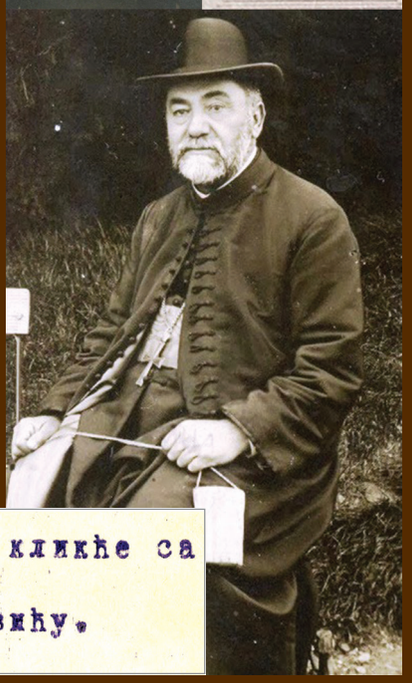

Драган Мартиновић, *Краљ Петар I Карађорђевић*, уље на платну, 2018.

Борис Лукић, *Регент Александар I Карађорђевић*, уље на платну, 2018.

Јаша Томић (1856–1922)

Аутор: Радован Јокић, уље на платну, 2018.

Јаша Томић је рођен 23. октобра 1856. године, у трговачкој породици од родитеља Николе и Софије, који су му дали име Јаков. После народне-вероисповедне школе похађао је гимназију у Темишвару и Реформаторску гимназију у Кечкемету где је положио велику матуру. Био је изузетан ђак, много је читао и писао, те се рано укључио у национални рад *Уједињење омладине српске* (1871), а потом и Милетићеве *Народне странке*. Учествовао је као добровољац у устанку у БиХ, у јесен 1875. По повратку из устанка, наставио је школовање у Бечу (медицину, а потом филозофију и историју) и Прагу. Учествовао је у покрету *Нове омладине* чије су језгро били вршачка омладина и социјалисти, али у политици је најпре био Милетићевац, да би после политичког разлаза (новосадски збор *Народне странке* 1881), због неприхватања његовог предлога за проширењем Бечкеречког програма, прешао на радикализам. Коначно разилажење се одиграло 1887, када је дошло до поделе у Милетићевој партији на *Српску радикалну странку* (иако без формалне функције са Томићем као идеологом, организатором и вођом) и *Српску либералну странку*. Пред Велики рат био је међу најутицајнијим политичким прваком код Срба у Угарском делу Хабзбуршке монархије, односно у војвођанским областима Банату, Бачкој, Барањи (ББББ).

У сутону Првог светског рата и попуштању стега власти над народностима у Угарској, српски, буњевачки, словачки и русински политички прваци, међу којима је централна личност био Јаша Томић, почели су да се организују у циљу стварања својих политичких тела. Одржавани су најпре тајни, а потом и јавни састанци широм Баната и Бачке, да би у Новом Саду почетком новембра основан Српски народни одбор (СНО) као централно политичко тело за Србе у ББББ. Политички циљ СНО био је стварање мреже народних одбора у војвођанским областима које би постепено преузеле власт у своје руке. А када је српска војска умарширала у Нови Сад 9. 11. 1918, и друге градове у Банату, Бачкој, Барањи и Срему, СНО је добио додатну снагу. Преко листова *Српски лист* и *Слобода*, СНО је позвао све словенске народе у ББББ да у својим срединама према утврђеним и приложеним пропозицијама организују зборове и изврше избор посланика за предстојећу Народну скупштину, где би се изнео предлог отцепљења и уједињења. Право да буду бирани и да бирају имали су сви пунолетни грађани оба пола, јер су и жене добиле право гласа, што до тада није био случај у Аустро-Угарској монархији, као и у највећем делу тадашње Европе.

После припрема које су извршене дан раније 25. 11. 1918, у центру Новог Сада у згради хотела „Гранд Мајер“ одржана је Народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена у ББББ. На Скупштини је Томић одржао патриотски говор и прочитао прву тачку за усвајање (Петар Коњовић који је прочитао другу тачку), а присутни скупштинари изгласали су отцепљење војвођанских области ББББ од Угарске и прикључење ББББ Краљевини Србији. Овим чином вековни сан Срба и других Словена био је досањан, постао је јава, а да се он оствари Јаков Јаша Томић дао је велики допринос. На Скупштини је Томић изабран као њен члан, да уз Блашка Рајића буде на услузи Српској влади. Упокојио се у Новом Саду 22. 10. 1922. године где је и сахрањен.

Jaša Tomić (1856–1922)

A politician and a journalist. He attended Gymnasium in Timisoara and Kecskemet. He was a supporter of Svetozar Miletić and his Serbian National Liberal Party, and in 1884 he married Miletic's daughter Milica. When in 1887 there was a split and separation in this party into the Serbian National Radical Party and the Serbian National Liberal Party, Tomić became the leader of the Radicals. Although he did not have official functions in the party, he was an unofficial leader of the Radical Party, at that time the most influential Serbian party in southern Hungary. During the Balkan Wars (1912-1913), he was a correspondent of the Novi Sad radical newspapers *Zastava* from the front, and his striking reports sparked delight among the readers. At the beginning of the First World War, he was also arrested exposed to the torture in a military prison, which exacerbated his otherwise disturbed state of health. He remained in prison and internment until the beginning of 1918. At the time of the dissolution of the Austro-Hungarian Empire in November 1918, he became one of the main organizers of the Novi Sad Serb National Committee's activity and the creation of a network of national committees in Vojvodina areas, which gradually took power in their own hands. From the balcony of the Matica Srpska, he greeted the Serbian army when it marched into Novi Sad on November 9th, 1918. At the Great National Assembly in Novi Sad, he played a key role in making decisions on the secession of Banat, Bačka and Baranja from Hungary and the unification of these provinces to the Kingdom of Serbia. During the session of the Great National Assembly, Tomić read out its first decision on joining the areas in Vojvodina to Serbia. Jaša Tomić died in Novi Sad in 1922.

Најзначајније личности на Великој народној скупштини и у њеним органима власти

Јован Јоца Лалошевић (1870–1935)

Јован је рођен 28. марта 1870. године у Сомбору у угледној и имућној породици. Основну школу и гимназију је завршио у родном граду, а студије права у Будимпешти (1893). Потом се посветио адвокатури отворивши канцеларију у Сомбору (1895). Поред тога укључио се у јавни и политички живот. У току гимназијских дана био је члан *Српског црквеног певачког друштва*, а после студија основао је *Српско певачко друштво*, у којем је био и хоровођа, и *Певачки дом*. Пред Велики рат био је један од оснивача *Савеза српских певачких друштава у Аустро-Угарској*, чије је седиште било у Сомбору и које је организовао почетком 1914. Због националног деловања, са отпочињањем Првог светског рата, био је оптужен за велеиздају и утамничен.

У мађарској револуцији *Јесењих ружа* (октобар 1918) и доласка Михаља Карољија на власт, било му је понуђено да постане министар у његовој влади. Понуду је одбио, јер је већ био укључен у политичко организовање Срба и Буњеваца на северу Бачке и Барање. Учествовао је у оснивању Српско-буњевачког народног одбора 5. 11. 1918, у којем је изабран за председника. Тако је постао најутицајнији политички првак у Сомбору где је паралелно постојала власт Мађара и Срба. Потом је радио на организовању народних одбора/већа широм северне Бачке, са циљем преузимања власти. А преко Стевана Михалџића и Милана Поповића и међу Србима, Буњевцима и Шокцима у Барањи. Када је новосадски СНО преко листова *Српски лист* и *Слобода*, позвао све словенске народе у Банату, Бачкој и Барањи (ББЂ) да у својим срединама, према утврђеним и приложеним пропозицијама, организују зборове и изврше избор посланика за предстојећу народну скупштину у Новом Саду, где би се изнео предлог отцепљења и уједињења, Лалошевић је организовао збор у Сомбору. Изабран за посланика, одмах се упутио у Нови Сад где је учествовао у припреми скупштине. Као резултат тог рада било је одржавање Народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи у Новом Саду 25. 11. 1918. На њој су донесене две одлуке: отцепљење војвођанских области ББЂ од Угарске и њихово прикључење Краљевини Србији. Јован Лалошевић изабран је за члана Великог народног савета, а потом и за председника Народне управе за ББЂ.

По стварању Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1. 12. 1918, више пута је као радикалски кандидат, биран за народног посланика, а од 1929. године деловао је као опозиционар. Упокојио се у Сомбору 13. 1. 1935. и сахрањен је на Православном гробљу.

Аутор: Петар Ћурчић, уље на платну, 2018.

Jovan Joca Lalošević (1870–1935)

A lawyer and a politician. He completed his law studies in Budapest, after which he opened his law office in Sombor in 1896. He specially stood out as one of the organizers of cultural and musical life in his hometown. On his initiative, the Singing Centre and the Association of Serbian Singing Societies of Vojvodina, Croatia, Slavonia, Bosnia and Herzegovina, based in Sombor, were founded. During the First World War, he was charged for high treason, but was finally acquitted. In November 1918, he became the president of the Sombor National Committee of Serbs and Bunjevci. He rejected the offer of Hungarian Prime Minister Mihailo Karoly to become a minister, under the condition that he supports the demand that Vojvodina areas remain part of Hungary. At the Great National Assembly in Novi Sad in 1918, he was one of the deputies from Sombor, he was elected a member of the Grand People's Council, and then the president of the National Administration for Banat, Bačka and Baranja. On this function he remained until the abolition of this interim government in March 1919. In the Kingdom of SCS, as a member of the Radical Party, he was elected a deputy for several times. After the introduction of the Sixth January dictatorship in 1929, he temporarily withdrew from the political life, and then until his death was part of the opposition to the Sixth January regime.

Петар Коњевић (1883–1970)

Аутор: Видоје Туцовић, уље на платну, 2018.

Петар Коњевић рођен је 5. маја 1883. године, у шајкашком месту Чуругу где је завршио Српску народну школу, а потом Велику гимназију у Новом Саду. Учитељску школу завршио је у Сомбору а потом се 1904, са „десет кила композиција и читавом опером *Женидба Милоша Обилића* (1903)“ појавио пред ректором Прашког конзерваторијума који је после увида у његово музичко стваралаштво изјавио да га треба одмах пустити на другу годину. По окончању студија добио је посао у Земуну где је радио као наставник и хоровођа. Током 1910. основао је своју музичку школу у Земуну. Врло брзо је стекао углед и прешао у Српску музичку школу у Београду. Пред Први светски рат се вратио у Сомбор, а једно време живео је и у Загребу.

Када је српска војска извршила пробој Солунског фронта 15. 9. 1918. и напредовала ка Београду ослобађајући своју отаџбину, а аустроугарска војска била поражена, док је држава била у хаосу, покренуо се политички живот у војвођанским областима. У Сомбору је стао уз Јоцу Лалошевића и средином новембра 1918. учествовао је у оснивању Српско-буњевачког народног одбора (СБНО), а потом и других месних одбора СНО по Бачкој. Уједно био спона између СБНО у Сомбору и Народног вијећа у Загребу. По позиву новосадског СНО у новинама *Срйски лисш* и *Слобод*а, да се словенски народи у Банату, Бачкој и Барањи организују и у својим срединама изврше избор посланика за предстојећу народну скупштину, где би се изнео предлог отцепљења и уједињења, Петар Коњевић је изабран за посланика из Сомбора.

Учествовао је у припреми Скупштине. Као резултат тог рада било је одржавање Народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи у Новом Саду 25. 11. 1918, на којој су донесене две одлуке коју је Петар Коњевић пред скупштинарима прочитао: отцепљење војвођанских области ББВ од Угарске и прикључење ББВ Краљевини Србији. На Скупштини је изабран за члана Великог народног савета и заменика председника Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

По стварању Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1. 12. 1918. био је управник Српског народног позоришта у Новом Саду, директор опере Хрватског народног казалишта у Загребу, управник Народног казалишта у Осијеку. Од 1939. био је професор и ректор Музичке академије у Београду.

Његово музичко прегнуће и стваралаштво цењено је и после Другог светског рата: примљен за члана Српске академије наука и уметности (1946). Упокојио се у Београду 1. 10. 1970, где је и сахрањен.

Petar Konjović (1883–1970)

A composer and a public worker. In Novi Sad he attended the Serbian Great Gymnasium and then the Teacher Training School in Sombor, where he obtained the title of a teacher. He studied composing and conducting in Prague, and wrote his first work in 1903, the opera entitled The Marriage of Miloš Obilić (*Miloš's Marriage*). In the following years he worked in Zemun as a music teacher, then at the Serbian Music School in Belgrade, and in 1910 he founded a private music school in Zemun. During the First World War he lived in Sombor and Zagreb. At the time of the unification of Vojvodina areas to Serbia, he came to Novi Sad where he played a prominent role at the Great National Assembly as a deputy from the town of Sombor. He read the decision on the secession of Banat, Bačka and Baranja from Hungary, the formation of the National Administration as the executive body. He was elected the member of the Grand National Council and deputy president of the National Administration for Banat, Bačka and Baranja. After the creation of the Yugoslav state in 1918, he performed a number of responsible functions: he was the theatre manager in Novi Sad, the opera manager of the Croatian National Theatre in Zagreb and the theatre manager in Osijek. From 1939 he was a professor and rector of the Music Academy in Belgrade. He was elected the regular member of the Serbian Academy of Sciences and Arts in 1946. Petar Konjović died in Belgrade in 1970.

Димитрије Мита Клицин (1869–1943)

Димитрије Мита Клицин је рођен 11. 10. 1869. године у Вршцу. Основну школу и нижу гимназију је завршио у родном граду, а учитељску школу у Сомбору (1888). Потом је као учитељ службовао у Сарајеву, Мокрину, Черевићу и Вршцу. Био је управник српских народних школа. Написао је неколико уџбеника и буквар за српске основне школе (1890). Био је председник *Вршачкоī црквеноī певачкоī друштва* (1907), члан певачког друштва *Лаза Нанчић*, члан *Срūске занаūлијске чиūаонице* и оснивач *Срūске раūарске чиūаонице*. Са истакнутим вршачким радикалима покренуо је и писао за новине *Срūство*, *Родољуб, Банаћанин* и др. Почетком 20. века из просвете прелази у професионално новинарсво. Радио је као управник *Манасūирске шūамūарије* у Сремским Карловцима и одговорни уредник *Школскоī листа* (1909–10) који се у њој штампао. А када је угарска власт укинула црквено-школску аутономију, оштро је писао против власти. Истовремено је био и политички ангажован као присталица Српске радикалне странке и близак сарадник Јаше Томића. Више пута је биран за посланика на црквено-народним саборима (1897–1910), и био је уредник радикалског листа *Заūава* (1911–14).

Због националног деловања, са отпочињањем Великог рата био је у интернацији и затворима у Вацу у Сегедину. Пуштен је у јесен 1918. године и одмах се политички ангажује: најпре на тајним, а потом и на јавним састанцима политичких првака широм Баната и Бачке. Учествовао је у оснивању Српског народног одбора (СНО) у Новом Саду који је за политички циљ имао стварање мреже народних одбора у војвођанским областима Банату, Бачкој и Барањи (ББББ) и преузимање власти. Оцењујући да је дошао повољан моменат новосадски СНО је преко листова *Срūски лисūи* и *Слобода*, позвао све словенске народе у ББББ да у својим срединама, према утврђеним и приложеним пропозицијама, организују зборове и изврше избор посланика за предстојећу Народну скупштину, где би се изнео предлог отцепљења и уједињења. Мита Клицин је био изабран за посланика на Збору у Новом Саду.

У преподневним часовима 25. 11. 1918, у Новом Саду одржана је Народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи на којој су присутни посланици, међу којима је био и Мита Клицин, изгласали отцепљење војвођанских области ББББ од Угарске и њихово прикључење Краљевини Србији.

У међуратном периоду бавио се политиком, да би постао опозиционар и присталица Стојана Протића. Био је председник Новосадске секције Југословенског новинарског удружења (1923–33), а осим новинарства бавио се публицистиком и историјом. Објавио је више књига и публикација. Упокојио се у Новом Саду 19. 1. 1943, где је и сахрањен.

Аутор: Ђорђе Лазић Ћапша,
уље на платну, 2018.

Dimitrije Mita Klicin (1869–1943)

A journalist, a teacher and a politician. He finished elementary school and gymnasium in Vršac, and the Teacher Training School in Sombor. As a supporter and member of the Serbian Radical Party, he was elected to the Church-National Assembly in the period 1897-1910 on several occasions. He replaced Jaša Tomić as editor-in-chief of *Zastava* in 1912. When the First World War began, as a distinguished representative of the South-Hungarian Serbs, Klicin was interned to Vac, and then into Szeged. Upon his return from imprisonment, he joined the work of the Serbian National Committee in Novi Sad in 1918. He became the editor-in-chief of the newspaper of this political body, the *Serbian newspaper.* At the Great National Assembly in 1918, he participated as one of the deputies from Vršac, and was also elected the national commissioner for the economy at the National Administration for Banat, Bačka and Baranja. After the creation of the Yugoslav state, he was a prominent member of the Radical Party, then the dissident and supporter of Stojan Protić. From 1923 to 1933 he was at the head of the department in Novi Sad of Yugoslav Journalists' Association. He published a number of scientific and publicist texts, mostly related to the history of Vojvodina. He was also the author of several textbooks, alphabet books and readers for elementary schools. He died in Novi Sad in 1943.

Бабијан Малагурски (1876–1944)

Аутор: Василије Доловачки, уље на платну, 2018.

Бабијан Малагурски је рођен 15. 1. 1876. године, у Маријатерезиополису (Суботици) у имућној и угледној породици. Основну школу и гимназију је завршио у родном граду, а потом је отишао на студије у Будимпешту и Коложвар где је завршио право. Када се вратио у родни град положио је адвокатски испит (1906) и бавио се адвокатуром. Истовремено, укључио се у јавни живот и борбу за буњевачка национална, културна и образовна права у Угарском делу Хабзбуршке монархије. Малагурски је сматрао да је најважнија брана за однарођавање и асимилацију Буњеваца, која је посебно узела маха крајем 19. и почетком 20. века, била образовање Буњеваца на матерњем језику. Отуда се залагао за увођење буњевачког језика у школе. Као студент био је члан *Кола младежи*. Био је председник *Матице буњевачке* и члан *Пучке касине*. У јавном животу био је присутан и преко штампе као сарадник буњевачког листа *Невен*.

Ратне године нису дозвољавале било какав национални рад народностима у Угарској, поготово не Буњевцима и Србима. Отуда је он и замро, али у другој половини 1918. године почео је да се обнавља. Од октобра 1918. Суботица је била састајалиште српских и буњевачких првака из Бачке, који су се договарали око уједињења снага у политичкој борби са циљем оснивања политичких тела и борбе за своја национална права, али не више у оквиру постојеће државе већ ван ње. Међу њима био је и Бабијан Малагурски. Резултат тих активности је оснивање Буњевачко-српског народног одбора (БСНО) у Суботици 10. 11. 1918. у којем је и Бабијан изабран за потпредседника. Потом су оснивани народни одбори и у другим местима на северу Бачке и Потисја. На проглас СНО у новинама *Слобода* и *Српски лист* и БСНО, у Суботици је организовао Збор 24. 11. 1918. на којем су изабрани посланици за Народну скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена у Новом Саду, као и Бабијан. Заједно са осталих 75 суботичких посланика учествовао је на Народној скупштини 25. 11. 1918. која је прогласила отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и њихово присаједињење Краљевини Србији.

По уједињењу у јужнословенску државу, као члан Демократске странке, био је активан у јавном и политичком животу Суботице и шире. Био је покретач и један од оснивача *Соколског друштва* у Суботици за које је о свом трошку купио вежбачке справе. У спортском клубу *Бачка* био је изабран за председника атлетског одељења (1920), а на оснивачкој скупштини у Фудбалском подсавезу Војводине (у Суботици) био је изабран за првог председника 3. 10. 1920. Упокојио се за време Другог светског рата и окупације 1944. Сахрањен је на Бајском гробљу у Суботици.

Babijan Malagurski (1876–1944)

Bunjevac politician and a lawyer. He studied law in Budapest and Cluj-Napoca. Prior to the First World War, he stood up for the introduction of the Bunjevac language into schools, he was an associate of the Bunjevac newspaper *Neven* from Subotica and a member of the Pučka kasina, the most important cultural and educational society of the South Hungarian Bunjevci. At the Great National Assembly in Novi Sad in 1918 he was one of the delegates from Subotica, he was elected to the Presidency of the Assembly, and then to the Grand National Council. After the creation of the Yugoslav state in 1918, he was a prominent political and public worker in Subotica and Vojvodina. He was one of the founders of the Subotica Sokol Organization, and during the 1920s he was a prominent member of the Democratic Party.

Славко Милетић (1869–1934)

Славко је рођен 22. 3. 1869. године у Новом Саду. Његов отац је био Светозар Милетић, народни трибун и један од најзначајнијих српских политичара у Угарској. Школовање је започео у родном граду, да би последње две године гимназије завршио у Осеку. На студије медицине похађао је у Грацу и Прагу, а окончао у Бечу (1895) где је био активан у српском академском друштву *Зора*. По завршетку студија настанио се у Вршцу, где је обављао приватну праксу (1896) и лечио оца. Учествовао је у јавном и културном животу. Био је љубитељ књижевности и позоришта. Говорио је мађарски, немачки, француски, руски, чешки и талијански језик. Писао је прозу и приповетке и преводио драмска дела (био члан Позоришног одсека *Друштва за СНП* 1904–1914), али и медицинске и друге чланке у *Застави*, *Жени, Српској домаји* и др. Био је и политички ангажован у Радикалној странци, чији је вођа био његов зет Јаша Томић, и као посланик на Српском црквено-народном сабору у Сремским Карловцима. Са отпочињањем Првог светског рата био је интерниран и утамничен.

При крају рата је пуштен, након чега се укључује у обнову политичког живота и рад Српског народног обдора (СНО) у Вршцу. Када је новосадски СНО преко листова *Српски лист* и *Слобода*, упутио позив свим словенским народима у Банату, Бачкој и Барањи да у својим срединама према утврђеним и приложеним пропозицијама организују зборове и изврше избор посланика за предстојећу Народну скупштину, и у Вршцу је СНО организовао збор грађана на којем су изабрани вршачки посланици, међу којима је био изабран и Славко Милетић. Одмах се упутио у Нови Сад где је учествовао у припреми Народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи (ББББ) која се одржала 25. 11. 1918. и на којој су донесене две историјске одлуке – отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске, и њихово прикључење Краљевини Србији. Милетић је на Скупштини био изабран у њено председништво, а потом за председника Великог народног савета.

На следећој Народној скупшини у Н. Саду 27. 2. 1918). изабран је за члана делегације ББББ за Привремено народно представништво Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца (СХС) у Београду, где се ускоро и преселио. Као радикал редовно је биран за народног посланика у Скупштини Краљевине СХС. У влади Љ. Давидовића постао је министар народног здравља (1920) и са кратким прекидима (био министар пошта и телеграфа 1921, и министар социјалне политике 1924) више од десет година обављао ту функцију. За то време основао је многе хигијенске заводе, домове народног здравља, здравствене станице и школске поликлинике и уопште унапредио здравство у Краљевини СХС. Упокојио се у Београду 11. 5. 1935, где је и сахрањен.

Аутор: Бранка Јовановић Кнежевић, уље на платну, 2018.

Slavko Miletić (1869–1934)

A doctor and a politician. The son of Svetozar Miletić. He attended high school in Novi Sad and Osijek, and the Medical School in Graz, Prague and Vienna. After completing his studies, he lived in Vršac, where he worked as a doctor. He was a member of the Radical Party since 1897 and a permanent member of the Serbian Church-National Assembly. During the First World War, he was interned, but was acquitted. At the Great National Assembly in Novi Sad in 1918, he was a delegate from Vršac, was elected to its Presidency, and then for the President of the Grand National Council. In the interwar period, as a member of the Radical Party, he was a member of the Government of the Kingdom of SCS on several occasions: Minister of Health (1920 and 1924), Minister of Post and Telegraph (1921), Minister of Social Policy (1924). Also, over the course of the twenties, he was repeatedly elected a MP. Slavko Miletić was a journalist and also translated some fiction and plays, published poems and stories, as well as professional papers in the field of hygiene and medicine.

Жарко Миладиновић (1862–1926)

Аутор: Слободан Ивановић, уље на платну, 2018.

Жарко Миладиновић је рођен 29. јуна 1862. године у Ердевику. Започео је школовање у родном месту и Чалми, а гимназију је похађао у Новом Саду и Осеку. Студије права је завршио у Бечу. По повратку са студија отворио је адвокатску канцеларију у Руми. Као млад се укључио у културни и јавни живот. Покренуо је лист *Самозаконија* (Нови Сад, 1897), а потом је уређивао лист за забаву и поуку *Срйска домаја* (1904–06). У Руми је издавао недељник *Радикал* (1908–12). Био је члан УО и Економског одсека *Друштва за СНП* (1899–1914).

Политиком се бавио све до своје смрти. Био је политички ангажован у Радикалној странци, и већ од 1897. посланик на Црквено-народном сабору у Сремким Карловцима и биран у саборске одборе. У време анексионе кризе у БиХ, „у велеиздајничком процесу“ под оптужбом да је врбовао добровољце из Србије и слао оружје комитама, био је затворен, заједно са још 53 Срба у Загребу (фебруар-август 1908). Са отпочињањем Првог светског рата био је интерниран и утамничен. При крају рата пуштен и одмах се укључио у обнову политичког живота у Руми и Срему. Као радикал залагао се за отцепљење од Угарске у уједињење свих јужнословенских области. Као радикал био је члан Народног вијећа Словенаца, Хравата и Срба у Загребу и учествовао у његовом раду заступајући интересе Срема. У другој половини октобра 1918. био један од оснивача Народног већа у Руми, које је преузело власт у вароши. А када је 6. 11. 1918, српска војска (јединице Дринске дивизије) ушла у Руму, Миладиновић је био организатор њиховог дочека.

Организовао је у својој кући (али се због великог броја прешло у порту СПЦО) Збор у Руми 24. 11. 1918, који је одлучио да се Срем отцепи од Угарске и прикључи Југословенској заједници, а ако се то не догоди да се прикључи Србији. Претходно су народни одбори/већа по Срему извршили избор посланика који су изгласали Резолуцију. Сутрадан је делегација Сремаца са Румског збора присуствовала на Народној скупштини у Новом Саду, на којој је изгласано отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и присаједињење Краљевини Србији.

Као радикал редовно је биран за народног посланика у Скупштини Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца (СХС) у Београду, где се ускоро и преселио. Био је министар пошта и телеграфа у влади Краљевини СХС (1922). Упокојио се у Београду 25. 7. 1926, а сахрањен у Руми следећег дана.

Žarko Miladinović (1862–1926)

A lawyer and a politician. He attended elementary school in Erdevik and Čalma, high school in Novi Sad and Osijek, and he graduated from the Law School in Vienna. After completing his studies, he opened his law office in Ruma. On the eve of the First World War he was the leader of the Radical Party in Srem. In Ruma, he was at the head of the Sokol organization and was elected on several occasions the deputy of the Church-National Assembly in Sremski Karlovci. During the First World War, he was charged with high treason, but he was still interned after being acquitted for the lack of evidence. At the time of the disintegration of the Austro-Hungarian Empire in 1918, he was the main organizer of the grand gathering in Ruma on November 24th, 1918. The delegates at the gathering by Ruma resolution voted in favour of the creation of a unique state of Serbs, Croats and Slovenians, but “in case of tribal or political split. ... the peoples’ deputies made the decision of direct unification to the Kingdom of Serbia. “After the war, Miladinović performed the function of MP, and in 1922 he was the Minister of Post and Telegraph in the Government of the Kingdom of SCS.

Људевит Мичатек (1874–1928)

Људевит Мичатек је рођен 22. 3. 1874. године у Кисачу, код Новог Сада у Бачбодрошкој жупанији у Угарском делу Хабзбуршке монархије, у породици која је била национално освешћена и укључена у борбу Словака за национална права у Аустро-Угарској. Основну школу је завршио у родном месту, а гимназију у Сарвашу, Храдецу Карлове и Кечкемету. Студирао је правне науке у Прешову, Дебрецину и Будимпешти. По свршетку студија преселио се у Нови Сад, где је отворио адвокатску канцеларију (1902). Адвакатуру је усмерио на одбрану права Словака и других народности који су били изложени институционалној асимилацији у Угарској. Са адвокатом др Милошем Крном покренуо је политичко-друштвено гласило *Дољноземски Словак* (*Dolnoyemsky Slovak*), које су заступале идеје Милана Хоџе за већа права Словака у Угарској. Учествовао је у јавном и културном животу, а у политичком ангажовању припадао је Словачкој народној партији, односно био је њен секретар. Залагао се за политичку и културну сарању са Србима.

У другој половини 1918, када су стеге аустроугарске власти попустиле, Словачки прваци почињу да се организују и ступају појединачно у везе са српским политичарима, а када се основао Српски народни одбор (СНО) у Новом Саду и са њеним представницима. Основа њихове сарадње био је раскид са Угарском државом. А када је новосадски СНО преко штампе упутио позив свим словенским народима у Банату, Бачкој и Барањи да у својим срединама организују зборове и изврше избор посланика за Народну скупштину, у Кисачу, Петровцу и другим словачким срединама организовани су зборови грађана на коме је изабрано 62 словачка посланика, међу којима је био и др Људевит Мичатек. На Народној скупштини Срба, Буњеваца и осталих Словена у ББББ, која се одржала 25. 11. 1918, донесене су две историјске одлуке – отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске, и њихово прикључење Краљевини Србији. Др Мичатек је на Скупштини био изабран у њено председништво, а потом и за члана Великог народног савета.

У новој јужнословенској држави остварио се сан и Словака који су на залагање др Мичатека поред основног и средњошколског школства на словачком језику, добили и две гимназије на матерњем језику. Осим тога др Мичатек је био и један од аутора наставног програма. Био је председник Словачке народне партије и председник Чехословачког савеза у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Његова супруга Штефанија Михалец, била је даља рођака Људевита Штура. Упокојио се у Бечу 6. 7. 1928. где је и сахрањен.

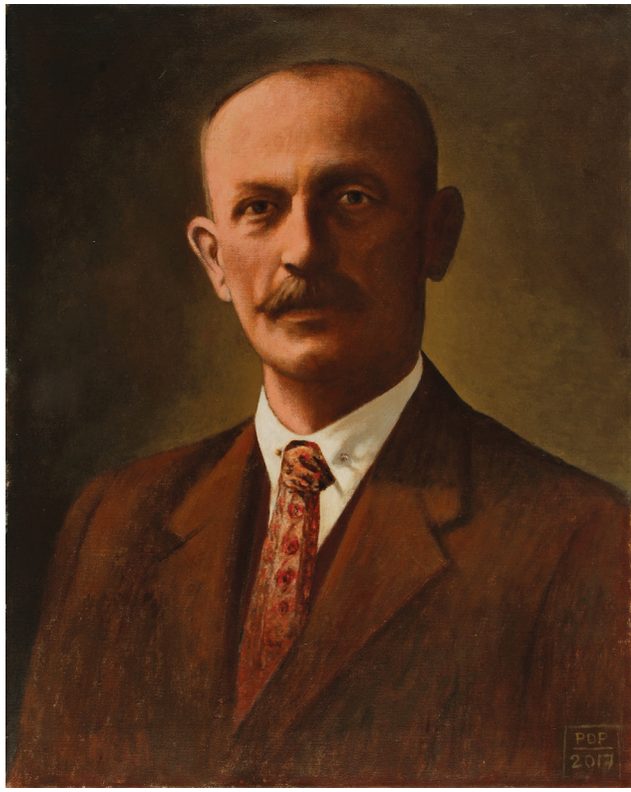

Аутор: Павел Поп, уље на платну, 2018.

Ljudevit Mičatek (1874–1928)

A lawyer, a publicist and a politician. He attended elementary school in Kisač, Gymnasium in Sarvaš, Hradec Kralove and Kecskemét and Law School in Prešov, Debrecen and Budapest. He opened his law office in Novi Sad in 1902. In the years before the First World War, he was the secretary of the Serbian-Slovak party in Vojvodina and he advocated for political and cultural cooperation between the Serbs and the Slovaks. At the Great National Assembly in Novi Sad in 1918, he was one of the Slovak delegates, a member of the Presidency and the Grand National Council. In the period between the two world wars, on his initiative, Slovak language was introduced into Slovak high schools in which Mičatek was one of the authors of the curriculum. During the twenties he was the president of the Czechoslovak alliance in the Kingdom of SCS and the president of the Slovak National Party.

Јован Храниловић (1855–1924)

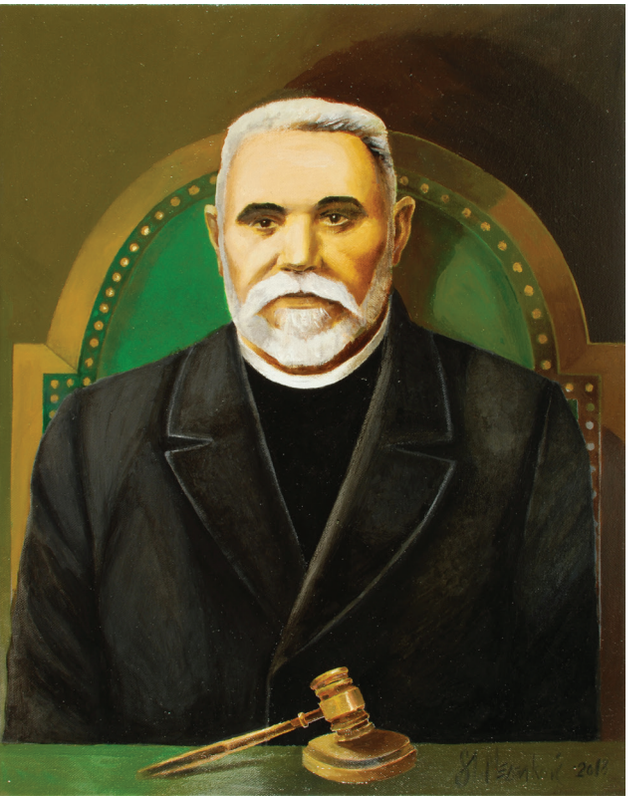

Аутор: Слободан Бода Недељковић, уље на платну, 2018.

Јован Храниловић рођен је 18. 12. 1855. године у селу Кричке код Дрниша у Далмацији. Започео је школовање у Сочицама и Крижевцима, док је прву годину богословских студија завршио у Загребу, а остале у Бечу. За свештеника је рукоположен 1878. Као гркокатолички парох службовао је у Жумберачкој области и Бачкој: Куцури (1886), Руском Крстуру и у Русинској цркви у Новом Саду.

Рано је почео да се бави писањем, а потом и са националним радом. Када је дошао у Нови Сад, због своје изузетне образованости врло брзо је код новосадског грађанства стекао најпре углед, а због југословенских ставова и поверење. Отуда је сарађивао са демократски настројеним политичарима све до замирања политичког деловања које се збило са почетком Првог светског рата. У последњој години рата стеге власти почињу да попуштају, што је дало охрабрења националним првацима у Банату, Бачкој, Барањи (ББББ) и Срему да обнове политичко деловање. Поново се приближава политичким групама окупљених око демократа и подржава идеју о повезивању словенских народа и заједничкој борби за своју еманципацију у угарском делу Хабзбуршке монархије. По оснивању Српског народног одбора (СНО) у Новом Саду, као централног политичког тела за војвођанске области, Храниловић на њихов предлог прихвата да међу Русинима делује на ширењу свести о потреби њихове политичке организованости и тако обезбеде своја национална права. А када је српска војска ослободила отаџбину и појавила се на обалама Дунава, а затим почетком новембра 1918. почела да запоседа Банат, Бачку, Барању и Срем, политичко деловање словенских првака добило је велики полет. СНО је у новинама *Слобода* и *Српски лист* објавио позив Србима и осталим Словенима да у својим местима организују зборове на којима ће изабрати своје посланике за скупштину која би требало да одлучи о судбини словенских народа у ББББ. У вези с тим Храниловић је организовао збор 23. 11. 1918. у Русинској цркви у Новом Саду (истовремено и у Руском Крстуру и Куцури, Ђурђеву итд.), где су Русини изабрали својих 21 посланика за предстојећу скупштину. За два дана у Новом Саду 25. 11. 1918, Народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена у ББББ коју је отворио управо Храниловић (као најстарији посланик), донела је две одлуке које ће променути судбину народа у војвођанским областима – отцепљење ББББ од Угарске и присаједињење ББББ Краљевини Србији. На Скупштини је био члан њеног Председништва, а затим и члан Великог народног савета.

До краја живота бавио се новинарством – био је уредник листа Демократске странке *Јединство*, председник Новосадсе секције Југословенског новинарског удружења, а остао је препознатљив и по књижевном раду и збирци песама *Жумберачке елегије*. Упокојио се 5. 8. 1924. године и сахрањен је на Русинском гробљу у Новом Саду. Одликован је орденом Св. Саве IV реда.

Jovan Hranilović (1855–1924)

A writer and Greek Catholic priest. He was born in the village of Kričke near Drniš in Dalmatinska Zagora. He was educated in Zagreb, where he completed the Greek Catholic Gymnasium, and then theology. He performed the duties of priest and chaplain in Križevci, Kucura and the Ruski Krstur, and from 1889 until 1924, he was a Novi Sad Greek-Catholic parson. At the Great National Assembly of Serbs, Bunjevci and other Slavs in Novi Sad in 1918, he was the chairman of the Assembly and a member of its Presidency, and then of the Great National Council as well. Hranilović was also known as a journalist, that is, the president of the Novi Sad department of the Yugoslav Journalists' Association and the editor of the newspapers of the Democratic Party *Jedinstvo*. As a writer, he is best known for the collection of poems *Žumberak Elegies*. He died in Novi Sad and was buried at the Ruthenian cemetery.

Блашко Рајић (1878–1951)

Блашко Рајић је рођен 7. јануар 1874. године у Маријатерезиополису (Суботица) у Бачко-бодрошкој жупанији у Угарском делу Хабзбуршке монархије. Школовање је започео у родоном граду, а окончао на богословији у Калочи. После заређења за свештеника (1902), упућен је у Душнок, а потом у Сантово (1903). У Суботицу се враћа да би био капелан у цркви Св. Терезије Аквилске (1906–11). За свештеника жупе Св. Роке изабран је од суботичког градског већа, што је католочки надбискуп потврдио (1911). У овој цркви обављаће духовну мисију све до краја свог живота, у којем је носио љубав према своме роду и југословенству.

Средином 1918, када аустроугарска власт слаби, Суботица, као велики град на важном путном чворишту и са већинским словенским становништвом, била је центар политичког окупљања. Тихомир Остојић, Васа Стајић, Мита Клицин и Јаша Томић долазе, најпре тајно, а потом и јавно, да уговарају повезивање Буњеваца и Срба у заједничку борбу за национална права која су им била ускраћивана, док су словенски народи у Угарској изложени институционалној асимилацији. Њима се придружују суботички прваци међу којим и Блашко Рајић који је, због свог словенства, уживао посебан углед и међу Буњевцима и међу Србима у Суботици. Учествовао је на народном збору 10. 11. 1918. када је основан Буњевачко-српски народни одбор (БСНО). Од тада је у Суботици једно време постојала паралелна власт: Мађарског народног већа (МНВ) и БСНО, док БСНО није скроз потиснуо МНВ и потпуно преузео власт у граду. Блашко Рајић је био изабран у СБНО и био је спона са Народним вијећем (НВ) у Загребу. Основа сарадње БСНО, НВ и Српског народног одбора (СНО) у Новом Саду био је раскид са Аустро-Угарском државом и уједињење свих југословенских народа и земаља.

А када је новосадски СНО упутио позив свим словенским народима у Банату, Бачкој и Барањи, да у својим срединама према утврђеним и приложеним пропозицијама, организују зборове и изврше избор посланика за предстојећу народну скупштину, и у Суботици је организован збор 24. 11. 1918. на којем је изабрано 75 посланика међу којима је био и Блашко Рајић. На Народној скупштини Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи (ББББ), која се одржала 25. 11. 1918, донесене су две одлуке: отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске, и њихово прикључење Краљевини Србији. Блашко Рајић је говорио у уводном делу Скупштине. Потом је био изабран за члана Великог народног савета. Заједно са Јашом Томићем изабран је и за чланове који ће бити на располагању српској влади. На Париској мировној конференцији (1919–1920) био је члан етнографског одељења у делегацији Краљевине Србије, коју је предводио Јован Цвијић.

Био је један од оснивача Буњевачко-шокачке странке (1924), Војвођанске пучке странке (1924) и народни посланик у више мандата. Током Другог светског рата био је ухапшен и послат у логор у Суботици, а потом интерниран у фрањевачки самостан недалеко од Будимпеште. После ослобођења обављао је неколико функција у локалној власти. Упокојио се у Суботици 3. 1. 1951, где је и сахрањен.

Аутор: Јене Вишинка, уље на платну, 2018.

Blaško Rajić (1878–1951)

Catholic priest and a politician. He graduated from theology in Kalocsa. At the Great National Assembly, he was the unofficial leader of the Bunjevac representatives. He was one of the main organizers of the National gathering of Serbs and Bunjevci in Subotica on November 10th, 1918, on which the participants, referring to the right of the people to self-determination, pleaded for the creation of the Yugoslav state. At the Great National Assembly in Novi Sad, he was one of the delegates from Subotica, and was also elected to the Grand National Council. By the decision of the Great National Assembly, he and Jaša Tomić were elected its members, who would be at the disposal of the Serbian government in Belgrade. Rajić, as a representative of the Bunjevci and an expert for the Bunjevac issue within the delegation of the Kingdom of SCS, participated at the peace conference in Paris in 1919. He was one of the founders of the Bunjevac-Šokac Party in 1920 and the Vojvodina Folk Party in 1924. He was elected a deputy at the parliamentary elections in 1920 and 1923. During the Second World War, after the Hungarian occupation of Bačka, he was interred in a Franciscan monastery near Budapest. After the liberation of Subotica in 1944, he briefly performed high functions at the local authorities in Subotica. He was also known as the author of several collections of stories and poems.

Игњат Павлас (1885–1942)

Аутор: Диле Ђурагић, уље на платну, 2018.

Игњат (по рођењу Игњац) Павлас је рођен 18. јуна 1885. године у Доњем Михољцу. Започео је школовање у родном месту, а наставио у Српској православној великој гимназији у Новом Саду (1904). Правне науке је студирао у Загребу и Будимпешти (1912). Положивши адвокатски испит отворио је канцеларију у Новом Саду (1912), у којој је радио до краја живота.

За време Првог светског рата у његовој канцеларији је деловао Средишњи одбор Баната, Бачке и Барање за прихватање и смештај деце из Босне и Херцеговине (1917). Током октобра 1918. у његовој кући су се одржавали састанци српских политичких првака и других јавних делатника у вези са прерастањем овог одбора у политичко тело. То се и догодило 3. 11. 1918. настанком Српског народног одбора (СНО), који је за политички циљ имао стварање мреже народних одбора у војвођанским областима: Банату, Бачкој и Барањи (БББ) и преузимање власти. У СНО-у др Павлас је био потпредседник.

Оцењујући да је дошао повољан моменат новосадски СНО је преко листова *Срӣски лист* и *Слобода*, позвао све словенске народе у Банату, Бачкој и Барањи да у својим срединама организују зборове и изврше избор посланика за предстојећу скупштину, где би се изнео предлог отцепљења и уједињења. Др Игњат Павлас је био изабран за посланика на Збору у Новом Саду а потом је учествовао на припремама Народне скупштине, која је одржана 25. 11. 1918. у згради хотела „Гранд Мајер“. На Народној скупштини је 757 посланика Срба, Буњеваца, Словака, Русина, Шокаца, Хрвата, уз шест Немаца и једног Мађара, једногласно изгласало отцепљење војвођанских области Баната, Бачке и Барање (БББ) од Угарске и њихово прикључење Краљевини Србији. На скупштини је др Павлас изабран у Народну управу (извршну власт) за БББ као народни повереник за унутрашње послове.

После проглашења Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца био је старешина *Бачке соколске жуӣе*, иницијатор изградње зграде *Соколскоӣ дома* у Новом Саду, оснивач првог планинарског друштва у Новом Саду *Фрушка Гора* (1924). Њему у част други по висини фрушкогорки врх назван је *Паласов чот*.

Учествовао је у демонстрацијама против уласка Краљевине Југославије у Тројни пакт 27. 3. 1941. Убијен је током Другог светског рата, заједно са женом Олгом, за време Новосадске рације коју су спровеле окупаторске мађарске војне јединице у Новом Саду 23. 1. 1942. године.

Ignjat Pavlas (1885–1942)

A lawyer and a public worker. He finished the Serbian Orthodox Grand Gymnasium in Novi Sad, He studied law in Zagreb and Budapest. At the time of the creation of Yugoslavia, he actively participated in the work of the Serbian National Committee in Novi Sad, and was also elected for the vice-president of this body. During November 1918, at his law office were arranged the agreements on the political organization of the Serbs in Novi Sad. He was the member of the Vojvodina delegation who requested the arrival of the Serbian army in Novi Sad. When the army entered the city on November 9th, 1918, he and Jaša Tomić held speeches from the balcony of Matica srpska. He was one of the Novi Sad deputies at the Great National Assembly, and then he was elected into the National Administration for Banat, Bačka and Baranja as national commissioner for the internal affairs. Between the two world wars, he was the elder of the Bačka Sokoli, and on his initiative, the Sokolski dom, today the building of the Youth Theatre, was erected. He supported the demonstrations on March 27th, 1941 against the entry of Yugoslavia into the Tripartite Pact and was at the head of a column of demonstrators. He was the founder of the first mountaineering society in Novi Sad, *Fruška Gora* (1924). He organized the construction of the first hiking houses in Fruška Gora. The second Fruška Gora peak in height was named after him by Pavlas's čot. Together with his wife, Olga, Pavlas was killed in the Novi Sad raid in 1942.

Стеван Михалџић (1861–1942)

Стеван Михалџић рођен је октобра 1861. године у селу Чип на Чепелској ади код Будимпеште. Потиче из српске свештеничке породице. Основну школу завршио је у родном месту, а гимназију и Богословију у Сремским Карловцима. Од када је рукоположен за свештеника био је парох у Бремену, да би потом прешао у Брањину (1886).

У пастирском раду био је предан, па је постао најмлађи члан Народно-црквеног сабора у Сремским Карловцима (1890), али и других црквених и просветних тела. Такође је био предан у унапређењу српског села у Барањи, те је у том циљу био покретач земљорадничког задругарства код Срба у Барањи и оснивач *Првоī срūскоī млина*. И у националној борби био је чврст ослонац барањским Србима. Отуда, већ на почетку Првог светског рата аустроугарске власти су га га ухапсиле и интернирале у будимпештански затвор. Чим је пуштен из затвора почетком 1918, укључио се у припреме за оснивање српских народних одбора у Барањи. У почетку тајно, а потом по уласку српске војске у Барању (Дринска дивизија је запосела Барању средином новембра 1918), и јавно. Сам или заједно са Стеваном Поповићем, одлазио је у Сомбор на састанке са Јоцом Лалошевићем и тамошњим првацима у Српско-буњевачком народном одбору, ради координирања политичког деловања.

По оснивању Српског народног одбора (СНО) у Новом Саду као централног политичког тела за војвођанске области Мухалџић, на њихов предлог, прихвата да међу барањским Србима делује на ширењу свести о потреби политичке организованости ради заштите националних права. А када је СНО у новинама *Слобода* и *Срūски листū* објавио је позив Србима, Буњевцима и осталим Словенима да у својим местима организују зборове на којима ће изабрати своје посланике за скупштину која би требало да одлучи о судбини словенских народа у Банату, Бачкој и Барањи (ББББ), Михалџић је организовао Збор у Брањини 23. 11. 1918. и спровео изборе за посланика по прописаним правилима. Два дана после тога, у Новом Саду 25. 11. 1918, Народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена донела је две одлуке које ће променути судбину народа у војвођанским областима: отцепљење ББББ од Угарске и прикључење Краљевини Србији. На Скупштини је био члан њеног Председништва, а затим је изабран и за члана Великог народног савета. Био је у делегацији која је у Београду предала регенту Александру Карађорђевићу одлуку о присаједињењу ББББ Краљевини Србији, а током Париске мировне конференције (1919–20) био је члан етнографског одељења у делегацији Краљевине Србије, коју је предводио Јован Цвијић.

Био је постављен за сенатора у Сенату Краљевине Југославије (1931–41). Бавио се писањем историографских и ентографских радова. Његово најпознатије дело је *Барања од најсūаријих времена до данас*. Упокојио се у току мађарске окупације Барање у току Другог светског рата 26. 12. 1942, где је и сахрањен. Носилац је ордена Св. Саве III степена, Карађорђеве звезде и других одликовања.

Аутор: Ђорђе Беара, уље на платну, 2018.

Stevan Mihaldžić (1861–1942)

A priest from Baranja. He was born in Čip at Čepelska Ada near Budapest. Gymnasium and Seminary he finished in Sremski Karlovci. From 1886 until his death, Mihaldžći was a parson in Branjina (Kišfaluba). He was the driving force of the agricultural cooperative among the Serbs in Baranja and the founder of the First Serbian Mill. Already at the beginning of his parson's career, he was noticed for his sermons and public work, and in 1890 he became the youngest member of the National-Church Council in Sremski Karlovci. During the First World War, he was interned in Budapest. In November 1918 he was elected for Branjina deputy at the Great National Assembly in Novi Sad, and then became a member of its presidency and the Grand National Council. Mihaldžić was a member of the delegation who travelled to Belgrade to convey the decisions of the Great National Assembly to the Serbian government and the Regent Alexander. As an expert on the history and demography of Baranja, he was a member of the Yugoslav delegation at the Peace Conference in Paris in 1919. Mihaldžić was politically active in the Kingdom of SCS/Yugoslavia as a member of the Radical Party, and in 1931 he was appointed a senator in the Senate of the Kingdom of Yugoslavia. His most famous historiographic work was a book *Baranja from the earliest times until today*. Mihaldžić died in Branjina in 1942, during the Hungarian occupation of Baranja.

Аутор: Синиша Лабус, уље на платну, 2018.

Павле Татић (1881–1944)

Павле Татић рођен је 1881. године у Новом Саду. Основно и средњошколско образовање је стекао у родном граду да би затим отишао на студије у Будимпешту.

Као млад човек почео је да пише за *Невен*, *Глас народа*, а током Балканских ратова (1912–13) у *Илустрованој ратној хроници, Радикалској речи*, у којима је био главни уредник, и у *Слободи*, листу социјалдемократа, чији је одговорни уредник (1911–1913) био када је лист из Будимпеште прешао у Нови Сад. А када је при крају Првог светског рата *Слобода* обновљена, био је њен сарадник и главни уредник (1918), касније само сарадник. Писао је и у многим другим листовима.

Рано је ушао у борбу за радничка права, па је тако постао синдикални активиста, а потом и члан руководства Савеза графичких радника у Новом Саду.

Када се од јесени 1918. у Новом Саду почињу организовати политички прваци у циљу оснивања свог политичког тела које би заступало интересе Срба у Угарској, Јаша Томић га је позвао да им се испред социјалдемократа придружи, што је Татић и прихватио. Отуда је учествовао у оснивању Српског народног одбора (СНО) у Новом Саду 3. 11. 1918, који је као политичко тело имало циљ стварање мреже народних одбора у Банату, Бачкој и Барањи (ББЂ) и преузимање власти. Оцењујући да је дошао повољан моменат новосадски СНО је преко *Српског листа* и *Слободе* (чији је одговорни уредник био Татић), позвао све словенске народе у ББЂ да у својим срединама, према утврђеним и приложеним пропозицијама, организују зборове и изврше избор посланика за предстојећу Народну скупштину у Новом Саду, где би се изнео предлог отцепљења и уједињења. На таквом збору у Новом Саду Татић је био изабран за посланика.

На Народној скупштини Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи у Новом Саду 25. 11. 1918, присутни посланици, међу којима је био и Павле Татић, изгласали су отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и прикључење Баната, Бачке и Барање Краљевини Србији. После проглашења Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1. 12. 1918. Татић је деловао као социјалдемократа, али са доста контроверзним и променљивим ставовима, све док их није потпуно напустио (1928). Сарађивао је са бројним листовима, часописима и публикацијама. Окушао се и у литерарним делима, па и драмском тексту који је одигран у Српском народном позоришту (1920).

За време Другог светског рата и окупације није био политички активан, али су га по ослобођењу нове комунистичке власти стрељале октобра 1943.

Pavle Tatić (1881–1944)

A politician and a journalist, one of the most influential social-democratic politicians in Vojvodina between the two world wars. Still as a young man, he became a trade unionist and a member of the management of the Union of Graphic Workers in Novi Sad. During November 1918 he accepted the offer of Jaša Tomić and joined the Serbian National Committee. As one of the representatives of the Social Democratic Party, he played a prominent role at the Great National Assembly, and on November 25th, 1918, was elected a parliamentary delegate, a member of the Presidency and the vice-President of the Grand National Council. In the Kingdom of SCS / Yugoslavia, he was a member of the Socialist Party of Yugoslavia, and until 1925, the editor-in-chief of the influential Novi Sad newspaper *Sloboda*. Tatić was also active as a publicist: he published several political brochures and theatre pieces. Although he was not politically active during the Hungarian occupation of Bačka 1941-1944, he was liquidated after the liberation of Novi Sad in October 1944.

Славко Жупански (1880–1959)

Славко Жупански рођен је 30. 9. 1880. године у Меленцима. После завршене гимназије у Новом Саду уписао је Правни факултет у Будимпешти и постао питомац Текелијанума. За време студија био је члан Универзитетске омладине и председник Пештанске уједињене омладине. После студија је положио адвокатски испит (1907) и у Великом Бечкереку отворио канцеларију. Са свештеником Драгутином Мојићем издавао је *Бечкеречке новине* (1913–14). Афирмисао се као идејни вођа Срба у средњем Банату. Отуда је 1914. међу првима био ухапшен и осуђен као велеиздајник. Интерниран је у капуварски затвор. После краћег времена је пуштен да би био регрутован у аустроугарску војску у Вршцу, али да би избегао њено служење, војничким ашовом је посекао руку. Стациониран је у војној болници у Темишвару, па у Дебрецину одакле је пред крај рата пуштен кући. Током боравка у интернацији ни његова породица није била поштеђена шиканирања. Вративши се у Велики Бечкерек био је решен да се упусти у политичку борбу. У крајње напетој ситуацији у граду др Жупански и др Андрија Васић одлучили су да предухитре своје супарнике, Мађаре и Немце, и направили су план за оснивање Српског народног одбора (СНО). У тајности су 31. 10. 1918. су у порти СПЦ општине окупили Великобечкеречке прваке и изложили им план за формирање СНО, који су присутни прихватили. То је био први СНО на територији Баната, Бачке и Барање. За председника је после др Васића постао др Жупански. Потом су отпутовали у Нови Сад и о томе обавестили Јашу Томића и друге српске прваке. Вративши се у Велики Бечкерек почели су да оснивају месне одборе по Банату са циљем преузимања власти од угарске власти, припреме дочека српске војске. *Орīанизујмо се хитно* је био плакат који је разаслат у сва места по Банату, Бачкој и Барањи и који је подигао на ноге сво родољубиво становништво. Др Жупански је био организатор дочека Моравске дивизије српске војске у Великом Бечекреку 17. 11. 1918, баш као што је био и организатор избора посланика за предстојећу скупштину на којој би посланици одлучили, према Вилсоновим начелима самоопредељења, у којој држави желе да живе. Потом су на Народној скупштини Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи у Новом Саду 25. 11. 1918. присутни посланици, међу којима је био и др Жупански изгласали отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и њихово прикључење Краљевини Србији. Др Жупански је био изабран за члана Великог народног савета, а током *Провизоријума* изабран је за великог жупана Торонталске жупаније (Банат). Као владин повереник спроводио је аграрну реформу и колонизацију у Банату. Био је активан у Обласном одбору народне омладине и председник Окружног одбора Радикалне странке. Учествовао је у демонстрацијама против уласка Краљевине Југославије у Тројни пакт 27. 3. 1941.

Почетак Другог светског рата и окупације затекао га је у Београду, да би се потом склонио у Црну Гору. После рата био је председник Обласног одбора народног фронта и народни посланик АП Војводине и Србије. Такође је наставио са адвокатуром. Био је председник Адвокатске коморе Војводине. Упокојио се у Зрењанину 15. 02. 1959.

Аутор: Тадија Јаничић, уље на платну, 2018.

Slavko Županski (1880–1959)

A lawyer and a politician. He completed his law studies in Budapest as an alumnus of Tekelianum, and after finishing his studies he opened a law office in Veliki Bečkerek. He participated in the work of the "National Defense" and "Sokol" organization. A year before the outbreak of the First World War, he started issuing *Bečkerek newspapers*. During the war, he was interned by the Austro-Hungarian authorities and then forcibly mobilized into the army. Upon his return to Veliki Bečkerek, he was the founder of the Serbian National Committee on October 31st, 1918. At the Great National Assembly in Novi Sad, he was one of the deputies from V. Bečkerek and a member of the Great National Council. During the provisorium period 1918-1919, he was the Grand Mayor of the Torontal County. In the interwar Yugoslavia, he was a member of the Radical Party and a prominent public worker. In March 1941 he was an organizer of the demonstrations against the signing of the Tripartite Pact. As an uncompromised politician and a public worker, during the Socialist Yugoslavia he performed a number of public functions, among others, he was the President of the Bar Association of Vojvodina.

Марија – Мара Малагурски (1894–1971)

Аутор: Миле Кулачић, уље на платну, 2018.

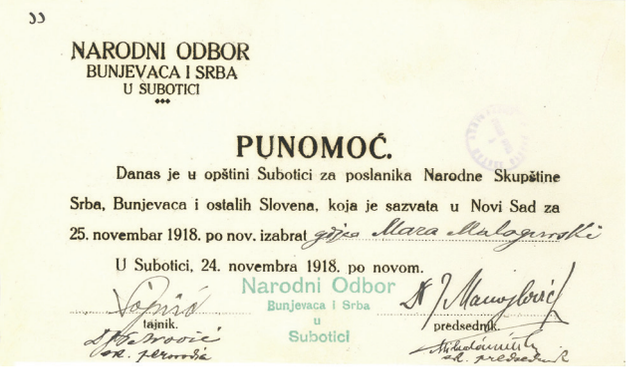

NARODNI ODBOR
BUNJEVACA I SRBA
U SUBOTICI

PUNOMOĆ.

Danas je u opštini Subotici za poslanika Narodne Skupštine Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena, koja je sazvata u Novi Sad za 25. novembar 1918. po nov. izabrat gđica Mara Malagurski

U Subotici, 24. novembra 1918. po novom.

tajnik. predsednik.

Narodni Odbor Bunjevaca i Srba u Subotici

Пуномоћје БСНВ у СУ за М. Малагурски / Warrant BSNV in Subotica issued to M. Malagurski

Марија Мара Малагурски рођена је у Маријатерезиополису (Суботици) 20. 12. 1894. године, од оца Јосипа и мајке Кристине. Њен деда Ице је био истакнути буњевачки трибун и оснивач буњевачког културно-просветног друштва Пучка касина (1878). После основне школе наставила је образовање у Штросмајеровом заводу у Ђакову, а потом у Вишој женској школи у родном граду. Енглески језик учила је у Лондону.

Родољубиво и слободарски васпитана, бавила се културно-просветним радом са којим је хтела да подигне ниво образованости и националне свести код Буњеваца и посебно Буњевки, која је дуго била институционално потискивана од аустроугарске власти. С тим у вези, пред Велики рат основала је Буњевачко католичко девојачко друштво и Дилетантско друштво (1911). Од школовања непрестално се бавила књижевним радом, етнографијом Буњеваца и еманципацијом жена, како кроз књижевни рад тако и личним примером. Сматрала је да је кључно у борби за еманципацију жена образовање и култура. Своје текстове до 1918. је објављивала у буњевачком листу *Невен* под псеудонимом *Невенка*.

У сутону Првог светског рата и попуштању стега власти над народностима у Угарској, српски и буњевачки прваци почели да се организују у циљу стварања свог политичког тела. На позив Српског народног одбора у Новом Саду као централног политичког органа Срба у војвођански областима, односно Банату, Бачкој и Барањи (ББББ) у Суботици је 10. 11. 1918. основан Буњевачко-српски народни одбор (БСНО). Овај одбор је потом на позив СНО организовао збор на којем су изабрани посланици за предстојећу скупштину, између осталих и Мара Малагурски заједно са друге четири жене посланице. Овај инцидент у политици и борби за женска права био је јединствен не само за војвођанске области (Банат, Бачка и Барања), већ и за Европу у којој женска политичка права нису постојала. Потом је учествовала на Скупштини Срба Буњеваца и осталих Словена 25. 11. 1918. у Новом Саду, на којој је проглашено отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и њихово присаједињење Краљевини Србији.

После ослобођења и уједињења у југословенску државу Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, касније Краљевину Југославију (од 1. 12. 1918) била је и надаље активна у друштвеном и културном животу. Један је од оснивача Буњевачке просвитне матице (1927). Учествовала је на чувеном Словенском балу у Београду. Сарађивала је у бројним књижевним и научним часописима: *Књижевни север*, *Вардар*, *Мисли*, *Гласник Југословенског професорског друштва*, *Буњевачки календар*, *Буњевачке новине*. Писала је књиге о буњевачким обичајима и народним ношњама, неколико приповедака и један позоришни комад. Најпознатије дело Маре Малагурски је приповетка *Вита Ђанина* за коју је добила награду Српске краљевске академије *Цвијета Зузорић* 1928. године. Била је члан Управног одбора Кола српских сестара. Од 1929. године живела је у Београду и Новом Саду. Удала се 1919. године, за Драгослава Ђорђевића, професора, сенатора и бана Дунавске бановине, са којим се 1929. преселила у Београд. После Другог светског рата била је члан Друштва књижевника Србије. Упокојила се у Београду 9. 7. 1971. године.

Mara Malagurski (1894–1971)

A writer and an ethnographer. She graduated from the Senior Women's School in Subotica. This Bunjevka was one of 7 deputies of women at the Great National Assembly in Novi Sad in 1918. After the creation of the Yugoslav state she was active in social and cultural life. She was one of the founders of the Bunjevačka Prosvitna Matica in 1927. She cooperated with numerous literary and scientific magazines (*Literary North, Vardar, Bunjevac Calendar*). She wrote books about customs and folk costumes of Bunjevci, wrote several stories and a theatre play. The most famous work by Mara Malagurski is the story *Vita Đanina* for which she received the prize "Cvijeta Zuzorić" from the Serbian Royal Academy in 1928. She was married to Dragoslav Đorđević, a professor, a senator and a ban of the Danube Banovina. She died in Belgrade in 1971.

Милица Томић (1859–1944)

Милица је била ћерка Светозара Млетића, градоначелника Новог Сада и једног од најзначајнијих српских трибуна у угарском делу Хабзбуршке монархије, у другој половини 19. века. Рођена је 1859. године у Новом Саду, где је започела своје школовање. Потом се образовала у Пешти и Бечу, а поред матерњег говорила је и српски, мађарски, немачки, француски и енглески језик.

Под плаштом славног оца и Милица се рано, као сасвим млада девојка, укључила у националну борбу и политички живот, у којем му је била најближи сарадник, поготово за време његовог другог одласка у затвор (1876–79). Водила је кореспонденцију, пратила штампу и политичке прилике, преузела уредништво и власништво над најтиражнијим листом код Срба у Угарској *Застава*, у којем је објављивала чланке. Ипак најважније Миличино јавно деловање било је усмерено ка феминистичко-еманципаторском активизму. У вези с тим основала је удружење Посело Српкиња (1905), женску читаоницу Посестрима (1910) и покренула часопис *Жена* (1911) који се залагао за еманципацију жена и подстицао њихово образовање и ангажованост у друштвеном и јавном животу. У својим текстовима у *Застави*, *Летопису Матице српске*, *Жени* и др., указивала је на друштвене прилике и положај жена у јужној Угарској, на потребу да се жене боре за своја права у друштву, да одлучују о свом животу, па и о праву политичког гласа и праву на политичку еманципацију. Сматрала је да је у борби за еманципацију жена кључно образовање и култура.

Поред оца, у политичком ангажману била је ослонац и сарадник своме мужу Јаши Томићу, вођи једне од најутицајнијих странака у војвођанским областима, Радикалне странке.

По успостављању поновног политичког деловања који је потпуно нестао од почетка Првог светског рата, и оснивању Српског народног одбора 3. 11. 1918, а потом и на Збору новосадских Срба који је сазван ради избора посланика за предстојећу скупштину, и Милица Томић је била изабрана. Овај инцидент у политици и борби за женска права био је потврда Миличине дугогодишње и истрајне борбе. У тадашњој Европи женска политичка права нису постојала у највећем броју држава, иако су жене током рата биле главна радна снага у војној индустрији. Потом је учествовала на Народној скупштини Срба, Буњеваца и осталих Словена 25. 11. 1918. у Новом Саду, на којој је проглашено отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и њихово присаједињење Краљевини Србији. Својим животом и деловањем извршила је велики утицај друштвени утицај како на савременике тако и на потоње генерације.

Након смрти мужа 1922. повукла се из јавног живота. Упокојила се у Београду 1944. године.

Аутор: Милан Пивнички, уље на платну, 2018.

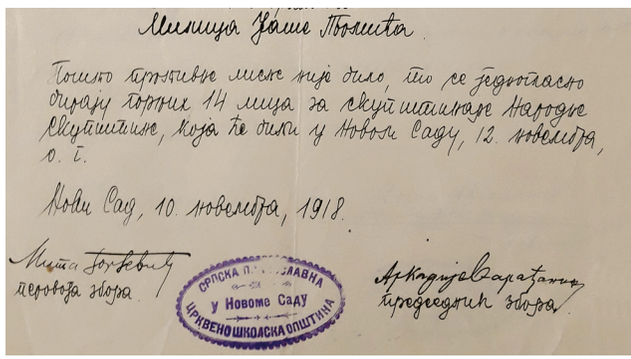
Милица Јаше Томића

Пошто приликом мисије мој дошло, да се једногласно одређу горњих 14 лица за скупштинаре Народне Скупштине, која ће бити у Новом Саду, 12. новембра, о. г.

Нови Сад, 10. новембра, 1918.

Милан Божевић
перовођа збора

СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВЕНОШКОЛСКА ОПШТИНА у Новоме Саду

Аркадије Варагић
председник збора

Пуномоћје СНО у НС за М. Томић /
Warrant SNO in Novi Sad issued to M. Tomić

Milica Tomić (1859–1944)

A journalist, a writer and a politician. She was the daughter of Svetozar Miletić, the political leader of the Serbs in southern Hungary from the second half of the 19th century. She was educated in Novi Sad, Pest and Vienna, and did not enroll medicine studies, as she took over part of Miletić's political obligations. She married Jaša Tomić in 1884. She campaigned for better position of women in the society, and in 1911 she started the magazine *Woman*, which dealt with the issue of emancipation of women and encouraged women's creativity. Milica specifically advocated for women's political rights: the right to vote in elections and equalizing with men in their right into the political work. She also wrote about the social conditions among the Serbian population in southern Hungary: the high mortality of newborns, the regression of the Serbian family, unhygienic, fear of doctors and superstition. She established the association *"Poselo Srpkinja"* in 1905 and the women's reading room *"Posestrima"* in 1910. She published her texts in *Woman, Zastava, Letopis Matice srpske*. She also dealt with translation. After the death of Jaša Tomić in 1922, she withdrew from public life. She died in Belgrade, forgotten.

Катица Рајчић (1889–1967)

Аутор: Ђорђе Секулић, уље на платну, 2018.

Катица Рајчић рођена је у Маријатерезиополису (Суботици) 1889, у угледној буњевачкој породици. Основну и средњу школу завршила је у родном граду, а школовање је наставила у Бечу, где је била чланица Академске омладине.

Родољубиво и слободарски васпитана, бавила се друштвено-добротворним радом и била је активна чланица више друштава који су својим деловањем унапређивали друштвену и културну климу у Суботици. Ова национална друштва су били брана националном однарођавању и асимилацији која је крајем 19. века узела маха међу Буњевцима на северу Бачко-бодрошке и Брањске жупаније у Угарском делу Хабзбуршке монархије. На тим традиционалним годишњим окупљањима која су организовала буњевачка и српска друштава као што су добротворне женске задруге, певачка друштава и читаоница, Буњевци и Срби долазили у госте једни другима и јачали везе и међусобно поверење. Како је Катица поседовала ванредни певачки таленат, готово да није било друштвеног догађаја у Суботици почетком 19. века на којима не би учествовала са изворним буњевачким и српским песамама. Била је активни члан Пучке касине (осн. 1878) у певачкој секцији. Редовно је наступала на годишњицу Друштва која се одржавала на Марин дан.

Када је у Суботици крајем 1918. године почео да се обнавља политички живот и основан Буњевачко-српски народни одбор 10. 11. 1918. и Катица, као права родољупка, је узела учешћа у његовом раду. Отуда је била на збору који је организовао БСНО ради избора посланика за предстојећу скупштину и била је једна од пет суботичких жена међу 75 изабраних суботичких посланика. Сутрадан (25. 11. 1918) је возом отпутовала на Народну скупштину Срба, Буњеваца и остаих Словена у Нови Сад, где је изгласано отцепљење ББББ од Угарске и њихово присаједињење Краљевини Србији.

После Првог светског рата, ослобођења и присаједињења војвођанских области Краљевини Србији, а потом и широј југословенској заједници Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (од 1929. године Краљевини Југославији) и даље је са великим жаром учествовала у културном животу. Тако је заједно са суботичким Буњевкама учествовала на чувеном Словенском балу у Београду 1938. године, чији је домаћин била краљица Марија Карађорђевић. Том приликом Буњевке су краљици поклониле раскошну буњевачку ношњу од лионске свиле, коју је краљица, у њихову част, и обукла те вечери. На двор Карађорђевића била је често позивана, и тим је приликама више пута певала буњевачке и српске народне песме.

Била је удата за познатог суботичког банкара Александра Шандора Рајчића, директора Грађанске банке, који је баш као и она био буњевачки национални делатник, члан БСНО и посланик на Великој народној скупштини у Новом Саду. Упокојила се 1967. године и сахрањена је на католичком гробљу у Суботици.

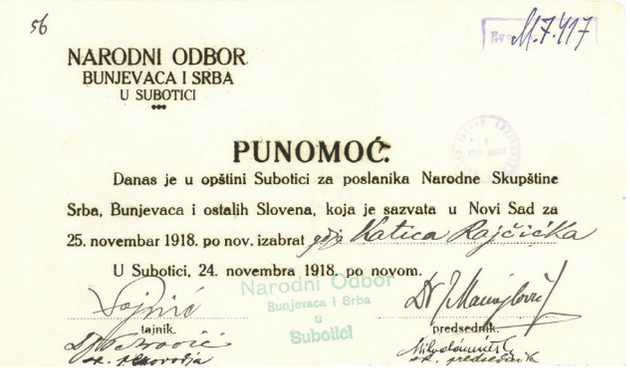

56

NARODNI ODBOR
BUNJEVACA I SRBA
U SUBOTICI

PUNOMOĆ.

Danas je u opštini Subotici za poslanika Narodne Skupštine Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena, koja je sazvata u Novi Sad za 25. novembar 1918. po nov. izabrat gđa Katica Rajčićka

U Subotici, 24. novembra 1918. po novom.

tajnik. predsednik.

Narodni Odbor Bunjevaca i Srba u Subotici

Пуномоћје БСНВ у СУ за К. Рајчић /
Warrant BSNV in Subotica issued to K. Rajčić

Katica Rajčić (1889–1967)

Katica Rajčić was the wife of the well-known banker Aleksandar Šandor Rajčić from Subotica, a manager of the Civic Bank. She was one of Bunjevci deputy at the 1918 Great National Assembly in Novi Sad. She was engaged in social-humanitarian work and was a member of different social organizations.

Манда Сударевић (1882–1977)

Манда Сударевић је рођена у Маријатерезиополису (Суботици) 1882. године, у угледној буњевачкој породици. Основну и средњу школу завршила је у родном граду. Била је активна чланица Буњевачке касине и Доротворне задруге Буњевака у Суботици. Имала је узбудљив и плодан живот.

Током Првог светског рата, када је у граду замро сав политички и друштвени живот, учествовала је у прикупљању и организовању помоћи осиромашени народ. Своју мисију није обустављала ни у напетој ситуацији насталој услед војних пораза аустроугарске војске на фронтовима. Храбро је подносила шиканирање од градских чиновника.

По обнављању политичког живота у граду, и оснивања првог заједничког политичког тела Буњеваца и Срба у Суботици, Буњевачко-српски народни одбор (БСНО) 10. 11. 1918, Манда је била међу првим Буњевкама који су се придружиле у борби за еманципацију буњевачког народа, али и жена Буњевки. Учествовала је у организовању становништва за дочек српске војске и лечење изнемоглих и болесних. Била је члан одбора који је припремио и уредио прихватну болницу са 200 кревета, а потом пружао свакодневну помоћ болесним српским војницима који су пристизали у Суботицу по њеном ослобођењу 13. 11. 1918. године.

На Збору који је организовао БСНО ради избора посланика за скупштину у Новом Саду била је једна од пет суботичких жена изабрана за посланицу из Суботице. Сутрадан је са других 75 суботичких посланика у возу без прозорских стакала отпутовала на Народну скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена у Новом Саду 25. 11. 1918, на којој је изгласано отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и њихово присаједињење Краљевини Србији.

После проглашења уједињења Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1. 12. 1918, Манда је наставила свој добротворни рад, овога пута усмерен на помагање сиромашним девојкама и деци у њиховом школовању.

Била је удата за Врању Сударевића, лекара и политичког првака Буњеваца у Суботици, члана БСНО и учесника на Великој народној скупштини у Новом Саду. Упокојила се у дубокој старости 1977. године.

Аутор: Дејан Трифуновић, Трифа,
уље на платну, 2018.

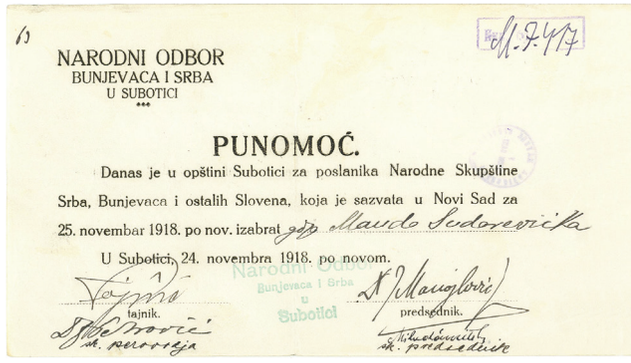

NARODNI ODBOR
BUNJEVACA I SRBA
U SUBOTICI

PUNOMOĆ.

Danas je u opštini Subotici za poslanika Narodne Skupštine Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena, koja je sazvata u Novi Sad za 25. novembar 1918. po nov. izabrat gđa Manda Sudarevićka

U Subotici, 24. novembra 1918. po novom.

tajnik. predsednik.

Пуномоћје БСНВ у СУ за М. Сударевић /
Warrant BSNV in Subotica issued to
M. Sudarević

Manda Sudarević (1882–1977)

Manda Sudarević was the wife of Vranja Sudarević, a doctor from Subotica. She was active in the Charity Cooperative Society of Bunjevci, and was also engaged in the humanitarian work. She was the member of the Board that was formed to organize a 200-bed hospital, since at the time of the unification to Serbia; there was a large number of Serbian soldiers who occupied Subotica on November 13th, 1918. She was one of the deputies of Bunjevki at the Great National Assembly in Novi Sad.

Марија Мара Јовановић (1853–1939)

Аутор: Илија Смиљанић, уље на платну, 2018.

Марија Јовановић рођена је у Бегечу у земљопоседничкој породици Бораковића. Српску народну-вероисповедну школу завршила је у родном месту. Школовање је наставила у Новом Саду. Приватно је похађала часове клавира.

Васпитана у православној вери и националном духу била је приложница Српске православне цркве и народна добротворка која је помагала сиромашну децу и женска добротворна друштва. Била је жена ванредне лепоте и трипут се удавала: за Николу Стојаковића у Бачкој Паланци, Васу Радосављевића, земљопоседника из Томашевца и Каменка Јовановића, штампара и издавача из Панчева.

У другој половини 1918. године, када су Срби у Банату, па и Панчеву почели да се политички организују и на позив новосадског Српског народног одбора (СНО) средином новембра 1918. основали панчевачки СНО Марија Мара Јовановић је била једна од оних који су новчаним прилозима подупирали његов рад. Као угледна и поштована српска родољупка била је пример другим Панчевкама да се одазову позиву новосадског СНО објављеног у *Слободи* и *Српском листу* ради организовања збора за избор посланика за скупштину која је заказана у Новом Саду, са циљем изражавања народне воље по праву самоопредељења о својој даљој судбини. Због свог несебичног добротворства и нескривеног родољубља изабрана је, између осталих панчевачких угледних Срба, за посланицу из Панчева и тако била једна од седам жена посланица на Великој народној скупштини Срба, Буњеваца и осталих Словена у Новом Саду 25. 11. 1918. која је донела историјске одлуке о отцепљењу Баната, Бачке и Барање од Угарске и њиховом присаједињењу Краљевини Србији.

Свој добротворни рад наставила је и после уједињења свог Српства и Југословенства (Краљевина СХС, од 1929. Краљевина Југославија), и поклонила је свој иметак: кућу у Паневу Добротворној задрузи Српкиња, 200 ланаца плодне оранице у томашевачком атару друштву *Привредник* које је школовало и запошљавало српску младеж и знатна новчана средства СПЦ у Панчеву.

За свој добротворни рад СПЦ ју је наградила орденом Св. Саве V степена. Упокојила се 1939. године у Панчеву где је и сахрањена на православном гробљу.

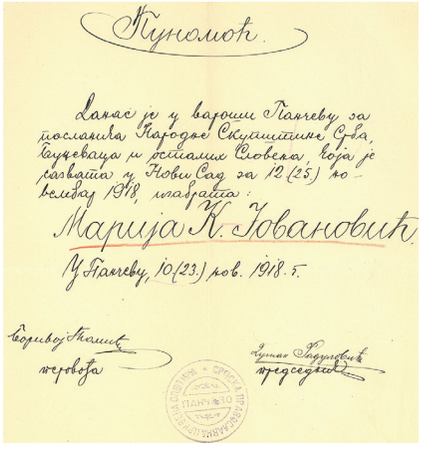

Пуномоћје СНВ у СУ за М. Јовановић /
Warrant SNV in Pančevo issued to M. Jovanović

Marija Mara Jovanović (1853–1939)

From her husbands she inherited considerable property which she distributed for charity purposes: she donated her house in Pančevo to the Volunteer Cooperative of Serbian Women in 1928. She donated 200 country chains in Tomaševac to the company "Privrednik", as well as significant money to the Serbian Orthodox Church in Pančevo. For her charity work she was decorated with the Medal of St. Sava V Order.

Олга Станковић (1865–1957)

Олга Станковић је рођена у Маријатерезиополу (Суботици) 1865, у имућној и угледној српској породици. Основну и средњу школу завршила је у родном граду. Говорила је мађарски и немачки језик. Била је приложница Српске православне цркве и чланица Добротворне задруге српкиња.

Током тешких ратних дана у СПЦ општини учествовала је у прикупљању помоћи за таоце и утамничене суботичке Србе у арадском и другим логорима по Угарској, као и за сиромашне и унесрећене сугрђане. Када је у Суботици крајем 1918. године почео да се обнавља политички живот и када је основан Буњевачко-српски народни одбор 10. 11. 1918, Олга је, уз свог мужа, узела учешћа у његовом раду. Отуда је била на Збору који је организовао БСНО ради избора посланика за скупштину у Новом Саду и била једна од пет суботичких жена изабраних за посланике. После три дана је са других 75 Суботичана у возу без прозорских стакала отпутовала на Народну скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена у Новом Саду 25. 11. 1918, која је изгласала отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и њихово присаједињење Краљевини Србији.

По ослобођењу и уједињењу у новоствореној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, наставила је добротворни рад овога пута усмерен на помагање деце у новооснованим добровољачким колонијама на Палићу и Горњем и Доњем Масарикову (Хајдукову). Неколико пута годишње, о великим црквеним празницима, Врбици и Божићу, даривала је колонистичку децу.

Пред избијање Другог светског рата, учествовала је у оснивању и раду *Југословенске*, односно *Српске задужбине* – дому за сиромашну женску децу са добровољачких колонија која се школују у Суботици, иначе задужбина велике добротворке Данице Коњовић у згради близу Храма св. Вазнесења Господњег у Суботици. Иако у позним годинама за време Другог светског рата, у току окупације, у СПЦО прикупљала је и достављала помоћ за заточене Србе у суботичким логорима (у касарни на Палићком путу, у Соколском дому и у згради код Болнице). Истовремено је била приложница у новцу за куповину хране за децу избављену из логора Шарвар која су била смештена у прихватилиште коју је водила СПЦ у јужном дели града – Александрову и Водицама.

Упокојила се у 92. години у Суботици. Сахрањена је на Православном гробљу у Дудовој шуми.

Аутор: Драган Миличић, уље на платну, 2018.

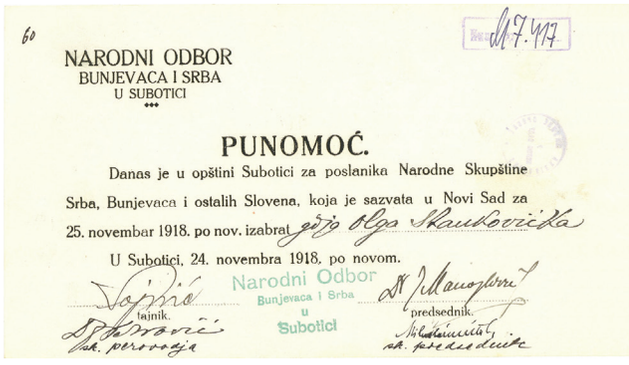

NARODNI ODBOR
BUNJEVACA I SRBA
U SUBOTICI

PUNOMOĆ.

Danas je u opštini Subotici za poslanika Narodne Skupštine Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena, koja je sazvata u Novi Sad za 25. novembar 1918. po nov. izabrat gđa Olga Stankovićka

U Subotici, 24. novembra 1918. po novom.

Narodni Odbor Bunjevaca i Srba u Subotici

tajnik. predsednik.

Пуномоћје БСНВ у СУ за О. Станковић / Warrant BSNV in Subotica issued to O. Stanković

Olga Stanković (1865–1957)

She was born in Subotica where she was educated. She was involved in the Serbian Charity Co-operative and the Serbian Singing Society, which were defenders of state institutional assimilation. She was married to Vojislav Stanković, director of the Croatian Land Bank in Subotica, who participated in the preparations for the establishing of the Bunjevac-Serbian National Committee. As seen and engaged in the struggle for the national rights of the Serbs in Hungary, both of them were elected deputies at the Great National Assembly in Novi Sad in 1918.

Анастасија Таза Манојловић (1889–1974)

Аутор: Зоран Булатовић, уље на платну, 2018.

Анастасија Таза Манојловић рођена је у Маријатерезијаполу (Суботици) 1889. године. Потиче из старе трговачке и земљопоседничке породице Димитријевић чији су чланови били међу најистакнутијим личностима у јавном и политичком животу Срба Суботице, а и шире у Бачко-бодрошкој жупанији. Њихова моћ се оличавала у богатству, али и у образованости. Њен отац је био председник сирочадског стола, а она једно од десеторо његове деце. Основну и средњу школу завршила је у родном граду. Поред тога њени родитељи (Јован и Милица) су јој пружили и музичко образовање.

Како је од малена васпитана у православном духу, током целог свог живота била је приложник Српске православне цркве, и часница Добротворне задруге Српкиња. Осим тога, као и њен муж Душан Манојловић који је био главни благајник, велики капетан, и напослетку велики жупан у Суботици (1927–29) и оба девера Владислав и Јован Манојловић, и она није могла а да не буде активни судионик у бурним временима која су у Суботици пред крај Првог светског рата. Замрли политички живот поново је оживео у јесен 1918, окупивши српске и буњевачке прваке у циљу стварања заједничког политичког тела. Реализација тих активности било је оснивање Буњевачко-српског народног одбора 10. 11. 1918, у којем су њен муж и и девери имали важну улогу. Њен задатак је био да ради на организовању суботичких жена на прикупљању хране, постељине за болничке кревете и санитетски материјал ради опремања болнице за српску војску која се приближавала Суботици. А када је српска војска запосела Суботицу 13. 11. 1918. године и донела слободу словенском живљу, Србима и Буњевцима, размештала је болесне војнике.

На проглас СНО у *Српском листу* и БСНО је у Суботици организовао збор на коме су изабрани посланици за Народну скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена у Новом Саду где је и Анастасија изабрана, заједно са друге четири жене из Суботице, за посланика. Заједно са осталих 75 суботичких посланика Буњеваца и Срба, возом је отпутовала у Нови Сад и учествовала на Великој народној скупштини 25. 11. 1918. која је прогласила оно што је донедавно био само сан српског и словенског живља на северу Бачке – отцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и њихово присаједињење Краљевини Србији.

По уједињењу у јужнословенску државу (Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца/од 1929. Краљевина Југославија), пожртвовано је пружала помоћ на добровољачким колонијама у околини града: Палић, Горње и Доње Масариково (данас делови Хајдукова), и Чавоље. За свој несебични рад одликована је орденом Св. Саве V степена. Упокојила се у дубокој старости у својој вили на Палићу. Сахрањена је на православном гробљу у Дудовој шуми у породичној гробници Манојловића 1977. године.

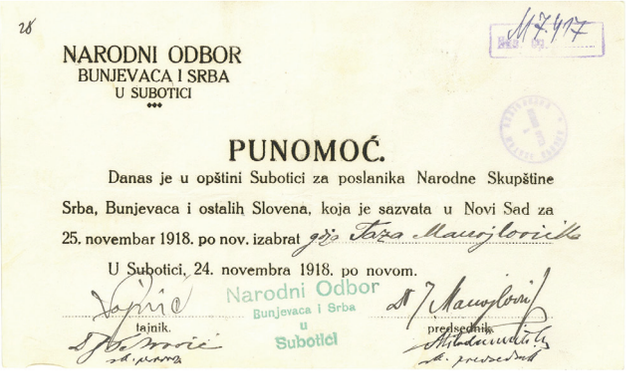

NARODNI ODBOR
BUNJEVACA I SRBA
U SUBOTICI

PUNOMOĆ.

Danas je u opštini Subotici za poslanika Narodne Skupštine Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena, koja je sazvata u Novi Sad za 25. novembar 1918. po nov. izabrat gđa Taza Manojlović

U Subotici, 24. novembra 1918. po novom.

tajnik. predsednik.

Narodni Odbor Bunjevaca i Srba u Subotici

Пуномоћје БСНВ у СУ за А. Манојловић / Warrant BSNV in Subotica issued to A. Manojlović

Anastasija Taza Manojlović (1889–1974)

She came from the old trading and landowner family Dimitrijević whose members were among prominent figures in the public and political life of Subotica. Like her husband and both brothers-in-law she was elected a deputy at the Great National Assembly in Novi Sad in 1918. She was a benefactor of the Serbian Orthodox Church, and the officer of the Charity Cooperative of the Serbian women. For her charity work, she was decorated with the Medal of St. Sava V Order.

Имена за памћење

Names to remember

DEPUTIES ON THE GREAT NATIONAL ASSEMBLY OF SERBS, BUNJEVCI AND OTHER SLAVS FROM BANAT, BAČKA, BARANJA, HELD IN NOVI SAD ON 12th / 25th NOVEMBER 1918

DEPUTIES FROM BANAT

ALIBUNAR /hun. Alibunár/
Dr MARTIN FILIPON

ARAČ-VRANJEVO /hun. Aracs/
MLADEN VASIĆ
BOGOLJUB MALEŠEV
ZVONIMIR TOLMAČ
VASA GLAVAŠKI
JOCA VLAJOVANOV
SREĆA SEKULIĆ
IVAN POPOV
JOCA KOMŠIĆ

BANATSKA SUBOTICA /hun. Krassó-Szombat/
JOCA IVANOV

BANATSKA PALANKA /hun. Palánk/
ŽARKO OBRENOV
RADA STOJANOVIĆ
MILORAD ĐORĐEVIĆ

BARANDA /hun. Báránda/
ŽIVAN VITOLIĆ
KONSTANTIN STANULOVIĆ

BAVANIŠTE /hun. Homok-Bálványuos/
Dr TOMA PAVLOVIĆ
VELIMIR NIKAŠINOVIĆ
PERA NIKOLIĆ
GEORGIJE JOVANOVIĆ
VELJKO DIMIĆ
ĐOKA ROMAKOV
PERA MILORADOVIĆ
BOGDAN H. STOJANOVIĆ

BAŠAID /hun. Basahíd/
IVAN ŽIGIĆ
SVETOZAR TRLAIĆ
MITA BIRIMAC
DOBRICA ARMACKI

BEGEJ SV. ĐURAĐ /arch. Bega sv. Đurađ, hun. Bégaszentguörgu/
TOMA BEČEJAC

BELA CRKVA /hun. Fehértemplom/
LJUBIŠA MIČIN
DUŠAN POKORNI

BELOBREŠKA /hun. Fehérdomb, rom. Belobreşca/
ILIJA UNIĆ
KOSTA PAVLOVIĆ

BEODRA /hun. Beodra/
MILORAD MOTOK
PERA DIMITRIJEVIĆ
ŽIVAN MAKRIN

BORČA /hun. Borcsa/
PETAR MAKSIN
MAKSIM MILIN

BOKA /hun. Bóka/
MITA VASIĆ
MILAN JEFTIĆ
BOLDIŽAR MATANOVIĆ

BRESTOVAC /hun. Beresztócz/
VELJKO POŠTIĆ
DUŠAN RADULOVIĆ

BOTOŠ /hun. Botos/
NIKOLA KARAŠ
SVETISLAV DIMIĆ
DUŠAN DIMIĆ

BOČAR /hun. Bocsár/
VESELIN GLAVAŠKI

VARJAŠ /hun. Varjas, rom. Variaşi/
DOBROMIR LAZIN
SVETOZAR TEODOROVIĆ

ПОСЛАНИЦИ ВЕЛИКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ СРБА, БУЊЕВАЦА И ОСТАЛИХ СЛОВЕНА У БАНАТУ, БАЧКОЈ И БАРАЊИ КОЈА ЈЕ ОДРЖАНА У НОВОМ САДУ 12/25. НОВЕМБРА 1918.

ПОСЛАНИЦИ ИЗ БАНАТА

АЛИБУНАР /мађ. Alibunár/
Др МАРТИН ФИЛИПОН

АРАЧ-ВРАЊЕВО/мађ. Aracs/
МЛАДЕН ВАСИЋ
БОГОЉУБ МАЛЕШЕВ
ЗВОНИМИР ТОЛМАЧ
ВАСА ГЛАВАШКИ
ЈОЦА ВЛАЈОВАНОВ
СРЕЋА СЕКУЛИЋ
ИВАН ПОПОВ
ЈОЦА КОМШИЋ

БАНАТСКА СУБОТИЦА /мађ. Krassó-Szombat/
ЈОЦА ИВАНОВ

БАНАТСКА ПАЛАНКА /мађ. Palánk/
ЖАРКО ОБРЕНОВ
РАДА СТОЈАНОВИЋ
МИЛОРАД ЂОРЂЕВИЋ

БАРАНДА /мађ. Báránda/
ЖИВАН ВИТОЛИЋ
КОНСТАНТИН СТАНУЛОВИЋ

БАВАНИШТЕ /мађ. Homok-Bálványos/
Др ТОМА ПАВЛОВИЋ
ВЕЛИМИР НИКАШИНОВИЋ
ПЕРА НИКОЛИЋ
ГЕОРГИЈЕ ЈОВАНОВИЋ
ВЕЉКО ДИМИЋ
ЂОКА РОМАКОВ
ПЕРА МИЛОРАДОВИЋ
БОГДАН Х. СТОЈАНОВИЋ

БАШАИД /мађ. Basahíd/
ИВАН ЖИГИЋ
СВЕТОЗАР ТРЛАИЋ
МИТА БИРИМАЦ
ДОБРИЦА АРМАЦКИ

БЕГЕЈ СВ. ЂУРАЂ /арх. Бега св. Ђурађ, мађ. Bégaszentgyörgy/
ТОМА БЕЧЕЈАЦ

БЕЛА ЦРКВА /мађ. Fehértemplom/
ЉУБИША МИЧИН
ДУШАН ПОКОРНИ

БЕЛОБРЕШКА /мађ. Fehérdomb, рум. Belobreşca/
ИЛИЈА УНИЋ
КОСТА ПАВЛОВИЋ

БЕОДРА /мађ. Beodra/
МИЛОРАД МОТОК
ПЕРА ДИМИТРИЈЕВИЋ
ЖИВАН МАКРИН

БОРЧА /мађ. Borcsa/
ПЕТАР МАКСИН
МАКСИМ МИЛИН

БОКА /мађ. Bóka/
МИТА ВАСИЋ
МИЛАН ЈЕФТИЋ
БОЛДИЖАР МАТАНОВИЋ

БРЕСТОВАЦ /мађ. Beresztócz/
ВЕЉКО ПОШТИЋ
ДУШАН РАДУЛОВИЋ

БОТОШ /мађ. Botos/
НИКОЛА КАРАШ
СВЕТИСЛАВ ДИМИЋ
ДУШАН ДИМИЋ

БОЧАР /мађ. Bocsár/
ВЕСЕЛИН ГЛАВАШКИ

ВАРЈАШ /мађ. Varjas, рум. Variaşi/
ДОБРОМИР ЛАЗИН
СВЕТОЗАР ТЕОДОРОВИЋ

VATIN /hun. Verseczvát/
JOCA KEŠANSKI

VELIKI BEČKEREK /arch. Bečkerek, hun. Nagybecskerek/
BRANKO A. JOVANOVIĆ
ŽIVA ANĐELOV
Dr EMIL GAVRILA
ŽIVKO Ž. TERZIN
ŽARKO STAKIĆ
SAVA RADOVANČEV
Dr ANDRIJA VASIĆ
Dr SLAVKO ŽUPANSKI
BOŽIDAR BOŽA JOVANOVIĆ

VELIKA KIKINDA /arch. Kikinda, hun. Nagykikinda/
Dr SAVA PUTNIK
ĐORĐE GRUJIĆ
Dr MILIVOJ KENĐELAC
STOJAN JAKŠIĆ
SVETOZAR UDICKI
KOSTA ŠELIĆ
ARKADIJE GAJSKI
MILAN MIJA RANKOV
PERA MIHAJLOVIĆ
GLIŠA OBRAD NEDUČIN
MILOŠ RAJKOV
MILOŠ BUDIŠIN
KAMENKO BRANČIĆ
GAVRA BUDIŠIN

VELIKI SENMIKLUŠ /hun. Naguszentmiklós, rom. Sânicolaul-mare/
PETAR AGRIMA
KOSTA BRANKOVAN

VELIKO SREDIŠTE /hun. Nagu-Szered/
DUŠAN MAKSIMOV
MILOŠ VUKOV

VLAJKOVAC /hun. Temesvajkócs/
MILUTIN GAVRILOVIĆ

VRAČEV GAJ /hun. Varázsliget/
SVETOZAR MILETIĆ
IVAN NEŠIĆ
STEVAN STAJIĆ
ĐOKA MARKOVIĆ

VRŠAC /hun. Versecz/
BOŽIDAR POPOVIĆ
Dr SVETISLAV MIHAJLOVIĆ
MILAN ZLATANIĆ
VOJIN BRKIĆ
DIMITRIJE MITA KLICIN
ĐORĐE MOJSIN
Dr SLAVKO MILETIĆ
MATA MATEJIĆ
ALEKSANDAR A. GERGEČ

GAD /hun. Gád, rom. Gad/
LJUBOMIR MILOJKOV
MITA ALBULJEV

GAJ /hun. Gálua/
PERA K. SUBOTIĆ
TIMA MILETIĆ

DENTA /hun. Denta, rom. Denta/
JOVAN PRODANOVIĆ

DELIBLATO /hun. Deliblát/
Dr ILIJA IVAČKOVIĆ
DUŠAN RITOPEČKI
NIKOLA LAZAROV

DESKA /hun. Deszk/
PETAR ŠEĆEROV
SLAVOLJUB RUS

DINjAŠ /hun. Torontáldinnués, rom. Diniaş/
NOJA MIRKOV
SVETOZAR KOMANOV

DIVIČ /hun. Divécs, rom. Divici/
KOSTA ŽIVANOVIĆ
MLADEN GOLUBOVIĆ
ĐOKA BURKIĆ
JOCA STANOJEVIĆ

DOBRICA /hun. Kevedobra/
JOCA RAKIDŽIĆ
ALEKSANDAR KOČOBA
ŽIVOJIN KASAPINOVIĆ

DOLOVO /hun. Dolova/
MIHAJLO RAKIĆ
VASA POPOVIĆ

ВАТИН /мађ. Verseczvát/
ЈОЦА КЕШАНСКИ

ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК /арх. Бечкерек, мађ. Nagybecskerek/
БРАНКО А. ЈОВАНОВИЋ
ЖИВА АНЂЕЛОВ
Др ЕМИЛ ГАВРИЛА
ЖИВКО Ж. ТЕРЗИН
ЖАРКО СТАКИЋ
САВА РАДОВАНЧЕВ
Др АНДРИЈА ВАСИЋ
Др СЛАВКО ЖУПАНСКИ
БОЖА ЈОВАНОВИЋ

ВЕЛИКА КИКИНДА /арх. Кикинда, мађ. Nagykikinda/
Др САВА ПУТНИК
ЂОРЂЕ ГРУЈИЋ
Др МИЛИВОЈ КЕНЂЕЛАЦ
СТОЈАН ЈАКШИЋ
СВЕТОЗАР УДИЦКИ
КОСТА ШЕЛИЋ
АРКАДИЈЕ ГАЈСКИ
МИЛАН МИЈА РАНКОВ
ПЕРА МИХАЈЛОВИЋ
ГЛИША ОБРАД НЕДУЧИН
МИЛОШ РАЈКОВ
МИЛОШ БУДИШИН
КАМЕНКО БРАНЧИЋ
ГАВРА БУДИШИН

ВЕЛИКИ СЕНМИКЛУШ /мађ. Nagyszentmiklós, рум. Sânicolaul-mare/
ПЕТАР АГРИМА
КОСТА БРАНКОВАН

ВЕЛИКО СРЕДИШТЕ /мађ. Nagy-Szered/
ДУШАН МАКСИМОВ
МИЛОШ ВУКОВ

ВЛАЈКОВАЦ /мађ. Temesvajkócs/
МИЛУТИН ГАВРИЛОВИЋ

ВРАЧЕВ ГАЈ /мађ. Varázsliget/
СВЕТОЗАР МИЛЕТИЋ
ИВАН НЕШИЋ
СТЕВАН СТАЈИЋ
ЂОКА МАРКОВИЋ

ВРШАЦ /мађ. Versecz/
БОЖИДАР ПОПОВИЋ
Др СВЕТИСЛАВ МИХАЈЛОВИЋ
МИЛАН ЗЛАТАНИЋ
ВОЈИН БРКИЋ
ДИМИТРИЈЕ МИТА КЛИЦИН
ЂОРЂЕ МОЈСИН
Др СЛАВКО МИЛЕТИЋ
МАТА МАТЕЈИЋ
АЛЕКСАНДАР А. ГЕРГЕЧ

ГАД /мађ. Gád, рум. Gad/
ЉУБОМИР МИЛОЈКОВ
МИТА АЛБУЉЕВ

ГАЈ /мађ. Gálya/
ПЕРА К. СУБОТИЋ
ТИМА МИЛЕТИЋ

ДЕНТА /мађ. Denta, рум. Denta/
ЈОВАН ПРОДАНОВИЋ

ДЕЛИБЛАТО /мађ. Deliblát/
Др ИЛИЈА ИВАЧКОВИЋ
ДУШАН РИТОПЕЧКИ
НИКОЛА ЛАЗАРОВ

ДЕСКА /мађ. Deszk/
ПЕТАР ШЕЋЕРОВ
СЛАВОЉУБ РУС

ДИЊАШ /мађ. Torontáldinnyés, рум. Diniaş/
НОЈА МИРКОВ
СВЕТОЗАР КОМАНОВ

ДИВИЧ /мађ. Divécs, рум. Divici/
КОСТА ЖИВАНОВИЋ
МЛАДЕН ГОЛУБОВИЋ
ЂОКА БУРКИЋ
ЈОЦА СТАНОЈЕВИЋ

ДОБРИЦА /мађ. Kevedobra/
ЈОЦА РАКИЦИЋ
АЛЕКСАНДАР КОЧОБА
ЖИВОЈИН КАСАПИНОВИЋ

ДОЛОВО /мађ. Dolova/
МИХАЈЛО РАКИЋ
ВАСА ПОПОВИЋ

KOSTA LUKIĆ
SAVA RADIVOJEV
SVETOZAR ŽIVOJNOVIĆ
MILAN NOVAKOVIĆ

DUPLJAJA /hun. Temesváralua/
JOCA PAUNKOVIĆ
SAVA KOJADINOV
GLIŠA NIKA
PERA STANISAVLJEVIĆ

ĐALA /hun. Guála/
DUŠAN ČUDIĆ
JOVA UVERIĆ
JOVA ILIJIN

ĐIR /hun. Guér, rom. Giera/
SVETOZAR BOGOSAVLJEVIĆ

ZAGAJICA /hun. Fürjes/
DRAGUTIN STANKOVIĆ
DUŠAN JAKOVLJEV
Dr JOVAN VULETIĆ

ZLATICA /hun. Néraaranuos, rom. Zlatiza/
SAVA FRATOJ
DUŠAN ŽIGUM

ILANDŽA /hun. Iloncs/
PARTA GRUJIĆ
IGNJAT POPOV
MILAN BUGARIN

IĐOŠ /arch. Tisa-Hiđoš, hun. Tiszahegues/
SAVA NIKOLIĆ
GRIGORIJE KUZMANOVIĆ
DUŠAN BROJČIN

IDVOR /hun. Torontáludvar/
ŽIKA STEFANOVIĆ
LJUBA ŽIVANOV

IVANDA /hun. Iván, rom. Ivanda/
ČEDA BUZAR

IZBIŠTE /hun. Izbiste/
VELIMIR SPERNJAK
VASA BRANKOV
ŠANDOR PAVLOV
BOGOSAV BELJIN

JARKOVAC /hun. Árkod/
EMIL PETROVIĆ
ĐOKA PROKIN
DUŠAN ČONIĆ

JASENOVO /hun. Karasjeszenö/
ŽIVA JANKULOV
KUZMAN MARKOVIĆ
ČEDOMIR RADOJEV
PETAR PERČINOV
NIKOLA PASULJ

JOZEPOVO /hun. Józseffalva/
JOAKIM SUVAJDŽIĆ
SVETOZAR STANKOVIĆ

KAJTASOVO /hun. Gajtas/
RADISLAV PAUNOVIĆ

KALUĐEROVO /hun. Szöllöshegu/
MILAN PAUNOVIĆ
ŽIVOJIN ROMAN

KARLOVO /hun. Kárlova/
ŽIVA BUDIŠIN
LAZA STANAĆEV
MILIVOJ V. JOVANOVIĆ
TEJA RADNOVIĆ
DUŠAN RACKOV
STEVAN CUCIĆ

KEČA /hun. Köcse, rom. Checia/
LAZA ARAĐAN
BORIVOJ GRBIĆ

KLARIJA /hun. Klári/
TOŠA MARINKOV
DUŠAN STOJANOVIĆ
VLADA PERIN
LJUBIŠA JORGOVIĆ

KNEZ /hun. Temeskenez, rom. Satehinez/
MILAN NIKOLIĆ

KOVAČICA /hun. Antalfalva/
JAN BULJIK
LJUDEVIT KARLOVSKI
JURAJ MIKUŠ
FERO BULJIK
ANDREJ BOBOŠ
JAN FERO LITAVSKI

КОСТА ЛУКИЋ
САВА РАДИВОЈЕВ
СВЕТОЗАР ЖИВОЈНОВИЋ
МИЛАН НОВАКОВИЋ

ДУПЉАЈА /мађ. Temesváralya/
ЈОЦА ПАУНКОВИЋ
САВА КОЈАДИНОВ
ГЛИША НИКА
ПЕРА СТАНИСАВЉЕВИЋ

ЂАЛА /мађ. Gyála/
ДУШАН ЧУДИЋ
ЈОВА УВЕРИЋ
ЈОВА ИЛИЈИН

ЂИР /мађ. Gyér, рум. Giera/
СВЕТОЗАР БОГОСАВЉЕВИЋ

ЗАГАЈИЦА /мађ. Fürjes/
ДРАГУТИН СТАНКОВИЋ
ДУШАН ЈАКОВЉЕВ
Др ЈОВАН ВУЛЕТИЋ

ЗЛАТИЦА /мађ. Néraaranyos, рум. Zlatiza/
САВА ФРАТОЈ
ДУШАН ЖИГУМ

ИЛАНЦА /мађ. Iloncs/
ПАРТА ГРУЈИЋ
ИГЊАТ ПОПОВ
МИЛАН БУГАРИН

ИЂОШ /арх. Тиса-Хиђош, мађ. Tiszahegyes/
САВА НИКОЛИЋ
ГРИГОРИЈЕ КУЗМАНОВИЋ
ДУШАН БРОЈЧИН

ИДВОР /мађ. Torontáludvar/
ЖИКА СТЕФАНОВИЋ
ЉУБА ЖИВАНОВ

ИВАНДА /мађ. Iván̈d, рум. Ivanda/
ЧЕДА БУЗАР

ИЗБИШТЕ /мађ. Izbiste/
ВЕЛИМИР СПЕРЊАК
ВАСА БРАНКОВ
ШАНДОР ПАВЛОВ
БОГОСАВ БЕЉИН

ЈАРКОВАЦ /мађ. Árkod/
ЕМИЛ ПЕТРОВИЋ
ЂОКА ПРОКИН
ДУШАН ЧОНИЋ

ЈАСЕНОВО /мађ. Karasjeszenö/
ЖИВА ЈАНКУЛОВ
КУЗМАН МАРКОВИЋ
ЧЕДОМИР РАДОЈЕВ
ПЕТАР ПЕРЧИНОВ
НИКОЛА ПАСУЉ

ЈОЗЕПОВО /мађ. Józseffalva/
ЈОАКИМ СУВАЈЏИЋ
СВЕТОЗАР СТАНКОВИЋ

КАЈТАСОВО /мађ. Gajtas/
РАДИСЛАВ ПАУНОВИЋ

КАЛУЂЕРОВО /мађ. Szöllöshegy/
МИЛАН ПАУНОВИЋ
ЖИВОЈИН РОМАН

КАРЛОВО /мађ. Kárlova/
ЖИВА БУДИШИН
ЛАЗА СТАНАЋЕВ
МИЛИВОЈ В. ЈОВАНОВИЋ
ТЕЈА РАДНОВИЋ
ДУШАН РАЦКОВ
СТЕВАН ЦУЦИЋ

КЕЧА /мађ. Köcse, рум. Checia/
ЛАЗА АРАЂАН
БОРИВОЈ ГРБИЋ

КЛАРИЈА /мађ. Klári/
ТОША МАРИНКОВ
ДУШАН СТОЈАНОВИЋ
ВЛАДА ПЕРИН
ЉУБИША ЈОРГОВИЋ

КНЕЗ /мађ. Temeskenez, рум. Satehinez/
МИЛАН НИКОЛИЋ

КОВАЧИЦА /мађ. Antalfalva/
ЈАН БУЉИК
ЉУДЕВИТ КАРЛОВСКИ
ЈУРАЈ МИКУШ
ФЕРО БУЉИК
АНДРЕЈ БОБОШ
ЈАН ФЕРО ЛИТАВСКИ

KOVIN /hun. Kevevára/
LAZA VIŠNJIČKI
MILA JANIĆ

KRUŠČICA /hun. Körtéd/
ŽIVA ŠINŽAR
LAZA ZLATAR
LAZA MIHAJLOVIĆ
ĐORĐE DIMITRIJEVIĆ

KUMANE /hun. Kumán/
MAKSA MIRILOV
BOŠKO TRIVUNJAGIĆ
MLADEN STANČIĆ
KARITON MUČALOV
IVAN LAPADAT
RADOJE STOJIĆ
TIMA DIMITRIJEVIĆ

KUSIĆ /hun. Kusics/
VLADIMIR PAVLOVIĆ
ŽIVA ANDREJIĆ
ŽIVA BELIĆ
MILOŠ STANOJEV
LAZAR ŠAIĆ
DUŠAN TOMAŠEVIĆ

LESKOVICA /rom. Lescoviţa/
PERA BOGIĆ
MITA NANČIĆ

LUGOVET /hun. Varászliget, rom. Câmpia/
SVETOZAR TOMAŠEVIĆ
DUŠAN SIMOVIĆ

LJUPKOVA /rom. Liubcova de jos/
KOSTA LUKIĆ
Dr SRETKO ŠINŽAR

MALI ŽAM /hun. Jám/
MILAN ISAILOV

MALI BEČKEREK /rom. Becicherecul-mic, hun. Kisbecskerek/
DUŠAN MILIN
NIKA PANIN
MIJA ISAKOV ml.

MALA MARGITA hun. Kismargita/
BOGDAN NOVAKOV

MARGITA /arch. Velika Margita, hun. Nagumargita/
ŽIVKO A. BAJAZET

MAČEVIĆ /hun. Mátuásraezö, rom. Măceşti/
SAVA JOVANOVIĆ
MLADEN JOVANOVIĆ
MILAN PETKOV
TOMA JOVANOVIĆ

MELENCI /hun. Melencze/
BRANKO RADULOVIĆ
IVAN JANKOVIĆ
SVETOZAR ŽARKOV
STEVAN ŽUPANSKI
SAVA RACIĆ
UROŠ LOZANIĆ
MILKO NEŠIĆ
CVETA NEMČEV
BOGDAN EREMIĆ
MIŠA BENGIN

MODOŠ /hun. Módos/
Dr ĐOKA PAVLOVIĆ
IVAN ALEKSIĆ

MOKRIN /hun. Mokrin/
BOGDAN MALENČIĆ
LJUPKO NOVAKOV
ŽIVKO POPOV
MILOŠ ČELEKETIĆ
JOVAN TATAROVIĆ
MILIVOJ ADAMOV
JOVAN VRTIPRAŠKI
MITA MARKOVIĆ

MOLIN /hun. Molufalva/
ĐURO SOKOL

MRAMORAK /hun. Homokos/
MILUTIN GRUJIĆ

NAĐFALA /rom. Satu-mare/
SAVA ĆOSIĆ
MILIVOJ PETKOV

NEMET /rom. Beregsăul Mic/
MIKA MIHAJLOV
RELJA POPOV

КОВИН /мађ. Kevevára/
ЛАЗА ВИШЊИЧКИ
МИЛА ЈАНИЋ

КРУШЧИЦА /мађ. Körtéd/
ЖИВА ШИНЖАР
ЛАЗА ЗЛАТАР
ЛАЗА МИХАЈЛОВИЋ
ЂОРЂЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ

КУМАНЕ /мађ. Kumán/
МАКСА МИРИЛОВ
БОШКО ТРИВУЊАГИЋ
МЛАДЕН СТАНЧИЋ
КАРИТОН МУЧАЛОВ
ИВАН ЛАПАДАТ
РАДОЈЕ СТОЈИЋ
ТИМА ДИМИТРИЈЕВИЋ

КУСИЋ /мађ. Kusics/
ВЛАДИМИР ПАВЛОВИЋ
ЖИВА АНДРЕИЋ
ЖИВА БЕЛИЋ
МИЛОШ СТАНОЈЕВ
ЛАЗАР ШАИЋ
ДУШАН ТОМАШЕВИЋ

ЛЕСКОВИЦА /рум. Lescoviţa/
ПЕРА БОГИЋ
МИТА НАНЧИЋ

ЛУГОВЕТ /мађ. Varászliget, рум. Câmpia/
СВЕТОЗАР ТОМАШЕВИЋ
ДУШАН СИМОВИЋ

ЉУПКОВА /рум. Liubcova de jos/
КОСТА ЛУКИЋ
Др СРЕТКО ШИНЖАР

МАЛИ ЖАМ /мађ. Jám/
МИЛАН ИСАИЛОВ

МАЛИ БЕЧКЕРЕК /рум. Becicherecul-mic, мађ. Kisbecskerek/
ДУШАН МИЛИН
НИКА ПАНИН
МИЈА ИСАКОВ мл.

MALA MARGITA /мађ. Kismargita/
БОГДАН НОВАКОВ

МАРГИТА /арх. Велика Маргита, мађ. Nagymargita/
ЖИВКО А. БАЈАЗЕТ

МАЧЕВИЋ /мађ. Mátyásraezö, рум. Măceşti/
САВА ЈОВАНОВИЋ
МЛАДЕН ЈОВАНОВИЋ
МИЛАН ПЕТКОВ
ТОМА ЈОВАНОВИЋ

МЕЛЕНЦИ /мађ. Melencze/
БРАНКО РАДУЛОВИЋ
ИВАН ЈАНКОВИЋ
СВЕТОЗАР ЖАРКОВ
СТЕВАН ЖУПАНСКИ
САВА РАЦИЋ
УРОШ ЛОЗАНИЋ
МИЛКО НЕШИЋ
ЦВЕТА НЕМЧЕВ
БОГДАН ЕРЕМИЋ
МИША БЕНГИН

МОДОШ /мађ. Módos/
Др ЂОКА ПАВЛОВИЋ
ИВАН АЛЕКСИЋ

МОКРИН /мађ. Mokrin/
БОГДАН МАЛЕНЧИЋ
ЉУПКО НОВАКОВ
ЖИВКО ПОПОВ
МИЛОШ ЧЕЛЕКЕТИЋ
ЈОВАН ТАТАРОВИЋ
МИЛИВОЈ АДАМОВ
ЈОВАН ВРТИПРАШКИ
МИТА МАРКОВИЋ

МОЛИН /мађ. Molyfalva/
ЂУРО СОКОЛ

МРАМОРАК /мађ. Homokos/
МИЛУТИН ГРУЈИЋ

НАЂФАЛА /рум. Satu-mare/
САВА ЋОСИЋ
МИЛИВОЈ ПЕТКОВ

НЕМЕТ /рум. Beregsăul Mic/
МИКА МИХАЈЛОВ
РЕЉА ПОПОВ

NOVO SELO /hun. Révaujfalu/
KOSTA TANASEVIĆ
JOVAN PRODANOVIĆ

NOVI SENT IVAN /hun. Újszentiván/
BOGDAN STOJANOV

OMOLJICA /hun. Omlód/
Dr ĐORĐE PAIĆ
MILAN ĆIRIĆ
DUŠAN ĐORIN

OPOVO /arch. Opavo, hun. Ópáva/
KONSTANTIN KOSTIĆ
ALEKSANDAR MIKIĆ
MIŠA ILIĆ
ĐOKA STEJIĆ

ORAVICA /rom. Oraviţa/
MITA PAVLOV
BACA NIKOLIĆ

ORAŠAC /hun. Homokdiod, Oresácz/
KOSTA MIHAJLOVIĆ
MIROSLAV STANKOV

ORLOVAT /hun. Orlód/
MAŠA RADOVANČEV
DUŠAN STANIĆ
SVETOZAR VOJINOVIĆ
SAVA RADIVOJEV

OROSLAMOŠ /hun. Oroszlámos/
VASILIJE ŽERAVICA
ŽIVOJIN CVEJIN

PADEJ /hun. Padé/
VASILIJE STAKIĆ
SAVA ĐURĐULOV

PADINA /hun. Nagylajosfalva/
JAN MASARIK
ONDREJ HEDI
Dr DUŠAN BOŠKOVIĆ
SAMO MIKUŠ
MIHAILO TRNČIK

PANČEVO /hun. Páncsova/
MARIJA K. JOVANOVIĆ
Dr JOVAN BOGDANOV
Dr EMIL BOGOSAVLJEVIĆ
GIGA STOJANOV
SAVA SUBOTIĆ
BORIVOJ TOMIĆ
RADOVAN ĐURIČIĆ
SVETOZAR DRAGOMIROVIĆ
SIMA MILUTINOVIĆ
DANILO MAJSTOROVIĆ
NIKOLA VELIČKOVIĆ
BOGDAN BOŽANIĆ

PARDANJ /hun. Párdánu/
BRANKO MILOŠEVIĆ

PARAC /hun. Parácz, rom. Parţa/
ILIJA RACIĆ

PARTA /hun. Párta/
MILAN GODOMIROV
DAMJAN STOJANOVIĆ

PAVLIŠ /hun. Temespaulis/
PERA ČEIĆ
BOGOLJUB MILOŠEV
RADA BOŽIĆ

PERLEZ /hun. Perlasz/
DINA MIRČETIĆ
PAJA NEMEŠIĆ
ACA TATARSKI
IGNJA TOPALOV

PLOČICA /hun. Kevespallós/
MILAN RADOVANOV

POTPORANJ /hun. Poránu/
SVETISLAV BRADVAROVIĆ

RADIMNA /rom. Radimna, hun. Rádonua/
ISIDOR JEZDIMIROVIĆ
MITA LAZAREVIĆ

RUDNA /rom. Rudna, hun. Rudna/
VELJKO KIĆESKUL
SVETOZAR J. RADOVAN

SAKULE /hun. Torontálsziget/
BOŽIDAR ANKIĆ
ČEDOMIR NESTOROV
MIHAJLO STEJIĆ

НОВО СЕЛО /мађ. Révaujfalu/
КОСТА ТАНАСЕВИЋ
ЈОВАН ПРОДАНОВИЋ

НОВИ СЕНТ ИВАН /мађ. Újszentiván/
БОГДАН СТОЈАНОВ

ОМОЉИЦА /мађ. Omlód/
Др ЂОРЂЕ ПАИЋ
МИЛАН ЋИРИЋ
ДУШАН ЂОРИН

ОПОВО /арх. Опаво, мађ. Ópáva/
КОНСТАНТИН КОСТИЋ
АЛЕКСАНДАР МИКИЋ
МИША ИЛИЋ
ЂОКА СТЕЈИЋ

ОРАВИЦА /рум. Oraviţa, у Румунији/
МИТА ПАВЛОВ
ВАСА НИКОЛИЋ

ОРЕШАЦ /мађ. Homokdiod, Oresácz/
КОСТА МИХАЈЛОВИЋ
МИРОСЛАВ СТАНКОВ

ОРЛОВАТ /мађ. Orlód/
МАША РАДОВАНЧЕВ
ДУШАН СТАНИЋ
СВЕТОЗАР ВОЈИНОВИЋ
САВА РАДИВОЈЕВ

ОРОСЛАМОШ / мађ. Oroszlámos/
ВАСИЛИЈЕ ЖЕРАВИЦА
ЖИВОЈИН ЦВЕЈИН

ПАДЕЈ /мађ. Padé/
ВАСИЛИЈЕ СТАКИЋ
САВА ЂУРЂУЛОВ

ПАДИНА /мађ. Nagylajosfalva/
ЈАН МАСАРИК
ОНДРЕЈ ХЕДИ
Др ДУШАН БОШКОВИЋ
САМО МИКУШ
МИХАИЛО ТРНЧИК

ПАНЧЕВО /мађ. Páncsova/
МАРИЈА К. ЈОВАНОВИЋ
Др ЈОВАН БОГДАНОВ
Др ЕМИЛ БОГОСАВЉЕВИЋ
ГИГА СТОЈАНОВ
САВА СУБОТИЋ
БОРИВОЈ ТОМИЋ
РАДОВАН ЂУРИЧИЋ
СВЕТОЗАР ДРАГОМИРОВИЋ
СИМА МИЛУТИНОВИЋ
ДАНИЛО МАЈСТОРОВИЋ
НИКОЛА ВЕЛИЧКОВИЋ
БОГДАН БОЖАНИЋ

ПАРДАЊ /мађ. Párdány/
БРАНКО МИЛОШЕВИЋ

ПАРАЦ /мађ. Parácz, рум. Parţa/
ИЛИЈА РАЦИЋ

ПАРТА /мађ. Пáрта/
МИЛАН ГОДОМИРОВ
ДАМЈАН СТОЈАНОВИЋ

ПАВЛИШ /мађ. Temespaulis/
ПЕРА ЧЕИЋ
БОГОЉУБ МИЛОШЕВ
РАДА БОЖИЋ

ПЕРЛЕЗ /мађ. Perlasz/
ДИНА МИРЧЕТИЋ
ПАЈА НЕМЕШИЋ
АЦА ТАТАРСКИ
ИГЊА ТОПАЛОВ

ПЛОЧИЦА /мађ. Kevespallós/
МИЛАН РАДОВАНОВ

ПОТПОРАЊ /мађ. Porány/
СВЕТИСЛАВ БРАДВАРОВИЋ

РАДИМНА /рум. Radimna, мађ. Rádonya/
ИСИДОР ЈЕЗДИМИРОВИЋ
МИТА ЛАЗАРЕВИЋ

РУДНА /рум. Rudna, мађ. Rudna/
ВЕЉКО КИЋЕСКУЛ
СВЕТОЗАР Ј. РАДОВАН

САКУЛЕ /мађ. Torontálsziget/
БОЖИДАР АНКИЋ
ЧЕДОМИР НЕСТОРОВ
МИХАЈЛО СТЕЈИЋ

SAMOŠ /hun. Számos/
DRAGOMIR STANČUL
RADA RAJKOV
DIMITRIJE DRONJAK

SANAD /hun. Szanád/
ĐURAĐ NADRLJANSKI
LAZAR OLUŠKI

SARAVOLA /rom. Saravale/
ĐORĐE CVEJIĆ
SEVER VESELINOVIĆ

SEFKERIN /hun. Szekerénu/
ŽIVAN ŽEGARAC
PROKA STAIĆ
DUŠAN TOMA

SIRIG /hun. Szöreg, in Hungary/
DUŠAN NEDELJKOV
VELJKO MILETIN

SLOVAČKI ARADAC /arch. Slovački Aradac, hun. Tóth Aradácz, Felsöaradi/
ALEKSANDAR JAROŠI
JAN JANOVSKI
JAN ZELENAK

SOKOLOVAC /rom. Socol/
KOJA ĐURIČIĆ
TOŠA DRAŠKOVIĆ
RADOSLAV MILOSAVLJEVIĆ

SRPSKA NEUZINA /hun. Nagynezsénu, Szerb Neuzina/
PAJA POPOVIĆ
MARKO MILIVOJČEV

SRPSKA POŽEŽENA /rom. Pojejena de sus/
VOJIN PUTNIK
ĐORĐE JANJIĆ

SRPSKA CRNJA /hun. Szerb-Csernua/
MLADEN KRASNIĆ
MILAN ŠTEVIN
ŽIVA STANKOV
DRAGOLJUB GRBIĆ

SRPSKI ARADAC /hun. Rácz Aradácz, Szerb-Aradácz Alsóaradi/
Dr PAJA GRČIĆ
VASA POPOV
DUŠAN ERDELJAN

SRPSKI ELEMIR /hun. Serb-Elemer/
SVETOZAR LAKATUŠ
ČEDA CUKIĆ
ŽIVKO GLADIĆ
ŽIVA EREMIĆ

SRPSKI ITEBEJ /hun. Felsőittebe/
LJUBOMIR RAJIĆ
PETAR ŠUVAČKI
MILORAD MEŠTEROVIĆ
ANDRIJA JOSIĆ
STEVAN JOSIĆ
MIROSLAV STOJIĆ

SRPSKI KRSTUR /hun. Ókeresztúr/
Dr DOBRIVOJ NIKOLIĆ
GRUJA VELIČKOV
Dr SLAVKO ŠEĆEROV
STEVAN SIMENDIĆ

SRPSKI SENMARTON /hun. Szerbszentmárton, rom. Sânmartinul-Sârbesc/
MAKSA MIŠKOVIĆ
PAVLE GRUBAČKI

SRPSKI SV. PETAR /hun. Németszentpéter, rom. Sânpetru-mare/
DIMITRIJE NIKOLAJEVIĆ
JOVA LALINKAŠ

SRPSKI ČENEJ /rom. Cenei, hun. Csene/
ĐOKA ĆIRIĆ
SLAVKO ILIJIN

STARA MOLDAVA /hun. Ómoldova, rom. Moldova-veche/
VLADIMIR DAKIĆ
STOJAN APOSTOLOVIĆ
JOVAN ŽURŽ
VOJIN NEŠIĆ

STARČEVO /hun. Tárcsó/
Dr NIKOLA MILUTINOVIĆ
MATA OREŠKOVIĆ
MIŠA PETROVIĆ

SVINJICA /hun. Szinicze, rom. Sviniza/
SVETISLAV RISTIĆ
Dr SREĆKO ŠINŽAR

САМОШ /мађ. Számos/
ДРАГОМИР СТАНЧУЛ
РАДА РАЈКОВ
ДИМИТРИЈЕ ДРОЊАК

САНАД /мађ. Szanád/
ЂУРАЂ НАДРЉАНСКИ
ЛАЗАР ОЛУШКИ

САРАВОЛА /рум. Saravale/
ЂОРЂЕ ЦВЕЈИЋ
СЕВЕР ВЕСЕЛИНОВИЋ

СЕФКЕРИН /мађ. Szekerény/
ЖИВАН ЖЕГАРАЦ
ПРОКА СТАИЋ
ДУШАН ТОМА

СИРИГ /мађ. Söreg/
ДУШАН НЕДЕЉКОВ
ВЕЉКО МИЛЕТИН

СЛОВАЧКИ АРАДАЦ /мађ. Tóth Aradácz, Felsöaradi/
АЛЕКСАНДАР ЈАРОШИ
ЈАН ЈАНОВСКИ
ЈАН ЗЕЛЕНАК

СОКОЛОВАЦ /рум. Socol/
КОЈА ЂУРИЧИЋ
ТОША ДРАШКОВИЋ
РАДОСЛАВ МИЛОСАВЉЕВИЋ

СРПСКА НЕУЗИНА /мађ. Nagynezsény, Szerb Neuzina/
ПАЈА ПОПОВИЋ
МАРКО МИЛИВОЈЧЕВ

СРПСКА ПОЖЕЖЕНА /рум. Pojejena de sus/
ЖИВОЈИН ПУТНИК
ЂОРЂЕ ЈАЊИЋ

СРПСКА ЦРЊА /мађ. Szerb-Csernya/
МЛАДЕН КРАСНИЋ
МИЛАН ШТЕВИН
ЖИВА СТАНКОВ
ДРАГОЉУБ ГРБИЋ

СРПСКИ АРАДАЦ /мађ. Rácz Aradácz, Szerb-Aradácz, Alsóaradi/
Др ПАЈА ГРЧИЋ
ВАСА ПОПОВ
ДУШАН ЕРДЕЉАН

СРПСКИ ЕЛЕМИР /мађ. Serb-Elemer/
СВЕТОЗАР ЛАКАТУШ
ЧЕДА ЦУКИЋ
ЖИВКО ГЛАДИЋ
ЖИВА ЕРЕМИЋ

СРПСКИ ИТЕБЕЈ /мађ. Felsőittebe/
ЉУБОМИР РАЈИЋ
ПЕТАР ШУВАЧКИ
МИЛОРАД МЕШТЕРОВИЋ
АНДРИЈА ЈОСИЋ
СТЕВАН ЈОСИЋ
МИРОСЛАВ СТОЈИЋ

СРПСКИ КРСТУР /мађ. Ókeresztúr/
Др ДОБРИВОЈ НИКОЛИЋ
ГРУЈА ВЕЛИЧКОВ
Др СЛАВКО ШЕЋЕРОВ
СТЕВАН СИМЕНДИЋ

СРПСКИ СЕНМАРТОН /мађ. Szerbszentmárton, рум. Sânmartinul-Sârbesc/
МАКСА МИШКОВИЋ
ПАВЛЕ ГРУБАЧКИ

СРПСКИ СВ. ПЕТАР /мађ. Németszentpéter, рум. Sânpetru-mare/
ДИМИТРИЈЕ НИКОЛАЈЕВИЋ
ЈОВА ЛАЛИНКАШ

СРПСКИ ЧЕНЕЈ /рум. Cenei, мађ. Csene/
ЂОКА ЋИРИЋ
СЛАВКО ИЛИЈИН

СТАРА МОЛДАВА /мађ. Ómoldova, рум. Moldova-veche/
ВЛАДИМИР ДАКИЋ
СТОЈАН АПОСТОЛОВИЋ
ЈОВАН ЖУРЖ
ВОЈИН НЕШИЋ

СТАРЧЕВО /мађ. Tárcsó/
Др НИКОЛА МИЛУТИНОВИЋ
МАТА ОРЕШКОВИЋ
МИША ПЕТРОВИЋ

СВИЊИЦА /мађ. Szinicze, рум. Sviniza/
СВЕТИСЛАВ РИСТИЋ
Др СРЕЋКО ШИНЖАР

SUŠKA /hun. Sisek/
MILIVOJ PAVLOVIĆ

TARAŠ /hun. Tisza-Tarros/
BACA DOSTANIĆ
GENA BERČEK

TEMIŠVAR /hun. Temesvár, rom. Timişoara/
ILIJA BELESLIJIN
HRISTIFOR SVRČEVIĆ
Dr BACA BOGDANOV
SLOBODAN KOSTIĆ
ĐURA TERZIN

TISA SV. MIKLUŠ /hun. Tiszaszentmiklós/
GLIGORIJE TIMA JOJIĆ
JOZEF SABO

TOMAŠEVAC /hun. Tamáslaka/
JOVAN STANKOVIĆ
ILIJA VITOMIROV
ARSA ILKIĆ

TURSKI BEČEJ /Novi Bečej, мађ. Törökbecse/
DRAGUTIN VIJATOV
VUK TUCAKOV

TURSKA KANJIŽA /hun. Törökkanizsa/
CVETKO KNEŽEVIĆ
STEVAN DIMITRIJEVIĆ

ULJMA /hun. Homokszil/
VELJKO POPOV
ALEKSA TOPOLJANIN
SVETOZAR RANKOV
SVETOZAR TOKIN

FARKAŽDIN /hun. Farkasd/
STEVAN STANIŠIĆ
MILENTIJE STANKOV

FENJ /hun. Fénu, rom. Foeni/
ISA ŽIVKOV

FERDIN /hun. Ferdinándfalva/
BOGDAN DEJANOVIĆ
ŠANDOR LALIĆ

CREPAJA /hun. Cserépalua/
Dr MITA TOPALOVAČKI
LJUBOMIR NIKA ILIJEVIĆ
LAZAR ILIJEVIĆ
MARKO ŽIVKOVIĆ
TIMA RADOVANČEV
LJUBOMIR RANIMIROVIĆ

CRNA BARA /hun. Feketetó/
DIMITRIJE TEŠIĆ

CRVENA CRKVA /hun. Vöröstemplom/
ŽIVAN RADOSAVLJEVIĆ
VLADIMIR JOVANOVIĆ
SAVA BEUGURA
VELIZAR PETROVIĆ

ČAKOVO /hun. Csák, rom. Ciacsova/
JEFTA PANTIĆ

ČENTA /hun. Csenta/
ALEKSANDAR STANOJLOVIĆ
MILAN STOJKOV
MILAN STEJIĆ

ČOKA /hun. Csóka/
LAZAR ARSIKIN

DEPUTIES FROM BAČKA

ADA /hun. Ada/
ARON JAKOVLjEVIĆ
NENAD RAJIĆ

BAJA /hun. Baja/
MILUTIN GRIGORIJEVIĆ

BAJMOK /hun. Bajmok/
FRANJO GREGURIČEVIĆ

BAJŠA /hun. Bajsa/
MILAN LESKOVAC

BAČALMAŠ /hun. Bácsalmás/
Dr IVAN ABRAMOVIĆ
ALBE TUMBAS

BAČKI BREG /hun. Béreg/
ILIJA DEKIĆ
JOSIP ILIĆ

BAČKI BRESTOVAC /hun. Szilberek/
MILIVOJ KARAKAŠEVIĆ

СУШКА /мађ. Sisek/
МИЛИВОЈ ПАВЛОВИЋ

ТАРАШ /мађ. Tisza-Tarros/
ВАСА ДОСТАНИЋ
ГЕНА БЕРЧЕК

ТЕМИШВАР /мађ. Temesvár, рум. Timişoara/
ИЛИЈА БЕЛЕСЛИЈИН
ХРИСТИФОР СВРЧЕВИЋ
Др ВАСА БОГДАНОВ
СЛОБОДАН КОСТИЋ
ЂУРА ТЕРЗИН

ТИСА СВ. МИКЛУШ /мађ. Tiszaszentmiklós/
ГЛИГОРИЈЕ ТИМА ЈОЈИЋ
ЈОЗЕФ САБО

ТОМАШЕВАЦ /мађ. Tamáslaka/
ЈОВАН СТАНКОВИЋ
ИЛИЈА ВИТОМИРОВ
АРСА ИЛКИЋ

ТУРСКИ БЕЧЕЈ /Нови Бечеј, мађ. Törökbecse/
ВУК ТУЦАКОВ
ДРАГУТИН ВИЈАТОВ

ТУРСКА КАЊИЖА /мађ. Törökkanizsa/
ЦВЕТКО КНЕЖЕВИЋ
СТЕВАН ДИМИТРИЈЕВИЋ

УЉМА /мађ. Homokszil/
ВЕЉКО ПОПОВ
АЛЕКСА ТОПОЉАНИН
СВЕТОЗАР РАНКОВ
СВЕТОЗАР ТОКИН

ФАРКАЖДИН /мађ. Farkasd/
СТЕВАН СТАНИШИЋ
МИЛЕНТИЈЕ СТАНКОВ

ФЕЊ /мађ. Fény, рум. Foeni/
ИСА ЖИВКОВ

ФЕРДИН /мађ. Ferdinándfalva/
БОГДАН ДЕЈАНОВИЋ
ШАНДОР ЛАЛИЋ

ЦРЕПАЈА /мађ. Cserépalya/
Др МИТА ТОПАЛОВАЧКИ
ЉУБОМИР НИКА ИЛИЈЕВИЋ
ЛАЗАР ИЛИЈЕВИЋ
МАРКО ЖИВКОВИЋ
ТИМА РАДОВАНЧЕВ
ЉУБОМИР РАНИМИРОВИЋ

ЦРНА БАРА /мађ. Feketető/
ДИМИТРИЈЕ ТЕШИЋ

ЦРВЕНА ЦРКВА /мађ. Vöröstemplom/
ЖИВАН РАДОСАВЉЕВИЋ
ВЛАДИМИР ЈОВАНОВИЋ
САВА БЕУТУРА
ВЕЛИЗАР ПЕТРОВИЋ

ЧАКОВО /мађ. Csák, рум. Ciacsova/
ЈЕФТА ПАНТИЋ

ЧЕНТА /мађ. Csenta/
АЛЕКСАНДАР СТАНОЈЛОВИЋ
МИЛАН СТОЈКОВ
МИЛАН СТЕЈИЋ

ЧОКА /мађ. Csóka/
ЛАЗАР АРСИКИН

ПОСЛАНИЦИ ИЗ БАЧКЕ

АДА /мађ. Ada/
АРОН ЈАКОВЉЕВИЋ
НЕНАД РАЈИЋ

БАЈА /мађ. Baja/
МИЛУТИН ГРИГОРИЈЕВИЋ

БАЈМОК /мађ. Bajmok/
ФРАЊО ГРЕГУРИЧЕВИЋ

БАЈША /мађ. Bajsa/
МИЛАН ЛЕСКОВАЦ

БАЧАЛМАШ /мађ. Bácsalmás/
Др ИВАН АБРАМОВИЋ
АЛБЕ ТУМБАС

БАЧКИ БРЕГ /мађ. Béreg/
ИЛИЈА ДЕКИЋ
ЈОСИП ИЛИЋ

БАЧКИ БРЕСТОВАЦ /мађ. Szilberek/
МИЛИВОЈ КАРАКАШЕВИЋ

BAČKI KRSTUR /hun. Bácskeresztur/
DIMITRIJE PLANČAK
PETAR ŠOŠ
MIHAIL PAPUGA
MAKSIM KIŠ
IVAN GOLOVIĆ

BAČKI PETROVAC /hun. Petrőcz/
JAN GRUNJIK
SAMUEL ŠTARKE
Dr AUGUST PAT
JULIUS KUBANJI
JAN MAJERA
ONDREJ MRAZ
JURAJ BOHUŠ
JAN LEHOCKI

BAČKO GRADIŠTE /arch. Feldvarc, hun. Bácsföldvár/
SIMA KOZARSKI
BRANKO KIRIĆ
PAJA VOJNOVIĆ

BAČKO PETROVO SELO /hun. Péterréve/
ISIDOR JAKOVLJEVIĆ
ŽIVAN JAKŠIĆ
MILADIN VIŠKOVIĆ

BEGEČ /hun. Begecs/
ĐOKA MUTIBARIĆ
JEVREM JEFTIĆ

BEČEJ /arh. Stari Bečej, hun. Óbecse/
STEVAN GRČIĆ
PAJA HOLIN
ĐURA DOROSLOVAČKI
ŠANDOR DŽIGURSKI
Dr DUŠAN JOJKIĆ
Dr PAJA MARTINOVIĆ
DIMITRIJE HADNAĐEV

BIKIĆ /hun. Bácsbokod/
JOSO VUKOVIĆ – ĐIDO

VILOVO /hun. Tündéres/
MILAN DAMJANOV

VRBAS /arch. Stari Vrbas, hun. Óverbász/
JOVAN VUČERIĆ
KRISTIAN ŠTRELING
FILIP REPERT
JANOŠ URBAN
ACA ŽIVKUCIN
MILAN POPOVIĆ
JANKO GADNJAJI

GARDINOVCI /hun. Dunagárdonu/
TOMA RADUKIN
JOVAN JAKONIĆ

GLOŽAN /hun. Dunagálos/
SAMUEL KOSTOLANJI
JAN DURIŠ
JAN PAHAČ

GOSPOĐINCI /hun. Boldogasszonufalva/
STEVAN KAĆANSKI
NIKOLA ARSENOVIĆ
SEKULA POPOV
MILAN ĐUKIĆ
JOZEF ŠMIT

GORNJI KOVILJ /hun. Felsőkabol/
Dr IVAN ATANACKOVIĆ
LUKA ŽIVANOV
OGNJAN MAKSIMOVIĆ

DONJI KOVILJ /hun. Alsókabol/
MITA OBRENOV
GEORGIJE VIDICKI

DERONJE /hun. Dernue/
ŽARKO ŠIKOPARIJA
JOCA DAVIDOVIĆ
PANTA KALIĆ

DESPOT SV. IVAN /hun. Újszentiván/
TOŠA GAJIĆ
BRANKO STEFANOVIĆ

ĐURĐEVO /hun. Sajkásguörgue/
Dr ĐORĐE DUNĐERSKI
ĐORĐE ĐITKOV
ĐORĐE ZLIČIĆ
ĐORĐE ILIN
ANDRIJA KIŠ-ADAMOV
NIKOLA HARCHAI

БАЧКИ КРСТУР /мађ. Bácskeresztur/
ДИМИТРИЈЕ ПЛАНЧАК
ПЕТАР ШОШ
МИХАИЛ ПАПУГА
МАКСИМ КИШ
ИВАН ГОЛОВИЋ

БАЧКИ ПЕТРОВАЦ /мађ. Petrőcz/
ЈАН ГРУЊИК
САМУЕЛ ШТАРКЕ
Др АУГУСТ РАТ
ЈУЛИУС КУБАЊИ
ЈАН МАЈЕРА
ОНДРЕЈ МРАЗ
ЈУРАЈ БОХУШ
ЈАН ЛЕХОЦКИ

БАЧКО ГРАДИШТЕ /арх. Фелдварц, мађ. Bácsföldvár/
СИМА КОЗАРСКИ
БРАНКО КИРИЋ
ПАЈА ВОЈНОВИЋ

БАЧКО ПЕТРОВО СЕЛО /мађ. Péterréve/
ИСИДОР ЈАКОВЉЕВИЋ
ЖИВАН ЈАКШИЋ
МИЛАДИН ВИШКОВИЋ

БЕГЕЧ /мађ. Begecs/
ЂОКА МУТИБАРИЋ
ЈЕВРЕМ ЈЕФТИЋ

БЕЧЕЈ /арх. Стари Бечеј, мађ. Óbecse/
СТЕВАН ГРЧИЋ
ПАЈА ХОЛИН
ЂУРА ДОРОСЛОВАЧКИ
ШАНДОР ЏИГУРСКИ
Др ДУШАН ЈОЈКИЋ
Др ПАЈА МАРТИНОВИЋ
ДИМИТРИЈЕ ХАДНАЂЕВ

БИКИЋ
ЈОСО ВУКОВИЋ – ЂИДО

ВИЛОВО /мађ. Tündéres/
МИЛАН ДАМЈАНОВ

ВРБАС /арх. Стари Врбас, мађ. Óverbász/
ЈОВАН ВУЧЕРИЋ
КРИСТИАН ШТРЕЛИНГ
ФИЛИП РЕПЕРТ
ЈАНОШ УРБАН
АЦА ЖИВКУЦИН
МИЛАН ПОПОВИЋ
ЈАНКО ГАДЊАЈИ

ГАРДИНОВЦИ /мађ. Dunagárdony/
ТОМА РАДУКИН
ЈОВАН ЈАКОНИЋ

ГЛОЖАН /мађ. Dunagálos/
САМУЕЛ КОСТОЛАЊИ
ЈАН ДУРИШ
ЈАН ПАХАЧ

ГОСПОЂИНЦИ /мађ. Boldogasszonyfalva/
СТЕВАН КАЋАНСКИ
НИКОЛА АРСЕНОВИЋ
СЕКУЛА ПОПОВ
МИЛАН ЂУКИЋ
ЈОЗЕФ ШМИТ

ГОРЊИ КОВИЉ /мађ. Felsőkabol/
Др ИВАН АТАНАЦКОВИЋ
ЛУКА ЖИВАНОВ
ОГЊАН МАКСИМОВИЋ

ДОЊИ КОВИЉ /мађ. Alsókabol/
МИТА ОБРЕНОВ
ГЕОРГИЈЕ ВИДИЦКИ

ДЕРОЊЕ /мађ. Dernye/
ЖАРКО ШИКОПАРИЈА
ЈОЦА ДАВИДОВИЋ
ПАНТА КАЛИЋ

ДЕСПОТ СВ. ИВАН /мађ. Újszentiván/
ТОША ГАЈИЋ
БРАНКО СТЕФАНОВИЋ

ЂУРЂЕВО /мађ. Sajkásgyörgye/
Др ЂОРЂЕ ДУЊЕРСКИ
ЂОРЂЕ ЂИТКОВ
ЂОРЂЕ ЗЛИЧИЋ
ЂОРЂЕ ИЛИН
АНДРИЈА КИШ-АДАМОВ
НИКОЛА ХАРХАИ

ŽABALJ /hun. Zsablua/
MILOŠ M. PAPIĆ
Dr ALEKSANDAR DRAČANSKI
ĐOKA ILIĆ
SIMA FRANCUZ
PETAR SARAJLIĆ
ILIJA PLAČKIĆ

KANJIŽA /arch. Stara Kanjiža, hun. Maguarkanizsa/
JEFTA PETROVIĆ

KAĆ /hun. Kátu/
ĐOKA MAKSIĆ
ACA STAJIĆ
SAVA RADUKIN

KAČMAR
PAJO IŠTVANOVIĆ

KISAČ /hun. Kiszács/
ZORAN AKŠAMOVIĆ
PAVEL KELEMEN
ĐURA GOMBAR
MIHAJLO FILJKO
VLADIMIR MIČATEK

KUCURA /hun. Kuczora/
VASILIJ MOSKANJ
JOVAN ŠANTA
ANDRIJA KIŠ
JOVAN FINDRIK
MIHAIL RIK

KULA /hun. Kula/
PETAR OKANOVIĆ
DIMITRIJE JURIŠIĆ
MILAN BUKINAC
BRANISLAV BUNjEVČEV

KULPIN /hun. Kölpénu/
ĐOKA DUNĐERSKI

LALIĆ /hun. Liliomos/
MILIVOJ JOVKIĆ
VALENT JANO KUŠNJER

LOK /hun. Sajkáslak/
SAVA NENIN

MALI KER /hun. Kiskér/
GEORG ŠMIT
JOZEF BAHER
KERESTELJ SAJBERT

MARTONOŠ /hun. Mártonos, Bácsmartonos/
MILAN MILOVANOV
MILA VUČIĆ

MOL /hun. Mohol/
DUŠAN JOSIMOVIĆ
PETAR MARIJANOV
SAVA LUDAJIĆ
ALEKSANDAR BLAGOJEV

MOŠORIN /hun. Moszor/
RADA PETAKOV
KAMENKO TOMIĆ
VELJKO JURIŠIN

NADALJ /hun. Nadalya/
VOJISLAV KOVAČEVIĆ
KAMENKO ČURA
MILAN RAKIĆ

NOVI SAD /hun. Újvidék/
JAŠA TOMIĆ
Dr IGNJAT PAVLAS
ARKADIJE VARAĐANIN
MITA ĐORĐEVIĆ
KOSTA P. MIROSAVLJEVIĆ
DUŠAN C. MANAŠEVIĆ
MILAN RADONIĆ
GIGA LATINČIĆ
PAJO MOGIN-ĐORĐEV
MILOŠ DOTLIĆ
ŽIVAN ŠILIĆ
MARKO NEŠIĆ
MILOŠ ABRAMOVIĆ
MILICA JAŠE TOMIĆA
JOVAN HRANILOVIĆ
Dr MILAN PETROVIĆ
DUŠAN TUŠANOVIĆ
PAVLE TATIĆ
Dr LAZA MARKOVIĆ
Dr ĐURA TRIPKOVIĆ
Dr MILADIN SVINJREV
JOCA JOVANOVIĆ
LAZA P. MIROSAVLJEVIĆ
DUŠAN C. MARKOVIĆ

ЖАБАЉ /мађ. Zsablya/
МИЛОШ М. ПАПИЋ
Др АЛЕКСАНДАР ДРАЧАНСКИ
ЂОКА ИЛИЋ
СИМА ФРАНЦУЗ
ПЕТАР САРАЈЛИЋ
ИЛИЈА ПЛАЧКИЋ

КАЊИЖА /арх. Стара Кањижа, мађ. Magyarkanizsa/
ЈЕФТА ПЕТРОВИЋ

КАЋ /мађ. Káty/
ЂОКА МАКСИЋ
АЦА СТАЈИЋ
САВА РАДУКИН

КАЧМАР
ПАЈО ИШТВАНОВИЋ

КИСАЧ /мађ. Kiszács/
ЗОРАН АКШАМОВИЋ
ПАВЕЛ КЕЛЕМЕН
ЂУРА ГОМБАР
МИХАЈЛО ФИЉКО
ВЛАДИМИР МИЧАТЕК

КУЦУРА /мађ. Kuczora/
ВАСИЛИЈ МОСКАЊ
ЈОВАН ШАНТА
АНДРИЈА КИШ
ЈОВАН ФИНДРИК
МИХАИЛ РИК

КУЛА /мађ. Kula/
ПЕТАР ОКАНОВИЋ
ДИМИТРИЈЕ ЈУРИШИЋ
МИЛАН БУКИНАЦ
БРАНИСЛАВ БУЊЕВЧЕВ

КУЛПИН /мађ. Kölpény/
ЂОКА ДУЊЕРСКИ

ЛАЛИЋ /мађ. Liliomos/
МИЛИВОЈ ЈОВКИЋ
ВАЛЕНТ ЈАНО КУШЊЕР

ЛОК /мађ. Sajkáslak/
САВА НЕНИН

МАЛИ КЕР /мађ. Kiskér/
ГЕОРГ ШМИТ
ЈОЗЕФ БАХЕР
КЕРЕСТЕЉ САЈБЕРТ

МАРТОНОШ /мађ. Mártonos, Bácsmartonos/
МИЛАН МИЛОВАНОВ
МИЛА ВУЧИЋ

МОЛ /мађ. Mohol/
ДУШАН ЈОСИМОВИЋ
ПЕТАР МАРИЈАНОВ
САВА ЛУДАЈИЋ
АЛЕКСАНДАР БЛАГОЈЕВ

МОШОРИН /мађ. Moszor/
РАДА ПЕТАКОВ
КАМЕНКО ТОМИЋ
ВЕЉКО ЈУРИШИН

НАДАЉ /мађ. Nadalya/
ВОЈИСЛАВ КОВАЧЕВИЋ
КАМЕНКО ЧУРА
МИЛАН РАКИЋ

НОВИ САД /мађ. Újvidék/
ЈАША ТОМИЋ
Др ИГЊАТ ПАВЛАС
АРКАДИЈЕ ВАРАЂАНИН
МИТА ЂОРЂЕВИЋ
КОСТА П. МИРОСАВЉЕВИЋ
ДУШАН Ц. МАНАШЕВИЋ
МИЛАН РАДОНИЋ
ГИГА ЛАТИНЧИЋ
ПАЈО МОГИН-ЂОРЂЕВ
МИЛОШ ДОТЛИЋ
ЖИВАН ШИЛИЋ
МАРКО НЕШИЋ
МИЛОШ АБРАМОВИЋ
МИЛИЦА ЈАШЕ ТОМИЋА
ЈОВАН ХРАНИЛОВИЋ
Др МИЛАН ПЕТРОВИЋ
ДУШАН ТУШАНОВИЋ
ПАВЛЕ ТАТИЋ
Др ЛАЗА МАРКОВИЋ
Др ЂУРА ТРИПКОВИЋ
Др МИЛАДИН СВИЊАРЕВ
ЈОЦА ЈОВАНОВИЋ
ЛАЗА П. МИРОСАВЉЕВИЋ
ДУШАН Ц. МАРКОВИЋ

ĐORĐE VELIĆ
BOGOLJUB PRESIĆ
Dr ALEKSANDAR MOČ
DUŠAN LALOŠEVIĆ
STEVAN DOTLIĆ
Dr TIHOMIR OSTOJIĆ
Dr PAVLE JANKOVIĆ
Dr RADIVOJ STRATIMIROVIĆ
MARKO VILIĆ
JOVAN VOJNOVIĆ
VLADA STEFANOVIĆ
Dr RADIVOJ KALENIĆ
LJUBA STEFANOVIĆ
GLIŠA MIRKOVIĆ
DIMITRIJE KIRILOVIĆ
MILAN POPOVIĆ
KOSTA HADŽI ml.
MLADEN PREŠIĆ
KOSTA JORGOVIĆ
BOŽIDAR KOVAČIĆ
Dr STEVAN ADAMOVIĆ
Dr BRANKO NIKOLIĆ
MILAN ĆIRIĆ
Dr ŽARKO STEFANOVIĆ
MILAN A. JOVANOVIĆ
SIMA MAŠIĆ
LJUBOMIR ĐUKIĆ
RACKO POPOVIĆ
Dr MILIVOJ KOVAČEVIĆ
VASA STAJIĆ
Dr TOŠA GAVANSKI
PETAR SAKAČ
JOSIP BERTIĆ

OBROVAC /hun. Borócz/
MLADEN ĐUROŠEVIĆ

PARAGE /hun. Parrag/
PROKA ANIČIN

PAČIR /hun. Pácsér/
ĐORĐE STEFANOV
TODOR LAZIĆ

PIVNICE /hun. Pinczéd/
PERA CRNJANSKI
NOVAK ČELIĆ
ĐURA SLAVIK
JANKO VALENČIK
MIHAILO ŠUSTER

RATKOVO /arch. Parabuć, hun. Paripás/
BRANISLAV GRBA

RIĐICA /hun. Regőcze/
RADOVAN MIHAJLOVIĆ

RUMENKA /arch. Piroš, hun. Piros/
STEVAN SREMAC

SANTOVO /hun. Hercegszántó/
ĐORĐE UGRIŠIĆ
TOŠA CVRKUŠIĆ
MATIJA VELIN
JOZA BALATINAC
ĐURO SOKOLA

SELENČA /hun. Bács-Újfalu/
FODOR JANO
IŠTVAN ČAPANDA
PAVEL ČASTVAN

SENTA /hun. Zenta/
JOVAN VUJIĆ
MILOŠ PREKAJSKI

SILBAŠ /hun. Szilbács/
JAŠA TOMIĆ
DUŠAN MOKIĆ
DRAGOJLO PAJIĆ
ANDRAŠ BENČA

SIVAC /arch. Stari Sivac, hun. Ószivácz/
MILOŠ RAJIĆ
ISIDOR POPOVIĆ
SAVA PLAVŠIĆ
ISA PLAVŠIĆ
PERA ĆURIĆ JECANOV

SOMBOR /hun. Zombor/
STEVAN MAGLIĆ
Dr JOVAN JOCA LALOŠEVIĆ
Dr MILENKO PETROVIĆ
Dr KOSTA POPOVIĆ
SIMA PAVKOV
NIKOLA PELAGIĆ-RADANOV
MILIVOJ KARAKAŠEVIĆ
PETAR KONJOVIĆ
BOŽIDAR BORĐOŠKI
PAVLE KONJOVIĆ

ЂОРЂЕ ВЕЛИЋ
БОГОЉУБ ПРЕСИЋ
Др АЛЕКСАНДАР МОЧ
ДУШАН ЛАЛОШЕВИЋ
СТЕВАН ДОТЛИЋ
Др ТИХОМИР ОСТОЈИЋ
Др ПАВЛЕ ЈАНКОВИЋ
Др РАДИВОЈ СТРАТИМИРОВИЋ
МАРКО ВИЛИЋ
ЈОВАН ВОЈНОВИЋ
ВЛАДА СТЕФАНОВИЋ
Др РАДИВОЈ КАЛЕНИЋ
ЉУБА СТЕФАНОВИЋ
ГЛИША МИРКОВИЋ
ДИМИТРИЈЕ КИРИЛОВИЋ
МИЛАН ПОПОВИЋ
КОСТА ХАЦИ мл.
МЛАДЕН ПРЕШИЋ
КОСТА ЈОРГОВИЋ
БОЖИДАР КОВАЧИЋ
Др СТЕВАН АДАМОВИЋ
Др БРАНКО НИКОЛИЋ
МИЛАН ЋИРИЋ
Др ЖАРКО СТЕФАНОВИЋ
МИЛАН А. ЈОВАНОВИЋ
СИМА МАШИЋ
ЉУБОМИР ЂУКИЋ
РАЦКО ПОПОВИЋ
Др МИЛИВОЈ КОВАЧЕВИЋ
ВАСА СТАЈИЋ
Др ТОША ГАВАНСКИ
ПЕТАР САКАЧ
ЈОСИП БЕРТИЋ

ОБРОВАЦ /мађ. Borócz/
МЛАДЕН ЂУРОШЕВИЋ

ПАРАГЕ /мађ. Parrag/
ПРОКА АНИЧИН

ПАЧИР /мађ. Pácsér/
ЂОРЂЕ СТЕФАНОВ
ТОДОР ЛАЗИЋ

ПИВНИЦЕ /мађ. Pinczéd/
ПЕРА ЦРЊАНСКИ
НОВАК ЧЕЛИЋ
ЂУРА СЛАВИК
ЈАНКО ВАЛЕНЧИК
МИХАИЛО ШУСТЕР

РАТКОВО /арх. Парабуђ, мађ. Paripás/
БРАНИСЛАВ ГРБА

РИЂИЦА /мађ. Regőcze/
РАДОВАН МИХАЈЛОВИЋ

РУМЕНКА /арх. Пирош, мађ. Piros/
СТЕВАН СРЕМАЦ

САНТОВО /мађ. Hercegszántó/
ЂОРЂЕ УГРИШИЋ
ТОША ЦВРКУШИЋ
МАТИЈА ВЕЛИН
ЈОЗА БАЛАТИНАЦ
ЂУРО СОКОЛА

СЕЛЕНЧА /мађ. Bács-Újfalu/
ФОДОР ЈАНО
ИШТВАН ЧАПАНДА
ПАВЕЛ ЧАСТВАН

СЕНТА́ /мађ. Zenta/
ЈОВАН ВУЈИЋ
МИЛОШ ПРЕКАЈСКИ

СИЛБАШ /мађ. Szilbács/
ЈАША ТОМИЋ
ДУШАН МОКИЋ
ДРАГОЈЛО ПАЈИЋ
АНДРАШ БЕНЧА

СИВАЦ /арх. Стари Сивац, мађ. Ószivácz/
МИЛОШ РАЈИЋ
ИСИДОР ПОПОВИЋ
САВА ПЛАВШИЋ
ИСА ПЛАВШИЋ
ПЕРА ЂУРИЋ ЈЕЦАНОВ

СОМБОР /мађ. Zombor/
СТЕВАН МАГЛИЋ
Др ЈОВАН ЈОЦА ЛАЛОШЕВИЋ
Др МИЛЕНКО ПЕТРОВИЋ
Др КОСТА ПОПОВИЋ
СИМА ПАВКОВ
НИКОЛА ПЕЛАГИЋ-РАДАНОВ
МИЛИВОЈ КАРАКАШЕВИЋ
ПЕТАР КОЊОВИЋ
БОЖИДАР БОРЂОШКИ
ПАВЛЕ КОЊОВИЋ

Dr MARTIN MATIĆ
BENO BOŠNJAK
TONIKA BOŠNJAK
PERA FIRAN
ŠIMA JOZIĆ
KARLO LOGOV
STIPAN JOZIĆ
ĐURA KANURIĆ
MILUTIN GAVRILOVIĆ

SRBOBRAN /arch. Sentomaš, hun. Bácsszenttamás/
PAJA DOBANOVAČKI
LAZA VUČKOV
ĐURA ŠIJAČIĆ – LEĐENSKI
Dr JANKO ŠIJAČIĆ – LEĐENSKI
MILAN KAĆANSKI
Dr ŽIVKO PRODANOVIĆ
STEVAN SIVAČKI
MILAN TUTUROV
STEVAN GAVANSKI
KOSTA KURJAČKI

STANIŠIĆ /hun. Őrszállás/
SIMA MAŠIĆ

STAPAR /hun. Sztapár/
NIKOLA STANIŠIĆ
VLADA LUKIĆ
GEORGIJE ĐUKA KOVČIN
OBRAD IVKOV
SAVA STANOJEV
DAVID BUDIŠIN

STARI KER /arch. Stari Ker, Pašićevo, hun. Ókér/
DRAGUTIN ČOLAKOVIĆ
ŽARKO SAVIĆ

STARI ŠOVE /hun. Ósóve/
ORESTIJE PAVLOV
SIMA GAJIĆ

STARA PALANKA /hun. Ópalánka/
JEVREM MILOŠEV
JAŠA BORACKI
STEVAN VLAJKOV
LJUBIŠA MARCIKIĆ
ŽARKO OBRENOV
RADA STOJANOVIĆ
MILORAD ĐURĐEVIĆ
Dr BORISLAV UVALIĆ

SUBOTICA /hun. Szabatka/
IGNJA ARADSKI GIGIN
MITA ARADSKI
PERA BAJIĆ
MILIVOJ BEŠLIN
ŠIMON BUDINČEVIĆ
BLAGOJE BOJIĆ
VELJO BULJOVČIĆ
TOMA ČOVIĆ
MATE DULIĆ
KOLOMAN ĐURAŠEV
GABOR ĐELMIŠ
PETAR GENEŠ
VOJIN ISAKOV
Dr MIRKO IVKOVIĆ-IVANDEKIĆ
IVAN IVKOVIĆ-IVANDEKIĆ
MATE IŠPANOVIĆ
BELA JURIĆ
BODA JURIĆ
MARKO JURIĆ
OBRAD KLJAKOV
STEVA KRNJAJSKI – JOVIĆ
LAJOŠ KOPUNOVIĆ
MATA KRNJAJSKI GLOĐIN
VLADA KRNJAJSKI – PUŠKAŠ
Dr JOVAN LATINČIĆ
Dr VITOMIR LUDAJIĆ
Dr JOVAN MANOJLOVIĆ
ANASTASIJA TAZA MANOJLOVIĆ
Dr VLADISLAV MANOJLOVIĆ
ALBE MALAGURSKI
BABIJAN MALAGURSKI
IVAN MALAGURSKI
MARIJA MARA MALAGURSKI
JOŠKO MALAGURSKI
Dr STIPAN MATIJEVIĆ
PERA MARKOVIĆ-DŽELATOV
TOMA MILJAČKI-MATAK
ŠOMUN MILODANOVIĆ – (deputy: Remija MILJAČKI)
JOSIP MUKIĆ
MILAN MARODIĆ ml.
Dr RADIVOJ MILADINOVIĆ
KALA OLKA
BELA ORČIĆ
Dr BELA OSTROGONAC
PERA OGNJANOV
MIJO PRČIĆ
Dr JOVAN PETROVIĆ
ĐURICA PENDŽIĆ

Др МАРТИН МАТИЋ
БЕНО БОШЊАК
ТОНИКА БОШЊАК
ПЕРА ФИРАН
ШИМА ЈОЗИЋ
КАРЛО ЛОГОВ
СТИПАН ЈОЗИЋ
ЂУРА КАНУРИЋ
МИЛУТИН ГАВРИЛОВИЋ

СРБОБРАН /арх. Сентомаш, мађ. Bácsszenttamás/
ПАЈА ДОБАНОВАЧКИ
ЛАЗА ВУЧКОВ
ЂУРА ШИЈАЧИЋ – ЛЕЂЕНСКИ
Др ЈАНКО ШИЈАЧИЋ – ЛЕЂЕНСКИ
МИЛАН КАЋАНСКИ
Др ЖИВКО ПРОДАНОВИЋ
СТЕВАН СИВАЧКИ
МИЛАН ТУТУРОВ
СТЕВАН ГАВАНСКИ
КОСТА КУРЈАЧКИ

СТАНИШИЋ /мађ. Őrszállás/
СИМА МАШИЋ

СТАПАР /мађ. Sztapár/
НИКОЛА СТАНИШИЋ
ВЛАДА ЛУКИЋ
ГЕОРГИЈЕ ЂУКА КОВЧИН
ОБРАД ИВКОВ
САВА СТАНОЈЕВ
ДАВИД БУДИШИН

СТАРИ КЕР/мађ. Ókér/
ДРАГУТИН ЧОЛАКОВИЋ
ЖАРКО САВИЋ

СТАРЕ ШОВЕ/мађ. Ósóve/
ОРЕСТИЈЕ ПАВЛОВ
СИМА ГАЈИЋ

СТАРА ПАЛАНКА /мађ. Ópalánka/
ЈЕВРЕМ МИЛОШЕВ
ЈАША БОРАЦКИ
СТЕВАН ВЛАЈКОВ
ЉУБИША МАРЦИКИЋ
ЖАРКО ОБРЕНОВ
РАДА СТОЈАНОВИЋ
МИЛОРАД ЂУРЂЕВИЋ
Др БОРИСЛАВ УВАЛИЋ

СУБОТИЦА /арх Маријатерезијаполь, мађ. Szabatka/
ИГЊА АРАДСКИ ГИГИН
МИТА АРАДСКИ
ПЕРА БАЈИЋ
МИЛИВОЈ БЕШЛИН
ШИМОН БУДИНЧЕВИЋ
БЛАГОЈЕ БОЈИЋ
ВЕЉО БУЉОВЧИЋ
ТОМА ЧОВИЋ
МАТЕ ДУЛИЋ
КОЛОМАН ЂУРАШЕВ
ГАБОР ЂЕЛМИШ
ПЕТАР ГЕНЕШ
ВОЈИН ИСАКОВ
Др МИРКО ИВКОВИЋ-ИВАНДЕКИЋ
ИВАН ИВКОВИЋ-ИВАНДЕКИЋ
МАТЕ ИШПАНОВИЋ
БЕЛА ЈУРИЋ
БОДА ЈУРИЋ
МАРКО ЈУРИЋ
ОБРАД КЉАКОВ
СТЕВА КРЊАЈСКИ – ЈОВИЋ
ЛАЈОШ КОПУНОВИЋ
МАТА КРЊАЈСКИ
ВЛАДА КРЊАЈСКИ – ПУШКАШ
Др ЈОВАН ЛАТИНЧИЋ
Др ВИТОМИР ЛУДАЈИЋ
Др ЈОВАН МАНОЈЛОВИЋ
АНАСТАСИЈА ТАЗА МАНОЈЛОВИЋ
Др ВЛАДИСЛАВ МАНОЈЛОВИЋ
АЛБЕ МАЛАГУРСКИ
БАБИЈАН МАЛАГУРСКИ
ИВАН МАЛАГУРСКИ
МАРИЈА МАРА МАЛАГУРСКИ
ЈОШКО МАЛАГУРСКИ
Др СТИПАН МАТИЈЕВИЋ
ПЕРА МАРКОВИЋ-ЏЕЛАТОВ
ТОМА МИЉАЧКИ-МАТАК
ШИМОН МИЛОДАНОВИЋ – (заменик: Ремија МИЉАЧКИ)
ЈОСИП МУКИЋ
МИЛАН МАРОДИЋ мл.
Др РАДИВОЈ МИЛАДИНОВИЋ
КАЛА ОЛКА
БЕЛА ОРЧИЋ
Др БЕЛА ОСТРОГОНАЦ
ПЕРА ОГЊАНОВ
МИЈО ПРЧИЋ
Др ЈОВАН ПЕТРОВИЋ
ЂУРИЦА ПЕНЏИЋ

IVŠA PEŠUT
ĐURA POPOVIĆ
IVE PRČIĆ
Dr JOSO PRČIĆ
MARKO PROTIĆ
ŠANDOR RAJČIĆ
KATICA RAJČIĆ
BLAŠKO RAJIĆ
TOŠA SEGEDINČEV
VOJISLAV STANKOVIĆ
OLGA STANKOVIĆ
BELA STANTIĆ – JOŠKOV
Dr VRANJE SUDAREVIĆ
MANDA SUDAREVIĆ
BOGDAN SVIRČEVIĆ
DUŠAN TERZIN
LAJČO TUMBAS
STIPAN TUMBAS
VECO VIDAKOVIĆ
IVAN VOJNIĆ – TUNIĆ
Dr STIPAN VOJNIĆ – TUNIĆ
GRGO VUKOV
MATIJA MALAGURSKI
LAZO ORČIĆ
ANDRIJA ČAKIĆ
GABOR ČOVIĆ

TITEL /hun. Titel/
EMIL STEPANOV
FILIP PROKIN
Dr BOŠKO ĐURĐEV

TOVARIŠEVO /hun. Bácstóváros/
STANKO PROTIĆ
VELJA MILIĆ
FRANC KILBERTUS
DAŠA ŠIJAČIĆ
STEVAN JOVANOV

TURIJA /hun. Turja/
SERGIJE ZEREMSKI
MILAN MEDAKOV
LAZAR MILOŠČIN
PAJA JOJKIĆ

FUTOG /arch. Stari Futog, hun. Ófutak/
STEVAN BOŠNJAK
SAVA VINOKIĆ
Dr DUŠAN JELESIĆ

ČURUG /hun. Csurog/
BRANKO MANDIĆ
VOJIN KOZARSKI
KUZMAN ČEKIĆ
STEVAN NENADOV
VASILIJE STOJADINOVIĆ
JANKO PERIĆ
Dr SIMA TAPAVICA
JOVAN VESIĆ

ŠAJKAŠ SV. IVAN /arch. Šajkaš, hun. Sajkásszentiván/
VLADISLAV ALEKSIĆ
ŽIVOJIN PAUNOVIĆ

DEPUTIES FROM BARANJA

BAN /arch. Baranjski Ban, hun. Baranuabán/
STOKAN URSIĆ
SIMO DVORNIĆ
STOKAN MAJŠAC
STEVO DVORNIĆ
SAVO MIODRAGOVIĆ
ROMAN STANKOVIĆ

BELI MANASTIR /arch. Pelmonoštor, hun. Pélmonostor/
STEVAN ČARNOJEVIĆ

BOLMAN /hun. Bolmánu/
MIRKO BOJANIN

BRANJINA /arch. Kišfaluba, hun. Baranuakisfalud/
STEVAN MIHALDŽIĆ
STEVAN POPOVIĆ

BREMEN /hun. Beremend/
MILAN KOSTOVIĆ
ĐORĐE PETROVIĆ

DARDA /hun. Dárda/
TEODOR ČVARKOVIĆ

JAGODNJAK /arch. Kačfala, hun. Kácsfalu/
MILUTIN PETROVIĆ

LIPOVA /hun. Lippó/
MILUTIN MIRKOVIĆ
JOVAN ERDELJAN

MOHAČ /hun. Mohács/
JOCO PANIĆ

ИВША ПЕШУТ
ЂУРА ПОПОВИЋ
ИВЕ ПРЧИЋ
Др ЈОСО ПРЧИЋ
МАРКО ПРОТИЋ
ШАНДОР РАЈЧИЋ
КАТИЦА РАЈЧИЋ
БЛАШКО РАЈИЋ
ТОША СЕГЕДИНЧЕВ
ВОЈИСЛАВ СТАНКОВИЋ
ОЛГА СТАНКОВИЋ
БЕЛА СТАНТИЋ – ЈОШКОВ
Др ВРАЊЕ СУДАРЕВИЋ
МАНДА СУДАРЕВИЋ
БОГДАН СВИРЧЕВИЋ
ДУШАН ТЕРЗИН
ЛАЈЧО ТУМБАС
СТИПАН ТУМБАС
ВЕЦО ВИДАКОВИЋ
ИВАН ВОЈНИЋ – ТУНИЋ
Др СТИПАН ВОЈНИЋ – ТУНИЋ
ГРГО ВУКОВ
МАТИЈА МАЛАГУРСКИ
ЛАЗО ОРЧИЋ
АНДРИЈА ЧАКИЋ
ГАБОР ЧОВИЋ

ТИТЕЛ /мађ. Titel/
ЕМИЛ СТЕПАНОВ
ФИЛИП ПРОКИН
Др БОШКО ЂУРЂЕВ

ТОВАРИШЕВО /мађ. Bácstóváros/
СТАНКО ПРОТИЋ
ВЕЉА МИЛИЋ
ФРАНЦ КИЛБЕРТУС
ДАША ШИЈАЧИЋ
СТЕВАН ЈОВАНОВ

ТУРИЈА /мађ. Turja/
СЕРГИЈЕ ЗЕРЕМСКИ
МИЛАН МЕДАКОВ
ЛАЗАР МИЛОШЧИН
ПАЈА ЈОЈКИЋ

ФУТОГ /арх. Стари Футог, мађ. Ófutak/
СТЕВАН БОШЊАК
САВА ВИНОКИЋ
Др ДУШАН ЈЕЛЕСИЋ

ЧУРУГ /мађ. Csurog/
БРАНКО МАНДИЋ
ВОЈИН КОЗАРСКИ
КУЗМАН ЧЕКИЋ
СТЕВАН НЕНАДОВ
ВАСИЛИЈЕ СТОЈАДИНОВИЋ
ЈАНКО ПЕРИЋ
Др СИМА ТАПАВИЦА
ЈОВАН ВЕСИЋ

ШАЈКАШ СВ. ИВАН /арх. Шајкаш, мађ. Sajkásszentiván/
ВЛАДИСЛАВ АЛЕКСИЋ
ЖИВОЈИН ПАУНОВИЋ

ПОСЛАНИЦИ ИЗ БАРАЊЕ

БАН /арх. Барањски Бан, мађ. Baranyabán/
СТОКАН УРСИЋ
СИМО ДВОРНИЋ
СТОКАН МАЈШАЦ
СТЕВО ДВОРНИЋ
САВО МИОДРАГОВИЋ
РОМАН СТАНКОВИЋ

БЕЛИ МАНАСТИР /арх. Пелмоноштор, мађ. Pélmonostor/
СТЕВАН ЧАРНОЈЕВИЋ

БОЛМАН /мађ. Bolmány/
МИРКО БОЈАНИН

БРАЊИНА /арх. Кишфалуба, мађ. Baranyakisfalud/
СТЕВАН МИХАЛЏИЋ
СТЕВАН ПОПОВИЋ

БРЕМЕН /мађ. Beremend/
МИЛАН КОСТОВИЋ
ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ

ДАРДА /мађ. Dárda/
ТЕОДОР ЧВАРКОВИЋ

ЈАГОДЊАК /арх. Качфала, мађ. Kácsfalu/
МИЛУТИН ПЕТРОВИЋ

ЛИПОВА /мађ. Lippó/
МИЛУТИН МИРКОВИЋ
ЈОВАН ЕРДЕЉАН

МОХАЧ /мађ. Mohács/
ЈОЦО ПАНИЋ

DELEGATION FROM SREM

JOVAN I. RADIVOJEVIĆ /Ruma/
EMILIJAN GRBIĆ /Ruma/
VLADA SAVIĆ – ŠUKAC /Sremska Kamenica/
MILAN KOSTIĆ /Irig/

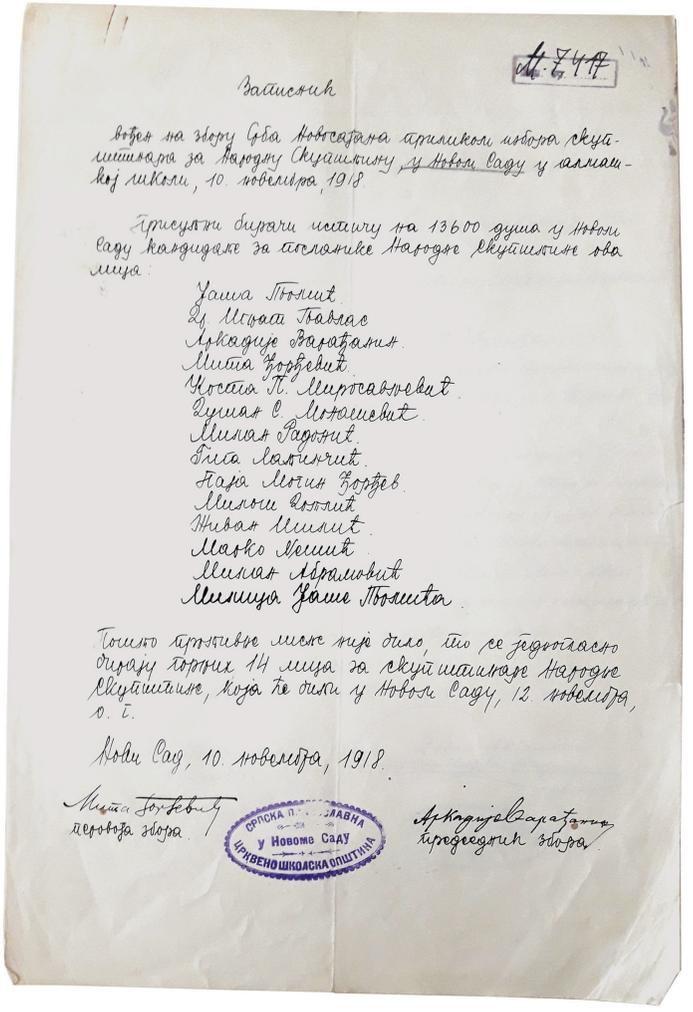

Записник

Број 7447

водом на збору Срба Новосађана приликом избора скупштинара за Народну Скупштину у Новом Саду у гимназијској школи, 10. новембра 1918

Присутни бирачи састављу на 13600 душа у Новом Саду кандидују за посланике Народне Скупштине ова лица:

Уша Тољић
Др Исаја Павлас
Аркадије Варађанин
Мита Ђорђевић
Коста П. Мирославчевић
Душан С. Матасевић
Милан Радонић
Бата Лалићић
Паја Мошин Ђорђев
Милош Вољић
Живан Илић
Марко Јешић
Милан Абрамовић
Милица Уше Тољића

Тошко пређашње место није било, то се једногласно одређу горњих 11 лица за скупштинаре Народне Скупштине, која ће бити у Новом Саду, 12. новембра о. г.

Нови Сад, 10. новембра, 1918.

Мита Ђорђевић
перовођа збора

СРПСКА П... СЛАВНА
У Новоме Саду
ЦРКВЕНОШКОЛСКА ОПШТИНА

Аркадије Варађанин
председник збора

Записник са избора посланика у Новом Саду, Бачка, 10. 11. 1918.

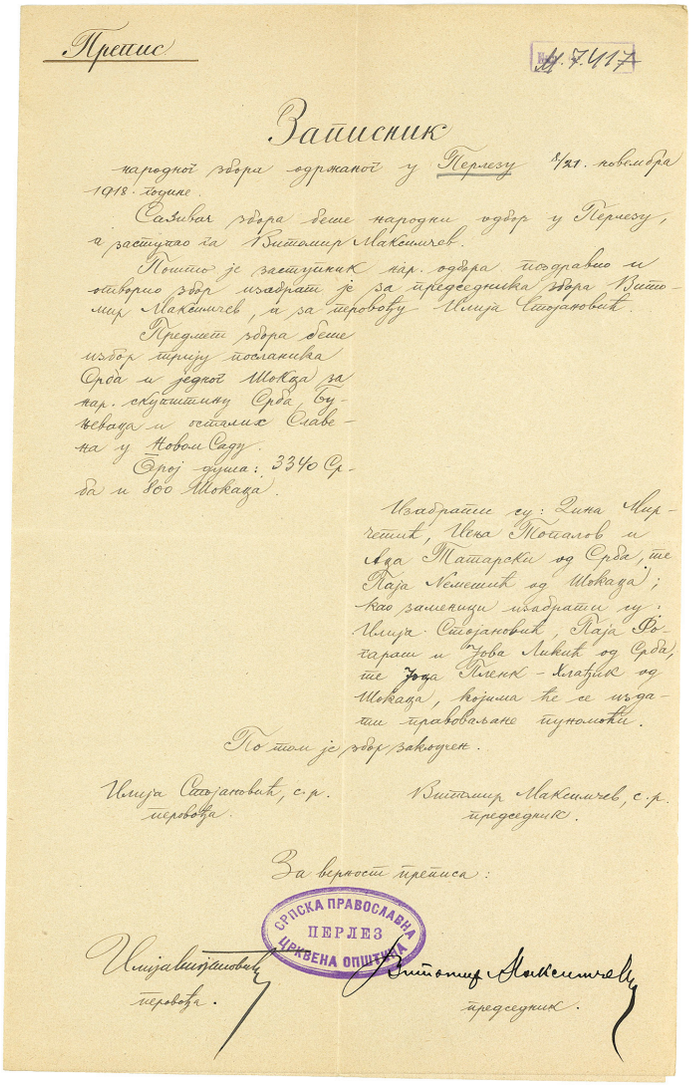

Препис

Број 7417

Записник

народној збора одржаној у Перлезу 21/XI. новембра 1918. године.

Сазивач збора беше народни одбор у Перлезу, а заступао га Витомир Максимчев.

Пошто је заступник нар. одбора поздравио и отворио збор изабрани је за председника збора Витомир Максимчев, а за перовођу Илија Стојановић.

Предмет збора беше избор трију посланика Срба и једног Шокада за нар. скупштину Срба Буњевада и осталих Славена у Новом Саду.

Број душа: 3340 Срба и 800 Шокада.

Изабрати су: Јина Мирчетић, Ивка Тошалов и Лаза Татароки од Срба, те Паја Мешетић од Шокада; као заменици изабрати су: Илија Стојановић, Паја Рагараш и Јова Лукић од Срба, те Јожа Пленк-Млађик од Шокада, којима ће се издати прописане пуномоћи.

По томе је збор закључен.

Илија Стојановић, с. р.
перовођа.

Витомир Максимчев, с. р.
председник.

За верност преписа:

СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ПЕРЛЕЗ ЦРКВЕНА ОПШТИНА

Илија Стојановић
перовођа.

Витомир Максимчев
председник.

Записник са избора посланика у Перлезу, Банат, 21. 11. 1918.

ДЕЛЕГАЦИЈА ИЗ СРЕМА

1. ЈОВАН И. РАДИВОЈЕВИЋ /Румa/
2. ЕМИЛИЈАН ГРБИЋ /Румa/
3. ВЛАДА САВИЋ – ШУКАЦ /Сремска Каменица/
4. МИЛАН КОСТИЋ /Ириг/

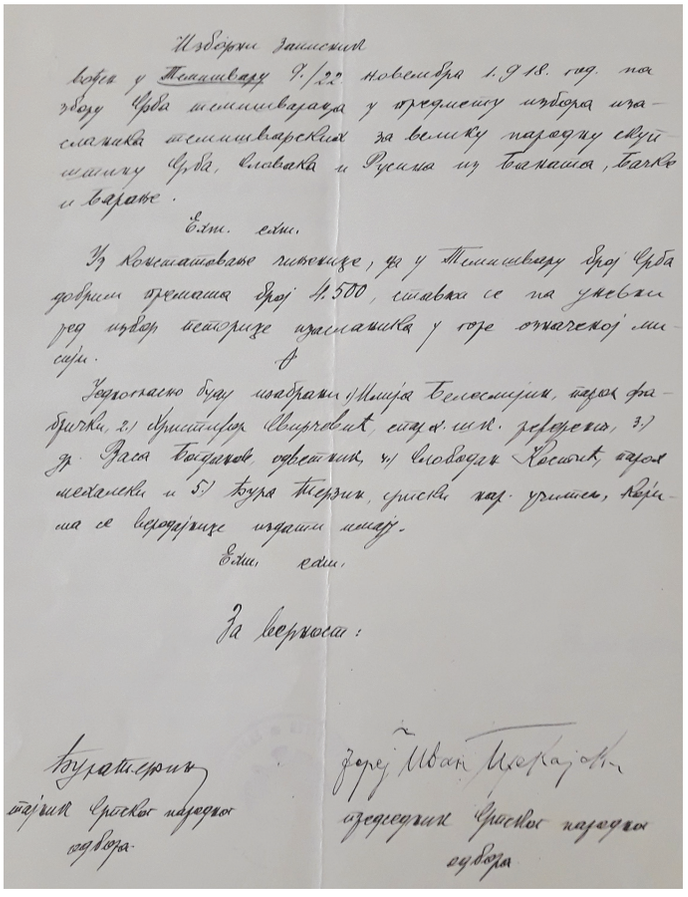

Записник са избора посланика у Темишвару, Банат, о избору посланика за Народну скупштину у Н. Саду, 22.11.1918 / The electorial record from meeting in Timisoara, Banat for the members of parliament at the National Parliament in N. Sad, 22.11.1918

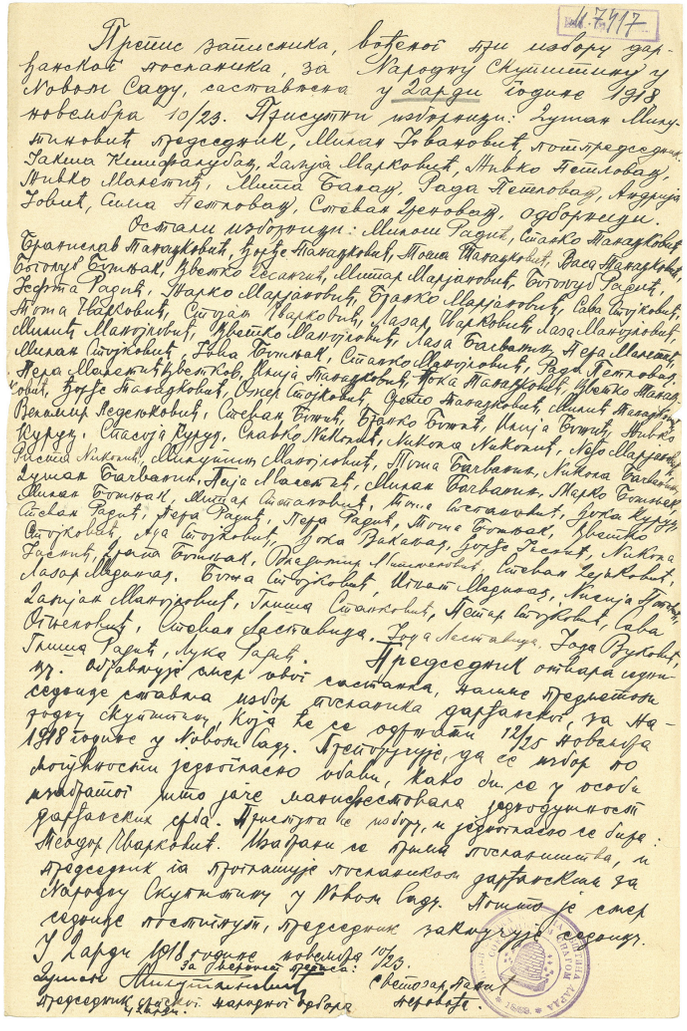

Записник са Збора у Дарди, Барања, о избору посланика за Народну скупштину у Н. Саду, 23.11.1918 / The electorial record from meeting in Darda, Baranja for the members of parliament at the National Parliament in N. Sad, 23.11.1918

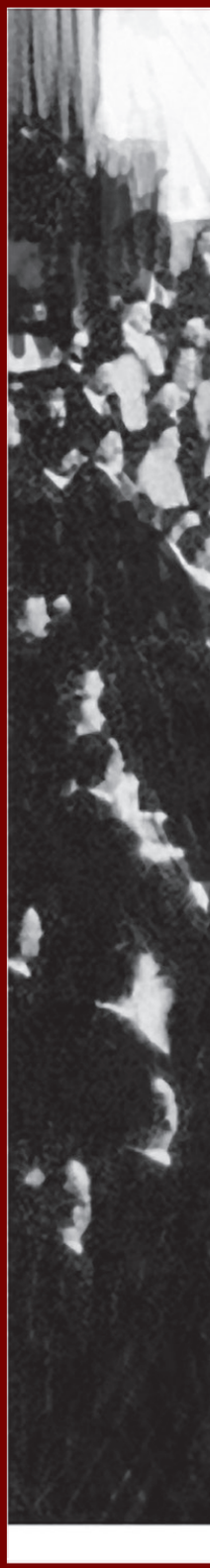

Epilogue – liberation and unification

Епилог – ослобођење и уједињење

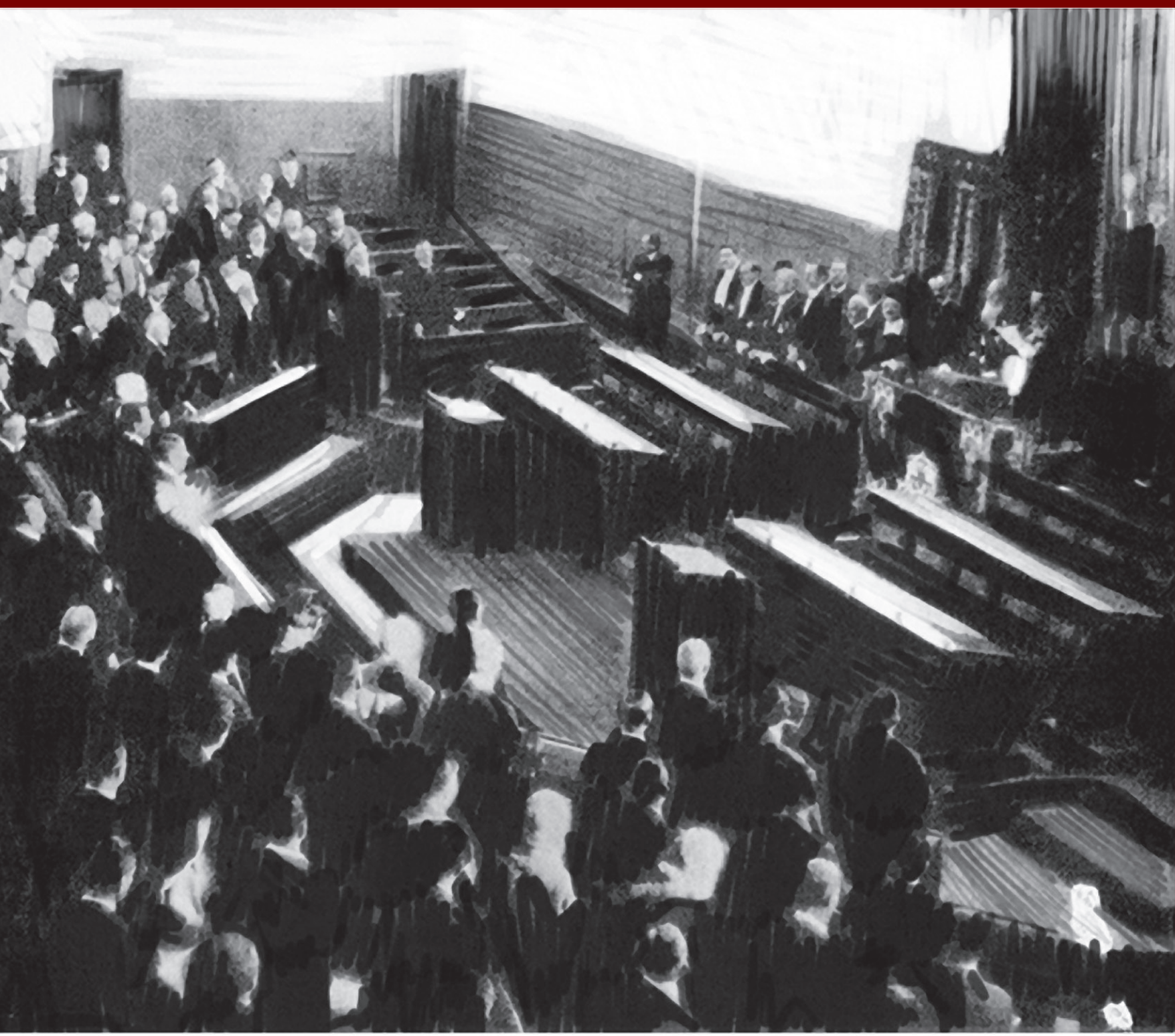

EPILOGUE – LIBERATION AND UNIFICATION

After the expansion of Serbia in the Balkan Wars and the first military victories in the First World War, politicians and dynasty in Serbia under the liberation and unification implied the unification of all Serbs, wherever they lived on the Balkan Peninsula, and then, since the Serbs lived in many areas of the Austro-Hungarian monarchy, and also meant the struggle and unification of all South Slavs. The members of other nations, i.e. their political leaders, saw King Peter I Karađorđević as the future king of Yugoslavia. The dynasty of Karađorđević itself, began to consider and to name King Peter I, as the king of the liberators and the unifier of Serbs and Yugoslavs.

On the "instruction"(suggestion) presented by Serbian, Croatian and Slovenian politicians, as representatives of the Zagreb National Council, Regent Alexander I Karađorđević, in the name of King Peter I, in the house of Krsmanović on Terazije in recently liberated Belgrade on December 1st, 1918, declared the unification of Serbs, Croats and Slovenians. The first Yugoslav state extended from the Adriatic Sea to the Drava and the Danube (Pannonian basin) and from Kajmakčalan to Karavanke (248,666 km^2), with about 12 million inhabitants (Serbs 4,700,000, Croats 2,900,000, Slovenians 1,000,000 , about 2,000,000 members of national minorities – Germans, Hungarians, Albanians, Romanians, Slovaks, Ruthenians ...). It was bigger and more numerous than all its neighbours in the surrounding (except Italy).

In Serbia, the unification was perceived as a long-awaited act, as almost all Serbs in the Balkan Peninsula were freed and under a single state roof, which was protected by the Serbian army and the Serbian dynasty. It was undoubtedly a progressive act.

ЕПИЛОГ – ОСЛОБОЂЕЊЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ

После проширења Србије у Балканским ратовима и првих војних победа у Првом светском рату, политичари и династија у Србији су под ослобођењем и уједињењем подразумевали уједињење свих Срба, ма где они живели на Балканском полуострву, а потом, пошто су Срби живели на многим подручјима Аустроугарске монархије, и борбу и уједињење свих Јужних Словена. Припадници других народа, односно њихови политички прваци, видели су у краљу Петру I Карађорђевићу будућег краља Југославије. И сама династија Карађорђевић је краља Петра I почела сматрати, а и ословљавати, као краља ослободиоца и ујединитеља Срба и Југословена.

На „напутак" (предлог) који су му поднели српски, хрватски и словеначки политичари, као представници загребачког Народног вијећа, регент Александар I Карађорђевић је, у име краља Петра I, у кући Крсмановића на Теразијама у тек ослобођеном Београду 1. децембра 1918. године, прогласио уједињење Срба, Хрвата и Словенаца. Прва југословенска држава простирала се од Јадранског мора до Драве и Дунава (панонског басена) и од Кајмакчалана до Караванки (248.666 км^2), а у њој се нашло око 12 милиона становника (Срба 4.700.000, Хрвата 2.900.000, Словенаца 1.000.000, око 2.000.000 припадника националних мањина – Немаца, Мађара, Албанаца, Румуна, Словака, Русина...). Била је већа и бројнија од свих својих суседа у окружењу (изузев Италије).

У Србији се уједињење доживљавало као дуго очекивани чин, јер су готово сви Срби на Балканском полуострву били ослобођени и нашли се под једним државним кровом, који је штитила српска војска и српска династија. То је несумњиво био прогресиван чин.

Иван Тишов, *Проглашење Краљевине СХС* / Ivan Tišov, *Union – The Proclamation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians*

Vidovdan Constitution 1921

By proclaiming the constitution on Vidovdan (June 28th) in 1921, the Yugoslav state – the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians received a legal form. It was defined as a constitutional parliamentary and hereditary monarchy. The coat of arms of the Kingdom of SCS was composed of the elements of the Serbian, Croatian and Slovenian coats of arms, while the flag was blue, white and red. Religious and linguistic equality was guaranteed: the official language was Serbian-Croatian-Slovenian, and the script was Cyrillic and Latin. Legislative power was performed by the king and the national assembly, and the governing power performed the king through the responsible ministers. The enactment of the constitution in Vojvodina was received with enthusiasm.

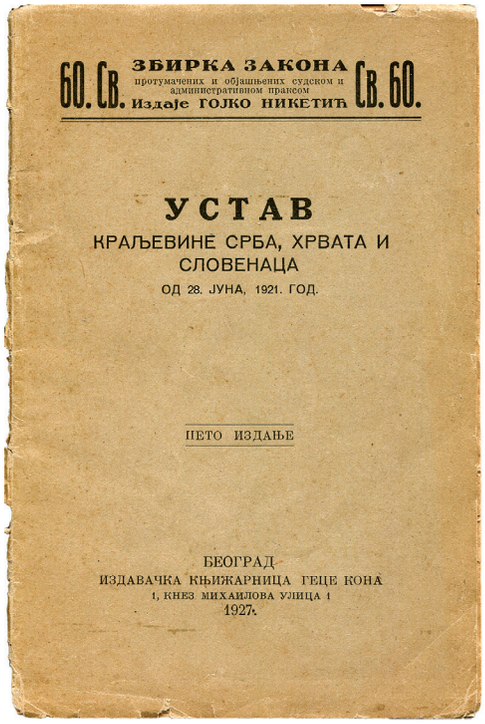
60. Св. ЗБИРКА ЗАКОНА протумачених и објашњених судском и административном праксом Издаје ГОЈКО НИКЕТИЋ Св. 60.

УСТАВ
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
ОД 28. ЈУНА, 1921. ГОД.

ПЕТО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛИЦА 1
1927.

Видовдански устав 1921.
/ Vidovdan constitution 1921.
(прив. кол. З. Вељановић)

Југоисточна Европа после Првог светског рата / Southeast Europe after the First World War Povijest svijeta, Zagreb

Видовдански устав 1921.

Проглашењем устава на Видовдан (28. јуна) 1921. године југословенска држава – Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, добила је правну форму. Дефинисана је као уставна парламентарна и наследна монархија. Грб Краљевине СХС био је састављен од елемената српског, хрватског и словеначког грба, док је застава била плава, бела и црвена. Гарантована је верска и језичка равноправност: службени језик био је српско-хрватски-словеначки, а писмо ћирилица и латиница. Законодавну власт вршили су краљ и народна скупштина, а управну власт краљ преко одговорних министара. Доношење устава у Војводини примљено је са одушевљењем.

Ћилим *Уједињење* / Carpet *Unification*

FINAL WORD

Among the Serbs on both sides of the Danube never ceased the awareness of the importance of equality and unanimity. Hence, there are numerous connections and actions on mutual help both in good and bad: in cultural and spiritual rise or in the uprisings against the Ottomans, the Serbian national movement and the struggle for the survival of the Serbian Vojvodina. In this regard, the ideological consciousness of the Serbs was in the ubiquitous and never-uninhibited statehood with the national, secular and spiritual leaders, but also with the ordinary people in the furthest and smallest village.

At the moment when the general conditions became favourable for the realization of the unification, which was the heroic victory of the Serbian army in the First World War, the people in the areas in Vojvodina – Srem, Bačka, Banat and Baranja, with its leaders guided by Jaša Tomić, at the National Assembly held in Novi Sad on November 25th, 1918, proclaimed the secession from Hungary. At the same time, was voted for the unification to Serbia, and then on December 1st, 1918, embraced the Serbs who lived across the Drina and the Una, as well as other Slavs in the unitary Yugoslav state. It was undoubtedly a progressive act that fulfilled the eternal dream of liberation and the unification of Serbs into a single state. That is why the decision of the Great National Assembly in Novi Sad on the unification of Banat, Bačka and Baranja to Serbia is certainly one of the most significant events in the history of the Serbian people and its consequences are visible to this very day.

Краљ Петар I Ослободилац / King Peter I Liberator

Регент Александар / Regent Aleksander

ЗАВРШНА РЕЧ

Код Срба са обе стране Дунава никада није престала да постоји свест о истокрвности и једнодушности. Отуда су бројне везе и делања на узајамном помагању и у добру и у злу: у културном и духовном уздизању или у устанцима против Османлија, и српског народног покрета и борбе за опстанак Српске Војводине. С тим у вези идејна свест Срба била је у свеприсутној и никад непотиснутој државотворности код народних, световних и духовних првака, али и обичног народа у најудаљенијем и најмањем селу.

У моменту када су опште прилике постале повољне за реализацију уједињења, а то је била херојска победа српске војске у Првом светском рату, народ у војвођанским областима – Срему, Бачкој, Банату и Барањи, са својим првацима које је предводио Јаша Томић, је на Великој народној скупштини у Новом Саду 25. новембра 1918. године прогласио отцепљење од Угарске. Истовремено је изгласано присаједињење матици Србији, а потом пригрлио 1. децембра 1918. године и Србе који су живели преко Дрине и Уне, као и остале Словене у јединствену југословенску државу. То је био несумњиво прогресиван чин који је испунио вековни сан о ослобођењу и уједињењу Срба у јединствену државу. Отуда је одлука Велике народне скупштине у Новом Саду о присаједињењу Баната, Бачке и Барање Србији свакако један од најзначајнијих догађаја у нововековној историји српског народа, а њене последице су видљиве до данашњег дана.

Дунавска Бановина 1929–1939.
/ The Danube Banate (province) 1929–1939.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА / SOURCES AND LITERATURE

Гласник Одбора Народног Већа, Сремски Карловци

Глас СХС, Загреб

Слобода, Нови Сад

Српски лист, Нови Сад

* * *

Срем кроз векове, Слојеви култура Фрушке Горе и Срема, Београд 2007.

Банат кроз векове, *Слојеви култура Баната*, Београд 2010.

Бачка кроз векове,Слојеви култура Бачке, Београд 2014.

Војводина 1918-1938, Одбор за прославу 20-годишњице ослобођења и уједињења, друго издање Музеј Војводине, Нови Сад 2017.

Дневник проте Стевана Михалџића са Париске мировне конференције 1919, прир. Д. Његован, Музеј Војводине и Библиотека града Београда, Београд-Нови Сад 2000.

Историја српског народа, том VI-1, VI-2, Београд 1983.

Зборник радова са међународне конференције Архив, медији и култура сећања у Првом светском рату, Нови Сад, 29-30.октобар 2014, Нови Сад 2014.

Зборник радова са међународне конференције Архив, медији и култура сећања у Првом светском рату, Нови Сад, 29-30. октобар 2015, Нови Сад 2016.

Зборник радова са међународне конференције Архив, медији и култура сећања у Првом светском рату, Нови Сад, 27-28. октобар 2016, Нови Сад 2017.

Култура и идентитет Буњеваца, зборник радова, Музеј Војводине 2017.

Ослобођење Новог Сада 1918. године: Сведочанства и полемике, приредио С. Бјелица, Новосадски клуб и Градска библиотека, Нови Сад 2018.

Присаједињење Војводине Србији 1918, Зборник радова, Нови Сад 1992.

Присаједињење Војводине Србији 1918 Краљевини Србији, Зборник радова, Нови Сад 1993.

Милорад Ботић, Велики народни савет Баната, Бачке Барање, рад Народне управе у Новом Саду и политичке прилике у Војводини 1918-1919. године (Гласник АК у АПВ бр. 7,8, и 9. Нови Сад 1969.

S. Budisavljević, *Stvaranje države Srba, Hrvata i Slovenaca*, Zagreb, 1958.

З. Вељановић, Југославија потреба или заблуда, Стварање Краљевине Срба,Хрвата и Словенаца 1918, Нови Сад 2017.

Ф. Гестрин, В. Мелик, Историја Словенаца до краја 18 века до 1918, Сарајево 1970.

С. Гавриловић, Из историје Срба у Хрватској, Славонији и Угарској (XV-XIX век), Београд 1993

В. Гавриловић, Темишварски сабор и Илирска дворска канцеларија (179-1792), Нови Сад 2005.

М. Ђуканов, Српски народни одбор у Великом Бечкереку 1918. године, Зрењанин 1998.

Љ. Јудин, О раду Народне управе за Банат, Бачку и Барању 1918-1919, Зборник Матице српске за друштвене науке, 51, Нови Сад 1968.

M. Karolji, *Vjera bez iluzija*, Zagreb, 1982.

М. Екмечић, Ратни циљеви Србиј *1914*, Београд 1973.

Д. Кецић, Реквирирање звона српских православних храмова темишварске епархије 1916-1917, Зборник Матице српске за историју, бр. 59-60, Нови Сад, 1999.

Д. Кецић, Социјадемократи Војводине у време стварања Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918, Нови Сад 1993.

В.Ђ. Крестић, Историја Срба у Хрватској и Славонији 1848-1914, Београд 1991.

В.Ђ. Крестић, Срби у Угарској 1790-1918, Нови Сад 2013.

Д. Микавица, Г. Васин, Н. Нинковић, Н. Лемајић, Срби у Хабсбуршкој монархији 1526-1918, РТВ и Прометеј, Нови Сад 2016.

Д. Микавица, Г. Васин, Н. Нинковић, Пречански Срби у Великом рату 1914-1918, Прометеј 2018.

К. Милутиновић, Штросмајер и југословенско питање, Нови Сад 1976.

Д. Његован, Присаједињење Срема, Баната, Бачке и Барање Србији 1918, Документи и прилози, Нови Сад 1993.

Д. Његован, Присаједињење Војводине Србији, Нови Сад, 2004.

В. Ћоровић, Историја Југославије, Београд 1989.

Б. Храбак, Логоши, зелени кадар и збивања при преврату у Војводини 1918, Истраживања 8, Институт за Историју Војводине, Нови Сад, 1979.

Б. Храбак, Записници темишварског народног већа, Зборник Матице српске за друштвене науке, Нови Сад 1955.

Д. Попов, Српска штампа у Војводини 1918-1941, Нови Сад 1983.

Ч. Попов, Југословенска идеја од рађања до агоније, Годишњак, Историјски музеј Војводине, Нови Сад 1991.

Ч. Попов, Велика Србија, Стварност или мит, Сремски Карловци – Нови Сад 2008.

Ч. Попов, Ј. Попов, Аутономија Војводине – српско питање, Нови Сад 1993.

Д. Поповић, Срби у Војводини, Нови Сад 1990.

В. Поповић, Источно питање, Београд 1928.

Б. Петрановић, Историја Југославије 1918-1988, том 1, Београд 1988.

И. Петровић, Присаједињење Срема Србији 1918. године, Рума 1994.

Д. Петронијевић, З. Вељановић, Између чекића и наковња, Обевештајно-безбедносне службе у Србији 1804-1918, Нови Сад 2015.

Л. Ракић, Јаша Томић (1856-1922), Нови Сад, 1986.

Л. Ракић, Радикална странка у Војводини 1902-1919, Нови Сад 1983.

Споменица ослобођења Војводине 1918, уредио Уређивачки одбор Б. Српског народног одбора у Новом Саду 1929, друго издање, Музеј Војводине 2017.

В. Чубриловић, Историја политичке мисли у Србији 19. века, Београд 1958.

Каталог

Catalogue

CATALOGUE

Objects

1. Books with 10 000 signatures of the Serbian women submitted to the Hungarian Parliament as a support that in the Serbian schools should not be any classes in Hungarian, 6th April 1907.
   The Serbian Orthodox church municipality of Subotica, Library n.n.
2. Jovan Manojlović, Esq. member of the Hungarian Parliament, 1907, photograph
   The Serbian Orthodox church municipality of Subotica, Library n.n.
3. Uniform of Serbian soldier – regular (blouse, breeches, puttee, šajkača cap)
   Museum of Vojvodina (MV), Museum of Unification 1918 (MU 1918), Collection of Historical Objects (CHO), inventory number (Inv. no) 114
4. Mocassin with up – turned toes of Serbian soldier, The First World War
   MV, MU 1918, Inv. no 46
5. Šajkača cap of Serbian soldiers, The First World War
   (Private collection of D. Kragić)
6. Officer's chest for changing clothes, The First World War
   MV, MU 1918, Inv. no 13
7. Military chest for changing clothes, The First World War
   MV, MU 1918, Inv. no 14
8. Military belt, The First World War
   MV, Department for Modern History (DMH), Collection of weapons, Inv. no 1839
9. The Serbian military helmet, „Adrian", The First World War
   MV, MU 1918, Inv. no 15
10. Military helmet „Adrian", The Kingdom Serbs, Croats and Slovenes
    MV, MU 1918, Inv. no 16
11. Cavalry officer's sword, The Kingdom of Serbia, The First World War
    (Private collection of D. Kragić)
12. Infantry officer's sword, The Kingdom of Serbia, The First World War
    (Private collection of D. Kragić)
13. Serbian military assault dagger, The First World War
    (Private collection of D. Kragić)
14. Bayonet, The First World War
    MV, MU 1918, CHO, Inv. no 64
15. Bipartite cartouche, The First World War
    MV, CHO, Collection of weapons, Inv. no 2370
16. The Serbian rifle, system Mauser, M 1899, The First World War
    MV, CHO, Collection of weapons, Inv. no 724
17. The Serbian officer's revolver, system Nagan, M1985
    MV, CHO, Collection of weapons, Inv. no 2022
18. Military flask, The First World War
    MV, CHO, Collection of weapons, Inv. no 2167
19. Session of The Serbian National Parliament on Corfu island 1916, photograph
    MV, DMH, Inv. no 3490
20. The camp on Corfu island, February 1916, photograph,
    MV, DOCH, Inv. no 37
21. The Exhausted Serbian soldier, 1916, photograph
    MV, DMH, Collection from the World War I, Inv. no 3560
22. The Exhausted and deceased Serbian soldiers after the arrival on islands of Corfu and Vido, 1916, photograph
    MV, DOCH, Collection from the World War I, Inv. no 3558
23. The camp on Corfu, exhausted soldiers dying, 1916, photography
    MV, DOCH, Collection from the World War I, Inv. no 3714
24. The camp on islands Corfu and Vido, burying of Serbian soldiers in the „Blue Tomb", 1916, photograph
    MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 3713, 3714, 3716, 3717, 3719, 3720, 3.559/a, 3.559/b, 5.559/v, 3.559/d

КАТАЛОГ

Предмети

1. Књиге 10.000 потписа Српкиња поднетих Угарском сабору као подршку да се у српским школама не уводи настава на мађарском језику, 6. април 1907.
   Српска Православна црквена општина Суботица, Библиотека б.б.
2. Др Јован Манојловић, посланик на Угарском сабору, 1907, фотографија
   Српска Православна црквена општина Суботица, Библиотека б.б.
3. Униформа српског војника – кадровца (блуза, чакшире, увијачи, шајкача)
   Музеј Војводине (МВ), Музеј присаједињења 1918 (МП 1918), Збирка историјских предмета (ЗИП), инв. бр. 114
4. Опанци српског војника, Први светски рат
   МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 47
5. Шајкача српских војника, Први светски рат
   (прив. кол. Д. Крагић)
6. Официрски сандук за преобуку, Први светки рат
   МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 13
7. Војнички сандук за преобуку, Први светки рат
   МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 14
8. Војнички опасач, Први светски рат
   МВ, Одељење новије историје (ОНИ), Збирка оружја, инв. бр. 1839
9. Српски војнички шлем „Адријан“, Први светски рат
   МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 15
10. Војнички шлем „Адријан“, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца
    МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 16
11. Сабља коњичка, војничка, Краљевина Србија, Први светски рат
    (прив. кол. Д. Крагић)
12. Сабља пешадијска, официрска, Краљевина Србија, Први светски рат
    (прив. кол. Д. Крагић)
13. Српски војнички јуришни бодеж, Први светски рат
    (прив. кол. Д. Крагић)
14. Бајонет, Први светски рат
    МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 65
15. Дводелна фишеклија, Први светски рат
    МВ, ОНИ, Збирка оружја, инв. бр. 2370
16. Српска пушка, систем маузер, М 1899, Први светски рат
    МВ, ОНИ, Збирка оружја, инв. бр. 724
17. Српски официрски револвер, систем Наган, М 1895
    МВ, ОНИ, Збирка оружја, инв. бр. 2022
18. Војничка чутурица, Први светски рат
    МВ, ОНИ, Збирка оружја, инв. бр. 2167
19. Седница српске Народне скупштине на Крфу 1916, фотографија
    МВ, ОНИ, инв. бр. 3.490
20. Логор на Крфу, фебруар 1916, фотографија
    МВ, Одељење старије и културне историје (ОСКИ), инв. бр. 37
21. Исцрпљени српски војници, 1916, фотографија
    МВ, ОНИ, Збирка 1. св. рата, инв. бр. 3.560
22. Исцрпљени и упокојени српски војници, острва Крф и Видо 1916, фотографија
    МВ, ОСКИ, Збирка 1. св. рата, инв. бр. 3.558
23. Логор на Крфу, умирање исцрпљених војника, 1916, фотографија
    МВ, ОСКИ, инв. бр. 3714
24. Логор на Крфу и Виду, сахрањивање српских војника у „плаву гробницу”, 1916, фотографија
    МВ, ОНИ, Збирка фотографија, инв. бр. 3713, 3714, 3716, 3717, 3719, 3720, 3.559/а, 3.559/б, 5.559/в, 3.559/д

25. Field Marshal Mišić in English hospital during the Great War
MV, DOCH, Collection from the World War I, Inv. no 2.000
26. Funerals of Serbian soldiers on Vido island, 1916, photography
MV, DOCH, microfilm, inv. br. 33892
27. The Serbian soldiers in the hospital in Africa on recovery, 1916, photograph
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 3583
28. Serbian soldiers after arrival in port of Thessaloniki, photography
MV, MU 1918, CHO, inv. br. 8
29. The Salonika Front, Serbian army recovered and ready to continue the war, 1916.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 73
30. The Salonika Front, Serbian army recovered and ready to continue the war, 1916.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 74
31. The Salonika Front, Serbian army recovered and ready to continue the war, 1916.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 75
32. The Serbian aviation at the Salonika Front 1917, photograph
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 72
33. The Serbian heroine, sergeant Milunka Savić, 1916, photograph
MV, DOCH, Collection from the World War I, Inv. no 3586
34. The English soldiers at the Salonika Front 1916, photograph
MV, DOCH, Collection from the World War I, Inv. no 3563
35. The Austro – Hungarian soldiers hangs Serbian women in Šabac 1915, photograph
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 15288/23241
36. The Austro – Hungarian soldiers hangs Serbian civilians in Šabac 1915, photograph,
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 15288/23242
37. Soldier massacred by the invader's army, 1915 – 1916, photograph,
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 3542
38. French doctor composes the report of crimes committed by the Austro – Hungarian and Bulgarian soldiers in Serbia, photograph,
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 3544
39. French doctor Jean Poneys witnesses the excavation of massacred soldier, 1915, photography
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 3541; 3553
40. Archibald Reiss, *The Austro – Hungarian crimes – report*, Lausanne 1916. BMV, B – 3523
41. Captives, the Serbians from areas of Vojvodina in Arad camp, 1915,
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 10
42. Photography: two lepers warming in the Sun under the tent, Vido island, 1917.
43. Vladimir Fijat, Serbian volunteer from Banat on Salonika front, photography, 1917.
Cultural Center „Vladimir M. Fijat", Samoš, n. n. (CCVF Samoš)
44. Vladimir Fijat, Serbian volunteer from Banat, photography, 1917.
CCVF Samoš n. n.
45. Serbian officer, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
46. Lance Sergeant V. Fijat and Serbian officers at Katunac photography, 1917.
CCVF Samoš n. n.
47. Serbian soliders and V. Fijat in Vranje, photography, 1918.
CCVF Samoš n. n.
48. V. Fijat and Sava, Thessaloniki-Micra, photography, 2. IX 1918.
CCVF Samoš n. n.
49. Serbian soliders in position, Salonika front, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
50. Serbian solider scouting, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
51. Serbian soliders and V. Fijat, resting, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
52. V. Fiat in military uniform, 1915.
CCVF Samoš n. n.

25. Војвода Мишић у енглеској болници за време Првог светског рата
МВ, ОСКИ, Збирка 1. св. рата, инв. бр. 2.000
26. Сахрањивање српских војника на острву Видо, 1916, фотографија
МВ, ОСКИ, мф, инв. бр. 33892
27. Српски војници у болници у Африци, 1914, фотографија
МВ, ОСКИ, Збирка 1. св. рат, инв. бр. 3.583
28. Српска војска по искрцавању у Солунској луци, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 8
29. Солунски фронт, српска војска опорављена и спремна за наставак рата, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 73
30. Солунски фронт, српска војска опорављена и спремна за наставак рата, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 74
31. Солунски фронт, српска војска опорављена и спремна за наставак рата, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 75
32. Српска авијација на Солунском фронту 1917, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 72
33. Српска јунакиња – наредник Милунка Савић, 1916, фотографија
МВ, ОСКИ, Збирка 1. св. рата, инв. бр. 3.586
34. Енглески војници на Солунском фронту 1916, фотографија
МВ, ОСКИ, Збирка 1. св. рата, инв. бр. 3.563
35. Аустроугарски војници вешају српске жене у Шапцу 1915, фотографија
МВ, ОНИ, Збирка фотографија, инв. бр. 15288/23241
36. Аустроугарски војници вешају српско цивилно становништво у Шапцу 1915, фотографија
МВ, ОНИ, Збирка фотографија, инв. бр. 15288/23242
37. Војник масакриран од стране окупаторске војске, 1915-1916, фотографија
МВ, ОНИ, Збирка фотографија, инв. бр. 3.545
38. Француски лекар сачињава извештај о злочинима аустроуграске и бугарске војске у Србији 1915, фотографија
МВ, ОНИ, Збирка фотографија, инв. бр. 3.543
39. Француски лекар Жан Поније присуствује ископавању масакрираног војника, 1915, фотографија
МВ, ОНИ, Збирка фотографија, инв. бр. 3.541, и 3.553
40. Арчибалд Рајс, Аустроугарски злочини – извештај, Лозана 1916.
БМВ, Б-3523
41. Заточеници, Срби из војвођанских области у Арадском логору, 1915. година, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 10
42. Фотографија: два тифусара који се греју на сунцу пред шатором, острво Видо 1917.
МВ, ОСКИ, Збирка 1. св. рата, инв. бр. 3.56
43. Владимир Фијат, српски добровољац из Баната на Солунском фронту, фотографија, 1917.
Дом културе „Владимир М. Фијат“, Самош, б. б. (Д.К.В.Ф. Самош)
44. Владимир Фијат, српски добровољац из Баната, фотографија, 1917.
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
45. Српски официр, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
46. Поднаредник В. Фијат и српски официри на Катунцу, фотографија, 1917.
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
47. Српски војници и В. Фијат у Врању, фотографија, 1918.
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
48. В. Фијат и Сава, Солун-Микра, фотографија, 2. IX 1918.
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
49. Српски војници на положају, Солунски фронт, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
50. Српски војник у извиђању, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
51. Српски војници и В. Фијат, предах, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.

53. Hanged man, a victim of the invaders of Serbia 1914-1918, photography
CCVF Samoš n. n.
54. A boy in Serbian uniform with wrapped arm and a gun, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
55. Artillery fire at Salonika front, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
56. Machinegun unit of Serbian army ready for action, Salonika front, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
57. Serbian mortars at Salonika front, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
58. V. Fijat, Serbian and French soliders, The First World War, photography
CCVF Samoš n. n.
59. English and Serbian soliders resting, Thessaloniki-Micra, 27. VII 1918, photography
CCVF Samoš n. n.
60. Photography of Dušan and Milovan Todorović as a memory for their friend V. Fijat, Thessaloniki 24. July 1917.
CCVF Samoš n. n.
61. Soldiers of the Austro – Hungarian empire running in chaos from Vojvodina,
MV, DMH, Collection of photographs, mf 34854
62. Quay on Tamiš next to Weifert's brewery in Pančevo where Serbian army landed at night on 9th November 1918.
National Museum of Pančevo, Collection of photographs Inv. no 7
63. The Serbian officers after entering in Vršac
City Museum of Vršac, I – 4925
64. The Serbian army breakthrough Bulgarian lines and free peaks of Kajmakčalan (Kaimakchalan) and Bitola, 1916, photograph
MV, DMH, Collection of photographs, mf 33813
65. The Syrmian volunteer squad, 2nd March 1915, photograph
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 14997/2210
66. Serbs from areas of Vojvodina in the First Serbian volunteer division, photograph
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 13586/20624
67. Serbs from areas of Vojvodina as members of the Second Serbian volunteer division in Chelyabinsk 1918, photograph,
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 13674/20624
68. The Austro – Hungarian soldiers from Petrovac, Kisač, Kulpin and Selenča captured in Russia, photograph
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 8787/2361
69. Volunteers from areas of Vojvodina in the First Serbian volunteer division, photograph
MV, DMH, Collection of photographs, Inv. no 13586/20492
70. The portrait of soldier, The Kingdom of Serbia, photograph,
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 104
71. The Turkish rifle, system mauser M – 1910
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 15
72. The Russian rifle, system Mosin – Nagant, model 1891, 7,62 mm,
MV, CHO, Collection of weapons, Inv. no 5673
73. A single – part leather cartouche for rifle system mauser,
MV, CHO, Collection of weapons, Inv. no 1811
74. Comitadji belt, The First World War, MV, CHO, Collection of weapons, Inv. no 1096th
75. Malvina Hoffman, *Serbia needs your help*, poster, The Serbian Union of America,
The First World War
MV, DMH, Collection of WWI, inv. num 3598/2
76. Cap belonging to volunteers from USA with the Serbian cockade, The First world War,
MV, DOCH, Collection of WWI, Inv. no 3598/2
77. Volunteer's medal of the Serbian National Defence,
MV, DOCH, Numismatics collection, K – HHHH, 33
78. Gas lamp (fr. Diogens Depose) of Serbian Army, Salonika front
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 40
79. Cigarette case, memento from the Salonika Front
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 36

52. В. Фијат у војничкој униформи, 1915.
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
53. Обешен мушкарац, жртва окупатора Србије 1914-1918. г, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
54. Дечак у српској унформи са завијеном руком и пиштољем, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
55. Артиљеријско дејство на Солунском фронту, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
56. Митраљезки одред српске војске спреман на дејство, Солунски фронт, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
57. Српски минобацачи на Солунском фронту, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
58. В. Фијат, српски и француски војници, Први светски рат, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
59. Енглески и српски војници током предаха, Микра-Солун, 27. VII 1918, фотографија
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
60. Фотографија Душана и Милована Тодоровића као успомена В. Фијату, Солун 24. јул 1917.
Д.К.В.Ф. Самош, б. б.
61. Војници Аустоугарске империје у расулу беже из Војводине, фотографија
МВ, ОНИ, Збирка фотографија, мф 34854
62. Пристаниште на Тамишу поред Вајфертове пиваре у Панчеву где се искрцала српска војска у ноћи 9. новембар 1918, фотографија
Народни музеј Панчево, Збирка фотографија инв. бр. 7
63. Српски официри по уласку у Вршац, 1918, фотографија
Градски музеј Вршац, И-4925
64. Српска војска пробија бугарске линије и ослобађа врхове Кајмакчалана и Битољ, 1916, фотографија
МВ, ОНИ, Збирка фотографија, мф. 33813
65. Сремски добровољачки одред, 2. март 1915, фотографија
МВ, ОНИ, Збирка фотографија, инв. бр. 14997/2210
66. Срби из војвођанских области у Првој српској добровољачкој дивизији, фотографија
МВ, ОНИ Збирка фотографија, инв. бр. 13586/20492
67. Срби из војвођанских области као припадници 2. Српске добровољачке дивизије у Чељабинску 1918, фотографија
МВ, ОНИ Збирка фотографија, инв. бр. 13674/20624
68. Аустроугарски војници из Петровца, Кисача, Кулпина и Селенче заробљени у Русији, фотографија
МВ, ОНИ Збирка фотографија, инв. бр. 8787/2361
69. Добровољци из војвођанских области у Првој добровољачкој дивизији, фотографија
МВ, ОНИ Збирка фотографија, инв. бр. 13586/20492
70. Портрет војника, Краљевина Србија, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 104
71. Пушка турска, систем Маузер М 1910
МВ, ОНИ Збирка оружја, инв. бр. 1500-а
72. Пушка руска, систем Мосин-наган, модел 1891, 7,62 мм
МВ, ОНИ Збирка оружја, инв. бр. 5673
73. Једноделне кожне фишеклије за пушку систем маузер
МВ, ОНИ Збирка оружја, инв. бр. 1811
74. Комитски опасач, Први светски рат
МВ, ОНИ Збирка оружја, инв. бр. 1096-н
75. Малвина Хофман, *Serbia needs your help*, плакат, Савез Срба Америке, Први светски рат
МВ, ОНИ, Збирка 1. св. рат, инв. бр. 3598/2
76. Капа добровољаца из Америке са српском кокардом, Први светски рат
МВ, ОСКИ, Збирка 1. св. рат, инв. бр. 3598/2
77. Добровољачка медаља Српске народне одбране
МВ, ОСКИ, Нумизматичка збирка, К-XXXX, 33
78. Гасна лампа (fr. Diogens Depose) српске војске на Солунском фонту
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 40

80. Volunteer's certificate of Janko Kos, Belgrade, 1932.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 13
81. Albanian Commemorative Medal of Pavle Aleskandrić, 1921.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 19
82. Flag of the volunteers from Susek, The First World War
MV, DMH, Inv. no 821
83. Military bugle from The First World War
City Museum of Sombor, Inv. no 1915
84. Memorial picture, *Resurrection of Serbia, Soko – Dobro polje – Veternik*, Novi Sad, 1926.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 20
85. Vasa Eškićević, *Breakthrough at Dobro polje*, oleograph,
MV, DOCH, Collection of WWI, Inv. no 1359
86. *The Return of the Victors*, oleograph
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 21
87. Entering of the Serbian army in Novi Sad, November 1918, photograph,
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 36
88. The Serbian Army and people in the streets of Novi Sad, photograph,
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 35
89. Advance guard of the Serbian army pass through Danube street, 1918, photograph,
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 38
90. Map of the unification of Syrmia, Bačka, Banat and Baranya with Serbia 1918.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 47
91. Glasses : Paul Seidling Pál, Újvidék, 20th century
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 65
92. Top – hat of Dr Emil Gavrila
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 66
93. Bowler, first half of the 20th century
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 67
94. Travelling suitcase, first half of the 20th century
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 68
95. Newspaper's holder, 20th century
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 69
96. 20 hellers, 1908, coin, Austria – Hungary
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 77
97. 10 hellers, 1895, coin, Austria – Hungary
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 78
98. 1 korona, 1893, coin, Austria – Hungary
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 80
99. 10 hellers, 1915, coin, Austria – Hungary
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 81
100. 10 hellers, 1916, coin Austria – Hungary
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 79
101. 1 korona, coin, 1901, coin, Austria – Hungary
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 82
102. 2 dinars, 1925, coin, The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes,
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 83
103. 25 para, 1920, coin, The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes,
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 84
104. 20 para, 1912, coin, The Kingdom of Serbia
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 85
105. 10 para, 1912, coin, The Kingdom of Serbia
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 86
106. 2 franks, 1918, coin, The Republic of France
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 87

79. Табакера, успомена са Солунског фронта
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 17
80. Добровољачко уверење на име Јанко Кос, Београд, 1932.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 18
81. Албанска споменица на име Павле Александрић, 1921.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 19
82. Добровољачка застава, Сусек, Први светски рат
МВ, ОНИ, инв. бр. 821
83. Војничка труба из Првог светског рата
Градски музеј Сомбор, инв. бр. 1915
84. Спомен слика, Васкрс Србије: Соко-Добро поље-Ветреник, Нови Сад, 1926.
МВ, МП 1918, ЗИП инв. бр. 20
85. Васа Ешкићевић, Пробој на Добром пољу, олеографија
МВ. ОСКИ, Збирка 1 св. рата, инв. бр. 1359
86. Повратак победника, олеографија
МВ, МП 1918, ЗИП инв. бр. 21
87. Улазак српске војске у Нови Сад, новембар 1918, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 36
88. Српска војска и народ на улицама Новог Сада, 1918, фотографија
МВ, МП 1918. ЗИП, инв. бр. 37
89. Претходница Српске војске пролази Дунавском улицом, 1918, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 38
90. Карта присаједињење Срема, Баната, Бачке и Барање Србији 1918. г.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 48
91. Наочаре: Paul Seidling Pál, Újvidék, 20. век
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 66
92. Цилиндар др Емила Гавриле, Велики Бечкерек
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 67
93. Полуцилиндар, прва половина 20. века
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 68
94. Путнички кофер, прва половина 20. века
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 69
95. Држач за новине, 20. век
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 70
96. 20 филера, 1908, метални новац, Аустро-Угарска
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 77
97. 10 филера, 1895, метални новац, Аустро-Угарска
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 78
98. 1 круна, 1893, метални новац, Аустро-Угарска
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 80
99. 1 круна, 1915, метални новац, Аустро-Угарска
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 81
100. 10 филера, 1916, метални новац, Аустро-Угарска
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 79
101. 1 круна, 1901, метални новац, Аустро-Угарска
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 82
102. 2 динара, 1925, метални новац, Краљевина СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 83
103. 25 пара, 1920, метални новац, Краљевина СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 84
104. 20 пара, 1912, метални новац, Краљевина СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 85
105. 10 пара, 1912, метални новац, Краљевина Србија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 86

107. 1 frank, 1917, coin, The Republic of France
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 88
108. 5 rubles, 1909, paper money, Russia
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 89
109. 500 rubles, 1912, paper money, Russia
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 118
110. Documents from 31st December 1918, with transfer printed tax stamp : SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 90
111. Documents from the 31st December 1918, with transfer printed tax stamp (30 hellers x 2) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 91
112. Documents from the 31st December 1918, with transfer printed tax stamp (26 hellers) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 92
113. Documents from the December 1919, with transfer printed tax stamp (26 hellers) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 93
114. Documents from the 1919, with transfer printed tax stamp (30 hellers x 2) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 94
115. Documents from the 1919, with transfer printed tax stamp (30 hellers) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 95
116. Documents from the 4th December 1919, with transfer printed tax stamp (30 hellers x 2) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 96
117. Documents from the 17th October 1919, with transfer printed tax stamp (20 hellers) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 97
118. Documents from the 1st January 1920, with transfer printed tax stamp (30 hellers x 2) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 98
119. Documents from the 1st January 1920, with transfer printed tax stamp (14 hellers, 6 hellers) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 99
120. Documents from the 1921, Documents from the 1st January 1920, with transfer printed tax stamp (1 korona and 75 hellers) SCS
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 100
121. Newspaper : *Yugosalvian democratic league*, Geneva, 1919.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 113
122. Travel document of Bogdan Drobac, The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes,
13th November 1919.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 112
123. Bačka from the collection : „La question du Banat, Bela Batchka et de la Baranya“,
J. Cvijić, J. Radonjić, St. Stanojević, I. Zeremski, Novi Sad, 1920.
124. Newspaper : *Ilustrovani list*, Belgrade, 22nd December – 29th December 1921.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 106
125. Newspaper : *Ilustrovani list*, Belgrade, 6th October – 13th October 1921.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 105
126. Newspaper : *Ilustrovani list*, Belgrade, 22nd June – 29th June 1922.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 106
127. Newspaper : *Ilustrovani list*, Belgrade, 10th August – 17th August 1922.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 107
128. *People of Vojvodina about Vojvodina, tenth anniversary of liberation and reunion*, Belgrade, 1928
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 111
129. Newspaper : *Male novine*, Belgrade, 3rd December 1933 (*Reunion Day*)
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 108
130. Record books from the electoral session of the Serbian National Board in Veliki Bečkerek for the Great National Parliament in Novi Sad, 1918.
Historical archive of Zrenjanin (HAZ), F. 484, arch. no 1, 2, 4
131. Emil Gavrila PhD, leader of the Serbs in Veliki Bečkerek, photograph
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 41
132. Record books from the electoral session of the Serbian National Board in Veliki Bečkerek, 1918, HAZ, F. 484, arch. no 3
133. Delegation of people from Banat comes to Belgrade to request reunion of Banat with Serbia, 1918, photograph, MV. MU 1918, CHO, Inv. no 22

106. 2 франка, 1918, метални новац, Република Француска
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 87
107. 1 франк, 1917, метални новац, Република Француска
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 88
108. 5 рубљи, 1909, папирни новац, Русија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 89
109. 500 рубљи, 1912, папирни новац, Русија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 118
110. Документ од 31. децембра 1918, са претиснутом таксеном марком (14 и 6 филера): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 90
111. Документ од 31. децембра 1918, са претиснутом таксеном марком (30 филера х 2): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 91
112. Документ од 31. децембра 1918, са претиснутом таксеном марком (26 филера): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 92
113. Документ од децембра 1919, са претиснутом таксеном марком (26 филера): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 93
114. Документ од 8. децембра 1919. године, са претиснутом таксеном марком (30 филера х 2): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 94
115. Документ из 1919. године, са претиснутом таксеном марком (30 филера): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 95
116. Документ од 4. децембра 1919. године, са претиснутом таксеном марком (30 филера х 2): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 96
117. Документ од 17. октобра 1919. године, са претиснутом таксеном марком (20 филера): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 97
118. Документ од 1. јануара 1920. године, са претиснутом таксеном марком (30 филера х 2): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 98
119. Документ од 1. јануара 1920. године, са претиснутом таксеном марком (14 филера, 6 филера): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 99
120. Документ из фебруара 1921. године, са претиснутом таксеном марком (1 круна 75 филера): СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 100
121. Новине: Југословенска демократска лига, Женева, 1919.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 113
122. Путна исправа на име Богдан Дробац, Краљевина СХС, 13. новембар 1919.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 112
123. Бачка из збирке: „La question du Banat, be la Batchka et de la Baranya“, Ј. Цвијић, Ј. Радоњић, Ст. Станојевић, еп И. Земски, Нови Сад, 1920.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 110
124. Новине: Илустровани лист, Београд, 22. децембар – 29. децембар, 1921.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 147
125. Новине: Илустровани лист, Београд, 6. октобар – 13. октобар, 1921.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 105
126. Новине: Илустровани лист, Београд, 22. јун – 29. јун, 1922.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 106
127. Новине: Илустровани лист, Београд, 10. август – 17. август, 1922.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 107
128. Војвођани о Војводини, поводом десетогодишњице ослобођења и уједињења, Београд, 1928.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 111
129. Новине: Мале новине, Београд, 3. децембар 1933. (Празник уједињења)
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 108
130. Записници са изборне седнице СНО у Великом Бечкереку за ВНСк у Новом Сад, 1918.
Историјски архив Зрењанин (ИАЗ), Ф. 484, арх. бр. 1, 2, 4
131. Др Емил Гаврила, првак Срба у Великом Бечкереку, фотографија
МВ, МП 1918. ЗИП, инв. бр. 42
132. Записници са изборне седнице Српског народног одбора у Великом Бечкереку, 1918.
ИАЗ, Ф. 484, арх. бр. 3

134. Inception of the Local National Board of Serbs and Bunjevci in Sombor 1918, poster "Brothers Serbs and Bunjevci"
Histrorical archive of Sombor (HASo), fund 56, Inv. no 572/2
135. Record book from the session of the Local National Board of Serbs and Bunjevci from 1st/14th November 1918, City Museum of Sombor (CMSo), Inv. no 1902
136. Joca Lalošević PhD, photograph, 1910.
HASo, collection of photographs, Inv. no 12086
137. Joca Lalošević PhD, photograph
HASo, collection of photographs, Inv. no 12085
138. Card of Kosta Bugarski PhD, issued 31st September 1918. by the Local National Board of Serbs and Bunjevci in Sombor
CMSo, Inv. no 1903
139. Major Nikola Ilić, photograph
HASo, fund 56, Inv. no 571
140. Bust of major Nikola Ilić, photograph
HASo, fund 56, Inv. no 571
141. Record books from the 19th session of the Executory Committee of the Local National Board of Serbs and Bunjevci in Sombor 13th(26th) November 1918.
HASo, fund 57, Inv. no 374/
142. Proxies of the members of parliament for the Great National Parliament in Novi Sad, 1918.
Matica srpska (MS), Manuscript Department of Matica srpska (MDMS)
Inv. no 7417
143. Record book and proxies for the members of parliament from Sombor for the Great National Parliamnet in Novi Sad, 1918, MS, MDMS, Inv. no 7417
144. Resolution adopted at the Assembly of Bunjevci and Serbs 10th November 1918.
City Museum of Subotica (CMSu), Inv. no I – 04827 – 1
145. Memo of the Serbian National Board about inception of the National Board of Bunjevci and Serbs, 11th November 1918
CMSu, Inv. no I – 04827 – 1
146. Poster : The National Board of Bunjevci and Serbs in Subotica, 1918.
CMSu, Inv. no I – 04827 – 1
147. Members of the National Board of Bunjevci and Serbs in Subotica, 1918.
CMSu, Inv. no I – 04827 – 1
148. Officers and noncommissioned officers of the National Board of Bunjevci and Serbs in Subotica, 1918.
CMSu, Inv. no I – 04827 – 1
149. Oath of the Bunjevci and Serbs National guard, 1918.
CMSu, Inv. no I – 04827 – 1
150. The electorial record books of the Bunjevci and Serbs National Board for the members of parliament at the Great National Parliament in Novi Sad, 1918.
CMSu, Inv. no I – 04827 – 1
151. The proxy of elected members of Bunjevci and Serbs, 1918.
CMSu, Inv. no I – 04827 – 1
152. Record books from the assembly in Subotica, 1918.
MS, MDMS, fund M 7417
153. The proxy of priest Stevan Mihaldžić from Branjina, Baranya, 1918.
MS, MDMS, fund M 7417
154. The proxy of Teodor Čvarković from Darda, Baranya, 1918.
MS, MDMS, fund M 7417
155. The proxy of Milutin Petrović from Jagodnjak, Baranya, 1918.
MS, MDMS, fund M 7417
156. The proxy of Joca Panić from Mohač, Baranya, 1918.
MS, MDMS, fund M 7417
157. Priest Stevan Mihaldžić, photograph
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 48
158. The record books from the assemblies in Baranya, 1918.
MS, MDMS, M 7417
159. The bell that marked the beginning and the end of the Great National Parliment in Novi Sad 25th November 1918
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 40

133. Делегација Банаћана долази у Београд да тражи присаједињење Баната Србији, 1918, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 22
134. Оснивање Месног народног одбора Срба и Буњеваца у Сомбору 1918, плакат „Браћо Срби и Буњевци!"
Историјски архив Сомбор (ИАСо), фонд 56, инв. бр. 572/2
135. Записник са седнице Месног народног већа Срба и Буњеваца од 1/14. новембра 1918.
Градски Музеј Сомбор (ГМСо), инв. бр. 1902
136. Др Јоца Лалошевић, фотографија, 1910. година
ИАСо, збирка фотографија, инв. бр. 12086
137. Др Јоца Лалошевић, фотографија
ИАСо, збирка фотографија, инв. бр. 12085
138. Исказница др Косте Бугарског, издата 31. септембра 1918. од Месног народног већа Срба и Буњеваца у Сомбору
ГМСо, инв. бр. 1903
139. Мајор Никола Илић, фотографија
ИАСо, фонд 56, инв. бр. 571
140. Биста мајора Николе Илића, фотографија
ИАСо, фонд 56, инв. бр. 571
141. Записници са 19. седнице Извршног одбора Месног Народног већа Срба и Буњеваца у Сомбору 13. (26.) новембра 1918.
ИАСо, фонд 57, инв. бр. 374
142. Пуномоћја посланика за Велику Народну Скупштину у Новом Саду, 1918.
Матица српска (МС), Рукописно одељење Матице Српске (РОМС), инв. бр. 7417
143. Записник и пуномоћја за све посланике из Сомбора за ВНСк у Новом Саду, 1918.
МС, РОМС, инв. бр 7417
144. Резолуција донешена на Збору Буњеваца и Срба 10. студеног 1918.
Градски музеј Суботица (ГМСу), инв. бр. I-04827-1
145. Допис СНО у Новом Саду о оснивању БСНО, 11. новембра 1918. године
ГМСу, инв. бр. I-04827-1
146. Плакат: Буњевачко-Српски народни одбор у Суботици, 1918.
ГМСу, инв. бр. I-04827-1
147. Чланови Буњевачко-Српског Народног Одбора у Суботици, 1918.
ГМСу, инв. бр. I-04827-1
148. Официри и подофициpи Буњевачко-Српског Народног Одбора у Суботици, 1918.
ГМСу, инв. бр. I-04827-1
149. Заклетва Буњевачко-Српске Народне гарде, 1918.
ГМСу, инв. бр. I-04827-1
150. Изборни записници Буњевачко-Српског Народног Одбора за посланике на Великој народној скупштини у Новом Саду, 1918.
ГМСу, инв. бр. I-04827-1
151. Пуномоћја изабраних посланика Буњеваца и Срба, 1918.
ГМСу, инв. бр. I-04827-1
152. Записници са збора у Суботици, 1918.
МС, РОМС, фонд М 7417
153. Пуномоћје проте Стевана Михалцића из Брањине, Барања, 1918.
МС, РОМС, фонд М 7417
154. Пуномоћје Теодора Чварковића из Дарде, Барања, 1918.
МС, РОМС, фонд М 7417
155. Пуномоћје Милутина Петровића из Јагодњака, Барања 1918.
МС, РОМС, фонд М 7417
156. Пуномоћје Јоце Панића из Мохача, Барања, 1918.
МС, РОМС, фонд М 7417
157. Прота Стеван Михалцић, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 48
158. Записници са зборова у Барањи, 1918.
РОМС, М 7414
159. Звоно којим се означио почетак и крај Велике народне скупштине у Новом Саду 25. новембра 1918.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 41

160. The pass for the members of the parliament number 74 on the name of Konstantin Kostić from Opovo, Banat, 1918.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 11
161. The pass for the members of the parliament number 11 on the name of Stanko Protić Tovariševo, Bačka, 1918.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 12
162. Anastas Bocarić, *The Great National Assembly in Novi Sad*, oil on canvas
City Museum of Subotica, Inv. no no number
163. The record books from the Great National Parliament in Novi Sad from 25th November 1918
Archive of SANU, Documents of reunion num. 13707/1
164. The letter from the Great National Parliament to the council of the government of the Kingdom Serbia, 4th December 1918.
Archive of Serbia, MFA (The Ministary of Foreign Affairs) PO 1918 (political) folder 10, file 5
165. The Royal family Karađorđević : Alexander, Maria, Peter Karađorđević, The Kingdom Of Yugoslavia
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 103
166. *Tenth anniversay of the Union*, oleograph, The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1928.
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 102
167. Ribbon with text „Only Unity Saves the Serbs", Bačka, Austro-Hungary, The First World War
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 115
168. The French 227th regiment and the Serbian troops at the celebration of liberation and reuunion in Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 50
169. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the Serbian troops in the solmen march – past, Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 51
170. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the Serbian troops in the solmen march – past at the Town square in Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 52
171. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the French officers salutes the Serbian soldiers, Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 53
172. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the French officers salutes the Serbian troops, Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 54
173. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the solemn march – past through Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 55
174. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the Serbian troops in the solmen march – past through Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 56
175. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the Serbian and the French officers at Town square in Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 57
176. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the French and the Serbian officers before muster of the units and assignning the decoration awards, Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 58
177. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the French officers gives the decoration awards, Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 59
178. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the Serbian army in solmen posture and citizens at the Town square in Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 60
179. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the French and the Serbian officers on horses at the Town square in Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 61
180. The Serbian and the French troops at the celebration of liberation, the Serbian army in solmen rank with machine guns, Novi Sad
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 62
181. Unveiling of the memento slab of entering of the Serbian army in Novi Sad 1918, at the Petrovaradin gate
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 63
182. Unveiled memento slab of entering of the Serbian army in Novi Sad 1918. at the Petrovaradin gate
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 64
183. Vlada Savić – Šukac, delegate from Syrmia on Great National Assembly, photography
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 71
184. The House of Vlada Savić – Šukac, Sremski Karlovci, photography
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 72
185. Radovan Jokić, *Jaša Tomić*, leader of the Serbs in Vojvodina, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, Collection of Artisctic Objects (CAO), Inv. no 1

160. Улазница за скупштинаре бр. 74, исписана на име Константина Костића из Опова, Банат. 1918.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 11
161. Улазница за скупштинаре бр. 12, исписана на име Станка Протића из Товаришева, Бачка, 1918.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 12
162. Анастас Боцарић, Велика народна скупштина у Новом Саду, уље на платну
ГМ Суботица, инв. бр. б.б
163. Записници Велике народне скупштине у Новом Саду од 25. новембра 1918.
Архив САНУ, Београд, Документа о присаједињењу бр. 13707/1
164. Писмо Великог народног савета Влади Краљевине Србије, 4. децембар 1918.
Архив Србије, МИД (Министарство иностраних дела) ПО1918 (политичко) фасцикла 10, досије 5
165. Краљевска породица Карађорђевић: Александар, Марија, Петар Карађорђевић, Краљевина Југославија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 103
166. Десетогодишњица уједињења, олеографија, Краљевина СХС, 1928.
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 102
167. Свечана лента са натписом „Само Слога Србина Спасава“, Бачка, Аустро-угарска, Први светски рат
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 115
168. Француска 227. регимента и српске трупе на прослави ослобођења и присаједињења у Новом Саду
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 50
169. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, српске трупе у свечаном дефилеу, Нови Сад
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 51
170. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, српске трупе у свечаном дефилеу на Тргу слободе у Новом Саду
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 52
171. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, француски официри поздрављају српске војнике, Нови Сад
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 53
172. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, француски официри поздрављају српке трупе, Нови Сад
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 54
173. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, свечани дефиле кроз Нови Сад
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 55
174. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, свечани дефиле српске војске кроз Нови Сад
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 56
175. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, српски и француски официри на Тргу слободе у Новом Саду
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 57
176. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, француски и српски официри пред смотру јединици и доделу одликвања, Нови Сад
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 58
177. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, француски официри додељују одликовања, Нови Сад
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 59
178. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, српска војска у свечаном ставу и грађанство на Тргу слободе у Новом Саду
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 60
179. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, француски и српски официри на коњима на Тргу слободе у Новом Саду
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 61
180. Српске и француске трупе на прослави ослобођења, српска војска у свечаном строју са митраљезима, Нови Сад
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 62
181. Откривање спомен-плоче уласка српске војске у Нови Сад 1918, на Београдској капији Петроварадинске тврђаве
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 63
182. Откривена спомен-плоча уласка српске војске у Нови Сад 1918, на Београдској капији Петроварадинске тврђаве
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 64
183. Влада Савић-Шукац, делегат из Срема на Великој народној скупштини, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 71
184. Кућа Владе Савића-Шукца, Сремска Каменица, фотографија
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 72
185. Радован Јокић, Јаша Томић, првак Срба у Војводини, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, Збирка уметничких предмета (ЗУП), инв. бр. 1

186. Petar Ćurčić, *Jovan Lalošević PhD*, president of the National Managment for Banmat, Bačka and Baranya, oil on canvas, 2018. MV, MU 1918, CAO, Inv. no 2
187. Vidoje Tucović, *Petar Konjović*, member of the National Managment for Banat, Bačka and Baranya, oil on canvas, 2018, MV, MU 1918, CAO, Inv. no 3
188. Đorđe Lazić Ćapša, *Dimitrije Mita Klicin*, people's commissionare of the National Managment for Banat, Bačak and Baranya, oil on canvas, 2018.

MV, MU 1918, CAO, Inv. no 4

189. Vasilije Dolovački, *Babijan Malagurski PhD*, member of the Chairmenship of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018. MV, MU 1918, CAO, Inv. no 5
190. Branka Jovanović Knežević, *Slavko Miletić PhD*, member of the Great National Council, oil on canvas, 2018. MV, MU 1918, CAO, Inv. no 6
191. Slobodan Ivanović, *Žarko Miladinović PhD*, leader of Serbs in Syrmia, oil on canvas, 2018. MV, MU 1918, CAO, Inv. no 7
192. Pavel Pop, *Ljudevit Mičatek PhD*, member of the Chairmenship of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018. MV, MU 1918, CAO, Inv. no 8
193. Slobodan Boda Nedeljković, *priest Jovan Hranilović*, member of the Chairmenship of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 9
194. Jene Višinka, *priest Blaško Rajić*, leader of Bunjevci in Bačka, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 10
195. Dile Đuragić, *Ignjat Pavlas PhD*, member of the Chairmenship of the Great National Assembly and the National Managment for Banat, Bačak and Baranya, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 11
196. Đorđe Beara, *priest Stevan Mihaldžić*, member of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 12
197. Siniša Labus, *Pavle Tatić*, member of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018. MV, MU 1918, CAO, Inv. no 13
198. Tadija Janičić, *Slavko Županski PhD*, member of the Great National Council, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 14
199. Mile Kulačić, *Mara Malagurski*, woman delegate of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 15
200. Milan Pivnički, *Milica Tomić*, woman delegate of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 16
201. Dragan Miličić, *Olga Stanković*, woman delegate of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 17
202. Đorđe Sekulić, *Katica Rajčić*, woman delegate of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 18
203. Dejan Trifunović Trifa, *Manda Sudarević,* woman delegate of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 19
204. Ilija Smiljanić, *Marija Mara Jovanović*, woman delegate of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018, MV, MU 1918, CAO, Inv. no 20
205. Zoran Bulatović, *Anastasija Taza Manojlović,* woman delegate of the Great National Assembly, oil on canvas, 2018, MV, MU 1918, CAO, Inv. no 21
206. Dragan Martinović, *King Peter I, the Liberator and Unifer*, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 22
207. Boris Lukić, *Regent Alexander Karađorđević*, oil on canvas, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 23
208. Akademik Sava Halugin, King Peter I, the Liberator and Unifer, sculpture in palster, 2018.
MV, MU 1918, CAO, Inv. no 24
209. Carpet with motives of union of The Kingdom of Serbs, Craots and Slovenes
MV, MU 1918, CHO, Inv. no 1
210. Flag of Serbia
MV, MU, CHO, Inv. no 148
211. Flag of Russia
MV, MU, CHO, Inv. no 149
212. Flag of Romania
MV, MU, CHO, Inv. no 150

186. Петар Ћурчић, др Јован Лалошевић, председник Народне управе за Банат, Бачку и Барању, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 2
187. Видоје Туцовић, Петар Коњовић, члан Народне управе за Банат, Бачку и Барању, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 3
188. Ђорђе Лазић Ћапша**,** Димитрије Мита Клицин, народни повереник Народне управе за Банат, Бачку и Барању, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 4
189. Василије Доловачки, др Бабијан Малагурски, члан Председништва Велике народне скупштине, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 5
190. Бранка Јовановић Кнежевић, др Славко Милетић, члан Великог народног савета, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 6
191. Слободан Ивановић, др Жарко Миладиновић, првак Срба у Срему, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 7
192. Павел Поп, др Људевит Мичатек, члан Председништва Велике народне скупштине, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 8
193. Слободан Бода Недељковић, Јован Храниловић, члан Председништва Велике народне скупштине, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 9
194. Јене Вишинка, Блашко Рајић, првак Буњеваца у Бачкој, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 10
195. Диле Ђурагић, Др Игњат Павлас, члан Председништва Велике народне скупштине и члан Народне управе за Банат, Бачку и Барању, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 11
196. Ђорђе Беара, Прота Стеван Михалџић, члан Председништва Велике народне скупштине, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 12
197. Синиша Лабус, Павле Татић, члан Председништва Велике народне скупштине, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 13
198. Тадија Јаничић, Др Славко Жупански, члан Великог народног савета, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 14
199. Миле Кулачић, Мара Малагурски, посланица на Великој народној скупштини, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 15
200. Милан Пивнички, Милица Томић, посланица на Великој народној скупштини, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 16
201. Драган Миличић, Олга Станковић, посланица на Великој народној скупштини, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр.17
202. Ђорђе Секулић, Катица Рајчић, посланица на Великој народној скупштини, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 18
203. Дејан Трифуновић Трифа, Манда Сударевић, посланица на Великој народној скупштини, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 19
204. Илија Смиљанић, Марија Мара Јовановић, посланица на Великој народној скупштини уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 20
205. Зоран Булатовић, Анастасија Таза Манојловић, посланица на Великој народној скупштини уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 21
206. Драган Мартиновић, Краљ Петар I, Ослободилац и Ујединитељ, уље на платну, 2018.
МВ, ОМП 1918, ЗУП, инв. бр. 22
207. Борис Лукић, Регент Александар Карађорђевић, уље на платну, 2018.
МВ, МП 1918, ЗУП, инв. бр. 23
208. Сава Халугин, Краљ Петар I, Ослободилац и Ујединитељ, скулптура у гипсу
МВ, ОМП 1918, ЗУП, инв. бр. 24
209. Ћилим са мотивима уједињења Краљевине СХС
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 1
210. Застава Србије
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 148
211. Застава Русије
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 149

213. Flag of Great Britain
MV, MU, CHO, Inv. no 151
214. Flag of Greece
MV, MU, CHO, Inv. no 152
215. Flag of Belgium
MV, MU, CHO, Inv. no 153
216. Flag of France
MV, MU, CHO, Inv. no 154
217. Flag of Montenegro
MV, MU, CHO, Inv. no 155
218. Flag of United States of America
MV, MU, CHO, Inv. no 156
219. Captured German hand grenade, souvenir, 1916.
(Private collection of Dejan Kragić)
220. *Le Petit Journal*, 1914-1918.
(Private collection of D. Kragić)
221. *Illustrierte Zeitung*, 1914-1918.
(Private collection of D. Kragić)
222. Medals of Allies, The First World War
(Private collection of D. Kragić)

Ilustrations

Documents:

1. Inviting letter of Austrian Emperor Leopold I to Serbs, 6. April 1690.
2. Privilege of Austrian emperors in transcript by Hristofor Žefarović, 1745.
3. Privilege of the emperors Leopold I, Joseph I, Charles VI and Maria Theresa, 17th and 18th century
4. Craftmen's documents with a review of towns Sremski Karlovci, Timisoara, Novi Sad, Sombor, Vršac, Pančevo, the end of the 18th century, early 19th century
5. *Chronicle* of Matica Srpska, 1825.
6. Dositej Obradović, *Sobranie,* 1793.
7. Jovan Rajić, *The History of various folk, first of all Bulgarians, Croats and Serbs,* 1794.
8. Vuk Stefanović Karadžić, *Serbian Vocabulary*, 1852.
9. Dositej Obradović, *Ethics*, 1850.
10. *Spelling book for Serbian schools*, 1857.
11. Zaharije Orfelin, *Eternal calendar*, 1783.
12. Matica srpska / certificate of inception, 1826.
13. Proclamation of National Committee 15th/27th May 1848.
14. Proclamation of Main Committee directed to soldiers and officers 10th/22th June 1848.
15. Proclamation of Đorđe Stratimirović to the people of Vojvodina in rebellion, 1848.
16. Proclamation at the May Assembly to Serbian people 1st/13th May 1848.
17. Proclamation from revolution „Serbi Slavjani", 1848.
18. Printed requests of Serbian people from 1848.
19. License for printing the newspaper *List*
20. Stefan Radičević, *Project of Constitution for Vojvodina Serbia*, 1849.
21. Seal of the Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, second half of 19th century
22. Passport of Đorđe Orgovan, the Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.
23. Passport of Mita Gujić, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.
24. Passport of Johann Kovacs, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.
25. Passport of Ilija Vuković, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.
26. Journeyman's letter, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.
27. Craftmen's letter, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.
28. Theatre posters for play *Two sergeants* in cyrillic, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.
29. School's newspaper in cyrillic, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.
30. Constitution of Serbian theatre in Sombor, The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, 1850.

212. Застава Румуније
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 150
213. Застава Велике Британије
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 151
214. Застава Грчке
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 152
215. Застава Белгије
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 153
216. Застава Француске
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 154
217. Застава Црне Горе
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 155
218. Застава Сједињених Америчких Држава
МВ, МП 1918, ЗИП, инв. бр. 156
219. Заробљена немачка граната, сувенир са Солунског фронта, 1916.
(прив. кол. Д. Крагић)
220. *Le Petit Journal*, 1914-1918.
(прив. кол. Д. Крагић)
221. *Illustrierte Zeitung*, 1914-1918.
(прив. кол. Д. Крагић)
222. Савезничке значке и медаље, Први Светски рат
(прив. кол. Д. Крагић)

Илустрације

Документи:

1. Позивно писмо аустријског цара Леополда I упућено Србима, 6. април 1690.
2. Привилегије аустријских царева у препису Христифора Жефаровића, 1745.
3. Привилегије царева Леополда I, Јосифа I, Карла VI и Марије Терезије, 17. и 18. век
4. Занатске исправе са приказима градова: Сремски Карловаци, Темишвар, Нови Сад, Сомбор, Вршац, Панчево, крај 18. почетак 19. века
5. Летопис Матице Српске, 1825.
6. Доситеј Обрадовић, Собраније, 1793.
7. Јован Рајић, Историја разних народов, наипаче Болгар, Хорватов и Сербов, 1794.
8. Вук Стефановић Караџић, Српски рјечник, 1852.
9. Доситеј Обрадовић, Етика, 1850.
10. Буквар за српске школе, 1857.
11. Захарије Орфелин, Вечити календар, 1783.
12. Матица српска/документ о оснивању, 1826. година.
13. Проглас Народног одбора 15/27 маја 1848. године
14. Проглас Главног одбора упућен војницима и офоцирима, 10/22 јуна 1848. године
15. Проглас Ђорђа Стратимировића народима Војводине у буни, 1848. године
16. Проглас српском народу са Мајске скупштине 1/13. маја 1848. године
17. Проглас из револуције „Срби Славјани“, 1848. година
18. Штампани захтеви српског народа из 1848. године
19. Дозвола за штампање листа Световид
20. Стефан Радичевић, Проектъ Устава за Войводовину србску, 1849.
21. Печат, Војводства Србије и Тамишког Баната, друга половина 19. века
22. Пасош на име Ђорђа Оргована, Војводство Србије и Тамишки Банат, 1850.
23. Пасош, на име Мите Гујића, Војводство Србије и Тамишки Банат, 1850.
24. Пасош, на име Јохана Ковача, Војводство Србије и Тамишки Банат, 1850.
25. Пасош, на име Илије Вуковића, Војводство Србије и Тамишки Банат, 1850.
26. Калфенско писмо, Војводство Србије и Тамишки Банат, 1850.
27. Мајсторско писмо, Војводство Србије и Тамишки Банат, 1850.
28. Позоришни плакат за представу Два Наредника, на ћирилици, Војводство Србије и Тамишки Банат, 1850.

31. Census in The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes 1860.
32. *Serbian journal*, „Na Tucin – dan“ article by Svetozar Marković, 1860.
33. Telegram, the declaration of war to the Kingdom of Serbia, 1914.
34. *Zentai Friss Ujság*, Austro – Hungarian ultimatum to the Kingdom of Serbia, 1914.
35. Poster, ad for mobilization 1914.
36. The Niš Declaration, Niš, 24th November (7th December) 1914.
37. Transcript from a command of warlord Živojin Mišić to his troops of First Army dated 5th November 1918.
38. Medication for children from Bosnia and Herzegovina, 1918.
39. Children from Bosnia and Herzegovina accommodated in houses with apartments and food in Opovo, November 1918.
40. Proclamation of the Serbian National Committee, first public appearance, 4th November 1918.
41. Poster „Serbs citizens“, 1918.
42. Poster „Organize ourselves immediately“, a call for organizing local Serbian National Committiees, 25th October 1918.
43. Resolution which set the creation of the National Board in Velika Kikinda, 28th October / 10th November 1918.
44. Vasa Stajić, identity card of the National Board of Slovenes, Croats and Serbs, Zagreb
45. Two decisions of the Great National Parliament in Novi Sad 12th / 25th November 1918., poster
46. The Treaty of Trianon between The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and The Kingdom of Hungary, 4th June 1920.
47. Protocol of demarcation between The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and Albania, Florence, 22th July 1926.
48. The Treaty of Rapallo between the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Kingdom of Italy, 1920.
49. Act in which it implies that France is willing to recognize the creation of The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 2nd January 1919.
50. Robert Lansing's letter, United States Secretary of State to Ante Trumbić, since 6th February 1919, in which the Government of the United States gives their approval to union of the Yugoslav nations
51. "The Vidovdan Constitution", 1921.
52. The Constitution of Yugoslavia, 1929.

Press

1. *Serbian journal*, 1860.
2. *Serbian newspaper*, organ of the Serbian National Committee in Novi Sad, 1918.
3. *Freedom*, organ of the Social Democratic party in Novi Sad, 1918.
4. *Gazette of National Committee,* Sremski Karlovci, 1918.

Maps

1. The Military Frontier in southern Hungary until 1718.
2. The Military Frontier in Vojvodina, 1751 – 1881
3. The Metropolitanate of Karlovci, established in the early 18th century
4. The Voivodeship of Serbia and the Banate of Temes, second half of 19th century
5. Ethnic map of Austria – Hungary according to census from 1910.
6. War map of Serbia and Montenegro after The Balkan Wars, 1913.
7. The Battle of Cer, 1914.
8. The Battle of Drina, 1914.
9. The Third Austro- Hungarian offensive and The Battle of Kolubara, 1914.
10. Maps of directions in which armies of Serbia and the Allies entered after the breakthrough of the Salonica Front, 1918.
11. The Front lines in Europe on 11th November 1918.
12. The Demarcation line 1918.
13. The arranged dividing line 1918.
14. Territorial division of areas of Vojvodina
15. Maps of political municipality of areas of Vojvodina from which members of parliament came to the Great People's Council in Novi Sad 25th November 1918.
16. Demarcation of The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes from Bulgaria, Hungary, Austria and Italy
17. The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1918.
18. The Kingdom of Yugoslavia
19. Administrative division of areas of Vojvodina 1921. – 1929.
20. The Danube Banate (province) 1929, map

29. Школски лист на ћирилици, Војводство Србија и Тамишки Банат, 1850.
30. Устав Српског позоришта у Сомбору, Војводство Србије и Тамишки Банат, 1850.
31. Попис становништва у Војводству Србија и Тамишки Банат 1860.
32. Српски дневник, чланак Светозара Милетића „На Туцин-дан“, 1860.
33. Телеграм којим је објављен рат Краљевини Србији, 1914.
34. *Zentai Friss Ujság*, аусторугарски ултиматум Краљевини Србији, 26. јула 1914.
35. Плакат, оглас о мобилизацији 1914.
36. Нишка декларација, Ниш, 24. новембар (7. децембар) 1914.
37. Извод из заповести војводе Живојина Мишића јединицама 1. армије од 5. новембра 1918.
38. Лекови за децу из Босне и Херцеговине, 1918.
39. Деца из Босне и Херцеговине смештена по кућама на стан и храну у Опову, новембар 1918.
40. Проглас СНО, прво иступање у јавност, 4. новембар 1918.
41. Плакат „Срби грађани“, 1918.
42. Плакат „Организујмо се хитно”, позив на организовање месних српских НО, 25. октобар 1918.
43. Резолуција којом је организовано Народно веће у Великој Кикинди 28. октобра/10. новембра 1918. године
44. Васа Стајић, легитимација Народног вијећа Словенаца, Хрвата и Срба, Загреб
45. Две одлуке Велике народне скупштине у Новом Саду 12/25. новембра 1918, плакат
46. Тријанонски мировни уговор Краљевине СХС са Краљевином Мађарском, 4. јун 1920.
47. Протокол о разграничењу Краљевине СХС и Албаније, Фиреца, 22. јул 1926.
48. Рапалски мировни уговор Краљевине СХС и Краљевине Италије, 1920.
49. Акт у коме се наговештава да је Француска вољна да призна стварање Краљевства СХС, 2. јануара 1919.
50. Писмо Роберта Лансинга, држ. секретара САД Анти Трумбићу, од 6. фебруар 1919, у коме Влада САД поздравља уједињење југословенских народа
51. „Видовдански устав“, 1921.
52. Устав Краљевине Југославије, 1929.

Штампа

1. Српски дневник 1860.
2. Српски лист, орган Српског народног одбора у Новом Саду, 1918.
3. Слобода, орган Социјалдемократске странке у Новом Саду, 1918.
4. Гласник Одбора Народног већа, Сремских Карловаца, 1918.

Карта

1. Војна граница у јужној Угарској до 1718.
2. Војна граница у Војводини, 1751–1881.
3. Карловачка митрополија, основана почетком 18. века
4. Војводство Србија и Тамишки Банат, друга половина 19. века
5. Етничка карта Аустро-Угарске према попису из 1910. године
6. Ратна карта Србије и Црне Горе после завршених балканских ратова, 1913.
7. Битка на Церу, 1914.
8. Битка на Дрини, 1914.
9. Трећа аустроугарска офанзива и Колубарска битка, 1914. година
10. Карте праваца наступања српских и савезничких армија по пробоју Солунског фронта, 1918.
11. Линија фронтова у Европи на дан 11. новембра 1918.
12. Демаркациона линија 1918. године
13. Договорена линија разграничења, 1918.
14. Територијална подела војвођанских области
15. Карта политичких општина из војвођанских области из којих су стизали посланици на Велики народну скупштину у Новом Саду 25. новембра 1918. године
16. Разграничење Краљевине СХС са Бугарском, Мађарском, Аустријом и Италијом
17. Краљевина СХС 1918.
18. Краљевина Југославија
19. Административно-територијална подела војвођанских области 1921-1929
20. Дунавска бановина 1929. године, карта

Oleographs, graphics, lithographs, picture postcards and artistic paintings

1. Count Đorđe Branković, oil on canvas, 18th century
2. Paja Jovanović, *The Great Migration*, oil on canvas, 20th century
3. The Emperor Leopold I
4. Patriarch Arsenije III Čarnojević, oil on canvas
5. Sekula Vitković
6. Serbian Grenz Infantry, graphics
7. Jovan Popović Tekelija
8. Coat of arms of Serbian nobility, illustrations
9. Isaija Đaković, oil on canvas
10. The Emperor Joseph I, oil on canvas
11. Isaija Đaković, oil on canvas
12. The Emperor Charles VI, engraving
13. Illustrtions of the towns: Komarno, Eger, Esztergom, Szentendre, Rackeve, Pest, Arad, Timisoara
14. Sava Tekelija (1761–1842), lithography
15. The Illyrian Court office in Vienna
16. The May Assembly in Sremski Karlovci 13th May 1848, lithography
17. Portraits : Jovan Hadžić, Miloš Svetić, Dositej Obradović, Lukijan Mušicki, Jovan Rajić, oil on canvas
18. Boatman in his uniform (1836–1849), engraving
19. Sremski Karlovci, panorama, engraving
20. Sremski Karlovci, engraving
21. Pavle Simić, *May Assembly 1848*, oil on canvas
22. Novak Radonjić, *May Assembly*, 1st/13th May 1848, oil on canvas
23. The May Assembly in Sremski Karlovci 1st/13th May 1848, engraving
24. Patriarch Rajačić gives his blessings to soldiers, 1848, lithography
25. Đorđe Stratimirović (1822–1908), commander of the Serbian troops in Vojvodina, portrait from a revolution, lithography
26. Stevan Šupljikac (1786–1848), lithography
27. Stevan Knićanin (1807–1855), commander of the Serbian voulonteere squads, portrait from a revolution, lithography
28. Stevan Knićanin at the Battle of Rimski Šančevi 1849., engraving
29. Battle between the Serbian and the Hungarian army, 1848/9.
30. The Annunciation Assembly 1861., lithography
31. Novak Radonjić, *Svetozar Miletić*, portrait, oil on canvas
32. Mihailo Polit – Desančić, portrait, oil on canvas
33. Alexander von Bach, portrait, oil on canvas
34. Partriach Lukijan, portrait, oil on canvas
35. Antun Tona Bošnjak, illustration
36. Vasa Eškićević, *Serbian army's retreat through Albania*, oleograph
37. Vasa Eškićević, *Crossing through Albania*, postcard map
38. „Serbs citizens", poster, 1918.
39. Ivan Tišov, *Union*, oil on canvas

Photographs

1. The Matica Srpska in Novi Sad, building after relocation in Novi Sad 1864.
2. Count Apponyi, the minister of education of Hungary, early 20th century
3. Count Berchtold, the foreign minister of Austria-Hungary
4. Drills of the Austro-Hungarian troops at the Banja Luka field 1914.
5. Dragutin Dimitrijević Apis, Major of the Serbian Army general staff
6. Archduke Franz Ferdinand and his wife Sophie in Sarajevo, 1914.
7. Gavrilo Princip's arrest after the assassination, 1914.
8. Gavrilo Princip at the trial, 1914.
9. Franz Conrad von Hotzendorf, Chief of Staff of Austro-Hungarian general staff
10. Oskar Potiorek, Austro-Hungarian General
11. The Austro-Hungarian Army goes to front, Srem 1914.
12. Crossing of the Austro-Hungarian Army at the confluence of the rivers Sava and Danube, 1914.
13. Mobilized Austro-Hungarian army by the name "Punitive Expedition" goes across the river Sava, 1914.

Олеографије, графике, литографије, разгледнице и уметничке слике

1. Гроф Ђорђе Бранковић, уље на платну, 18. век
2. Паја Јовановић, Велика сеоба, уље на платну, крај 19. века
3. Цар Леополд I
4. Патријарх Арсеније III Чарнојевић, уље на платну
5. Секула Витковић, графика
6. Србин граничар, графика
7. Јован Поповић Текелија, графика
8. Грбови српског племства, илустрације
9. Цар Јосиф I, уље на платну
10. Исаија Ђаковић, уље на платну
11. Цар Карло VI, гравира
12. Илустрације градова: Коморан, Јегра, Острогон, Сентандреја, Српски Ковин, Пешта, Арад, Темишвар
13. Сава Текелија (1761-1842), литографија
14. Илирска дворска канцеларија у Бечу, графика
15. Мајска скупштина у Сремским Карловцима 13. маја 1848, литографија
16. Портрети: Јован Хаџић, Милош Светић, Доситеј Обрадовић, Лукијан Мушицки, Јован Рајић, уље на платну
17. Шајкаш у униформи (1836-1849), гравира
18. Сремски Карловци, панорама, гравира
19. Сремски Карловци, гравира
20. Павле Симић, Мајски сабор 1848. уље на платну
21. Новак Радоњић, Мајска скупштина, 1/13. мај 1848, уље на платну
22. Мајска скупштина у Сремским Карловцима 1/13. маја 1848, литографија
23. Патријарх Рајачић благосиља војнике, 1848, литографија
24. Ђорђе Стратимировић (1822–1908), заповедник српских одреда у Војводини, портрет из револуције, литографија
25. Стефан Шупљикац (1786–1848), литографија
26. Стеван Книћанин (1807–1855), заповедник српске добровољачке војске, портрет из револуције, литографија
27. Стеван Книћанин у бици на Римским Шанчевима 1849, гравира
28. Борба српке и мађарске војске, 1848/9. гравира
29. Благовештенски сабор 1861, литографија
30. Новак Радоњић, Светозар Милетић, уље на платну
31. Михаило Полит-Десанчић, портрет, уље на платну
32. Александар Бах, портрет, уље на платну
33. Паријарх Лукијан, портрет, уље на платну
34. Антун Тона Бошњак, илустрација
35. Васа Ешкићевић, Повлачење српске војске преко Албаније, олеографија
36. Васа Ешћикевић, Прелаз преко Албаније, дописна карта
37. „Срби грађани“, плакат, 1918.
38. Иван Тишов, Уједињење, уље на платну

Фотографије

1. Матица српска у Новом Саду, зграда по пресељењу у Нови Сад 1864.
2. Гроф Апоњи, министар просвете у Угарској, почетак 20. века
3. Гроф Берхтолд, министар спољних послова Аустро-Угарске
4. Вежба аустроугарске војске на Бањалучком пољу 1914. године.
5. Драгутин Димитријевић Апис, генералштабни пуковник српске војске
6. Надвојвода Франц Фердинанд и његова супруга Софија у Сарајеву, 1914.
7. Хапшење Гаврила Принципа после извршеног атентата, 1914.
8. Гаврило Принцип на суђењу 1914.
9. Франц Конрад фон Хецендорф, начелник генералштаба аустроугарске војске
10. Оскар Поћорек, аустроугарски генерал
11. Аустроугарска војска полази на фронт, Срем 1914.
12. Прелазак аустроугарских јединица на Ушћу Саве у Дунав, 1914.
13. Мобилисана аустроугарска војска „казнене експедиције“ креће преко Саве, 1914.

14. The Austro-Hungarian Army goes to war against Serbia 1914.
15. Serbian soldiers at the rampart of the fatherland, 1914.
16. Serbian youth called for mobilization 1914.
17. The Serbian cadre troops leaving garrison and goes to defend the fatherland, 1914.
18. Captured soldiers of Austria-Hungary, 1914.
19. Convoy of captured soldiers of Austria-Hungary in Mačva 1914.
20. The Austro – Hungarian submarine sank at Novi Sad, The First World War
21. The Austro – Hungarian airplane shot down over Serbia, The First World War
22. Battery of howitzers at Krstac, Požega, 21st–22nd November 1914.
23. The Serbian army's artillery in advance, 1914/1915.
24. Epidemic and diseases in Serbia, the end of 1914, beginning of 1915.
25. Hospital in Valjevo, 1915.
26. Transportation of the wounded, 1915.
27. August von Mackensen, field marshal of The German Army
28. The Austro-Hungarian river monitors attacking from Danube on Serbia, October 1915.
29. The Serbian troops defending Belgrade, October 1914.
30. Major Dragutin Gavrilović, 1914.
31. Crimes of the Austro-Hungarian army committed in Mačva and Jadar, 1914/1915.
32. Captured French officers defending Belgrade, 1915.
33. The Serbian army retreating towards Priština, 1915.
34. Serbian soldier retreating towards Skadar in late 1915.
35. Serbian people retreating with their army leaving theirs fireplaces, 1915.
36. French ships from Durres transporting Serbian army to the Corfu island, 1915.
37. The Serbian patrol on mountain heights at the Salonica Front 1916.
38. Crimes of the Austro-Hungarian army against Serbian civilians, 1915/1916.
39. Wounded Serbians killed by Austro-Hungarian soldiers, 1915/1916.
40. Killed woman with a newborn, 1914/1915.
41. Austro – Hungarian soldiers are hanging citizens, 1915./1916.
42. Serbian officers with Nikola Pašić in Russia for training of the volunteers, 1916.
43. Arrival of volunteers and entering the Volunteer regiment, April 1916.
44. Drill of volunteers in Odessa, 1916.
45. Military bivouac of the 4th Volunteer regiment after the battle on 7th September 1916. in Dobruja
46. Oath of allegiance of the 2nd brigade of The First Serbian Volunteer Division in Odessa, 1916.
47. Vladimir Fijat, Serbian volunteer from Banat on Salonika front, photography, 1917.
48. Vladimir Fijat, Serbian volunteer from Banat, photography, 1917.
49. Serbian officer, The First World War, photography
50. Lance Sergeant V. Fijat and Serbian officers at Katunac photography, 1917.
51. Serbian soliders in position, Salonika front, The First World War, photography
52. Serbian solider scouting, The First World War, photography
53. Serbian soliders and V. Fijat, resting, The First World War, photography
54. V. Fiat in military uniform, 1915.
55. Hanged man, a victim of the invaders of Serbia 1914-1918, photography
56. A boy in Serbian uniform with wrapped arm and a gun, The First World War, photography
57. Serbian artillery fire at Salonika front, The First World War, photography
58. Machinegun unit of Serbian army ready for action, Salonika front, The First World War, photography
59. Serbian mortars at Salonika front, The First World War, photography
60. V. Fijat, Serbian and French soliders, The First World War, photography
61. English and Serbian soldiers resting, Thessaloniki-Micra, 27. VII 1918, photography
62. Photography of Dušan and Milovan Todorović as a memory for their friend V. Fijat, Thessaloniki 24. July 1917.
63. Serbian soliders and V. Fijat in Vranje, photography, 1918.
64. V. Fijat and Sava, Thessaloniki-Micra, photography, 2. IX 1918.
65. Imprisoned Bulgarian, German and Austro-Hungarian soldiers, 1916.
66. Serbian infantry in seized enemy trenches, 1916.
67. Bombing department of the Drina division at the Salonica Front, 1917.
68. Soldiers and officers of The First Serbian Volunteer Division on the way to Thessaloniki, 1917/1918.
69. Yugoslav division in offensive, September 1918.

14. Аустроугарска војска креће у рат против Србије 1914.
15. Српски војници на бранику отаџбине, 1914.
16. Српски младићи крећу ка прозивци за мобилизацију 1914.
17. Српске кадровске трупе напуштају гарнизоне и крећу у одбану отаџбине, 1914.
18. Заробљени аустроугарски војници, 1914.
19. Колона заробљених аустроугарских војника у Мачви 1914. године
20. Аустроугарска речна подморница потопљена код Новог Сада, Први светски рат
21. Оборени аустроугарски аероплан над Србијом, Први светски рат
22. Батерија хаубица на Крстацу, Пожега, 21–22. новембра 1914.
23. Артиљерија српске војске у напредовању, 1914/1915.
24. Епидемије и болести у Србији крајем 1914 и почетком 1915.
25. Болница у Ваљеву, 1915.
26. Транспорт рањеника, 1915.
27. Август фон Макензен, фелдмаршал немачке војске, 1914.
28. Аустроугарски монитори дејствују са Дунава на Србију, октобар 1915.
29. Српске трупе у одбрани Београда, октобар 1915.
30. Мајор Драгутин Гавриловић, 1914.
31. Злочини аустроугарске војске у Мачви и Јадру, 1914/1915.
32. Заробљени француски официри по паду Београда, 1915.
33. Повлачење српске војске према Приштини, 1915.
34. Српски војник у повлачењу ка Скадру крајем 1915.
35. Српски народ у повлачењу за војском напушта своја огњишта, 1915.
36. Француски бродови пребацују из Драча српску војску на Крф, 1915.
37. Српска патрола на планинским висовима Солунског фронта 1916. године
38. Злочини аусроугарске војске над цивилним становништвом, 1915/1916.
39. Побијени српски рањеници од аустроугарских војника, 1915/1916.
40. Убијена жена са новорођенчетом, 1915/1916.
41. Аустроугарски војници вешају грађане 1915/1916.
42. Српски официри са Николом Пашићем у Русији ради обуке добровољаца, 1916.
43. Долазак добровољаца у Одесу и ступање у добровољачки пук, април 1916.
44. Борбена обука добровољаца у Одеси, 1916.
45. Војни бивак 4. добровољачког пука после борбе 7. септембра 1916. у Добруџи
46. Заклетва добровољаца 2. бригаде 1. српске добровољачке дивизије у Одеси, 1916.
47. Владимир Фијат, српски добровољац из Баната на Солунском фронту, 1917.
48. Владимир Фијат, српски добровољац из Баната, 1917.
49. Српски официр, Први светски рат
50. Поднаредник В. Фијат и српски официри на Катунцу, 1917.
51. Српски војници на положају, Солунски фронт, Први светски рат
52. Српски војник у извиђању, Први светски рат
53. Српски војници и В. Фијат, предах, Први светски рат
54. В. Фијат у војничкој униформи, 1915.
55. Обешен мушкарац, жртва окупаторска 1914-1918.
56. Дечак у српској унформи са завијеном руком и пиштољем, Први светски рат
57. Артиљеријско дејство на Солунском фронту, Први светски рат
58. Митраљезки одред српске војске спреман на дејство, Солунски фронт
59. Српски минобацачи на Солунском фронту, Први светски рат
60. В. Фијат, српски и француски војници, Први светски рат
61. Енглески и српски војници током предаха, Микра-Солун, 27. VII 1918.
62. Фотографија Душана и Милована Тодоровића као успомена В. Фијату, Солун 24. јул 1917.
63. Српски војници и В. Фијат у Врању, фотографија, 1918.
64. В. Фијат и Сава, Солун-Микра, фотографија, 2. IX 1918.
65. Заробљени бугарски, немачки и аустроугарски војници, 1916.
66. Српска пешадија у заузетим непријатељским рововима, 1916.
67. Бомбашко одељење Дринске дивизије на Солунском фронту 1917.
68. Војници и официри 1. српске добровољачке дивизије на путу за Солун, 1917/1918.
69. Југословенска дивизија у офанзиви, септембар 1918.

70. Yugoslav division in offensive through Dobro Polje 1918.
71. Serbian cavalry in attack, 1918.
72. Serbian cavalry chasing the enemy, 1918.
73. Field Marshal Petar Bojović, commander of The First Army
74. Field Marshal Stepa Stepanović, commander of The Second Army
75. Field Marshal Živojin Mišić, chife of staff of the High Command
76. Field Marshal Radomir Putnik
77. General Pavle Jurišić Šturm
78. General Louis Franchet d'Esperey, commander of allied troops of The Eastern Army
79. Second-lieutenant Boško Pavlović, commander of the "Serbian Royal Military Police" in Novi Sad
80. Serbian soldiers in Austro-Hungarian uniforms joins the convoy
81. Soldiers of Austria-Hungary runs away and pillage, 1918.
82. Crown Prince Alexander enters Belgrade, 1st November 1918.
83. The Serbian army in a liberating march through Irig 13th November 1918.
84. King Petar I Karađorđević the Liberator and Unifier
85. The German army retreats from Zemun, October 1918.
86. The Serbian army enters Zemun in their way to north, November 1918.
87. The Serbian army reception at Zemun quay, November 1918.
88. The Serbian army in their coming to north enters Vršac, November 1918.
89. Serbian army after entering Bečej, November 1918.
90. The Austro – Hungarian captured monitors, 1918.
91. Artillery is getting transported across Sava and Danube, November 1918.
92. The Serbian army enters Timisoara, November 1918.
93. Serbian soldiers dancing kolo in Arad's Fortress, 20th November 1918. (photo by Đ. Tabaković)
94. House of Ignjat Pavlas in Danube street in Novi Sad
95. The Serbian army before entering Veliki Bečkerek 17. November 1918.
96. Muster of the Serbian army in Veliki Bečkerek, November 1918.
97. The Serbian army in front of the Town House in Veliki Bečkerek, November 1918.
98. Major Dragutin Ristić, Veliki Bečkerek, November 1918.
99. The Serbian army entering Velika Kikinda, 1918.
100. The Matica srpska, a place where first session of the Serbian National Board was held, 3rd November 1918.
101. St. Nicholas orthodox church, Novi Sad, a place of the oath of the Serbian National Guard
102. The Serbian army and its people with a picture of the King Petar in Danube street, Novi Sad
103. Members of the Serbian National Board leading the procession in Novi Sad, November 1918.
104. Tihomir Ostojić
105. Dr Ignjat Pavlas
106. Jaša Tomić
107. Dimitrije Mita Klicin
108. Žarko Miladinović
109. Dr Joca Lalošević, leader of the Serbs in Sombor
110. Dr Slavko Županski, leader of the Serbs in Veliki Bečkerek
111. Market in Ruma
112. Dr Žarko Miladinović, photograph, champion of Serbs in Srem
113. House of Žarko Miladinović, the place of consultation for Ruma Assembly held on 24th November 1918.
114. Ruma
115. Ilok
116. Sremski Karlovci
117. Sremska Kamenica
118. Milan Nedeljković, the chairman at the Ruma Assembly held 24th November 1918.
119. Hotel Grand, building in which the Grand Nationa Assembly was seated 25th November 1918.
120. Photograph Rista Marjanović, The Grand National Assembly in Novi Sad 25th November 1918.
121. Participants of the grand National Assembly in Novi Sad 25th November 1918., photographs
122. "Finis Hungaria"
123. The Paris Peace Conference, delegation of The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes
124. The Paris Peace Conference, Nikola Pašić, president of delegation of The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes
125. Coat of arms of The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes

70. Југословенска дивизија у офанзиви кроз Добро поље 1918.
71. Српска коњица у нападу, 1918.
72. Српска коњица гони непријатеља, 1918.
73. Војвода Петар Бојовић, командант 1. армије
74. Војвода Степа Степановић, командант 2. армије
75. Војвода Живојин Мишић, начелник штаба Врховне команде
76. Војвода Радомир Путник
77. Генерал Павле Јуришић Штурм
78. Генерал Луј Франше Д`Епере, командант савезничке Источне армије
79. Потпоручник Бошко Павловић, командант „Српске краљевске Војне полиције“ у Новом Сад
80. Српски војници у аустоугарским униформама се прикључују колони, Нови Сад, 1918.
81. Војници Аустоугарске беже и пљачкају, 1918.
82. Престолонаследник Александар улази у Београд, 1. новембар 1918
83. Српска војска у ослободилачком дефилеу кроз Ириг 13. новембра 1918
84. Краљ Петар I Карађорђевић Ослободилац и Ујединитељ
85. Немачка војска се повлачи из Земуна, октобар 1918.
86. Српска војска улази у Земун у њеном наступању ка северу, новембар 1918.
87. Дочек српске команде на Земунском пристаништу, новембар 1918.
88. Српска војска у њеном наступању ка северу улази у Вршац, новембар 1918.
89. Српска војска по уласку у Бечеј, новембар 1918.
90. Заробљени аустоугарски монитори, 1918.
91. Српска ртиљерија се пребацује преко Саве и Дунава, новембар 1918
92. Српска војска улази у Темишвар, новембар 1918.
93. Српски војници повели су коло у Арадској тврђави 20. новембра 1918. (снимио Ђ. Табаковић)
94. Кућа др Игњата Павласа у Дунавској улици у Новом Саду
95. Српска војска пре уласка у Велики Бечкерек 17. новембар 1918.
96. Смотра српске војске у Великом Бечкереку, новембар 1918.
97. Српска војска пред градском кућом у Великом Бечкереку, новембар 1918.
98. Мајор Драгутин Ристић, Велики Бечкерек, новембар 1918.
99. Улазак српске војске у Велику Кикинду, 1918. године.
100. Матица српска, место одржавања прве седнице Српског народног одбора, 3. новембра 1918.
101. Николајевска црква, Нови Сад, место заклетве Српске народне страже
102. Српска војска и становништво са сликом краља Петра у Дунавској улици, Нови Сад
103. Чланови СНО предводе поворку у Новом Саду, новембар 1918.
104. Тихомир Остојић
105. Др Игњат Павлас
106. Јаша Томић
107. Димитрије Мита Клицин
108. Жарко Миладиновић
109. Др Јоца Лалошевић, првак Срба у Сомбору
110. Др Славко Жупански, првак Срба у Великом Бечкереку
111. Пијаца у Руми
112. Др Жарко Миладиновић, фотографија, првак Срба из Срема
113. Кућа Жарка Миладиновића, место договора за Румски збор 24. новембра 1918. године.
114. Рума
115. Илок
116. Сремски Карловци
117. Сремска Каменица
118. Милан Недељковић, председавајући на Румском народном збору 24. новембра 1918.
119. Хотел Гранд, зграда у којој је одржана Велика народна скупштина 25. новембра 1918.
120. Фотограф Риста Марјановић, Велика народна скупштина у Новом Саду 25. новембра 1918.
121. Учесници Велике народне скупштине у Новом Саду 25. новембра 1918.
122. „Finis Hungaria“
123. Париска мировна конференција, делегација Краљевине СХС
124. Париска мировна конференција, Никола Пашић, председник делегације Краљевине СХС
125. Грб Краљевине СХС

Само Слога

Свечана лента са натписом „Само Слога Србина Спасава“, Бачка, Аустро-Угарска, Први светски рат
/ Ribbon with text “Only Unity Saves the Serbs”, Bačka, Austria-Hungary, The First World War

TABLE OF CONTENT

Introductory word 7

THEME 1

THE MIGRATION OF THE SERBS FROM OLD SERBIA ACROSS THE SAVA, THE DANUBE AND THE UNA AND THE STRUGGLE FOR THEIR NATIONAL RIGHTS 12

The Metropolitanate of Karlovci 16

May Assembly and the declaration of the Serbian Vojvodina 20

The Voivodeship of Serbia and Banat of Temeschwar 24

From the Austro-Hungarian compromise to the First World War 26

THEME 2

THE FIRST WORLD WAR AND THE STRUGGLE FOR NATIONAL SURVIVAL 32

Serbia in the First World War, the beginning of the war 36

The equipment and the armament of the Serbian army 40

Withdrawal of the Serbian Army in 1915 40

Repressions and crimes of the occupying forces over the civilian population 46

Austro-Hungarian repressions over their own population (taking to the camps and internmenting of the Serbs) 46

Volunteers and volunteer movement in the First World War 48

The breakthrough of the Thessaloniki front and the liberation of Serbia 54

The liberation of the areas in Vojvodina – Srem, Bačka, Banat and Baranja 56

THEME 3

RECONSTRUCTION OF POLITICAL LIFE IN THE AREAS IN VOJVODINA AND THE ESTABLISHMENT OF THE SERBIAN NATIONAL COMMITTEE (SNC) IN NOVI SAD 66

Central Committee for the Acceptance of Children from Bosnia and Herzegovina 72

Serbian National Committee in Novi Sad as the central political body of the Serbs in Hungary 74

THEME 4

FOUNDING OF SERBIAN NATIONAL COMMITTEES IN POLITICAL MUNICIPALITIES AND ELECTIONS OF DEPUTIES FOR THE GREAT NATIONAL ASSEMBLY IN NOVI SAD 80

Declaration of the SNC for the organization of national gatherings and the election of deputies in political municipalities 80

Gathering in Veliki Bečkerek and the election of the deputies for the Great National Assembly in Novi Sad . 82

Gathering in Sombor and election of deputies for the Great National Assembly in Novi Sad 82

Gathering in Subotica and the election of deputies for the Great National Assembly in Novi Sad 86

Gatherings in Baranja and election of the deputies for the Great National Assembly in Novi Sad 92

Assembly in Ruma 24th November 1918, and the unification of Srem to the Kingdom of Serbia 94

САДРЖАЈ

Уводна реч 7

ТЕМА 1

СЕОБЕ СРБА ИЗ СТАРЕ СРБИЈЕ ПРЕКО САВЕ, ДУНАВА И УНЕ И БОРБА ЗА НАРОДНА ПРАВА 13

Карловачка митрополија 17

Мајска скупштина и проглашење Српске Војводовине 21

Војводство Србија и Тамишки Банат 25

Од аустроугарске Нагодбе до Првог светског рата 27

ТЕМА 2

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ И БОРБА ЗА НАЦИОНАЛНИ ОПСТАНАК 33

Србија у Првом светском рату, почетак рата 37

Опрема и наоружање српске војске 41

Повлачење српске војске 1915. године 41

Репресалије и злочини окупаторских војски над цивилним становништвом 47

Репресалије Аустро-Угарске над сопственим становништвом (логорисање и интернирање Срба) . . . 47

Добровољци и добровољачки покрет у Првом светском рату 49

Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије 55

Ослобођење војвођанских области – Срема, Бачке, Баната и Барање 57

ТЕМА 3

ОБНАВЉАЊЕ ПОЛИТИЧКОГ ЖИВОТА У ВОЈВОЂАНСКИМ ОБЛАСТИМА И ОСНИВАЊЕ СРПСКОГ НАРОДНОГ ОДБОРА (СНО) У НОВОМ САДУ 67

Средишњи одбор за збрињавање ратне сирочади из Босне и Херцеговине 73

Српски народни одбор у Новом Саду као централно политичко тело Срба у Угарској 73

ТЕМА 4

ОСНИВАЊЕ СРПСКИХ НАРОДНИХ ОДБОРА ПО ПОЛИТИЧКИМ ОПШТИНАМА И ИЗБОРИ ПОСЛАНИКА ЗА ВЕЛИКУ НАРОДНУ СКУПШТИНУ У НОВОМ САДУ 81

Проглас СНО за организовање народних зборова и избор посланика по политичким општинама 81

Збор у Великом Бечкереку и избор посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду 83

Збор у Сомбору и избор посланика за Велику Народну скупштину у Новом Саду 83

Збор у Суботици и избор посланика за Велику Народну Скупштину у Новом Саду 86

Зборови у Барањи и избор посланика за Велику народну скупштину у Новом Саду 93

Збор у Руми 24. новембра 1918. године и присаједињење Срема Краљевини Србији 95

THEME 5

GREAT NATIONAL ASSEMBLY OF SERBS, BUNJEVCI AND OTHER SLAVS ON NOV. 25th, 1918 IN NOVI SAD 98
The most important figures at the Great National Assembly and in its authorities 112
Deputies on the Great national assembly of Serbs, Bunjevci and other Slavs from Banat, Bačka, Baranja, held in Novi Sad on 12th (25th) November 1918 134

THEME 6

EPILOGUE – LIBERATION AND UNIFICATION 162
Vidovdan Constitution 1921 164
Final word 166

SOURCES AND LITERATURE 168

CATALOGUE 170
Objects 170
Illustrations 186
Documents 186
Press 188
Maps 188
Oleographs, graphics, lithographs, picture postcards and artistic paintings 190
Photographs 190

ТЕМА 5

ВЕЛИКА НАРОДНА СКУПШТИНА СРБА, БУЊЕВАЦА И ОСТАЛИХ СЛОВЕНА 25. НОВЕМБРА 1918 У НОВОМ САДУ 99
Најзначајније личности на Великој народној скупштини и у њеним органима власти 113
Посланици Велике народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи која је одржана у Новом Саду 12(25) новембра 1918. 135

ТЕМА 6

ЕПИЛОГ – ОСЛОБОЂЕЊЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ 163
Видовдански устав 1921. 165
Завршна реч 167

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА 168

КАТАЛОГ 171
Предмети 171
Илустрације 187
Документи 187
Штампа 189
Карте 189
Олеографије, графике, литографије, разгледнице и уметничке слике 191
Фотографије 191

Exhibition FROM DREAM TO REALITY: The Unification of Vojvodina to Serbia 1918.

Contributors

Mile Ignjatović, Siniša Jokić, MA, Đorđe Bošković, Vladislava Ignjatov, Milka Ljuboja, Ivana Ranimirov, Srđan Božović, Milkica Popović, Suzana Milodanović, Vesna Bašić, Olja Maglovski, Atila Pejin, Srđan Sivčev, Snežana Dobrić, Predrag Bajić, PhD, Dariuš Samii, MSc, Vijislav Martinov, Bogdan Šekarić, Ivan Kukurov, Veselinka Marković, Ljubica Otić, Mirjana Lakić, Radmila Čičić, Olivera Ognjanović, Staša Arsenović Koprivica, Vesna Šišić, Tijana Stanković Pešterac, MSc, Aleksandra Ilić, Indira Kandić Nazzal, Ilija Komnenović, Marko Uščebrka, Rastko Ramadanski, Klaudija Petrović, Slađana Valendečić, Božidar Panić, Irena Čanji, Zoran Knežev, Aleksandar Horvat PhD

Contributing institutions

Archive of Vojvodina, City Museum of Novi Sad, Matica srpska – Manuscript department, Library of Matica srpska, Gallery of Matica srpska, Archive of Serbia, Archive of SANU Belgrade, Yugoslav Film Archive, Historical Archive Zrenjanin, Ruma County Museum, City Museum Sombor, National Museum Zrenjanin, City Museum Senta, Historical Archive Senta – Bečaj department, Historical Museum of Serbia, City Museum Subotica, National Museum Kikinda, Historical Archive Kikinda, Historical Archive „Srem" Sremska Mitrovica, National Museum Pančevo, Cultural Center „Vladimir M. Fijat" Samoš, Serbian Orthodox Church municipality in Subotica, Serbian Orthodox Church municipality in Susek, Academy of Art in Novi Sad, Studio 61 Novi Sad
Embassy of France in Belgrade, Embassy of UK in Belgrade, Embassy of USA in Belgrade ,Embassy of Romania in Belgrade, Embassy of Greece in Belgrade, Embassy of Belgium in Belgrade, Russian home – Russian center for scientific research and culture in Belgrade, Italian center for culture in Belgrade, General Consulate of Montenegro in Sremski Karlovci, Provincial Government of Vojvodina

Contributing artists on project

Radovan Jokić, Petar Ćurčić, Vidoje Tucović, Đorđe Lazić Ćapša, Vasilije Dolovački, Branka Jovanović Knežević, Slobodan Ivanović, Pavel Pop, Slobodan Boda Nedeljković, Jene Višinka, Dile Đuragić, Đorđe Beara, Siniša Labus, Tadija Janičić, Mile Kulačić, Milan Pivnički, Dragan Miličić, Đorđe Sekulić, Dejan Trifunović Trifa, Ilija Smiljanić, Zoran Bulatović, Dragan Martinović, Boris Lukić

Technical-artistic support

Biljana Nedeljkov (digital presentation programmer), Dimitrije Ćurčić (animation), Zoran Bulatović (art installation and animation)

Exhibition and catalogue are printed with the funds of Provincial Secretariat for Culture Public Information and Relations with Religious Communities

Изложба ОД СНА ДО ЈАВЕ: Присаједињење Војводине Србији 1918.

Сарадници на изложби

Миле Игњатовић, мр Синиша Јокић, Ђорђе Бошковић, Владислава Игњатов, Милка Љубоја, Ивана Ранимиров, Срђан Божовић, Милкица Поповић, Сузана Миловановић, Весна Башић, Оља Магловски, Атила Пејин, Срђан Сивчев, Снежана Добрић, др Предраг Бајић, мр Дарјуш Самии, Војислав Мартинов, Богдан Шекарић, Иван Кукуров, Веселинка Марковић, Љубица Отић, Мирјана Лакић, Радмила Чичић, Оливера Огњановић, Сташа Арсеновић Копривица, Весна Шишић, мр Тијана Станковић Пештерац, Александра Илић, Индира Кандић Наззал, Илија Комненовић, Миленко Ушћебрка, Растко Рамадански, Клаудија Петровић, Слађана Велендечић, Божидар Панић, Ирена Чањи, Зоран Кнежев, др Александар Хорват

Сарадничке установе и институције

Архив Војводине, Музеј Града Новог Сада, Матица српска – Рукописно одељење, Библиотека Матице српске, Галерија Матице српске, Архив Србије, Архив САНУ Београд, Југословенска кинотека, Историјски архив Зрењанин, Завичајни музеј Рума, Градски музеј Сомбор, Народни музеј Зрењанин, Градски музеј Сента, Историјски архив Сента – одељење Бечај, Историјски музеј Србије, Градски музеј Суботица, Народни музеј Кикинда, Историјски архив Кикинда, Историјски архив „Срем“ Сремска Митровица, Народни музеј Панчево, Дом културе „Владимир М. Фијат“ у Самошу, Српска православна црквена општина у Суботици, Српска православна црквена општина у Сусеку, Академија уметности у Новом Саду, Атеље 61 Нови Сад
Амбасада Француске у Београду, Амбасада Велике Британије у Београду, Амбасада САД у Београду, Амбасада Румуније у Београду, Амбасада Грчке у Београду, Амбасада Белгије у Београду, Руски дом у Београду, Италијански културни центар у Београду, Генерални конзулат Црне Горе у Сремским Карловцима, Покрајинска влада АП Војводине

Уметници учесници у пројекту

Радован Јокић, Петар Ћурчић, Видоје Туцовић, Ђорђе Лазић Ћапша, Василије Доловачки, Бранка Јовановић Кнежевић, Слободан Ивановић, Павел Поп, Слободан Бода Недељковић, Јене Вишинка, Диле Ђурагић, Ђорђе Беара, Синиша Лабус, Тадија Јаничић, Миле Кулачић, Милан Пивнички, Драган Миличић, Ђорђе Секулић, Дејан Трифуновић Трифа, Илија Смиљанић, Зоран Булатовић, Драган Мартиновић, Борис Лукић

Техничко–уметничка подршка

Биљана Недељков (програмер дигиталне презентације), Димитрије Ћурчић (анимација), Зоран Булатовић (уметничка инсталација и анимација)

Изложба и каталог реализовани су средствима Покрајинског секретаријата за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

94(497.113)”1918”(083.824)

ВЕЉАНОВИЋ, Зоран, 1959-

Од сна до јаве : присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918. године / [аутори изложбе и каталога] Зоран Вељановић, Драго Његован ; [превод на енглески језик Љубица Јанков, Марко Ушћебрка, Димитрије Михајловић ; фотографије Милица Ђукић и Индира Кандић Назал]. – 2. допуњено издање. – Нови Сад : Музеј Војводине, 2020 (Нови Сад : Сајнос). – 203 стр. : илустр. ; 28 cm

Упоредо срп. текст и енгл. превод. – Тираж 1.000. – На спор. насл. стр.: From dream to reality : the unification of Vojvodina to the Kingdom of Serbia 1918 / Zoran Veljanović, Drago Njegovan. – Библиографија: стр. 168.

ISBN 978-86-81086-54-4

1. Уп. ств. насл. 2. Његован, Драго, 1955- [аутор]
а) Војводина – Присаједињење – Србија – 1918 – Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 14863369